

ЗДРАСТУЙ, ПЕРШЕ ВЕРЕС-

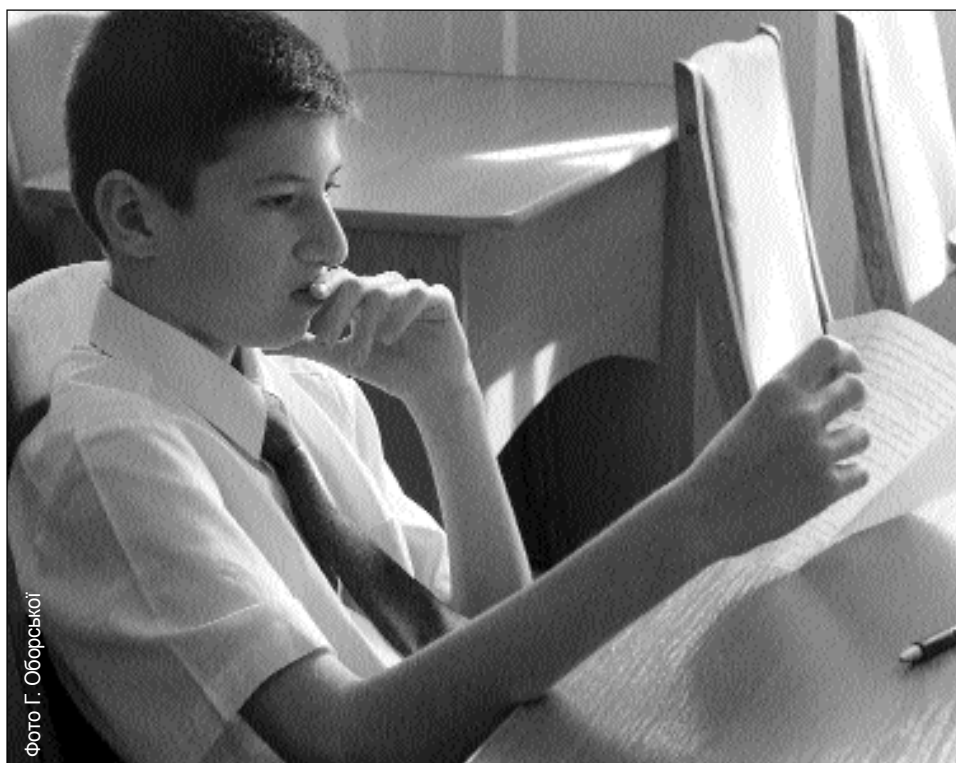

фото Г. Оборської

Перший день осені знову скличе всіх нас на чудове свято — День знань. Квіти, нова форма, веселі обличчя вчителів та однокласників, котрі подорослішали на ціле літо, урочиста лінійка, теплі слова, вітання, сподівання і плани на новий навчальний рік — усе це Перше вересня. Свято добрих надій і сподівань, яке згуртовує вчителів, викладачів, учнів, студентів. Саме в цей день педагог по-особливому відчуває свою велику місію і призначення — засівати дитячі душі зернами розуму та людяності.

Першого вересня свої двері відчиняють усі навчальні заклади України, серед них і Український гуманітарний ліцей Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. У ліцеї головним завданням педагога вбачають створення умов для максимального розвитку кожної дитини згідно з її індивідуальністю. Про ліцей та його особливості розповідає директор закладу Ганна Стефанівна Сазоненко, спеціально для читачів "Слова Просвіти".

Читайте стор. 11

фото Г. Оборської

VIII СВІТОВИЙ

VIII Світовий Конгрес Українців, який уперше — від заснування цієї діаспорної організації у 1968 році — провів свої щоп'ятирічні звітно-виборні заходи на Материзні, у столиці України, попри його недостатнє висвітлення у мас-медіа, став значущою подією світового рівня.

Читайте стор. 2

ЗБУДУЄМО МИРОМ — БУДЕМО З МИРОМ!

Мені однаково, чи буду
Я жить в Україні, чи ні.
Чи хто згадає, чи забуде
Мене в снігу на чужині —
Однаковісінько мені.
В неволі виріс меж чужими
І, неоплаканий своїми,
В неволі, плачучи, умру.
І все з собою заберу,
Малого сліду не покину
На нашій славній Україні,
На нашій — не своїй землі.
І не пом'яне батько з сином,
Не скаже синові: — Молись,
Молися, сину, за Вкраїну
Його замучили колись. —
Мені однаково, чи буде
Той син молитися, чи ні...
Та неоднаково мені,
Як Україну злії люде
Присплять, лукаві, і в огні
Її окраденую, збудять...
Ох, не однаково мені.

Тарас ШЕВЧЕНКО

17 квітня — 19 травня 1847, Петербург

Всеукраїнське товариство "Просвіта" імені Тараса Шевченка, спільно з Національною телекомпанією, виступає із задумом телемарафону — всенародним збором коштів на "Тарасову церкву", який відбудеться 21 вересня 2003 року в прямому ефірі на УТ-1.

Діалог ініціаторів та організаторів телемарафону читайте на стор. 3

ЗВЕРНЕННЯ ДО ВСІХ УКРАЇНЦІВ СВІТУ

Всеукраїнське товариство "Просвіта" імені Тараса Шевченка виступило з ініціативою спорудження Кобзаревих храму біля Чернечої гори в Каневі.

20 травня 2001 року був установлений Хрест на місці спорудження майбутнього Храму "Тарасова Церква", що має стати символом єднання всіх українців усього світу, де кожен зможе прийти і поставити свічку пам'яті Кобзареві.

Ми мусимо всім миром звести Кобзареву Церкву — церкву єднання, церкву братолюбства, яка б свідчила, що Бог і Україна єдині.

Всім, хто хоче зробити пожертву на спорудження Храму, повідомляємо необхідні реквізити:

Міжнародний благодійний Фонд "Українська Родина"

Україна, 03042, м. Київ, вул. Івана Кудрі, 13/2

Тел.факс: 38(044) 250-96-57 E-mail: www.Ukr-rodyna.kiev.ua

Добровільні пожертви "На Кобзареву Церкву":

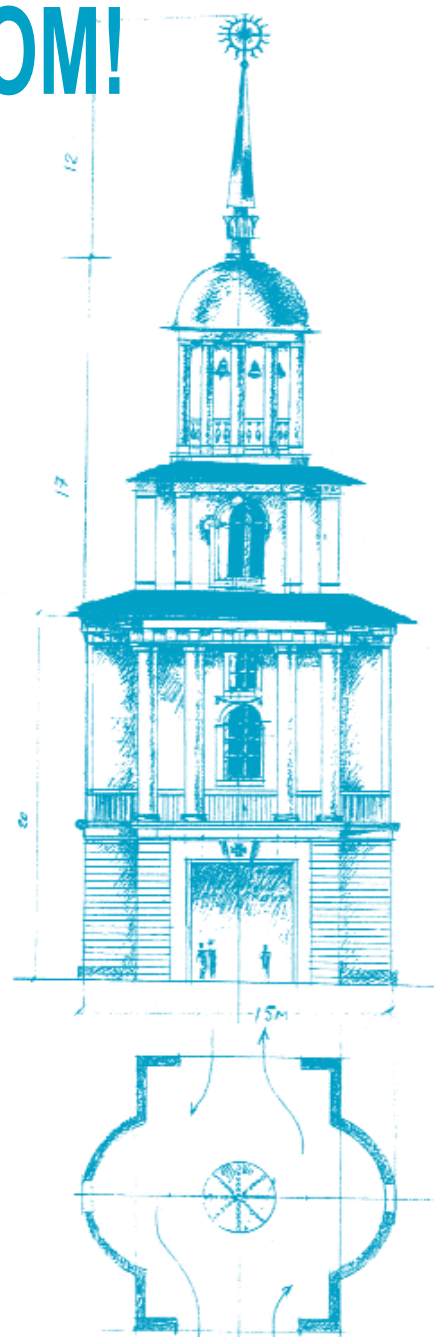
Рр № 26045200145101 в Подільській філії АКБ "Київ"

МФО 320401 ЗКПО 21709106

Оргкомітет по спорудженню Церкви Тараса

01001, Україна, м.Київ, пров. Музейний, 8.

Тел.: 38(044) 228-24-63

Автор проекту церкви — художник-монументаліст, заслужений діяч мистецтв України, лауреат Шевченківської премії Анатолій

Минулого місяця в Тернопільському кафедральному соборі та на Березовицькому цвинтарі поминали археолога, літератора-просвітянина, мистецтвознавця Ігоря Герету. Приїхали друзі з Києва, Львова, Рівного... Біля щойно відкритого пам'ятника, автор якого — лауреат Національної премії імені Т. Г. Шевченка Ярослав Мотика, згадувалося, як ще рік тому, сповнений прекрасних задумів, добродій Герета ділився ними з побратимами. Він завжди щиро вболівав за результативність нашої спільної справи.

опубліковано тільки нещодавно, зокрема й оригінальну книжку поезії та прози “Скибка неба”.

Значною була й громадська робота І. Герети. Так, у 1978 р. він заснував при картинній галереї мистецький клуб із конспіративною назвою “Золотий вересень”, який діяв до 1985 р. і певного часу був репресований. У 1988 р. став співзасновником першої в Тернополі опозиційної організації “Тернове поле” й Товариства української мови, у 1989 р. — Товариства “Меморіал”, у 1991 р. — художньої премії імені М. Бойчука та Інституту національного відродження України, у 1992 р. — катери української культури в Тернопільській вищій духовній семінарії ім. Йосипа Сліпого, у 1993 р. — стипендії ім. М. Литвина для студентів-бандуристів із Тернопільщини тощо. У 1989 р. І. Герету було обрано членом Проводу Тернопільської крайової організації Народного Руху України, а згодом — членом її Великої ради. Він був депутатом обласної ради, головою комісії з питань культури й духовного відродження.

На знімку, що публікується, Ігор Герета — у колі найближчих друзів. Стоять (зліва направо) художники Ярослав і Ярослава Мотики, народний депутат України Ярослав Кендзьор із дружиною, сидять: Любомир і Марія Крупні та автор цих рядків. Ігор, як завжди, у центрі. Немов беркут, який обіймає нас, думаючи про вічне.

Микола ЛИТВИН

Експотаті, які немомою природою лікани очоловвести за собою. А цей мезний добродушний веліше й не цурався звичайної чорнової роботи, був неабияким організатором, а головне — любив доводити розпочату справу до логічного завершення. Мені завжди не вистачало його — доброго друга й поради, який умів підставити своє плече в найскрутнішу мить. Щоправда, залишилися з нами пам'ятні статті та конкретні справи Ігоря Герети.

Здобувши вищу історичну освіту в Чернівецькому університеті, 1962 року працював на різних наукових посадах у Тернопільському краєзнавчому музеї. Після шестимісячного слідства засуджений у 1966 році за антирадянську діяльність, спрямовану на відновлення незалежної Української держави, на п'ять років тюремного ув'язнення умовно. Аж до розпаду Радянського Союзу перебу-

БЕРКУТ ПОДІЛЬСЬКИХ ВЕРХОВИН

вав під жорстким наглядом органів держбезпеки та партапарату, і все ж використовував навіть найменшу можливість для наукової та громадської роботи.

Тоталітаризм унеможлилював національний розвій, але й за цих умов Ігор Герета вишукував шляхи утвердження української культури. Він був одним із фундаторів та автором експозиції музеїв С. Крушельницької (1963 р.), В. Гнатюка (1969 р.), Картинної галереї Тернопільського краєзнавчого музею (тепер — обласний художній музей, 1978 р.), про які видав у видавництві “Каменяр” нариси (про музей Гнатюка спільно з О. Черемин-

ським), заснував музей Леся Курбаса у Старому Скалаті 1987 р., за який боровся протягом двадцяти років, аж до останніх днів.

Уже в незалежній Україні вчений активно працював над створенням музеїв — Патріарха Йосипа Сліпого у с. Заздрість, політв'язнів у казематах Тернопільського КДБ, сучасного українського мистецтва на Медовій. Розбудовував засади першого археологічного музею-парку у с. Чернелів-Руський Тернопільського району. У 1993—1994 роках виставка творів образотворчого та декоративно-ужиткового мистецтва із його збірки “Мистецтво друзів” експонувалася в Тернополі та Львові.

Як археолог, І. Герета відкрив сотні археологічних пам'яток та вів дослідження майже двадцятьох. Найбільше його досягнення — розкопки могильника черняхівської культури III—IV ст. у с. Чернелів-Руський, який має європейське значення. Матеріали з цього могильника, а також із могильника в с. Романівка, експонуються на міжнародній виставці в Німеччині (її подальший маршрут: Норвегія, Франція, Італія, Японія).

У 1980—1981 роках учений став співавтором трьох академічних монографій про археологічні пам'ятки Прикарпаття й Волині, співавтором історичних нарисів

про Тербовлю (1971 р.), Бережани (1979, 1980 рр.) і Чортків (1985 р.), а також автором видань про художників І. Хворостецького, І. Марчука, Я. Омеляна (1993 р.) і співавтором видання “Художники Тернопільщини” (1994 р.). Опублікував близько 100 статей в енциклопедіях, збірниках та журналах України, Канади, Росії, Сербії, Словаччини, Польщі та близько 700 газетних статей і заміток.

Ігор Герета був редактором або рецензентом майже двадцяти видань Інституту національного відродження України, членом редакцій та редколегій кількох збірників та журналів. А деякі його літературні твори

Народилася Лідія Костянтинівна в місті Дарниця (тепер це район Києва) 5 квітня 1923 року в родині службовців. Батько — інженер-будівельник, мати — вчителька. 1934 року родина Білецьких переїхала до Києва, оскільки батько працював на будівництві київського мосту. По закінченні середньої школи № 7 Лідія Костянтинівна навчалася у музично-драматичній консерваторії, яку очолював син Миколи Лисенка Остап. Під час війни вона працювала в редакціях газет “Київська правда” та “Література і мистецтво” (тепер “Культура і життя”). З 1944 року і до останніх днів життя Білецької було пов'язане з інститутом театального мистецтва

«ЧИМ БІЛЬШЕ ВИ ВІД СЕРЦЯ ВІДРИВАЄТЕ...»

Цього року виповнилося б 80 років видатному педагогу, професору, заслуженому діячу мистецтв України Лідії Костянтинівні Білецькій, добре відомій у великій театральній родині. Вона є автором багатьох статей та наукових праць, зокрема, “40 років українському радянському театру”, “Видатні діячі українського радянського театру”, “Шевченко і театр”, “Леся Українка і театр”, “Мистецтво життєвої правди”. До 100-річчя заснування театру корифеїв” та ін. У Київському державному інституті театального мистецтва імені І. К. Карпенка-Карого вона викладала історію українського театру й театру народів СРСР. Театральне життя XX століття цікавило її найбільше — колектив будь-якого театру вважав за честь запросити для огляду власної творчості Лідію Костянтинівну. А Хутір Надія, що на Кіровоградщині, був місцем її паломництва, куди вона приїздила зі студентами та колегами майже щороку.

ім. І. К. Карпенка-Карого: аспірантура, захист кандидатської дисертації, присвоєння їй звання доцента, професора та, нарешті, заслуженого діяча мистецтв України.

35 років Лідія Костянтинівна була деканом заочного відділення КДІТМ ім. І. К. Карпенка-Карого. Але будь-які звання меркнуть у порівнянні з найвищою нагородою — любов'ю та щирим ставленням колег та студентів. Для них вона була найкращим педагогом, Людиною з великої літери, яка опікувалася студентами як своїми дітьми. Не вона вчила їх, а вони вчилися у неї людяності, доброти й професійному ставленню до будь-якої справи. Її дім являє собою родинне те-

атральне гніздо, де місяця вистачало всім, із якого вилітали у велике життя повні наснаги та життєвої мудрості вчорашні студенти.

8 квітня 2003 року в КДІТМ ім. І. К. Карпенка-Карого відбувся вечір пам'яті педагога-легенди.

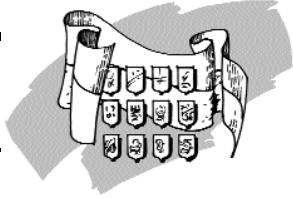
Серед присутніх — однокурсники, учні майстра та сьогоденні студенти інституту. Вів вечір завідувач кафедрою театрознавства, професор Анатолій Васильович Поляков. “Ця скромна зала інституту театального мистецтва наповнена енергетикою духу, високого інтелекту та творчості багатьох митців української сцени і театральної педагогіки”, — почав він. Поруч із іменами Леся

Курбаса, Гната Юри, Наталії Ужвій, Амбросія Бучми Анатолій Васильович поставив ім'я Лідії Костянтинівни Білецької. Подібні вечори пам'яті стали вже традиційними. Вони є унікальною можливістю для студентів доторкнутися до минулого, поспілкувавшись із видатними діячами-сучасниками.

Ростислав Пилипчук, Богдан Ступка, Валентина Зимня, Василь Неволов, Лариса Кадирова, Ігор Безгін, Валерій Курбатов, Володимир Горянський — ці імена без звань та регалій відомі не тільки тим, хто зростає та мужніє у родинному колі інституту театального мистецтва, але й далеко поза його межами. Кожний із них пригадав теплі щемливі випадки з минулого. Але кульмінацією вечора став виступ Валерія Курбатова. Його виконання улюблених романсів “найкращого педагога”, а особливо однієї з найтужливіших пісень, виконаної а капела — “Стоїть гора високая” — просто зачарувало всіх присутніх. До речі, студент Національної музичної академії ім. П. І. Чайковського, блискучий скрипаль Олександр Шевченко — єдиний серед її студентів, хто погодився безкоштовно взяти участь у вечорі.

А у фіналі вечора зі словами щирої подяки виступила сестра Лідії Костянтинівни Олена. Саме вона була її вірною супутницею протягом усього життя. Їхній дім і досі називають домом сестер Білецьких, який до сьогодні відкритий для усіх, хто ще не викреслив зі своєї душі Любов, Доброту, Совість і Працездатність.

Людмила ГУРЕНКО,
студентка IV курсу КДІТМ
ім. І. К. Карпенка-Карого

Поліські села у плані забудови значно різняться від інших регіонів. Це вже пізніше, коли совети змусили хуторян оселятися в компактні, тобто вуличні, поселення, де житла зводили “під шнурочок” і на певній відстані, щоб легше було бригадиру вигонити селян на дармову колгоспну працю та описувати прижиток для різноманітних оподаткувань; руйнація хутірної системи принесла чимало лиха для поліщуків як з економічного, так і з морального боку.

Традиційно ж полісяни оселялися у зручних для господарювання місцях. Неодмінною умовою була наявність животоків. Але не тільки це визначало місце, де заковувати пуповину новонароджених дітей, — щоб земляна долівка і дерев’яні стіни не сиріли від ґрунтових вод, вибирали здебільшого пагорби, себто сухіші місцини. Робили це в такий спосіб. Облюбоване місце огороджували і запускали на переночівок корів чи коней. Якщо тварини постійно лягали на те саме місце, то можна було будуватися, а коли змінювали — шукали в такий же спосіб іншого, сухішого.

Відтак, визначившись із місцем, звечора насипали по чорьох кутках майбутнього осідла жменьці зерна або ж клали спеціальні випічки чи окрайці хліба. Вдосвіта дивились: якщо поведеним уночі скористалися звірі, миші — то на щастя. Отож, оббудувавши місце для поселення визначений час господар запускував хатобудів “закласти підлини” там, де вже стояв символічний хрест. Тільки-но вони це зробили, господиня розстеляла праниковий рушник на майбутнє місце покуті й частувала будівничих. Цьому варто нагадати і про обряд при щепленні підвалин: роблячи зарубини на святковому куті, клали металеві копійки, а в деяких випадках одрубували півневі голову й укладали її на стиках — “щоб охороняв житло” (півень за народними віруваннями є “чистою силою” — його досвіткове кукурікання прогонить усяку нечисть”).

Зі зведенням хати на причілковій стороні прибивали гілку — березову, а подеколи й соснову; це символізувало, що оселяється “праведним духом”. Перед тим, як переселитися в новозбудовану хату, молоді господарі запускали на ніч kota або півня: кіт символізував чистоту оселі, а півень — оберегові функції. На входини годилося перенести зі старої господи живого жару, шмат глини чи цеглини від печі — “щоб прижилося в новому житлі”. Для цього запрошували священика, аби скропив хату й прочитав усьокійливу молитву, після чого на покуті запалювали божничку.

Щоб нова оселя “не цуралася людей”, на вхідчини, як правило, запрошували родичів та сусідів, котрі мали прийти з хлібом-сіллю, б’ючи поклони в усі кути хати. При цьому обов’язково нагадували: “Нехай у вашій оселі буде затишок, злагода, дитяче щебетання і щоб сонце світило в усі віконця”. Так воно власне й було: вікна в житлових приміщеннях обов’язково влаштовували до сонячного колообігу.

Відтак традиційні поселення переважно на рівненському Поліссі, де совети утвердилися пізніше і не встигли провести переселення хуторів, і досі мають за термінологією етнологів “безсистемне чи хаотичне розташування осель”. Але це було продиктовано житлово-господарськими умовами. Купно жили лише євреї.

Житло значною мірою залежало — зрештою, так і досі є — від економічних умов. Оскільки поліщуки споконвіків перебивалися хлібом та сіллям, то це позначалося і на облаштуваннях осель. Тут ще в шістдесяті роки можна було зустріти напівкурні хати, коли дим виходив у сні. Цим, власне, й скористалися працівники музеїв народної архітектури та побуту у Львові й Києві. Там і там експонуються такі будівлі, придбані на Поліссі.

Традиційне планування тутешнього житла — хата, сні, покліт і комора. Вхід до хати через сні; біля

тильної стіни розміщувався покліт — у ньому зберігали взимку квашенину, моркву, буряки, капусту й картоплю, а також коріння від квітів, які висаджували навесні. З настанням морозів сюди раз на добу вносили в чавуні жар, який і рятував городину від замерзання. Влітку тут тримали молочні продукти, оскільки покліт був своєрідним охолоджувачем (льохів, як правило, не будували через близькі ґрунтові води).

Якщо покліт (деінде — степка чи стебка — і такі побутують назви) будували “без просвітку”, себто будь-яких віконць, то в коморі робили два чи три невеличкі надрізи у формі трикутників — “щоб трохи світла було”. Тут тримали одяг, збіжжя, солонину та інші господарські речі. Влітку, за спекотливої днини, навіть відпочивали чи переночовували. Звідси й відомий, переважно на Поліссі, обряд “комори”, про який варто, бодай фрагментарно, згадати.

Віддавна комору вважали “чистою прибудовою”, оскільки тут переховували хліб, великодне-

“речовий доказ”, що “наша молода цнотливою була”, і під розспів возвеличальних наспіванок частувалися ритуальною наливкою червоного кольору, приготовленою на ягодах калини.

Але траплялися й винятки. Якщо молода до шлюбної ночі не зберегла дівочої цноти, кульмінація весілля втрачала свій символ, і селом ішли різноманітні поголоси; як розповідали мені літні інформаторки (а за цим стежили лише жінки), бували випадки, коли шлюб розпадався. За таких okazій молодь намагалася різноманітними способами “зробити підманку” — роздаювала ягоди калини чи використовувала кров із птахів. Якщо свашки від молодого запідозрювали в легкій поведінці дівчину, то навіть влаштовували експертизу “шлюбних слідів” і єдине, що не могли розпізнати на підробку, то це була кров із голуба.

Ось такий уже призабутий і своєрідний обряд побутував у весільному церемоніалі. Ми можемо, з огляду на сучасну мораль,

злігодні та негаразди), але й годувала гарячою стравою, обігрівала. Зверху на спеціальній жердці перезимовували в’язки цибулі й часнику, а в нижніх пічурках сушили взуття. Під піччю нерідко тримали курей та обігрівали ранніх телят, котрі з’являлися за лихих морозів.

У давніші часи лісовики майже не користувалися індивідуальним посудом. У дерев’яному столі, що завше стояв на покуті, посередині видовбували заглибину, яку заповнювали юшкою, борщем чи картоплею; страву з колективного “казанця” споживали лише дерев’яними ложками.

Мені в 1965 році пощастило гостювати в одного унікального древліянина. Відбувши кілька років у таборах, не став жити в одній хаті з дружиною, оскільки та офіційно відмовилася од “ворога народу”, а збудував неподалік невелику хатину за польським праобразом. Усе внутрішнє начиння виготовив із дерева: стола з поглибиною, ліжку, відро, кухлики, різноманітні дзбанки, лож-

від ученим вважати, що їх будували поліські зодчі. Таку форму подекуди ще й досі можна зустріти в глибинних селах лише в цьому регіоні.

Сучасне житло в Поліссі різноманітне. Молодші його мешканці зводять оселі на дві, а то й три кімнати з більшими вікнами (“Маленькі віконця, — як пояснив мені один з інформаторів, — краще зберігають тепло взимку, а влітку — прохолоду”); навіть такі мацюпусинькі віконця на зиму прикривали мішковиною, куди напакувували тирсу, кострицю чи клоччя, а на тильній стороні хати робили суцільну загату, втеплюючи листям чи соломкою.

Років із п’ятнадцять-двадцять тому навіть поліщуки почали ліквідовувати традиційні печі, залишаючи лише грубки та лежанки, оскільки в сільській крамниці постійно привозили свіжий хліб; нині ж довелось відновлювати їх, оскільки, як уже мовилося, в переважній більшості сіл господині випікають домашній хліб, а отже пічні діжі довелось витягувати зі схованок. І тут пригадалися поетичні рядки Б. Олійника:

Образу хліба вклонімося.
Сиріч людини,
Високочолому сіятелю землі.
Істинно, люди: живемо
не хлібом єдиним.
Істинно так... коли маємо
хліб на столі.

Про поліське село з його осідлами, де й сьогодні подекуди вигойдуються в колісках майбутні повпреди нації, можна репродукувати монографічні висліди. Та моє завдання скромні-

ся, а не розповідати про життя в помешканні наших краян розпізнають за білизнаю хати. Два, а то й три покоління природних чи примусових переселень на безмежні терени Сибіру не вивірили прадідівську традицію — і до сьогодні можна впізнати наших краян за білизнаю стін.

Етнічні поліщуки також дотримуються цієї традиції. Але чим далі наблизитися до кордону з Білоруссю, тим помітніший контраст: відчутно зменшується побілка на хатах, вона або відсутня, або ж нанесена довкола вікон. Чіткої відповіді я так і не почув. Лишень один сільчанин сказав таке: “В кого не поб’єлана хата, то литвин живе”.

До речі, литвинами на Поліссі називають білорусів. Засвідчує це перезв’яньська переспіванка; коли зустрічаються біля оселі молоді дві пари, місцеві жінки неодмінно заводять: “*Ой не лізь, литва, Бо буде битва.*” Щоправда, ця лексема може мати й інше значення...

На жаль, так трапилося, що в повоєнний період Полісся й Волинь втратили чимало етнічних земель, а відтак і людності. Неперевершений “крайатель кордонів” Сталін відпанахав, на прохання польського керівництва, нігтем на карті від України, а частково й Білорусі, значну територію. Щоб якимось чином змилостивити сябрів, віддав їм плодородну Берестейщину. Хрущов зумів виторгнути лише шматочок болотистого Полісся. Ось там, де більш-менш компактно проживали білоруси, і залишилася традиція не білито оселі. Але відсоток цей надто мізерний.

Що там та як, але, нехай і бідне на умеблювання та інтер’єр, традиційне поліське житло, вибудоване з соснового дерева, — для мене особлива радість: присівши на ясеню лаву чи ослін та зіпершись ліктями у застелений лляним обрусом стіл, одразу поринаєш у казкові спогади про цей край. І як тут не згадати прекрасні рядки Василя Симоненка:

Ти стоїш, не багата й не пишна,
Виглядаючи з саду на луг.
Рясний цвіт обтрусили вишні
На солом’яний твій капелюх...
Ти була мені наче мати,
Ти служила мені, як могла, —
Кожна кроквочка, кожна лата
Не жаліла для нас тепла.

● **Василь СКУРАТІВСЬКИЙ**

ХАТО МОЯ БІЛОБОКАЯ

Хата вікнами до сонця

Село неначе погоріло

ві паски і весільний коровай. Власне з весіллям і пов’язаний обряд, який за радянського режиму етнологи намагалися замовчувати, а коли й згадували, то лише з негативною характеристикою. Серед дослідників найповніше описав це дійство Федір Вовк.

Мені пощастило зафіксувати окремі відскіпки цієї обрядодії, які побутували в глибинних селах Полісся ще наприкінці п’ятдесятих років. Коротко зупинюся на його основних елементах. Після першого дня весілля, коли молодий везе на переночівок свою шлюбну подругу, то дві літні свашки з обох сторін готують їм “шлюбну постіль”: застеляють чистим простирадлом ліжку, а на молодю вдягають білу сорочку.

Допоки свашки відспівували жартівливих весільних пісень, молодята в коморі мали здійснити перші шлюбні стосунки. В уголів’ї їм ставили сити — розбавлений на воді мед, а звідси й термін — медовий місяць. До речі, так чинили впродовж подружнього життя, допоки не з’явиться перший висток, вважаючи, що медова сита сприяє повноцінному зачаттю.

Через певний час (в одних випадках через кілька годин, в інших — удосвіта) ті самі свашки заходили в “ложе” й перевіряли, чи є сліди крові на простирадлі або ж на нічній сорочці. Якщо так, то вони врочисто вносили до світлиці

засуджувати його, вважати “комору” патріархальним пережитком. Це справа кожного створеного. Але знати про нього мусимо: в давніші часи, як на мене, він мав право на існування — в такий спосіб народна мораль була вагомим перепонним розпущеності, — дівчина, котра не зберегла своєї цноти, кидала знеславляючу пляму на батьків. Тому останні вельми стежили за поведінкою своїх дочок.

Таку ось своєрідну роль виконувала господарська прибудова комора. Звідси й приказка: “Комора покаже, коли молода ляже”. Але повернімося до найголовнішої споруди — хати. Її традиційне умеблювання надмірно просте. Широка — до півметра — лави, стіл, ослін, дерев’яне ліжко і мисник та піч. Над ліжком висіла жердина, на якій вішали празничний одяг, рябчуни та рядюжки (виткані з льону рядюжки використовували як простирадло, а більш вичурними з мистецького погляду рябчунками застеляли ліжко; ті й ті ткали з валу у “хвилки”, пофарбовані в різнокольорові відтінки).

Нееоціненну роль в однокімнатному помешканні відігравала піч, яку поліщуки називали “другою матір’ю”. Вона не тільки зберігала вогонь (тамтешняки цілодобово тримали жар для обігріву та розпалювання печі; якщо він згасав у припічку, то вважалося, що оселю невдовзі заповонять

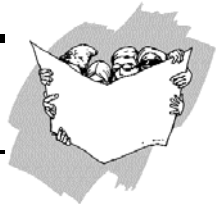

Так зберігають сіно біля осель

ми, навіть декілька мисок, на вхідних і сінешніх дверях зависі, клямки й замкачки також із деревини. “Не можу дивитися на метал, — зізнався полісянин, — він так остогид мені в таборах, що й до рук гидко брати. Хочу дожити свого віку, які мої предки!” — “Чим же ви освітлюєте оселі? — подікавись у нього. — У вас не проведена електрика й лампи немає”. — “Посветочем...”

Лишень тоді, коли глянув на продушину в стелі, зрозумів, що він користується кабицею, цебто поспівом — традиційною освітлювальною системою. Не одне століття лісовики користувалися поспівом. Під час війни та в перші повоєнні роки, коли було сутужно на гас, а про електрику годі й говорити, в оселях на кабиці — спеціально влаштованому комінку, прив’язаному до стелі на решітці блимів вогник, побіля якого прями, вишивали, а молодь співала пісень. Для цього заготовляли відповідну кількість смолянистих соснових скіпок або ж березових лучин...

Традиційна форма зведення житла — в зруб. На кінцях плахи зарубували в такий спосіб, що вони міцно в’язалися в кут. Це найдавніша форма житлового будівництва, яка сягає своїм корінням у глибину століть. Особливо це стосується шестигранних кутів. Саме в такий спосіб будили зведені Золоті ворота в Києві, де й донині збереглася саме шестигранна в’язка. Це дало при-

ПОГЛЯД

Згадаймо наших бабусь-модниць на фотокартках 35—40 років ХХ століття. Всі — у сукнях із високими плечима та маленьких капелюшків, котрі стали попередниками офіцерських піджаків та пілоток Другої світової війни. Рівно через 50 років їхні внучки зовсім несподівано почали носити сукні кольору “хакі” з підкреслено високими плечима і тим самим несвідомо розпочали еру розпаду соцістими, яка супроводжувалася низкою локальних війн, різким підвищенням злочинності.

Щось таки діється з людством: щопівстоліття з’являються якісь сили, що піднімають його та перетрушують, наче влеглану перину на ліжку, повертаючи сподом догори. Кожна теорія пояснює наявність цих сил на власний розсуд, проте всі погоджуються: ці сили суть підсумковий вектор процесів, що вирують в окремих державах або у світі в цілому. Громада ж підсвідомо відчуває накопичення загальносупільної напруги напередодні нового струсу й заздалегідь відбиває це передчуття у найчудернацькіших проявах. Мода на одяг — одне з відображень прихованих рухів громадських сподівань.

Однак мода існує будь на що. Наприклад, відома прадавня мода на військові вистави та паради.

У чому ж полягає “необхідність” бойових вистав?

По-перше, це пряме тренування майбутніх учасників, підтримка на високому рівні фізичного стану та військового вишколу. З іншого боку, так створюється зрозумілий спільноті образ ворога, громада привчається до думки, що треба бути готовою на той випадок, “если завтра война, если завтра в поход”. На додачу, як глядачі, так і учасники грізних ігриш звикають бачити поранених друзів, кров, навіть смерть, які є нормою воєнного життя. Отже, воєнничий уряд таким чином проводить психологічну обробку умів жителів держави.

Наразі усі військові об’єднання розпалися (крім НАТО), держави наввипередки декларують свою миролюбність, у світі забороняється випробування ядерної зброї, навіть паради вийшли з моди — здавалось би, нарешті мир зійшов на багатостраждальне людство, радість і лагідність панують у душах та серцях землян, але...

АЛЕ!.. Чому тоді кіно- та телеекрани все більше заповнюються детективами і бойовиками, а фільми миролюбні сором’язливо сховались у запасниках? Чому в книгарнях та бібліотеках класична література, навіть казки розбіглися по кутах, а чільне місце посідають детективи з бойовиками, а для наймолодших — комікси про зоряні війни?

У світі випадковостей не буває взагалі. Те, що на перший погляд здається випадковістю, на ділі виявляється або браком знань, або занадто коротким терміном спостереження. Філософія чітко й однозначно трактує випадковість як перехрестя двох закономірних послідовностей. Взаємопов’язані послідовності обов’язково відбудуться, випадок полягає лише в тому, коли це трапиться.

Тому засилля “кривавих жанрів” у всіх галузях мистецтва я вважаю не наглим випадком, а психологічною підготовкою людства до наступних війн. І хоч більшість країн офіційно проголошує спрямованість на мирне життя, передчуття близьких потрясінь, наче недолікована хвороба, загнана пігулками усередину, виходить на поверхню несподіваним чином, не схожим на звичайні класичні форми прояву.

Однак шановні читачі мені знову зауважати: чи не занадто я пов’язую твори мистецтва чи моду з життям? Цей зв’язок рукою не помацаєш, він химерний, тендітний, та й взагалі — чи є він насправді, адже грубе життя й витончене мистецтво — дві різні сфери людського буття?

Два головні напрями філософії

дають два протилежні тлумачення взаємин цих двох сфер.

Матеріалізм каже, що ХХ сторіччя посилює загальну активність мас, виштовхнуло на поверхню далеко не кращих людей; це викликало занепад моралі, підвищення злочинності, що й знайшло відображення у творах мистецтва. А потім уже ці твори стали зразком поведінки для мас.

Молодь — майбутнє нації, надія батьків. Водночас молодь — той прошарок населення, на який найбільше впливають модні віяння, оскільки природа саме молоді надає здатність чутливо відгукуватися на всі зміни навколишнього середовища, зокрема на суспільні потрясіння, позбавляючи її почуття самозбереження і спрямовуючи на нерозвідані шляхи. Куди ті нові дороги заведуть — до нових здобутків чи до загибелі? Батьки й держава, якщо не бажають залишитися без цвіту і майбутнього, повинні оберігати свою молодь.

Постперебудовне мистецтво розкинуло перед співвітчизниками неймовірно спокусливе шатро блискучих, захоплюючих, раніше

показують зі сцени, у фільмах, комп’ютерних іграх, на сторінках книг та газет — тим більше його стає у житті. Усе частіше окремі бійки переростають у локальні війни між країнами, загрожуючи початком Третьої, і останньої, світової війни.

Проте існує і зворотна залежність. Чим більше кривавих сцен ми, мирні обивателі, бачимо і читаємо про них, тим менше вони нас хвилюють. Щоденний показ насильства і катастроф уже не викликає обурення громади та бажання допомогти; ми до них ЗВИКЛИ. Смерть і злочини стали повсякденними атрибутами нашого життя, ми СТОМИЛИСЯ ПРОТЕСТУВАТИ проти них і тим даємо мовчазну згоду на продовження.

Бо людина, як будь-яка жива істота, не може нормально жити у стані підвищеного збудження. Вона або починає хворіти на нервову слабкість (що має місце із легко-вразливими людьми), або її мозок пристосовується до постійних збудників, призвичаюється та перестає їх помічати.

Саме тому, а не завдяки низь-

кірним Сходом — і запанують мир і тиша. Тим часом Схід лише захищає власні споконвічні цінності од Заходу, а ще нагадує: Західна Європа разом із Австралією, США та Канадою нараховує близько 900 мільйонів жителів, а мешканців Азії — як мінімум, 3,5 мільярда.

Шаріат дозволяє кожному правовірному мати 4 дружини. Себто, кожний чоловік може мати щороку чотирьох дітей, а через десять років — 40 дітей, переважна більшість із яких будуть хлопчики. Пояснення знов суто біологічне: Y-хромосома за розміром менша за X-хромосому. Тому дівчаток народжується на 5 % менше, ніж хлопчиків. Саме ці зайві 5 % згодом виливаються у 32 мільйони “зайвих” чоловіків на Земній кулі, а в країнах Сходу кількість “зайвих” чоловіків сягає 63 мільйонів: у Китаї — 31 млн., в Індії — 24,4 млн., у Пакистані — 4,5, у Бангладеш — 2,8 млн. (“Географія населення світу”, Київ, 1992).

Немає ніяких сумнівів, що з початком війни керівники-політики почнуть, не рахуючи, кидати цих “зайвих”, переважно молодих і

ЧЕРЕЗ «ЗОРЯНІ ВІЙНИ» — У ЧОМУ БОЙОВИКИ ПОСІЛИ ЧІЛЬНЕ МІСЦЕ У СУЧАСНОМУ МИСТЕЦТВІ ?

Все в твоїх руках... Фото Оксани Цеацури

заборонених видовищ. І молодь, не розмірковуючи, кинулася в стихію яскравих бойовиків та заплутаних детективів. Підліток бачив себе або Непереможною Рукою, або Універсальним Солдатом, наслідуючи улюблених героїв, вчиняв злочин і... замість отримання лаврів перемоги, потрапляв за ґрати. Отак, граючись і не усвідомлюючи, навіть що коїть, чи не третина українського парубочества опинилась у в’язниці, там досягла кримінальної майстерності чи захворіла на туберкульоз. Коли вже дорослими виїшли на волю, то були не лише зорієнтовані на злочинність, але й принесли в громадський побут нездатність повноцінно працювати і народжувати здорових дітей.

Ось справжня ціна крутих бойовиків та головоломних детективів.

Чи можна вважати такі жанри мистецтва аморальними й антигуманними? На мій погляд, безперечно. Чи повинні нести моральну відповідальність за власні твори митці, які заради грошей штовхають молодих людей на карні злочини? Я думаю, повинні.

Бо не викликає сумніву пряма залежність: чим більше насильства

ким смакам українців, сучасним журналістам доводиться переносити обрану ними, а не спільнотою, рубрику “Кримінальна хроніка” з останніх сторінок на першу, привертаючи увагу величезними розфарбованими літерами. Дарма. Набридлий кримінал сприймається крайнами повсякденно майже так само, як і прогноз погоди.

Отже, панове репортери та митці, якщо бажаєте, щоб громада жалався кожного злочину, треба працювати, аби ці злочини зникли з нашого повсякдення. Ви ж працюєте на їх ескаляцію, свідомо чи несвідомо, готуючи людство до злочинів ще більшого масштабу — до війни.

Сучасне мистецтво, припинивши виконувати одне з головних своїх завдань та розпалюючи приспані хижі якості співгромадян, перекреслює всі багатовікові гуманістичні досягнення цивілізованого життя і перетворюється на додатковий чинник, який підштовхує людство до самознищення.

І знов мені вкажуть, що я занадто згущую фарби, — адже сучасні політики занадто освічені, щоб використовувати ядерну зброю. Ось тільки Захід розправиться із непо-

сильних, чоловіків, на боротьбу з озброєним до зубів Заходом. Простіше страшно продовжувати міркування далі. Можливо, тоді, нарешті, хвацькі західні митці — оспівувачі кривавих баталій, задовольняють свою ненаситну спрагу крові!

На щастя людства, збереглась одна, остання, велика сила, котра справді протистойть насильству та війнам. Це сталі, перевірені віками релігії. Виключно великої ролі набуло Католицизм, відколи його очолює Папа Римський Павло II. На превеликий жаль, усі інші інституції світу знаходяться під впливом монстра військово-промислового комплексу та працюють на його замовлення. Тому хочеться на повний голос звернутися до представників мистецтва: “Схаменіться, панове! Справжнє Мистецтво, Мистецтво з великої літери завжди було гуманним. Завжди захищало “зневажених та ображених”, завжди закликала “сіяти розумне, добре, вічне”, завжди мріяло жити “в сім’ї великій, в сім’ї вільній, новій”.

- **Ірина МОЛЧАНОВА**, м. Маріуполь, генетик, член “Просвіти”

РЕФЛЕКСІЇ

РОМАННІ РОЗМИСЛИ

Він не хоче, щоб сокровенні здогадки і таємні пережиття відкрилися безбожним людям на посміх. Яка кому різниця, де все це сталося чи діється тепер! Це роман людського життя, короткого, мов мить спрощення, і довгого, мов сон, що наснився в юності і сниться щоночі. Щоночі ті ж молодечі думки і прагнення, але під ранок своє-таки беруть сумніви, попри все, не забираючи відчуття вічності людського життя і юності. Так і померемо, заколисані ілюзією власного безсмертя і втішені думкою про вічність душі.

Попри все, душа не марно полишатиме цей світ, здобувши сокровенний досвід, таїнство земного

буття. Лише

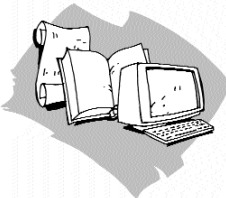
ше поодинокі провидці зважуються під страхом відчуття незбагненної кари чи з повеління (хто зна?) зламати заборону, лишаючи здобутки власного духовного досвіду на грішній землі — на полі вічних митарств і вічних випробувань. Це — даність створеним за Божою подобою.

Пізнання добра і зла — те, чого прагне від нашої душі Небо. І ми, як дикі бджоли, зносимо той гіркий нектар пізнання до високості або тратимо свої крила і забираємо все з собою у пекло власних страждань. Покоління за поколінням творимо складні творіння власних життєписів у змученій пам’яті і лише дехто відважується пустити їх між люди у вигляді складно зашифрованих під анонімність оповідей про чуже життя і чужі почування.

Творчості не існує, є лише власні пережиття, які були і яким не судилося відбутися, тож вони залишилися у світі фантазій. Тільки б не дати чомусь темному і недоброму опанувати ці фантазії... Бо прийде божевілля — вільне від Божої опіки існування.

...Когось спокушає модний стиль “фентезі”, хтось фантазує про дуже багате життя, чуже життя. На цій ниві непогано заробляють. Але мало хто ризикує писати про таїну українського життя. Кажуть, що про це писати неможливо без доброї дози заспокійливого. Набагато простіше жити як живеться і писати романи про душу народу, якого так і не пізнав світ. Нехай би той захланний і урбанізований світ пошкодував, що втратив оригінальну можливість побачити своє біле зображення в українському дзеркалі! Ні, такий роман написати неможливо.

- **Володимир ФЕРЕНЦ**, м. Івано-Франківськ

ВІД ПЕРШОЇ ОСОБИ

— **Ганно Стефанівно, скажіть як директор, чим особливий ліцей?**

— Український гуманітарний ліцей вибудований на основі державницької концепції національного виховання. Ми поставили перед собою дуже важливе завдання — готувати національну еліту України. Адже еліту не можна починати готувати у вищому навчальному закладі, вона має плекатися ще з раннього дитинства, аби здібності та обдарування дитини були виявлені шонайбільше, — це по-перше.

По-друге, ми є структурним підрозділом Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, а це вирізняє нас серед інших навчальних закладів і покладає на ліцей багато зобов'язань. Адже ми несемо відповідальність за підготовку ліцейців до наступного одержання професійної гуманітарної освіти.

Третя особливість. Ліцей вибудований на системі виховання, оскільки вчити простіше, а виховувати завжди складно. Недаремно Еммануїл Кант говорив, що дві роботи у світі найважчі — це виховання й управління. У ліцеї ми намагаємося створити такий освітній простір, у якому для дитини найважливішим пріоритетом стає шанування батька й матері, адже це споконвічна філософія української родини, філософія національного виховання.

Дослідження доводять, що навчити дитину не можна, вона може сама навчитись, і вчитель у цьому випадку виступає поряд, адже недаремно й у перекладі саме поняття “педагог” означає “веду дитину”. Ми ведемо дитину, йдемо поряд із нею, випереджаємо, інколи, навпаки, вчимося у неї — це називається педагогічним супроводом, або педагогічною взаємодією. Така взаємодія дитини і вчителя, вчитель і дитини — постійна, і під час уроків і після навчального процесу. Нами вибудований своєрідний трикутник взаємодії: з одного боку — родина, з другого — педагогічний колектив, із третього — соціум, а в центрі — дитина. І це абсолютно рівнозначні чинники, які визначають ефективність освітнього процесу й того середовища, де цінюється інтелект, де є умови для його розвитку й розквіту.

— **Ваші вчителі, — хто вони?**

— Для нашого навчального за-

ладу дуже важливий духовний зміст, тому в нас працюють глибоко духовні вчителі. Не стіни виховують, не обладнання, а виховує отой непомітний мікроклімат, взаємодія вчителів. У нас працюють високопрофесійні педагоги, серед них є заслужені вчителі України, учителі-методисти, переможці та лауреати Всеукраїнського та міського конкурсу “Учитель року”, “Куратор року”. До того ж, у ліцеї читають лекції викладачі з університету, а це вже свідчить про науковий рівень.

— **Ваше ставлення, як педагога і директора ліцею, до шкільної реформи?**

— Поняття реформи освіти — це суперскладне завдання. Я позитивно ставлюся до переходу на 12-річну освіту, тому що 10 років — це корот-

Фото Г. Оберської

Г С САЗОНЕНКО:

«ВЕДЕМО ДИТИНУ, ВИПЕРЕДЖАЄМО, ВЧИМОСЯ...»

кий час. Переходити на 12-річну освіту варто, але для цього слід мати ресурсне забезпечення, затверджені нові програми, нові підручники. Усе це вимагає великих коштів і треба, щоб освіта не перебувала на залишковому принципі фінансування. Що ж до 12-бальної системи оцінювання, то це взагалі не реформа. Ми від дня відкриття ліцею мали 10-бальну систему. Це поняття рейтингу, а він зараз кардинально змінив орієнтири. Якщо колишня радянська оцінка, в першу чергу, виконувала каральну функцію, то сучасна оцінка побудована на позитивних мотивах і навіть один бал є позитивним. Зараз випускнику не забороняється вступати до університету, якщо він має один бал із якоїсь навчальної дисципліни. Але це все — елементи, і я б не називала їх реформою.

— **Які програми та педагогічні системи використовуються у навчальному процесі?**

— Звичайно, ми застосовуємо програми, рекомендовані й затверджені Міністерством освіти і науки України. Ліцей будується на синтезі вітчизняного педагогічного досвіду, використовуємо величезний позитивний досвід минулого, а це — педагогічні системи наших попередників Костянтина Ушинського, Григорія Вашенка, Івана Огієнка, які добре лягають на ґрунт сучасної української освіти. Також не цураємося міжнародного досвіду. І це приносить відчутні результати. Так, цього року наші діти вивчали німецьку мову у Віденській приватній школі. І, приїхавши додому, вони були горді й почувалися самодостатніми особистостями, адже багато предметів вони знали краще, ніж їхні австрійські однолітки.

— **Ліцей підтримує контакти з навчальними закладами інших країн?**

— Так, ми обмінюємось учнів-

ськими делегаціями з академічною гімназією в Санкт-Петербурзі (Російська Федерація), маємо угоду з єдиною в Латвії українською школою, яка знаходиться в Ризі. Спілкуємося зі школами діаспори, зокрема з Казахстану.

— **Що роблять ліцейці у вільний від уроків час?**

— У вільний від занять час діти можуть свої обдарування розвивати у різних студіях, що їх ведуть професіонали. У ліцеї є хорова, хореографічна, театральна студії, також студія мистецтвознавства, де ліцейці займаються живописом і керамікою. Маємо добре оснащений спортивний майданчик, тренажерний зал.

— **На базі ліцею неодноразово проводилися наукові конференції...**

— Це також філософія нашого закладу — працювати не на себе, а на обдарованих дітей України. І минулого року ми вперше в Україні проводили Всеукраїнський гуманітарний симпозіум “Україністика початку ХХ століття: проблеми мови, філософії, історії”. У ньому брали участь представники 24 областей України і Криму, а також наші міжнародні партнери з Латвії, Молдови, Польщі та Санкт-Петербурга. На симпозіумі дітям були запропоновані різноманітні форми для змагання — тут були і дискусії за Ролджерсом та дебати за Попером, олімпіади й сократівські уроки, захист і презентація дитячих наукових проектів, тобто різні форми діяльності, у яких діти

могли себе проявити. Ректор і найдосвідченіші метри науки Київського університету імені Тараса Шевченка очолювали журі, а переможці цього симпозіуму на пільгових умовах були зараховані до університету. Такі наукові заходи ми проводимо на базі ліцею щороку.

— **У Вашого ліцею є піклувальна рада. Хто до неї входить?**

— Очолює піклувальну раду экс-президент України Леонід Маркарович Кравчук. До неї також входять науковці, педагоги та політики, зокрема перший проректор Київського університету імені Тараса Шевченка Олег Васильович Третяк, президент Міжнародного освітнього фонду імені Ярослава Мудрого — Валентина Василівна Стрілько, голова Народного ародний депутат України й Йосипович Удовенко та піклувальна рада нам завжди гає. Так, дітей, які приїжджали на симпозіум, вона безкоштовно забезпечила харчуванням і проживанням. Також були створені всі умови, щоб діти мали можливість відвідати театри, музеї та визначні місця столиці.

— **У Вашій приймальні висить сертифікат ЮНЕСКО, а також свідоцтва про ресторацію картинної галереї та музею етнографії...**

— Так, ліцей є асоційованим членом ЮНЕСКО. А нашу картинну галерею “Сучасний живопис України” можна по праву назвати найкращою. Твори діячів мистецтва підживлюють у ліцеї неповторний дух українства. У галереї представлено роботи відомих митців: Івана Марчука — народного художника України, багато творів живопису діячів, відзначених Шевченківською премією, — Заливахи, Івахненка, Гуменюка, Задорожного та інших. У галереї діти спілкуються, розвивають художньо-образний тип мислення. Також маємо в ліцеї музей етнографії та побуту України XIX століття, його ми створювали разом із співробітниками Києво-Печерської лаври.

— **Ганно Стефанівно, бажая Вам, Вашим колегам і всім освітянам вдалого нового навчального року, а учням і студентам — успіхів у навчанні.**

• **Олена БРЕЗІЦЬКА**

На фото вгорі: розмова в кабінеті директора. Праворуч Г. С. Сазоненко.

ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

Абсолютно кожна людина — обдарована і має хист до якоїсь діяльності, варто лише допомогти їй розкрити і застосувати свій дар. А осягнення зовнішнього і свого внутрішнього світів, відчуття їхньої краси й усвідомлення їхнього неосяжного потенціалу і, таким чином, максимальна його реалізація може відбутися не тільки шляхом навчання і виховання, але й долученням до естетичного надбання людства. Саме тому ідея заснування галереї в Гуманітарному ліцеї Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка нерозривно пов'язана зі створенням самого закладу, з його освітньою метою.

Галерея справді може пишатися своєю багатотою і цінною колекцією сучасного українського мистецтва. У ній зберігаються твори визначних майстрів, таких, як Ф. Гуменюк, І. Задорожний, І. Марчук, П. Заливаха, В. Франчук, Т. Яблонська та багатьох інших. Зібрання робіт такого рівня може претендувати на звання хоч і невеличкого, але музею. Експозиція не залишається усталеною — вона постійно поновлюється. Частина творів була передана в дарунок галереї самими авторами, інші твори з'явилися тут завдяки новій традиції, започаткованій у ліцеї: колективи вступників або випускників дарують своєму закладу картину. Власне виставковою залогою є не тільки галерея, а й коридори та кабінети. Стіни ліцею ошатно і зі смаком убрані, у кожній аудиторії своя тематично або стилістично спрямована добірка мистецьких творів (наприклад, класи, де виставлені абстракція, пейзажі або натюрморти чи серія графічних творів, — скажімо, ілюстрацій до поеми “Мойсей” І. Франка). Особливо зберігаються мистецькі подарунки від шкіл-побратимів із різних міст, наприклад Львова, Риги та ін.

Діяльність галереї пов'язана не лише зі

НАВЧАЛЬНИЙ КЛАС — ГАЛЕРЕЯ

збиранням творів непересічних постатей українського мистецтва. Щомісяця у ліцеї відбуваються покази нових виставок відомих митців, під час яких учні можуть поспілкуватися з художниками. Причому учасниками таких виставок можуть стати не тільки вже визнані майстри-професіонали, а й молоді таланти — як, зокрема, студенти Академії мистецтв або ж і самі учні ліцею.

Перебування у такому мистецькому просторі значно впливає на формування естетичного відчуття, емоційного сприйняття навколишнього світу. Крім того, воно стає ще й поштовхом до самостійного пошуку знань або власного акту творення. Ганна Григорівна Олійник, викладач світової художньої культури і керівник галереї розповідає, що учні мають написати свої відгуки на всі проведені виставки — не тільки враження, а й ґрунтовний аналіз, який потребує підготовки і дослідження додаткових матеріалів. Діти також дізнаються про життєвий і творчий шлях, добу становлення митців, твори яких представлені в галереї. Для відкриття творчого потенціалу ліцейців Ганна Григорівна запрошує художників, котрі проводять уроки гончарства, ліпки, витинанки, петриківського розпису — вони не тільки втаємничують усіх бажаючих у техніку виконання та особливості свого мистецтва, а й розповідають історію його виникнення і розвитку.

За словами Ганни Григорівни, таке багате збирання картин сприяє утворенню естетично насиченого середовища. Постійне перебування серед мистецьких творів — філософських роздумів про таємниці буття, зафіксованих на полотні, серед позитивної енергетики — емоції і переживань митців,

І. Задорожний. “Петро Могила”. 1988 р.

вкладених у їхні творіння, — багато дає для формування в учня свого власного естетичного смаку, нестандартного погляду на мистецтво, захопленого сприйняття високохудожніх полотен. Власне, галерея допомагає досягти головної мети, яку ставить перед собою ліцей, — розкрити у молодій людині індивідуальність, навчити її самостійно мислити, тобто виховати справжню, не тільки високоосвічену, а й з глибокою внутрішньою культурою та духовністю особистість.

Естетичне виховання в ліцеї не обмежується виключно образотворчим мистецтвом. Наприклад, тут діють театральна і вокальна студії, працює музей етнографії, де представлені предмети народного побуту і ремесел різних регіонів України (що суттє-

во допомагає у проведенні уроків українознавства). Деякі учні опановують майстерність екскурсовода, і якщо до ліцею завітають гості з інших країн, зможуть провести для них екскурсію по галереї різними іноземними мовами.

Тож ліцей може з гордістю носити звання ще й храму культури і мистецтва. У такий навчальний заклад справді є бажання приходити і здобувати нові знання. Цим він різко відрізняється від колишніх шкіл — із величезними стінами та вбогими кабінетами, з відсутністю дисципліни, які б долучали дітей до культурної та мистецької спадщини, формували духовну особистість. Ігнорування культури, яке починалося ще зі школи, нині процвітає на найвищому — державному — рівні (адже урядових дій вистачає лише на патронат загалом псевдомистецьких акцій). Але чи може людина вважатися високоосвіченою фахівцем, чи буде її діяльність звернена на благо інших, якщо в її душі не зросла духовність, якщо вона не несе в собі прекрасного? Чи мають право бездуховні люди з відсутністю внутрішньої культури розпоряджатися долями інших людей і держави? Куди врешті-решт заїде країна, у якій культура і мистецтво залишені сам на сам у боротьбі за самовиживання в каламутному потоці низькопробної масової продукції, спрямованої на поглиблення деградації суспільства? Навряд чи держава буде життєспроможною, якщо вона втрачає свій потужний духовний стрижень. Можливо, що в навчальних класах-галереях, де дбайливо зберігаються наші культурні здобутки, зростає зовсім нове покоління — рушіїв духовної еволюції.

• **Катерина ТАРЧЕВСЬКА**

ЖИТЕЙСЬКІ ІСТОРІЇ

Я знав його багато років і часто говорив із ним подумки, уявляв на тихих вуличках степового містечка, де він жив, господарював, добудовував власну хату, іншим людям допомагав — майстер на всі руки, і столяр, і муляр, і, безумовно, водій усіх різновидів автотехніки, від трофейного німецького мотоцикла до купленої вже в останні роки "Ниви" й вантажівок будь-якого взірця. Руки мав золоті і, мабуть, жодній людині не відмовив у допомозі, на яку був здатний. Все життя будувався сам, і людям іншим допомагав будуватися. Воістину його можна було б назвати великим будівничим, коли б не мав іншої слави.

Од згадки про Пилипа Шуляка завжди на душі ставало затишніше. А як у скрутну хвилину згадаєш, то наче аж всі власні клопоти й лиха мізернішають від одного лише спомину — живе командир, працює, ось вранці чи ввечері проходить своїм Ружиним, по своїй землі, серед своїх, і все це надійно, як сонце сходить і заходить, як день починається і закінчується, бо людина живе й разом із нею живе світ, який її оточує, і світ цей швидше такий добрий, ніж лихий... І життя продовжується, щоб там не сталося.

Можливо, із першої зустрічі мене вразила певна невідповідність легенди, яка витала над ним, і тим образом, що набрав зримих рис. Але чим далі, то все більше переконувався: скромний, позбавлений щонайменшого честолюбства Пилип Олександрович Шуляк, сільський дядько, ніяк — жодним жестом, учинком, словом не відсторонює від себе легенди, витвореної народною пам'яттю про нього як найхоробрішого партизанського ватажка в краї. Навпаки, почувачється в ній звичайно, аж наче байдуже, як у власній хаті: люди знають — не збрешуть, страху ворогам він наганяв, німіці проти нього й батальйони висилали, кажуть, куля його не брала, а хто знає, може, й не брала, бо через такі бувальці перейшов, а живий, хоча й контужений, на одне вухо не чує, осколками гранати посічений, але куля таки не взяла. А війна минула — прийшло інше життя, і не нарікав він на нього ніколи, поспішав тільки справи свої нескінченні поробити.

От лише, коли Василя Земляка, побратима бойового й видатного письменника згадував, прикро було командирові, що не встиг він написати книжки про загин, хоча й обіцяв.

— Але ж, хто знає, коли помреш, — наче і тут виправдовував свого друга й засмута тінню лягла на його добре, відкрите, з весни засмагле на степових вітрах, обличчя.

— Що ж поробиш, — казав, — тільки Василь Земляк міг написати, бо він усе знав і бачив, а такого письменника, як він, не буде.

Шанував командир Василя Земляка й завжди підкреслював, що був він одним із найхоробріших у загоні, а мовлячи про товариша, виявляв і своє особливе ставлення до його незвичайного дару — письменницького, таємниці якого була, безперечно, для нього загадковою, ніж звичайна вояцька звитяга.

Скаржився мені Пилип Олександрович:

— Не люблю писати. По мені, краще лопатою чи сокирою працювати.

І він працював, усе життя працював, допоки за роботою не

ПРОЩАЙ, КОМАНДИРЕ...

наздогнала вічного трудівника остання хвилина.

Читав усі книги, які дарував йому автор, і розмірковував:

— Василь писав правдиво, так на війні й було. От у романах там збрешуть, як схочуть. Зроду їх, тих романів, не читаю. А Земляк писав повісті, бо хотів розказати правду.

Сказав йому якось:

— Пилипе Олександровичу, але ж "Лебедина зграя" та "Зелені млини" — романи, Землякові романи...

Але й найкращі друзі твори він не хотів визнавати в жанрі, що викликав неприязнь:

— То не знаю, чого він так назвав, а насправді — то повісті, бо читаєш і все, як у житті, правда.

Важко мені збагнути, як командир сприймав притаманні для Землякового письма образи химерні, гротескні, всі оті перебільшення, витворені бурхливою авторською уявою, що стали окрасою зовсім неповторного художнього стилю... Але одне знаю напевне: партизанські повісті Василя Земляка "Гнівний Стратіон", "Підполковник Шиманський", "Ніч без милосердя" — важко було читати командиром.

У кожній новій повісті він, зрозуміло ж, хотів знайти рядки про І-ий партизанський загін імені Ружинського району, який він організував ще у вересні 1941-го, і яким командував аж до визволення Житомирщини, дочитував — і не знаходив, і образи уявні, художні, мабуть, мало командира втішали. Хотів він прочитати про все те, що було насправді, без жодного перебільшення, і тільки з ним та його відважним войнством, а не загальом про партизанів, що діють там, де і він із Василем Земляком воював, у степових містечках та селах південної Житомирщини та Київщини, що межують із Вінниччиною, але ж імена не ті, й події переінакшені. Воно наче й правда, вони ж і самі, ружинські партизани, були не менше відважними, ніж герої книжок, часом переважали їх у винахідливості, але... командир не міг не прагнути достеменності.

А втім, не заперечував, коли побратими-партизани порівнювали його із Земляковим Стратіоном, намагалися знайти в ньому риси свого відважного команди-

ра, і образ цей, такий узагальнений, широкий, як степовий простір, відчувалось, імпонував Пилипу Олександровичу. Можливо, в ньому він знаходив якусь особливу, тільки йому відому правду.

А, можливо, відчував і те, що як і Стратіона, про що твердить Василь Земляк, і його самого "витворила" війна. Він був героєм, допоки вона тривала, а після її закінчення про героїство залишилася лише пам'ять, і звичайне життя трудящої людини стало його долею. Життя нелегке, бо чоловік він за вдачею непоступливий, правду міг будь-кому в очі сказати, не зважаючи на чин, а привілеїв собі не шукав ніколи — це ж треба було принижуватися колишньому герою. Не марнословним був Пилип Шуляк, але героєм себе так вважав.

Із Василем Земляком (на ті дні провідником підпільної групи, що діяла на Юзефо-Миколаївському цукровому заводі, поблизу Самгородка) Пилип Шуляк познайомився у травні 1942-го. Молоді вони були, дуже молоді... Командирові Ружинського партизанського загону йшов двадцять сьомий рік, підпільникові Василеві Земляку тільки-но минуло дев'ятнадцять. Та лиха вже встигли зазнати: Пилип Олександрович пройшов через оточення, полон, Василь Сидорович спізнав небезпек підпілля і вже встиг зрозуміти, що воювати із ворогом треба не тільки листівками, не лише потайки, але зі зброєю в руках, так, як Шуляк воює. Тому й вийшов він із своїми підпільниками на пошуки командира, знайшов його в рідних степах, і з першої зустрічі — порозумівся. Як згодом виявилось, на все життя.

Книжки видатного письменника зберігалися у хаті командира на етажерці, виплетеній із лози, де кожна полицка була застелена білими, вишитими по краях, скатертинами. Пилип Олександрович любив показувати ці книжки, обережно передавав їх із рук у руки і щоразу повертався до них, наче перше. Так, командир пишався тим, що його побратим сягнув у мирному житті височин значніших, аніж він сам — інспектор по кадрах Ружинської автоколони (так звалася посада, з якої вийшов на пенсію).

На примірникові роману "Ле-

Дорогому Пилипу Шуляку — другу, побратиму війни і миру, великому герою партизанської війни на Україні від автора. Василь Земляк Київ, 1972 р.

бедина зграя" — останній своїй книзі, подарованій командиром, — Василь Земляк написав: "Дорогому Пилипу Шуляку — другу, побратиму війни і миру, великому герою партизанської війни на Україні від автора. Василь Земляк. Київ. 1972 рік."

Але не тільки з Василем Земляком зберігав дружні взаємини командир у мирні роки. Всі адреси колишніх своїх бійців знав, усі перипетії їхнього життя упродовж багатьох літ були йому відомими. Здавалося, що в ньому так назавжди й лишилося командирське почуття відповідальності за кожного, з ким воював, кого виводив до перемоги з воєнного полум'я. Був у нього блокнот із адресами, мав звичку всіх, про кого знав, вітати з двома святами — Новим роком і Днем перемоги. (Як не називай це свято — думаю тепер, але воно теж має свою історію. Так його називали й Василь Земляк, і Пилип Шуляк, і люди їхнього покоління, яких уже немає. Світла їм усім пам'ять!)

Писав Пилип Олександрович твердим, аж наче суворим начерком, і завжди у своїх невигадливих, лаконічних вітаннях бажав того, що, звісно, передусім треба людині — "крепкого здоров'я, великого щастя, мирного неба й успіхів у роботі". Певен, командир не тільки користувався усталеним трафаретом, а добре обдумував, можливо, й кожного нового року свої побажання, тільки знову переконавшись, що вони так і залишаються найважливішими, повторював їх знову. На День перемоги запрошував

до Ружина вцілілих своїх бійців, і вони приїжджали, знову оточували командира. Сиві, красиві, статечні люди нагадували тоді юнаків, що підлягали командирові безперечно, і в будь-яку хвилину свята був він серед них на видноті — поважний, щасливий. Але і в такі піднесені хвилини, не полишала командира характерна задумка, здавалося, він завжди про щось думає, зважує, і посміхався рідко. Мав вигляд, справді, як великий полководець, що знову зібрав своє військо, і має розпоряджатися ним розумно. Красивим він був — у просто зшитому сірому костюмі, блакитній сорочці з краваткою, яку, мабуть, одягав тільки на свято.

Незабутні люди приїжджали на зустрічі до Ружина. Я розпитував їх про партизанські бувальці, а вони не про себе розповідали — все про командира, і знову про командира. От він був героєм. Відставні офіцери, вчителі й художники, інженери й лікарі, районні й обласні начальники — всі вони вважали Шеляка найвидатнішим посеред інших, рівних.

Першу чарку в хаті Шеляка було прийнято випивати за тих, хто не дожив до Перемоги, й за тих, кого не стало між партизанськими зустрічами, хто ще минулого року був ось тут, в цій хаті, а вже немає — вічна пам'ять! Склад свого вцілілого загону командир знав напам'ять, і сумний перелік втрачених побратимів звучав із його вуст.

Здавалося, що сам він ніколи не вмере, як і легенда, що з'єдналася з його ім'ям над степовим краєм. Не дожив Пилип Олександрович Шуляк до 45-річчя Перемоги, помер 24 квітня 1990 року. Іздив ще того дня в Погребище, сам, сімдесятичотириохлітній водій, вів автомашину, а повернувшись додому — серце запекло, як вогнем. Встиг про це сказати рідним, дружині, сину, і ще одне сказав у свою останню хвилину, щоб вже не турбувалися про нього:

— Не треба мені лікарів... Я помираю...

Не стало Пилипа Шуляка, великої людини, яку витворила війна, наче для того, щоб виявити ще один раз непереможний дух ніким не скороного народу.

Мені здається, що останню хвилину командира відчув кожний із його вцілілих бійців, де б він не був у цю мить, і що б не робив. Чи подумки промайнуло, чи незбагненим болем на душу лягло: немає Шуляка...

— Прощай, командире...

Те ж, здається мені, і все більше з відстані років, відчув і я, бо з першої зустрічі з ним у весняному Ружині відчув у цій дивовижній людині справжнього й великого командира. Не зважився назвати його командиром у наших давніх розмовах, але подумки називав так завжди. Можливо, приналежність до рідних поколінь тут майже не важить: командирами насправді визнаємо лише тих, кого самі обираємо...

...Хоронили Пилипа Олександровича й над його могилою прогрімів перший весняний грім. Цей грім згадують зараз у Ружині, як останній і єдиний салют на честь командира, і він теж, із плином часу, той несподіваний грім, уже стає легендою, але легендою, що витворює саме життя.

Анатолій СКРИПНИК

На фото: двадцять літ тому: Пилип Шуляк в оточенні побратимів. Без нагород.

Закінчення.
Початок
у ч. 33 за 2003 р.

ЧОРНИЙ ПЕННІ

Зростання обсягу поштових перевезень вимагало вдосконалення засобів транспортування пошти. У першій половині XIX ст. для цього починають використовувати залізничний транспорт, згодом — аеростати, голубів, потім їх замінили літаки і гелікоптери, комп'ютерна пошта... Тривалий час пересилка відправлень завдавала чимало клопотів як населенню, так і поштовим службовцям через те, що їх оплата залежала від різних факторів (ваги, відстані тощо). Якщо відправлення проходило через декілька країн або навіть різні місцевості однієї країни, у кожній із яких існували свої тарифи, то сума за його доставку, сплачувана адресатом, була чималою. Усе це й викликало потребу серйозної реформи поштової служби, зокрема уніфікації тарифів і запровадження спрощеної системи оплати відправлень (листів).

Пошуки у цьому напрямку велися довго. У середині XVII ст. у Франції здійснено спроби ввести в обіг спеціальні обгортки для листів. У 1818 р. на острові Сардинія запроваджено поштовий папір із зображенням вершника на коні (ці емблеми називають "маленькі коники"), який засвідчує оплату доставки приватної кореспонденції. В Англії з'явилися штемпелі головного поштмейстера Генрі Бішопа (1661 р.) і купця Вільяма Докра (1683 р.), у 1840 р. випущено перші марки та конверти, ескізи яких створив Вільям Малреді.

Історики філателії відзначають кілька ранніх проектів створення поштової марки. Цю ідею висували і шведський лейтенант Кюрі Треффенберг (1823 р.), і словенський чиновник Ловренц Кошір (1836 р.), і англійський видавець Чалмерс (1837 р.) та ін. Але запровадження наклеюваної поштової марки пов'язують з ім'ям англійського поштмейстера Роуланда Хілла: він протягом 3 років енергійно відстоював свій проект, створив ескізи першої марки, домігся спрощення тарифів і встановлення попередньої оплати кореспонденції. Завдяки його наполегливості, 6 травня 1840 року в Англії увійшла в обіг перша у світі поштова марка. Відома в історії філателії під назвою "чорний пенні". Цим ім'ям марка завдячує тому, що надрукована чорною фарбою, з номіналом у 1 пенні. Марка має водяний знак у вигляді малої корони. На ній зображено портрет тодішньої королеви Великобританії — Вікторії. Зубці відсутні (марки ще тоді не перфоровалися). Відсутня і назва країни.

Значення поштової марки, її роль високо оцінили згодом в усіх країнах світу, перейнявши почин Англії. Урізноманітнення видів відправлень, удосконалення роботи пошти привели до появи різних спеціальних знаків поштової оплати. У 50-х роках XIX ст. з'являються газетні марки, марки для оплати рекомендованих листів, доплатні марки та багато інших. У 1871 р. в Перу вийшла перша пам'ятна (коммеморативна) марка. У Греції — податкові марки, а Вілайле придумав проштамповані стрічки, Бішоп — рекламні штемпелі.

НЕ ЛИШЕ В ІНТЕРЕСАХ ІМПЕРІЇ

У Росії перша поштова марка з'явилася 10 грудня 1857 року. Це була беззубцева марка вартістю "10 копеек за лот", а в 1858 році вийшли перші зубцеві марки — 10, 20 і 30 коп.

У 1845 р. в Петербурзі надійшли у продаж "штемпельные куверты", а також конверти для Москви, Варшави, Казані для міжміської пересилки. У грудні 1857 р. з'явилася перша міська марка Тифліса (Тбілісі).

Відомий філателіст Веркемстер із пошкоджених марок виклеював мозаїчні картини. Одна з таких марочних мозаїк — пейзаж — була представлена на Першій

ми, служили недостойним цілям, наприклад, для оплати доставки кореспонденції під час страйків поштових працівників.

У 1896 році в Києві почав виходити журнал "Марки". З 1897 р. у Петербурзі друкується журнал "Всемирная почта". У 1901 р. в Києві вийшов друком "Первый русский описательный иллюстрированный каталог почтовых марок с 2000 рисунков", а в 1914 р. — щомісячний "Русский филателист". Але з розвитком суспільства вдосконалювався і зв'язок, збільшувалися можливості друку. Значну роль у налагодженні міжнародного поштового обміну, спрощенні транзитних перевезень відіграють Всесвітній поштовий союз та регіональні союзи.

марок. Подібним збирачем був російський цар Олександр III, котрий зв'язував марки пачками і складав у коробочки, які зберігав у письмовому столі. Останнім часом збирають марки за принципом: чим більше, тим краще. Прихильники принципу підбирають звичайні марки по 100 штук, складаючи партії з десятків тисяч штук. Декому марки служать і замість кольорового паперу: один японський студент за допомогою 20 000 марок різного кольору відтворив портрет популярного артиста театру "Кабукі" за роботою художника Сіраку Тосюся.

Але чи філателія це? Філателісти розглядають марки як один із засобів пізнання навколишнього світу, вони хочуть знати все і

розвинулися спеціалізовані, дослідницькі колекції та колекції спеціальних об'єктів. Це дало можливість філателістам уникнути безперспективної і непродуктивної гонити за "всім". На філателістичних виставках колекції, які складаються з погашених марок, оцінюються нарівні з чистими, негашеними. Невигідне враження залишають лише колекції, де гашені марки змішані з чистими, але і це допускається, бажано лише не змішувати їх на одному аркуші, тим більше в — одній серії.

НА ВШАНУВАННЯ НАЦІЇ

У Лондонському національному поштовому музеї зібрано абсолютно всі марки, випущені за останні 130 років — більше двох із половиною мільйонів.

А колекції марок Індії, Шрі-Ланки, Південної Африки тут багатші, ніж у самих цих країнах. На тому місці за кількістю виставлених марок (після англійських) Росія. Марки зберігаються у скляних (зі стін) металевих щитах під радянську експозицію введено 30 щитів. У зали музею не проникає денне світло, а спеціальні пристрої контролюють освітлення, вологість, температуру. Є тут також відділ спецгашення марок та продажу аксесуарів для філателістів, а в бібліотеці можна отримати книги різними мовами, довідка, де є більше 400 томів філателістичної документації.

Та найунікальніший експонат музею — листок першої у світі марки (про яку ми вже розповідали), який складається з 240 поштових мініатюр і оцінюється в 350 фунтів стерлінгів. У музеї також зберігається 5 дуже вмілих імітацій цього листка, щоб у разі викрадення взяти копію, оскільки оригінал в експозиції не виставлений.

Як ми вже зазначили, перша марка світу вартістю в 1 пенні була випущена в Англії у 1840 році в кількості 68 мільйонів екземплярів. Більша частина пішла в обіг, проте деякі так і залишилися в нерозрізаних листках. Цей же листок — найбільший і найцінніший на всій планеті.

У музеї виставлено лист англійця Роланда Хілла, який він у листопаді 1839 року направив міністру фінансів. У листі викладається план введення нового знака оплати за поштові послуги. Малюнок на марці був скопійований із медалі, зробленої на честь першого офіційного візиту молодій королеві Вікторії в лондонський Сіті.

Сам музей створений, як написано золотими буквами при вході, "у пам'ять про історичну подію — випуск першої у світі марки і на вшанування англійської нації, яка стала піонером у цій галузі". Ідея заснування музею належить Реджинальду Філіпсу, жителю Брайтона, який 1965 року передав у дарунок майбутньому музею свою колекцію марок минулого століття, зібрану 40 років. Приклад Філіпса наслідували інші філателісти, і в 1969 році в Сіті, на вулиці короля Едварда, поблизу того місця, де 129 років тому випустили першу на Земній кулі марку, Елізавета II розрізала стрічку при вході в чотириповерхову будівлю.

Переможна хода по планеті філателії, яка тепер, у XXI столітті, перетворилася у своєрідний вид мистецтва, продовжується.

● **Ганна ІВЧЕНКО,**
мистецтвознавець

ЗДАВАЛОСЯ Б, ЩО ВОНО... — КЛАПТИК ПАПЕРУ

всесоюзній філателістичній виставці в 1924 році. Перші радянські марки з малюнком "рука з мечем, що рубає ланцюг" (вартістю 35 і 70 коп.) надійшли в обіг 15 жовтня 1918 року. Марки були в обігу до 1920 р., їх автор — латиський художник Р. Зарриньш. І з того ж року царські марки з портретами царів були вилучені з обігу. У середині 1921 року з'являється перший стандартний випуск марок РРФСР. Марки малювали художники В. Купріянов і Г. Рейндорф. Вони надруковані літографським способом. Одну з мініатюр (40 крб.) виконав досвідчений майстер гравюри на металі П. Ксидіас. Змінюються форми марок — їх випускають уже круглими, овальними, ромбовидними, трикутними і т. д.

Власні поштові марки випускає ООН, організація, яка має поштову адміністрацію і користується поштовою незалежністю. Поштові марки ООН, які є службовими, стали способом пропаганди організації. До 1978 р. ООН надрукувала 383 марки.

Дуже довго існувала університетська пошта Оксфорда і Кембриджа. Але іноді марки, випущені окремими організатора-

ми За приблизними підрахунками на планеті налічується більше 100 мільйонів організованих і більше 200 мільйонів неорганізованих філателістів. Тепер колекційні матеріали приходять навіть із Космосу. Під час космічного польоту П. Попович і Ю. Артюхін погасили деяку кількість марок спеціальним штемпелем "Космічна пошта" і доставили їх на землю 19 червня 1974 р. У тому ж році на виставці у Стокгольмі були показані дві марки, погашені на Місяці американцями Д. Скоттом і Д. Ірвінгом.

КОЛЕКЦІОНУВАННЯ — ДО АБСУРДУ

Яких тільки колекцій немає! Француз Ж.-К. Бідо став "колекціонером колекціонерів", він випустив довідник "Хто що збирає". Це детальний список 15000 колекціонерів, розподілених "за інтересами". Колекції часто показують справжнє обличчя колекціонера. Що ж до марок, то в періоди з'являються фото, де марками обклеюють краватки, капелюхи, автомобілі. У США одна на-речена з'явилася у сукні, на якій було наклеєно 30 000 негашених

про марки, і про зображення на них. У філателістів є цілий арсенал допоміжних засобів та "устаткування": лупи на підставках — ручні та козиркові; різні пінцети; переліки каталогів; спец-література — аж до наукових праць; зубцемір — одонтометр; філактори для вивчення водяних знаків; чорні тарілочки та авіаційний бензин; виставочні оформлювальні листи; альбоми і клясери; пензлики для змивання клею; тарілочки з широким краєм, де у воді з оцтом відмивають від погашених марок папір і праска для сушіння та вирівнювання марок; саморобні та готові клем-тасе для вставляння марок, наклейки, манколисти.

У традиційній філателії від генеральних колекцій "усього світу" поступово перейшли до генеральних колекцій груп країн, до хронологічних колекцій окремих країн. Тут філателісти пішли вглиб, розвинулися спеціалізовані та дослідницькі колекції, колекції спецоб'єктів тощо. Набрала поширення сюжетна (тематична) філателія, що виробила свої види: мотивні, цільові й тематичні. Сюжетна поділялася на тематичну, конструктивну та проблемну,

VIII СВІТОВИЙ

У чотириденному циклі напруженої роботи СКУ делегати від українських організацій із 28 країн заслухали та обговорили 26 звітних доповідей провідних функціонерів Світового Українства з різноманітних галузей його діяльності.

Наведу лише кілька окремих інформацій із тисяч, які характеризують діяльність деяких суб'єктів СКУ.

Світова Координаційна виховно-освітня рада видає журнал "Відгукніться" для зв'язку та стимулювання діалогу і співпраці між українськими освітянами, пов'язуючи виховну дію шкіл із надбанням українського виховного досвіду.

Упродовж останнього часу Рада підготувала та розповсюдила навчальні матеріали про Голодомор України, підручники української мови з додатками вірцевих лекцій, навчальні матеріали на Чорнобильську тему, методичні матеріали: "Українці у світі", "Мій рід — моє коріння", "Блаженніший Патріарх Йосип Сліпий". Рада регулярно, щоліта, проводить учительські курси в Україні, через "Літні інститути" Ради пройшло понад 1000 педагогічних працівників України. Крім того, Рада провела курси професійного розвитку для вчителів України, "Освітні інститути", відкрила 3 автономні школи у Львові, провела 88 семінарів для вихователів дитячих садків та наукову конференцію "Мова та ідентичність", виділила стипендії для вдосконалення кваліфікації вчителів та багато інших практичних заходів.

Світова Рада суспільної служби СКУ об'єднує 71 осередок та 33 споріднені організації. Вона організовує соціальну допомогу для найбільш вразливих верств Українців по всьому світу з акцентом на Україну. Ось лише кілька з нових проектів, які практично реалізуються: допомога реінтеграції бездомних жінок у Києві, допомога Будинкам дитини, інтернатам, малозабезпеченим студентам, благо-

дійні їдальні та банки харчів...

Вартість допомоги, яку надали українські організації діаспори впродовж останніх 10 років, уже перевищила 100 млн. доларів США.

Конгрес явив собою в Києві солідну потугу, добре організовану, а головне — сучасно мислячу і дієву, на чолі з Президентом СКУ доктором Аскольдом Лозинським — чоловіком енергійним, відвертим, правдивим, ерудованим.

Саме він на урочистостях закриття VIII СКУ зазначив: "У всьому світі ніколи не рахуються зі слабкими, натомість завжди поважають сильних і лише з ними рахуються. Тому Світове Українство повинне бути силою, з якою рахуються світові держави. Готуючись до цього річного зібрання, я об'їздив 26 країн. І якщо б мені випало в од-

ВІД СИБІРУ ДО АМЕРИКИ

ному реченні визначити враження від тих поїздок, то я б скористався словами Василя Симоненка:

Народ мій є.

Народ мій завжди буде.

Ніхто не перекреслить

мій народ".

А на підсумок Конгресу, вже як переобраний новий Президент СКУ на черговий п'ятирічний термін, пан А. Лозинський, нагадуючи про конфлікт, спровокований нинішньою владою в Україні, викликав хвилю оплесків і схвальних вигуків отаким саркастично-звучальним зауваженням: "Я мушу особисто подякувати керівникові Адміністрації Президента України, пану Вікторові Медведчуку, за те, що через його заборону проводити VIII Конгрес в Українському Домі, ми мали шасливу можливість урядувати тут, у Будинку вчителя, в історичному місці, де відбувалися засідання уряду УНР і було оголошено Четвертий Універсал".

Представницький СКУ поєднав представників від Сибіру, Камчатки, Австралії до Латинської і Північної Америки. Нещо-

Фото Г. Оборської

давно членами СКУ стали організації Українців Казахстану, Узбекистану, Вірменії, Грузії. Якщо на попередньому Конгресі був присутній лише один представник східної діаспори, то нині їх було понад 100.

Конгрес прийняв низку Резолюцій, серед кількох десятків яких — вимога до ООН визнати Голодомор України актом Геноциду й організувати проведення відповідних заходів, низку звернень до Президента, Уряду і Верховної Ради з вимогами недопущення передумов і фактів дискримінації українців в Україні, ігнорування національних інтересів. Як пояснили у прес-службі СКУ, остаточний текст Резолюцій на даний момент є у рукописному варіанті, який охоплює близько 80 пунктів і буде готовий для розсилання через кілька тижнів.

У проєкті резолюцій VIII СКУ бачимо й досить рішучі вимоги, — наприклад, про відкликання Посла Росії в Україні п. Черномірдіна, який не хоче, щоб Росія вибачалася за Голодомор; про визнання УПА воюючою стороною;

звернення до ООН про відібрання у Росії прав на правонаступництво щодо України і повернення Українці закордонного майна (зокрема будівель, у яких розміщувалися представництва установ та організацій України); вимога про обмеження функцій Росії у Раді Безпеки ООН тощо.

Нині майже кожна організація Українців діаспори видає свій часопис. Прийнято рішення створити Раду з питань преси для координації інформаційної діяльності всіх осередків Світового Українства, зокрема й із використанням світової мережі Інтернет.

Президія СКУ мала зустріч із Прем'єр-міністром України Віктором Януковичем, з яким було обговорено питання допомоги українським школам у країнах далекого і ближнього зарубіжжя, побудова пам'ятників Т. Шевченку, підтримки українських патріотичних організацій тощо.

Нині завершується процес реєстрації офіційного Представництва СКУ у м. Києві.

На заключній пресовій конфе-

ренції доктор Аскольд Лозинський із притаманною йому відвертістю не уникав гострих відповідей на гострі запитання. Наприклад, про відносини України з Росією і роль у цих відносинах провідних українських посадовців: "Україна прямо-таки боїться Росії. І не лише Президент сучасний, але також і міністр закордонних справ, Анатолій Зленко. Він ці питання ніколи не ставить. Натомість Росія постійно підносить питання щодо меншини в Україні. Постійно, на кожному кроці!"

Валентина Матвієнко — віцепрем'єр Росії з гуманітарних питань, наважилася говорити на 3'їзді Об'єднання Українців Росії про "бідних" росіян, які живуть на українській території. Тих бідних росіян, які мають кілька тисяч російськомовних шкіл і сім з половиною тисяч російських церков Московського патріархату в Україні. Дуже "бідні" росіяни..."

Конгрес завершив свою роботу. З полегшенням зітхнули не лише його делегати, а й українська влада, керівник якої проігнорував чудову нагоду взяти в ньому активну участь. Чи не через той самий страх перед Росією, про який говорив А. Лозинський?

Враження, якими ділилися делегати VIII СКУ з кореспондентом "Слова Просвіти", були суперечливими. Якщо принципово: з одного боку — проведення Конгресу в Києві дало черговий поштовх у розвитку національної свідомості тих Українців в Україні, котрі заохотили побачити практичне застосування цієї свідомості на позитивному прикладі діяльності західної діаспори; натомість, із другого, західна діаспора побачила ту прірву, яка відділяє реальний рівень національної свідомості Українців в Україні і на Сході від необхідного нині. У тому числі — для збереження Незалежної України. Бо перелякани та національно несвідомі у нас не лише міністри...

• Євген ГОЛИБАРД

На фото: звучить Гімн України.

ГАРЯЧА ТЕМА

За словами Мороза, до нього звернувся глава Адміністрації Президента Віктор Медведчук із заявою про те, що його турбує можлива відмова Верховної Ради підтримати як президентський, так і парламентський проєкти політичної реформи. У зв'язку з цим, на думку Медведчука, виникла необхідність підготувати спільний проєкт, який би міг бути підтриманий конституційною більшістю парламенту України. А така більшість наразі реальна, якщо до пропрезидентських сил приєднаються ліві фракції — комуністи та соціалісти чи бодай самі комуністи (але в такому разі кількість голосів балансуватиме на грані трьохсот, тобто мінімуму, потрібного для змін до Конституції; хтось раптом захворіє — і змін не буде). Отож, президентська адміністрація прагне підстрахуватися і здобути приблизно 320 голосів у Верховній Раді — і, схоже, ліві йдуть їй назустріч.

За словами Мороза, ключовою позицією такого компромісного законопроекту може бути положення, відповідно до якого глава Української держави обирається парламентом. "Ключова новація" — обирати Президента у Верховній Раді, — сказав Мороз. За його словами, у цьому проєкті передбачається відсутність норм про одночасні вибори Президента і Верховної Ради, про призначення силових міністрів Президентом і деяких інших положень. За словами Олександра Мороза, Соцпартія в цілому готова підтримати такий варіант законопроекту, однак остаточно не визначилася щодо підтримки тези про обрання глави держави Верховною Радою.

У свою чергу, Петро Симоненко нагадав, що ще з 1996 року КПУ виступає за введення в Україні парламентської республіки.

"Наша позиція — потрібно перейти до парламентської республіки", — сказав він.

СТРАХ НА ЙМЕННЯ «ЮЩЕНКО»

21 серпня, напередодні Дня незалежності, в Україні поширилася чергова політична сенсація: лідер Соціалістичної партії Олександр Мороз і лідер Комуністичної партії Петро Симоненко заявили про намір Президента Леоніда Кучми підготувати спільний з ними проєкт Закону про внесення змін до чинної Конституції замість того президентського законопроекту, який перебуває на експертизі в Конституційному Суді.

Щоправда, Симоненко не уточнив, що його партія взагалі виступає за скасування посади глави Української держави (чи не тому, що насправді ця партія виступає за "оновлений союз" зі столицею у Москві?). Але за раз, за словами Симоненка, КПУ готова підтримати варіант, відповідно до якого в 2004 році Президент обирається на всенародних виборах, однак термін його повноважень обмежується до двох років. Після цього в 2006 році обрана на пропорційній основі Рада обирає нового Президента.

Реакція на заяву Мороза та Симоненка не забарилася. Лідер блоку партій "Наша Україна" Віктор Ющенко виступив проти наміру Президента Леоніда Кучми, КПУ і СПУ підготувати проєкт Закону про внесення змін до Конституції замість законопроектів, які знаходяться на експертизі в Конституційному Суді. "Будуть відкликати з Конституційного Суду два законопроєкти і внесені третій, — ще більш есзуйтський", — наголосив Ющенко. Лідер "Нашої України" вважає небезпечною ініціативу щодо обрання глави держави Верховною Радою, оскільки може виникнути ситуація, за якої він буде обраний теперішньою недемократичною більшістю. "Наша Україна", як і раніше, виступає за мораторій на внесення змін до Конституції до чергових виборів у Верховну Раду за списками партій у 2006 році.

А от Прем'єр-міністр Віктор Янукович

фактично підтримав ідею обрання Президента України Верховною Радою: "Цю думку висловили політики, давайте будемо думати, будемо розмовляти, доцільно це чи не доцільно, чи потрібно нам витратити величезні гроші на вибори, чи можна обрати Президента в парламенті, не витрачаючи таких величезних грошей", — сказав Янукович під час своєї поїздки до Харкова. І хоча він не висловив своєї думки прямо, слова про "величезні гроші", які начебто можна зекономити, відмовившись від усенародних виборів глави держави, засвідчують багато що. А ще Янукович додав: партії, що входять у більшість Верховної Ради, домовилися висунути єдиного кандидата на виборах Президента, які відбудуться восени 2004 року. "Я, як голова Партії регіонів, підписав цю угоду", — наголосив він. Екс-координатор парламентської більшості, міністр Кабінету Міністрів Анатолій Толстоухов підтвердив, що існує така угода і що вона передбачає висунення єдиного кандидата у Президенти.

Впадає в око: Прем'єр назвав підписаний документ відкритим листом до всіх конструктивних політичних сил, які захочуть приєднатися до такої домовленості: "Ми запрошуємо усіх, хто згоден із цією позицією. Нам потрібно об'єднатися й усім разом займати конструктивну позицію", — сказав Віктор Янукович. У той же час про факт підписання такої угоди між суб'єктами парла-

ментської більшості, як і про факт переговорів лідерів Соцпартії і Компартії з керівництвом президентської адміністрації, мас-медіа, навіть державні, не були співіщені. Все відбувалося у глибокій таємниці. У київських незалежних аналітиків складається враження, що такі політичні ходи більше б пасували якимось революціонерам-підпільникам, аніж тим, хто перебуває при владі і певен у своєму становищі. Як зауважують ці аналітики, складається враження, що головним пунктом взаєморозуміння між Симоненком і Медведчуком стала не реформа як така, а страх. Ім'я страху — Віктор Ющенко як майбутній можливий Президент країни. Але чому настільки переляканий є Олександр Мороз? Нащо йому втрачати імідж "непохитного опозиціонера" і "людини честі у політиці" в обмін на компроміси з владою? Чи він і прагнув чогось такого?

Але як би там не було, у статті 157 чинного Основного Закону записано: "Конституція України не може бути змінена, якщо зміни передбачають скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина". Тим часом законопроєкт про обрання глави держави Верховною Радою передбачає зафіксоване статтею 103 право українських громадян обирати главу держави "на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування". Отож, висновки читачі можуть зробити самі — йдеться про політичну реформу чи спробу антиконституційного перевороту?

• Сергій ЧАЛИЙ

P.S. Президент України відкликав із Верховної Ради проєкт Закону "Про внесення змін до Конституції України".

РІДНИМИ ШЛЯХАМИ

А сталося так, що несподівана дорога покликала вустами добре відомого Вам, читачу, Анатолія Дімарова: “Вікторе, завтра о 6-й ранку возом Ліги українських меценатів їдемо в село Гарячківку Крижопільського району Вінниччини на відкриття пам’ятника лемківській родині, яка переселилася на Поділля аж 300 років тому. Де Ви ще таке побачите?!” Справді, легендарних нині лемків компактно можна зустріти хіба що у Ждині, куди вони з’їздилися на щорічну Лемківську ватру. Але ж це — у Польщі, на узбережжі Балтійського моря — в культурній зєрвації... Отож, роздумувати довелося. Їдемо!

Багато можна було б розповісти про подільські шляхи, які починаються відразу ж за Черкащиною... На Ладизин, кажуть, чогенькі, але на Бершадь — щось особливе, як висловилося дома австралійська радіожурністка і авторка кількох благодійних проєктів, здійснених в Україні, Леся Ткач. І всі ми — Анатолій Дімаров, голова Лемківського товариства Київщини Стелла Мронченко, виконавчий директор Ліги українських меценатів, письменник і літературознавець Михайло Слабошпицький і наш водій Макс — ясна річ, були такої ж думки... Та все ж на свято Роду ми встигли: навколо пам’ятника на майдані в Гарячківці було вже завізно...

Цей пам’ятник Роду Лимичів, який зробив би честь будь-якому з обласних центрів, тригранною своєю суттю поєднує не тільки минуле, сучасне й майбутнє українського народу в його державному Гербі. Так уже мало статися, що в трикутнику, витвореному розселенням кількатисячного роду Лимичів, — Карпати — Волинь — Крижопіль, ці діти України, усвідомлюючи свою відповідальність за збереження Роду, Мови, Традицій, будують власну долю цілеспрямовано й наполегливо. А лемко Андрій Іванович Лимич, народжений на Колимі, де відбували строк за патріотизм батьки, був позбавлений усього, що робило б його українцем. І все ж уже

СВЯТО РОДУ НАШОГО

Виступає Анатолій Дімаров

зрілим чоловіком, професійним лікарем повернувся в Україну, аби знайти не тільки коріння свого родоводу, але й особисте щастя. Чим не тема для роману, поеми чи “забірного” кіносериалу?!

Ганна Войнарович, дружина А. Лимича, поетеса і журналістка, як могла, допомагала чоловікові у здійсненні такого безпрецедентного задуму, але без належної матеріальної підтримки голови регіонального лемківського фонду Андрія Тавпаша, генерального директора славнозвісної фірми “Світот”, справа навряд чи вдалася б. Адже потрібно було ще й авторитету пана Тавпаша, щоби переконали регіональну владу в доцільності й важливості такої суто народної патріотичної акції!

До речі, запитаємо про це у нього самого.

Андрій Тавпаш: “Спільну мову з місцевою владою знайти було

неважко. Вони відразу були “за”. А от чим вище, тим складніше... Та, з Божою поміччю, усе вдалося владнати... І ось він — височить! Я щасливий, що зміг допомогти реалізуватися цій грандіозній мрії свого родака й тезки, котрий тільки десять років тому повернувся на землю своїх батьків.”

До розмови приєднується **Іван Кікта, підприємець із Дрогобича:** “Ви бачили очі людей, які зійшлися на відкриття пам’ятника? Люди ж добре знають, що відкривають його такі ж лемки, як і вони, — не влада. І в кожному серці заронюється віра у власні сили. А це дуже важливо — повірити в себе!”

Анатолій Дімаров додає: “Ми люди, яка матиме значення. І значний Лимич запалив у той вогонь, який чого в нашому — найкращий пам’ятник. Пам’ятників має поставити більше. У кожному... хійний о з на льного кінця.

Чимало сказано було тут високих прекрасних слів як на адресу роду Лимичів, який успішно трудиться задля утвердження України, так і на адресу іменинника Андрія Лимича — без котрого й не було б цього свята. І мимоволі подумалося: справді, наскільки багатшими б усі ми стали, якби у кожній місцині — бодай у райцентрі! — знайшлася людина, не байдужа до свого роду-племени, до героїчного минулого нашого багатотрагедального народу. Наскільки багатшою була б українська історія, коли б усі ми старалися задля примноження духовних скарбів. Як-не-як — 135-річчя ВУТ “Просвіта” зобов’язує нас уважніше, люблячим оком поглянути на пройдений шлях, віддаючи належне всім, хто не шкодував життя задля спільного блага — утвердження Української Соборної Держави.

Хай приклад Андрія Лимича стане для нас добрим прикладом на майбутнє.

● **Віктор ГРАБОВСЬКИЙ**

ту. А ми й до сьогодні не прийняли рішень про відзначення цієї події ані на обласному рівні, ані на державному. Лише галицькі програми РДА і райрада затвердили програму заходів із відзначення 750-річчя коронації Данила Галицького та 700-річчя Галицької митрополії. Також проведено розширене засідання колегії обласної організації Українського товариства охорони пам’яток історії та культури. Його учасники прийняли звернення до Президента і Прем’єр-міністра, а районна державна адміністрація та районна рада прийняли окреме звернення до Верховної Ради. У них, зокрема, наголошується, що в усі часи “давня столиця могутніх Галицьких та Галицько-Волинського князівств Галич був хранителем культурних та історичних, а найголовніше — державницьких традицій українського народу”.

У цих документах запропоновано використати славетну історичну дату для піднесення й утвердження авторитету та значимості України для європейської спільноти, прийняти відповідні урядові постанови.

● **Степан БОЙКО,** м. Івано-Франківськ

РЕПЛІКА

ВИСНОВКИ ЗА БРАКОМ ДАНИХ

Прочитавши у “Слові Просвіти” обґрунтовану і корисну статтю В. Петрова “Трипільська і Городсько-Усатівська культура”, пригадав, що цей автор свого часу писав: “Коли ми кажемо, що є автохтонами на нашій землі, що живемо на ній не від IV ст. по Різдву, а ще від III тис. перед Різдвом, ми повинні зважати, що між нами і людністю неолітичної України лежить кілька перейдених нашими предками епох, кілька етапів етнічних деформацій... Наша автохтонність не була плодом і наслідком лише самої біологічної зміни і біологічного відтворення поколінь, що в русі часу, протягом тисячоліть, послідовно заступали одне одного... В громах і бурях знищень у бурхливих зламах творився український народ, що став таким, яким ми його знаємо нині”.

Так, В. Петров послідовний у відстоюванні власної гіпотези генези українців, але чи є взагалі який інший народ, що не піддавався подібним деформаціям?

Якими були “чистокровні” німці, світ уже знає. Можливо, є чистокровні французи, англійці, інші нації? Навіть євреї, за умов їхньої національної замкнутості, брали шлюби з українцями, росіянами, арабами, людьми інших національностей.

Обґрунтовано було б стверджувати, що на підставі “реалістичних статуеток” “за браком антропологічних даних” не можна робити висновків про народ трипільської чи іншої культури, так само, як, скажімо, на підставі антропологічних статуеток і масок татар, які поширюються в Криму та на Кавказі, не можна робити висновків про татарський народ. На підставі масок чи статуеток можна говорити про якийсь митецький стиль чи напрям у мистецтві. Наприклад, у Західній Україні поширене мистецтво виготовлення підсвічників та інших гончарних, дерев’яних виробів у вигляді “чортів” з типовими “вірменоїдними” типами голів”. Невже і там відтворюють “вірменоїдний тип”?!

Якщо заглянути до “Літопису Руського” (наприклад, сторінки 134 (Оранта), 209 (Фрагмент мозаїки у Софійському соборі XI ст.), 295 (Фрагмент фрески з Десятинної церкви кінця X ст.), 304 (Кам’яна ікона в срібній оправі, Новгород XII ст.), 352—353 (Половецькі жіночі і чоловічі статуї) та інші, то переважна більшість із них вирізняється “великим горбатим носом, що зливається з лобом”. Цілоком справедливо, з наукової точки зору, стверджувати, що українці з наведеними рисами голів мають спільні риси з вірменами, грузинами, узбеками, туркменами, євреями та іншими народами, з якими мали шлюбні стосунки. Але чи є докази того, що стародавні українці не мали тих рис, які за нашого часу вважаються вірменоїдними?

Як бачимо, впертий спротив чиниться тоді, коли йдеться про національну ідентифікацію українців. А хіба не вирізнялися запорозькі та інші українські козаки тими самими “вірменоїдними” рисами?

У всякому разі, висновки за браком даних — шкідливі для науки.

● **Павло ГАРАЧУК,** член ВУТ “Просвіта”

ПРЕЗЕНТАЦІЯ

ДУХОВНІ СКАРБИ КАРПАТ

Чергова прес-конференція у Міністерстві культури і мистецтв була приурочена до представлення компакт-диска “Унікальні явища народної культури Карпатського регіону” — проєкту, здійсненого Українським центром культурних досліджень із допомогою фонду “Відродження” та МКМ.

Протягом останніх двох років відбулися дві експедиції робочої групи за маршрутом: Івано-Франківськ—Коломия—Косів—Хуст—Іза—Ужгород. Завдяки плідній співпраці учасників експедиції та співробітників Коломийського музею народного мистецтва Гуцульщини і Покуття ім. Й. Кобринського, Закарпатського центру народної творчості, експедиції мали можливість зафіксувати великий обсяг інформації (понад 1000 фото та 5 годин відеоматеріалів у цифровому форматі) безпосередньо спілкуючись із майстрами — носіями народних традицій — у

мистецьких навчальних закладах та музеях регіону.

За участю фахівців ТОВ “Архитектурна спілка”, музеїв, які постійно консультували розробників компакт-диска, опрацьовано концепцію його змісту, систематизовано матеріали, створено сценарну структуру, інтерфейс та здійснено поновлення електронного видання. Репрезентована на цьому етапі версія вміщує 23 відеофрагменти тривалістю 60 хвилин, понад 900 фоторепродукцій, музейні експонати, твори майстрів, роботи студентів — так би мовити, зріз сучасної культурної ситуації регіону, який засвідчує збереженість мистецьких традицій не без адаптації до ринкових перетворень у сфері культури.

Майбутнє видання знадобиться фахівцям і студентській молоді, усім шанувальникам українського мистецтва — це безперечно. Та Міністерству культури й мистецтв доцільно було б подбати про належний розголос наслідків цього проєкту. Адже працю над ним потрібно продовжувати не тільки краєзнавчими доповненнями й уточненнями — проєкт мусить мати іншомовні версії, аби здійснити інформаційний прорив у світовій культурі, вливши у неї духовні скарби Карпат.

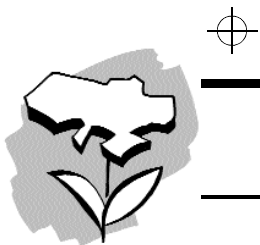
● **Інф. “СП”**

АКЦІЯ

КОРОНА ДАНИЛА ГАЛИЦЬКОГО

У вересні нинішнього року в місті Галичі, що на Івано-Франківщині, відбудуться урочистості з нагоди 750-річчя коронації глави Галицько-Волинської держави князя Данила. У той час, коли багато правителів європейських держав домагалися благословення папи і права носити корону, до князя Данила Папа Інокентій IV сам вислав своїх посланців під проводом монаха Олексія Геседона для постійного перебування при Галицькому дворі, а також запропонував коронувати князя королівською короною, що розцінювалось як європейське визнання України.

Отож, князя Данила Галицького — правителя Галицько-Волинської держави — Європа визнала 750 років тому, запрошуючи його до себе як найпочеснішого представника християнського сві-

РЕПОРТАЖ ІЗ НАТОВПУ

Уже зранку центр столиці в очікуванні великого дійства поступово наповнювався святковим людом. Кияни та гості Києва, які свої затишні оселі поміняли на гамірний Хрещатик, змогли вперше за 12 років Незалежності разом із п'ятитисячним військом проспівати Гімн України. Хоча на військовому параді в Києві не було техніки та авіації, але це настрої нікому не зіпсувало. Тільки от подивитися на парад вдалося не всім бажаним, бо під час його проведення постояти на Хрещатику "простим смертним" здебільшого не вдалося. Зусібів центральну вулицю столиці охороняли посилені кордони міліції. Тож видовище, напевне, було ефектнішим з екранів телевізорів.

Фінальний акорд парад — виступи військових оркестрів, які дуже сподобалися киянам: їх навіть кілька разів викликали "на біс".

Після парадів центральна площа столиці поступово звільнилася від великої державної трибуни, стало трішки вільніше. Відразу в кількох місцях монтувалися великі сцени, які під вечір мали зібрати навколо себе силу-силенну святкуючого люду. Читаючи величезні плакати-привітання від високопосадовців, помічаємо: нарешті пластиковим логотипом на Будинку Профспілок замаскували символ неіснуючої радянської держави, який завжди гнітюче тиснув на перехожих. Закралося думка: "А чи довго протримається пластик?"

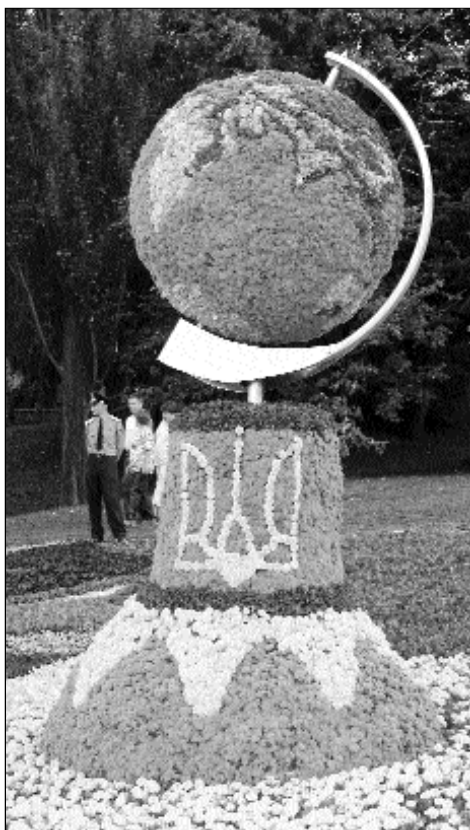
У той час, як центральні майданчики Києва жили в очікуванні великих концертів за участю іменитих виконавців, у різних кутках столиці відбувалися не такі багатолюдні, як на Хрещатику та Європейській площі, але не менш привабливі заходи, зокрема цікаво було відвідати традиційну виставку квітів, що відбувалася просто неба на печерських схилах Дніпра. І хоч ходити поміж натовпу непросто, але настрої від побаченого повертався сторицею.

Ближче до вечора Майдан Незалежності, Європейська та Конtrakтова площі "вибухнули" концертами, збираючи навколо сцен десятки тисяч спраглих до подібних заходів Українців. Тільки от враження від цих концертів, щиро кажучи, було не дуже приємним.

Під час проведення біля арки Дружби народів (по-народному — біля "ярма") Свята хорового співу за участю Клубу шанувальників української народної пісні "Гомін", яке було набагато приємніше споглядати, аніж російських попсових зірок, не забезпечили навіть елементарного освітлення. А тому, коли стемніло, співати разом із хором стало практично неможливо. Це спонукало до роздумів. Бо в той час, як народні колективи намагалися в сутінках виконувати народні пісні, п'яні молоді вистачало нахабства періодично вибігати на сцену і жбурляти порожні пляшки під ноги шанувальникам народної пісні. Сп'яніла чи то від алкогольних напоїв, чи від заїжджих братів-"звезд" Європейська площа сяяла тисячами різнобарвних вогнів...

25-го серпня свято продовжилося "Київським вальсом", що закружляв усіх охочих потанцювати. Традиційний фейерверк, спалахнувши і згаснувши, нагадав, що завтра починаються будні. Яким воно буде, грядуще, тринадцяте свято Незалежності? Хто нас вітатиме, кого привітаємо ми?

Богдан ГДАЛЬ

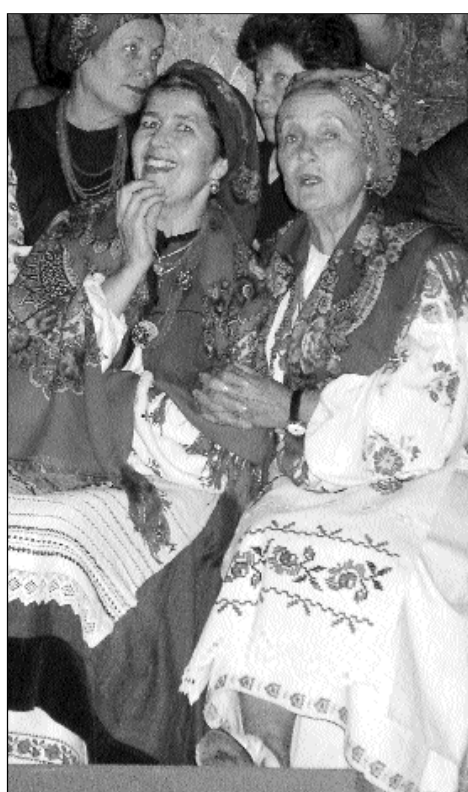

МИТТЄВОСТІ СВЯТА

На виставці квітів було барвисто і людно

Виступає "Гомін" — незмінний учасник усіх українських свят

"Київський вальс": усі пісні про Київ написані в ритмі вальсу

Фоторепортаж Ганни ОБОРСЬКОЇ

П'ять років тому вперше в Україні було відкрите відділення "Літературна творчість" в Інституті філології Київського Національного університету ім. Тараса Шевченка. Хтось зіронізує: "Хіба можна навчити бути письменником?"...

Про особливості спеціальності "Літературна творчість" я дізнавалась у викладачів кафедри теорії літератури й компаративістики, бо саме вона випускає таких спеціалістів. У розмові беруть участь завідувач кафедри професор М. К. Наєнко, а також професор О. Г. Астаф'єв.

Михайло Кузьмович Наєнко: Ідея відкриття цього відділення народилася років сім тому. Разом із тодішнім Головою Спілки письменників України Юрієм Мушкетиком ми десь у 1996-1997 роках побували в ректораті й висловили ідею про відкриття такої спеціальності. Після розпаду Радянського Союзу Літературний інститут ім. М. Горького продовжував запрошувати до себе початкуючих літераторів із України, але СПУ відмовляла йому, бо навряд чи в Росії "вчили" б на українських письменників. Тому я, як тодішній декан філологічного факультету, разом із Юрієм Мушкетиком розуміли, що "Літературна творчість" має бути відкрита в нас як окрема спеціальність.

Цього року ми матимемо перший випуск фахівців відділення "Літературна творчість".

— **А як добираються кадри викладацького складу?**

М. Н.: Спецкурси в нас читали (або продовжують читати) такі

Студент — явище вічне та невичерпне. Фах і покликання, стан тіла й душі, похвала та лайка. "Майбутня еліта" перед великим стрибком у велике майбутнє "відривається", виражається, студіює життя якнайрізноманітніше. Перша школа самовираження — творчість... Творчість стає професією. Про це сьогодні розповідатимуть та розпитуватимуть не хто інший, а самі студенти. Усе це — їхня творчість.

ЧИ МОЖНА НАВЧИТИ БУТИ ПИСЬМЕННИКОМ?

відомі письменники, як Юрій Мушкетик, Василь Фольварочний, Валерій Шевчук, Володимир Яворівський, Оксана Забужко, Раїса Іванченко, Етері Басарія, Роман Іваничук, Віктор Кордун, Ігор Кравченко, Юрій Ярмиш, Олексій Дмитренко, Василь Юхимович (нині вже покійний) та інші. "Телемистецтво" читала Неля Даниленко, "Кінорежисуру" — Тарас Ткаченко, "Літературну періодику" — Віталій Святовець, "Риторичку" — народний артист України Анатолій Паламаренко.

— **Яка подальша доля студентів цього відділення?**

М. Н.: Це залежить од того, що вміє робити випускник. Людина з вищою філологічною освітою може працювати в усіх сферах філології, якщо ж абітурієнт вибрав собі спеціальність "Літературна творчість", то він має займатися насамперед творчістю. Взагалі останні п'ять років наш університет випускає фахівців із так званими вільними дипломами. Є проект про Національний університет, у якому говориться, що 70-80 % випускників держава береється працевлаштувати. Але коли ці проекти будуть втілюватися в життя?..

— **Що б Ви хотіли змінити або доповнити надалі в цьому відділенні?**

М. Н.: В майбутньому, очевидно, ми будемо ділити студентів за жанрами, тобто — на поетів і прозаїків, що дасть змогу активніше працювати з ними в цьому, вужчому, руслі. Драматургів ми, напевне, об'єднаємо з прозаїками. На жаль, зараз мало початківців, які б писали саме п'єси. Можливо, активізує інтерес до жанру драматургії Василь Фольварочний, який почав читати курс драматургічної творчості.

Олександр Григорович Астаф'єв: Хотілося б, щоб викладачі не лише українські материкові, а й діаспорні письменники, зарубіжні митці, лауреати премій (чому б і не Нобелівської?). Причому це мають бути люди різних естетичних смаків, світоглядів, уподобань, представники різних літературних течій: від реалізму до авангарду. Але тут виникають проблеми з оплатою...

— **Чи матимуть ваші студенти пільги при вступі до Національної спілки письменників України?**

М. Н.: Ні. Перевага надається тому письменнику, який показує

себе справжнім творцем; він може не мати спеціальної освіти, але випускати у світ прекрасні твори.

Уже кілька наших студентів саме з цього відділення стали членами Спілки письменників. Це — Олесь Лященко, Олесь Мамчич, Олександр Стусенко й Олег Здорик, студенти сучасних четвертих-п'ятих курсів. Їх прийнято до СПУ не "за пільгами", а за те, що вже нині виявляють літературний талант.

— **Які у вас побажання для студентів?**

М. Н.: Бажаю їм бути талановитими і йти у велику літературу "семимильними кроками". А також виробляти свій індивідуальний почерк. Ми усвідомлюємо, що "навчити на письменника" фактично неможливо, тому завдання нашого відділення — не стільки навчити писати, скільки огранити талант, дати йому ази творчості минулого (бо в літературі залишаються ті, які мають свій, неповторний голос). І, звичайно, доносити правду, істину про свою епоху, про свій час.

Розмовляла випускниця відділення "Літературна творчість" Інституту філології **Ніна ДУЗІНКЕВИЧ**

Наталка БІДА

Народилася 1981 р. у селі Воскресенка Запорізької області. З 1998 р. навчаюся в Київському Національному університеті імені Тараса Шевченка. Люблю поезію, живопис, події і писати листи додому.

ІДЕЇ НЕНАПИСАНОГО РОМАНУ

*

Ти зникаєш суєту,
П'янкою ходою
Розтинаючи
Хвилі
Килима
Ти витрачаєш купу енергії,
Силкуючись сподобатись
Тиші
Ти вживаєш у їжу
Розум

*

Плинно стікають уста із помад
Плинно не з'являється метода
оригінально вигадувати вірші
Плинно втомлююсь їх не писати
Плинно виводжу вдих із тебе
Не поспішаю

*

Втисни жменю гарячих
вій у
моє промерзле
тіло

І відійди

Я збережу
Тавро
На собі
На дітях
На

*

За рихтуванням
одягу твого
Опилююся
золотом розтертого
єства
й виношую
собор поганський
у
власній плоті
вливаючи
Ти в Я

*

Лист-уриков
цитований
із текстів
власних
пам'ятей
і
необґрунтованих
інтуїтивних
намагань
зрозуміти
логіку
збігу подій

Отче наш,
Ти,
Що єси на небесі...
Най святитси
Імя Твоє,
Най буде
Воля Твоя...
Во віки віків
Амінь.

Церква. Служба Божа. Вогонь загоряється і ... гасне. Все перемишується: день із ніччю.

— Я люблю Тебе Господи! Ти єдиний, — вона вклоняється, цілує ікону і встає з колін. — Ідемо додому.

Вже пізно, — коло дверей знову повертається, хреститься і, виходячи, виносить із собою святість неділі.

Вже й справді пізно. Так завжди закінчує службу отець Василь.

На дворі літо. Ґазди посідали собі на лавочку біля церкви та й мудрують: "Може дасть їм Бог сего літа гарні жнива, а може — гей, гей! — знову уперіщить градом. Як тогорішну пшеницю побило!?"

Баба Катерина прибирає в церкві: задуває та й заносить свічки, розстеляє верети, витирає церковне начиння.

— Вчора їм казала свій не-

Ніна ДУЗІНКЕВИЧ

НЕДІЛЯ, або З НЕДІЛЕЮ ВАС, ЛЮДИ ДОБРІ!

вістці помий вікна, помий вікна! — не помила. Боєси роботи, як вогню. А малий чисто віфолотень. Взяв вчора таку файну бабу (хліб) та й поніс хлопцем аби горівку запивали. То всьо го вчит отої Марійки Штифанишиної Богдан. То єго робота.

Бабу слухав, притакуючи їй, паламар — старий, сивий, із кострюбатим носом і великими страшними бровами дід Павло.

— Як то файно було за нашої молодости. Було рано в церкву файно си зберемо, мама причеше, чисту сорочку дасть. А квіток начепимоси!

Слухай, Павле! — баба так монотонно говорила, що дід, чекаючи коли вже можна буде закрити церкву, задрімав. А тут раптом на тобі — баба щось ще з нього хоче.

— Що хоч?

— Та ти знаєш, що Палагина Оксана привеласи якогосьси з міста.

Дід такої новини не чув:

— Так що?

Баба зовсім не звертала увагу на дідові відповіді, а говорила собі далі:

— Та бігме! Ади вчора була м їм у Федорової Дуньки, тої, знаєш, що коло кладки живе. Вна ми трохи родичков є. Так вна казала, що такий високий, трохи циба-тий, ще й якусь борідку має. Каже, що файний, але я м його не виділа.

— Має гроші? — дід виявився практиком.

— Та відей, бо купив і такі ковтки, що мають по два камінці в кожному, то так си світєт, що ну, — баба від того захоплення аж руками сплеснула. Ні сержок, ні камінців вона не бачила, але її

розказувала Федорова Дунька.

— Кажеш, кульчики купив. Гм? — дід явно був задоволений таким ходом розмови. Він трохи побоювався язикатої баби. Але...

— Слухай, а що твоя внука — ота, Славкова — не ходит до церкви. Я ї якосьту виділа, та в такі красні сукенці, що гей-гей. Гріх тобі сі жаліти, файну внуку маєш, коло сина живеш, син всьо дбає. Та й невістка кажуть, нічо. А то правда, що вна вчора молоко перевернула с піт корови. Гій, гій — я вже скільки років коло корови си знаходила, а такого трафунку ще зі мною не було.

Дід почав вовтузитися на місці. Він зовсім не любив обговорювати людей, особливо членів своєї родини.

Баба була добрим психологом. Помітивши, що її слухач уже нервує, швидко змінила тему:

— Ти си вчора їздив на базар?

— А що?

— Та я ті виділа, як йшов їс на гостинець, та таку торбу на плечах їс тєг.

Дід мовчав.

Баба продовжувала:

— Чи то ти своїй Ганнусі знов ніс до Томачі. Ото доньку маєш. Ніби твоя, а насінне бозна звідки таке. Та то ти і твоя жінка такі чесні, до церкви ходет. А вна? Мій Василь колись сі на неї задивлев, хотів си ї жинити. Не дала. Прости, Павле, що таке говорю. Файна, то файна, та й голос файний має, але не ґаздиня. Ади зразу видно по дівці, яка буде.

Дід устав. Підійшов до ікон, почав молитися. Баба замовкла, бо не можна було, коли чоловік молиться, говорити.

Перехрестився ще раз. Поці-

лував іконку, взяв хліб:

— Ну що, пішли?

— Ой-ой-ой! Як мене мої плечі болет. Вчора м взяла фасоль торішнєх тай хотіла змолотити. Та вже не могу, ой не могу, — Катерина засовувала свої шухляди, де клала гроші, замикала (хоч кожного разу мала сказати, що "не боїси злодія"), зачиняла комірчину.

Павло чекав уже на дворі. За цей час він встигав набити люльку і випустити перші хмарки диму.

Нарешті з дверей церкви показувалася постать баби Катерини — ще на ходу щось шепочучи, чи жуючи — і вони разом йшли додому.

Жили на одній вулиці. Разом гралися в дитинстві, разом діувалос-парубкувалосся, потім і кумами стали. Одним словом — сусіди.

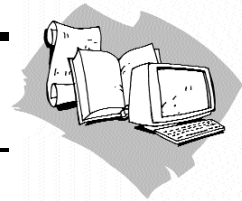
Дід Павло давно звик до бабиного язика. А вона знала, що не любить дід, коли чіпають його онуку, та ще доньку, яка в місті. Знала, та під'юджувала деколи діда, щоб той понервувався. А дід любив слухати бабині теревені, теревені "польського радіо", як прозвала бабу Катерину на селі молодь.

Отак вони йшли. Дві згорблені постаті в літньому промінні сонця. Грубі руки, нехитрий убір, проста мова — вони знали одне одного з півслова.

Ішли. А надворі був час обіду. Час відпочинку і ... спогадів.

На піску гралися діти. А мені, як у старі добрі часи, хотілося лише сказати:

— З неділею Вас, люди добрі!

12 вересня (30 серпня за ст. ст.) виповнюється сторіччя всеукраїнської акції, присвяченої спорудженню пам'ятника видатному класикові української літератури, авторові «Енеїди», «Наталки Полтавки», «Москаля-чарівника» І. П. Котляревському. Полтавська Дума лишень наприкінці 1895 р. отримала дозвіл на збирання пожертв у межах самої губернії, але кошти на пам'ятник надходили і з Росії та Польщі. Ось що писав у зв'язку з цим сто років тому кореспондент журналу «Исторический вестник»: «Це пам'ятник істинно народний. У пожертвуваннях на нього взяли участь понад 7000 осіб. Найбільші суми пожертв надійшли з Києва та Петербурга...»

На той час це була справді грандіозна акція: упродовж 1895—98 рр. удалося зібрати 11768 крб. 67 коп., тим паче, що макети пам'ятника й постаменту робилися коштом авторів — скульптора Л. Позена й архітектора О. Шишова. Саме з дніпровського граніту архітектор П. Певний вирішив спорудити цей постамент, оздоблений трьома горельєфами, теж роботи Л. Позена, що відтворюють три епізоди з названих вище творів Котляревського. Бронзове погруддя Великого полтавця увінчане лавровим вінком — автори прагнули передати в монументі світоглядну мудрість і велич Класика. Допомогали їм у цьому художник В. Волков і архітектор О. Зінов'єв.

На фасаді постаменту викарбувано безсмертне: «Де згода в сімействі, де мир і тишина, щасливі там люди, блаженна сторона», — і Шевченкове: «Слава сонцем засіяла: не вмере Кобзар, бо навіки його привітала».

Досі Росія не знала нічого подібного — Україна, здавалось, спить непробудним сном. І можна собі уявити, що почували на відкритті пам'ятника ті, хто закликав громаду на його спорудження, — Христина Алчевська, Леся Українка, Микола Аркас, Михайло Коцюбинський, Надія Кибальчич, Василь Стефаник, Микола Лисенко, Панас Мирний, Олена Пчілка, Олександр Олесь та інші. Адже спорудження прекрасного па-

Пам'ятник Івану Котляревському

На відкритті пам'ятника Івану Котляревському в Полтаві. Фото 1903 р.

СТОЛІТТЯ, ЯКЕ ПОТРЕЯСЛО

м'ятника І. П. Котляревському засвідчило, що Українська Національна Ідея — жива реальність, покликана відродити націю. Михайло Коцюбинський проголосив на відкритті монумента пам'ятну промову, присвячену творчості й життєпису Котляревського, що й сьогодні не може не хвилювати. Відбулось урочисте засідання міської ду-

ми, де слов'янський світ вітав Полтаву з відкриттям пам'ятника безсмертному полтавцю, тоді ж було влаштовано Всеукраїнську художню виставку тощо.

Готуючи нинішню громадсько-мистецьку конференцію до 100-річчя спорудження пам'ятника І. П. Котляревському в Полтаві, «Будеш, батьку, панувати», Всеукраїнське то-

вариство «Просвіта» й Національна спілка письменників прагнуть не тільки привернути увагу суспільства до вікомної дати, але й указати на невикористані резерви наших можливостей. Адже вони, як переконує наша історія, справді — невичерпні!

Остап СВІТЛИК

ЗБУДУЄМО МИРОМ — БУДЕМО З МИРОМ!

Кор.: Шановний Олександр Миколайовичу! Ті, хто дивиться УТ-1, а таких дуже багато в Україні, з радістю відзначили починання, які з'явилися з Вашим поверненням у Національну компанію. Це і передача «ЧетверТА влада», яка, власне, й порушує питання інформаційного простору, і заставки «Наше», «Які ми?», «Парсуна», що, власне, є маленькими філософськими поемами буття, і та зорієнтованість на, як б сказала, «збирання українських земель». Можемо говорити про уяскравлення операторської, режисерської роботи; з'являються цікаві журналістські знахідки — вперше за багато років я побачила замальовки про людей в інформаційній програмі. Сьогодні мова про спільну акцію «Просвіти» та Національного телебачення «Збудуймо Кобзареву Церкву!».

Хочу, аби Ви, разом з головою «Просвіти» Павлом Мовчаном розповіли про те, що стоїть за акцією, адресованою до кожного українця, кожного глядача.

Савенко: Ця ідея народжена спільно. Її треба було здійснити в Україні давним-давно. Моє глибоке переконання, — що ми такі «правнуки погані», як казав Тарас Шевченко. Не будемо сьогодні шукати причин і їхніх витоків, — сталося, як сталося. У цьому вина і школи, і сім'ї, вина кожного з нас як українця, як громадянина...

Можливо, причина у відсутності повної самоідентифікації. Але говоримо про день сьогоднішній. Ідея є, і вона має бути зреалізована.

Мовчан: Зрозуміло, що наша спільна ідея «Збудуймо Кобзареву Церкву!» екранує те, що витає в повітрі, — відчуття і вболівання за українське, за Україну. Це не лише політичні принципи, це розуміння того, що Україна може зберегти своє національне обличчя лише тоді, коли збереже національні духовні цінності.

І Шевченко, який сформував цю націю, який дав дійсні означення їй, який першим вжив термін «українець», а Україну вивів у категорію політичну, — він сьогодні, як ніколи, актуальний. Зрозуміла річ, що Національна телекомпанія і «Просвіта», як

Очищення від скверни рабської психології — не одномоментний захід. Відповідаючи на запитання кореспондента «Слова Просвіти» про значення «Кобзареві церкві», Голова ВУТ «Просвіта» ім. Т. Шевченка народний депутат Павло Мовчан сказав: «Просвіта» ініціювала створення меморіалу жертвам голодоморів, дбає про всі наші історичні пам'ятники і створення нових із єдиною метою: допомогти нації усвідомити, що ми — не безбаченки... Тарас Шевченко сформував душу нації, її сумління — ось звідки «Кобзарева церква».

А Президент Національної телекомпанії України Олександр Миколайович Савенко ствердив — «Збудуємо миром — будемо з миром!»

найстаріша громадська організація, 135-річчя якої ми будемо відзначати на початку 2004 року, мусять довершити те, що запроєктовано самим Шевченком і самим нашим національним життям.

Якщо над його могилою стояв Хрест, який був знесений у 30-х роках, і який нині зберігається біля Музею в Каневі, то я іншого способу, ніж спорудження Кобзарєвого Храму, де Логос — Слово — змикається з поняттям Космосу, Вічності, Бога, — не бачу. Українське слово через Шевченка набуває вічності. Ми всі породжені Шевченком, бо Кобзар — це вища, абсолютна категорія. Абсолютизація сталася в добу революційних змагань, у перехідні історичні періоди. Щось подібне ми й нині переживаємо. Ми переходимо в стан глобалізації, де нівелюється все. Де національна культура підпорядковується цивілізації. Мати своє обличчя будемо тоді, коли заявимо про себе, що ми не просто ритуальні люди, а наповнені національним змістом.

Церква буде стояти, як нам уявляється, біля самого початку дороги до могили Шевченка. Людина, яка приїхала до Чернечої гори, аби вклонитися Кобзарєві, обов'язково зайде до неї. Це не конфесійна, — підкреслюю, — це Тарасова церква. І ніхто її не проміне. Усі зайдуть, поставлять свічку, — чи піднімаючись на гору, чи спускаючись.

Це свого роду буде надбрамна церква до Кобзаря.

І кожен байдужий, коли він пройде через цю, Шевченкову браму, —

щось в ньому оживе чи зародиться, — стане небайдужим, я в це вірю.

А Національна телекомпанія зробить велику справу, — я вдячний Олександр Миколайовичу, що він цю ідею підтримує.

Кор.: Олександр Миколайовичу, Ви як гадаєте, ця ідея, акція може стати масовою?

Савенко: Вона повинна такою стати. А я докладаю максимум зусиль, — усе, на що здатен я, як менеджер, як Президент телекомпанії, — для того, щоб вона стала масовою, дійшла до кожного українця. Річ у тім, що це справа кожної нашої людини, кожного громадянина. Тому, що на Чернечій горі — не просто могила Шевченка, це могила-пам'ятник. А Кобзар — квінтесенція нашої духовності. Прохід до цієї могили, до цього пам'ятника має здійснюватися через Храм.

Сьогодні відроджується дуже багато церков, наших святинь. Але Кобзарєва церква — особлива. Звичайно, на її спорудження повинні давати гроші й олігархи; але, я дуже не хотів би, щоб, як деякі відроджені храми, Шевченкова церква існувала лише у матеріальному втіленні. Деякі храми, побудовані навіть за великі гроші, стоять мертві. Як кажуть святі отці, треба їх вимолити... В той же час я знаю інші церкви. Я бачу, як їх надихають молитви, оживляючи щирими молитвами і жертвами від серця.

Ось чому я хочу, щоб не було в Україні людини, яка б не додала своєї копійки, — цей храм повинен бути зведений на народні гроші, а не на мільйони, які хтось виняв із

Олександр Савенко

однієї кишені. Ці кошти на Кобзарєву церкву повинні збиратися, як джерельця, маленькі річечки, які впадають у широке річище Славути. Не випадково ж Чернеча гора стоїть над його чи не найширшим плесом, — ось так розлого й наші кошти повинні стектися в одне — копійчка до копійчки. І тоді цей Храм не треба буде вимолювати. Він уже буде надихнутий нашими душевними, духовними порухами. Для мене це має принципове значення.

Пригадую, як у 1996 році ми проводили телемарафони чорнобильські, — Національна телекомпанія тоді, за 18 годин прямого ефіру, збрала 200 тисяч доларів. Ті гроші надійшли не на рахунок телекомпанії. Був спеціальний рахунок фонду «Дзвони Чорнобиля». Рішення про те, як розпорядитися коштами, приймалися через спеціальну комісію. Скажімо, кошти на лікування розподілялися Міністерством охорони здоров'я, за його рекомендацією.

Ось і тут повинно бути все максимально чисто і чесно.

Звертаємося до кожного українця не з вимогою, ні: ми сподіваємося на дійсний порух душі!

Закликаючи «Збудуймо Кобзарєву церкву!», готуючи спільний телемарафон, ми сподіваємося, що він буде дійсно красивим, високим, духовним.

Мовчан: Чи ми відбудемося, як нація, у третьому тисячолітті, у найближчому сторіччі, коли є тенденції

АКЦІЯ

до нівеляції всього національного, і коли за рахунок національного тільки й можуть вистояти нації? Йдеться не про ізоляцію, а про таку важливу природну річ, як взаємодоповнення. Кожна нація є великим доповненням до великої картини світу, яку створив Господь Бог. Це світове могутнє багатоголосся існує для того, аби ми розуміли свою унікальність, не були приреченими на мутації, на зникнення. Витісняючи якусь мову, людство руйнує великий космічний план: кожна мова, як і кожна культура, — це є унікальне бачення світу, неповторне, як і кожен із нас.

Ми всі неповторні. Ніколи не повторюється особистість. Кожен із нас — унікальний. І свою унікальність людина має розуміти, як величезну відповідальність. Творець рідної мови — це місіонер космічної справи, — і ним був Кобзар. Тарас Шевченко, який увібрав квінтесенцію всього національного, чия мова зробила величезну справу — культурну, ідеологічну, політичну. Ось чому він потребує цього Храму. Потребує такого загальнонаціонального включення, — щоб ми не були такі розпорочені. Мова Шевченка — консолідуюча, бо це наша, державна мова. «Кобзарєва церква» — це Храм нашої мови, нашої душі.

Савенко: Однією з основних засад цього проекту є те, що ми ні проти кого не боремося. Ми боремося за себе, на своїй землі, — як сказано у Велесовій книзі. І від позиції кожного з нас залежить те, якими будуть — якщо не наші діти, то наші внуки. Видатний український Вячеслав Липинський говорив так: «Щасливі нації, як і щасливі сім'ї, відбулися тому, що відбувся об'єднуючий принцип». «Кобзарєва церква» має той же об'єднуючий принцип — ми повинні всі об'єднатися навколо неї, незважаючи на те, що ми всі такі різні. Збудуємо миром — будемо з миром!

У розмові брала участь і записала **Любов ГОЛОТА**

І МЕНЕ ВИЛІКУЮТЬ, І ТЕБЕ ВИЛІКУЮТЬ...

ЧОГО НАВЧИЛА НАС ШКОЛА АКТОРСЬКОЇ МАЙСТЕРНОСТІ НАТАЛІ КРАЧКОВСЬКОЇ?

СЛІДАМИ НАШИХ ВИСТУПІВ

викликали й документи: договір, що його підписувало з учнями приватне підприємство “Веста-Грант”, свідоцтво про закінчення курсів, яке майже нічого не означало, квитанція про платню за навчання з якимось “лівим” штампом, договір про використання імені акторки, підписаний ніби Крачковською з одного боку, і людиною, чие прізвище чомусь не вказане, — з іншого. Ліцензія ж, яка надає право на освітню діяльність, обов’язкова, згідно з “Положенням про ліцензування навчальних закладів” (Кабінет Міністрів України, лютий 1996), була відсутня взагалі (під час розмови з нами співробітники Школи так і не змогли вирішити: ліцензія знаходиться на стадії отримання, чи вона їм чомусь не потрібна). Більше того, підготовка юних обдаровань взагалі проводилася без дозволу Головного Управління освіти та науки. Вражав і великий список приватних підприємств, котрі отримували платню за навчання та “доручали”, як було вказано у договорі з учнями, “Веста-Грант” проводити навчання.

Рекламні ж обіцянки привести кожного бажаного до “чарівного світу кіно” зводилися до ось чого: випускники отримували навички акторської майстерності, які, як було сказано в рекламному буклеті, просто незамінні у спілкуванні з оточуючими. До речі, в тому ж буклеті вказувалося прізвище відомого актора театру та кіно Володимира Горяньського, який ніби був одним із викладачів, але, скотактувавши з ним, ми дізналися, що він у цій школі не викладав, не викладає і не буде викладати, що само по собі є дезінформацією. Дорогу до “великого кіно” колишнім учням пропонувалося пробивати самостійно: за 3—5 тисяч умовних одиниць можна було купити роль у новій вітчизняній стрічці (яка, мабуть, так і не вийде на екрани).

Ще рік тому ми, отримавши від юриста Школи обіцянку зро-

бити так, щоб нам “у Києві місія мало було”, почали бити у всі дзвони: Школа акторської майстерності Наталі Крачковської у місті Києві, що працює від “Веста-Грант”, — найнатуральніша афера. Про це міг свідчити хоча б той факт, що практично всі працівники Школи — колишні співробітники модельної агенції “Vidi Vici” — ще однієї “шарашкиної контори”, яка раніше збирала гроші з довірливого населення. Правоохоронні органи мали ще тоді звернути увагу на дану організацію. З цього приводу ми зверталися до райвідділу міліції — Карного розшуку та Відділу боротьби з економічними злочинами, податкової міліції, інспекції та до прокуратури різних районів, а також до Генеральної прокуратури, у Спільку з прав користувачів та до Уповноваженої Верховної Ради з прав людини. Але був необхідний рік, щоб на “Веста-Грант” завели кримінальну справу, яка 1 травня цього року була порушена прокурором Подільського району столиці за фактом заволодіння службовими особами підприємства грошовими коштами громадян в особливо великих розмірах, вчиненого шляхом обману (ст. 190, ч. 4 Кримінального кодексу України).

До розслідування ця справа потрапила пізніше, ніж через місяць, — 10 серпня 2003 року. На момент написання статті до Слідчого управління ГУМВС України в місті Києві протягом тижня звернулося близько півсотні осіб. До речі, якщо ви теж постраждали внаслідок діяльності ПП “Веста-Грант”, особливо горезвісної Школи акторської майстерності, але ще не встигли звернутися до міліції, радимо саме зараз зробити це — Слідче управління знаходиться за адресою: 01025, м. Київ, вул. Володимирська, 15, тел. 212-69-81. На ваші заяви чекають також у Подільському РУ ГУМВС України у місті Києві за адресою: м. Київ, вул. Хорєва, 20, тел. 416-24-23.

На даний момент створено слідчу групу з трьох осіб (можливо, вона збільшиться при зростанні кількості звернень). Зустрівшись із слідчим Слідчого відділу МВС міста Києва, який входить до складу групи, ми дізналися, що ще в березні “Веста-Грант” припинила свою діяльність, відмовившись віддати гроші, сплачені за навчання учнями, які не встигли “догризти” граніт науки акторської майстерності до того, як Школа закрилася. Він же дав нам зрозуміти, що за директором “Веста-Грант” — паном Руденком — стоять інші особи. За нашими найскромнішими приблизними підрахунками, керівництво фірми могло “зняти” на цій афері близько... 10 мільйонів доларів.

На жаль, ніхто з працівників підприємства ще не взятий під варту чи хоча б під підписку про невід’яз (хоча це дозволяє зробити ст. 106 Кримінально-процесуального кодексу України “Затримання органом дізнання підозрюваного у вчиненні злочину”). Невже наші правоохоронні органи сподіваються, що ці люди будуть сидіти та чекати, доки до них застосують якісь санкції?

Закінчити статтю хочеться на оптимістичній ноті. Так, звичайно, дуже сумно, що поки що не збулася мрія багатьох — стати відомим та й зизуватися на екрані. Школа акторської майстерності так і не навчила дітей, які вступили до неї, справжньої акторської майстерності. Але, мабуть, це був необхідний крок до розуміння нералізованими майбутніми акторами, акторками, їхніми батьками, а також нами і вами, що не варто так сліпо вірити обіцянкам, які лунають з телевізійного ефіру та шпальт газет, і нести кровно зароблені грошенята до рук неблагонадійних тіточок та дячеків.

● **Галина КСЮХІНА, Віталій СЕРГІЄНКО, Сергій КОТОВ, Оксана ГАЛІЧЕНКО**

«ДВІ СЛОВІ» ПРО ФУРШЕТ

Не бійтеся, пані та панове, у сій моїй заміточці йтиметься не про мережу торгівельних центрів “Фуршет” і не про смачні страви, а про явище фуршету в українській культурі новітнього часу. Колиш письменники проводили авторські (ба навіть ювілейні) вечори, не перетворюючи їх у похоронні відправи при живому авторові.

Бо тепер автор сидить мовчалецьки на сцені, а всі виходять і йому щось говорять, закидають квітами, обдаровують пляшками, булавками, шаблями тощо... Але не чути живого голосу автора, його творів в унікальному — авторському! — виконанні.

А потім — знаменитий фуршет.

Фуршети бувають різні: багаті і бідні, для обраних і для всіх. Є — за запрошеннями, а є — за велінням душі. Я розумію, що останнім часом сформувалася ціла когорта професійних стололазів, яким завше важливіша друга частина.

Але ж пам’ятаймо: в час економічної скрути Бог допоможе тому, хто не пошкодує шматка хліба для голодного.

Я не люблю фуршетів — намагаюся їх уникати, але нещодавно дізнався, що таке письменники проводили авторські (ба навіть ювілейні) вечори, не перетворюючи їх у похоронні відправи при живому авторові. Бо тепер автор сидить мовчалецьки на сцені, а всі виходять і йому щось говорять, закидають квітами, обдаровують пляшками, булавками, шаблями тощо... Але не чути живого голосу автора, його творів в унікальному — авторському! — виконанні. А потім — знаменитий фуршет. Фуршети бувають різні: багаті і бідні, для обраних і для всіх. Є — за запрошеннями, а є — за велінням душі. Я розумію, що останнім часом сформувалася ціла когорта професійних стололазів, яким завше важливіша друга частина.

Але що ж... Життя триває, панове. Смачного.

● **Роман КУХАРУК**

КІЛЬКОМА РЯДКАМИ

ХОТИЛОСЯ Б...

Мені випадково потрапило до рук кілька номерів “Слова Просвіти”, і тепер я не лише сам регулярно читаю тижневик, а й наполегливо рекомендую своїм знайомим.

Хотілося б, щоб ви написали про бюрократію і хабарництво у нашому місті.

Микола СУХОЛЕЙСНЕР,
м. Дубно

Мій варіант текстівки до знімка в “Слові Просвіти” ч. 26 (194) такий:

Реклама ліків: “Слово Просвіти” — ліки від бездуховності. Вживати по 1 газеті тричі на день.

Буду рада, якщо Вам сподобається. Принадно дякую за те, що надрукували мої відповіді на анкету.

Ніна МЕЛЬНИК,
м. Кузнецовськ Рівненської обл.

Читаємо всі газети, які потрапляють під руку, — державні, недержавні, українські, російські... Довіряємо більше україномовним недержавним.

Підтримуємо думку І. Прокопенка, що президентська кампанія в незалежній Україні не припинялася ніколи, ос-

кільки ніколи не припинялася “робота”, спрямована на так зване “реформування”, а по суті на руйнування України.

Родина МОРОЗЮКІВ,
с. Гладівка Херсонської обл.

Разом зі мною “Слово Просвіти” читають ще 4 особи.

Мої улюблені рубрики: “Суспільство і ми” і “Просвіта сьогодні”. Найбільше мені імпонує стиль публікацій Людмили Пустельник. Добре було б, якби ви більше писали про авторів і твори діаспорної літератури.

Марія ДІДИК

Рано чи пізно замислилися: а чому це функціонери нашого керівного бомонду, не зумівши навести жодних аргументів, так люто і так похопливо скинули уряд Ющенка-Тимошенка? Причому, навіть зловісної дати — 26 квітня чорнобильського — не побоялися.

Не побоялися й наступний уряд А. Кінаха назвати найневдалішим.

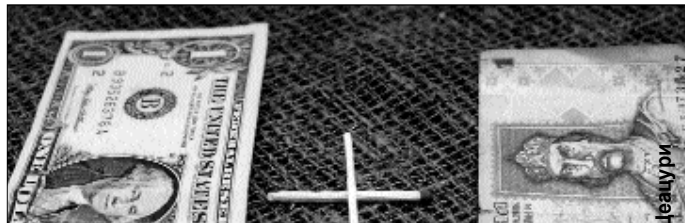
Про нинішній — мовчатимуть. Бо дуже вдалий: мало не залишив без хліба цілу Україну...

Михайло СТРЕЛЬБИЦЬКИЙ,
м. Вінниця

ТИПАЖІ

Завжди була модницею, бо й мама вчила, що зустрічають по одязі. Однокласники вже з восьмого займалися, як зараз кажуть, бізнесом, а раніше це називалося “фарцовкою”. Щось роздобудуть пристойного — і до нас, модниць. Батьки мене любили, хоча і не були заможними. Я мала і джинси, і все до них завжди. Учitis в університеті я також любила, але і вдягатися модно це мені не заважало. Там на допомогу приходили подружки, які були виїзними і стажувалися чи навчалися за кордоном, та й родичі допомагали виділятися з натовпу. До тридцяти п’яти і мови про виїзд за кордон не було. Як там, чула з розповідей своїх знайомих та друзів. Про “барахло”, яким кишить увесь світ, запам’ятала таку оцінку свого знайомого актора, котрий повернувся з далеких країв і на запитання: “Як там?” відповів: “Знаєш мою дружину-барахольницю? Так от, вона через тиждень мені сказала: “Діма, мене нудить від цього всього...” Згадую цю розмову в останні роки на кожному кроці: в метро, коли проходжу повз базари, базарчики, ярмарки, що заповнили всі приміщення театрів, концертних залів, книжкових магазинів... Я ще не зустрічала ярмарку лише в музейних приміщеннях. А то ж усюди, куди не кинь оком, стоять екс-інженери, екс-науковці — екс на екс, — і воляють на

кшталт почутого колись біля входу в метро: “Труси! Продаються труси!!!” Я тоді й на роботу прийшла з цим розпачливим голосом та інформацією в голові. Ледве здихалася цих ранкових вражень. Пригадався мені той час, коли я вперше побувала у посткомуністичній Польщі, ще кілька років тому дуже схожий на нас теперішніх. Забита турецькими, китайськими товарами,

МОДНИЦЯ ІЗ «СЕКОНД ХЕНДУ»...

європейська країна задихалася від них. Мудреці це помітили і мудро почали розвантажувати Європу від цього мотлоху. Так і ми стали не обділеними барахлом, яке прилизалось і причесалося після європейських невдалих спроб реалізації і опинилось у нас, здебільшого не спроможних оцінювати й пізнавати реалії нашого сьогодення в здоровому порівнянні. От саме цей фактор

нашої неадекватності у сенсі європейської дійсності й дивується простий люд, котрий працює на базарах та бачить, як у тих же “секонд хендах” блукають люди у пошуках якісних товарів за низькими цінами. Адже відомо, що все, що на базарі — до першого прання, або до прання за пранням... прання за пранням. Тож люди, які знають, що таке та “клята буржуазна якість”, час від

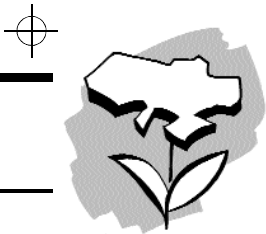

часу блукають саме по “секондах”, де можна вполювати таке, що й сусіда вразить. А третя “закордонна” асоціація мучить мене з тих пір, коли вперше відкрила двері наших речових супермаркетів. Тут мені було так весело, що стало зрозуміло — сюди може прийти і купити лише той, хто ніколи не був навіть у пострадянських європейських країнах. Бо пропонуються за “кос-

у яких я протягом двох років ніколи не бачила нікого, крім продавців та товарів, на яких і сьогодні красуються ціни, які закінчуються трьома нулями...

Не маю бажання їхати за кордон по товар. Хіба що відпочити і подивитися, як там зараз одягаються бідні. Для чого, питаєте? А щоб пересвідчитися, що вони — у тому, що можна побачити в наших супермаркетах.

● **Яся СТАВИЦЬКА**

І В СЕВАСТОПОЛЬ ПРИЙШОВ ШЕВЧЕНКО

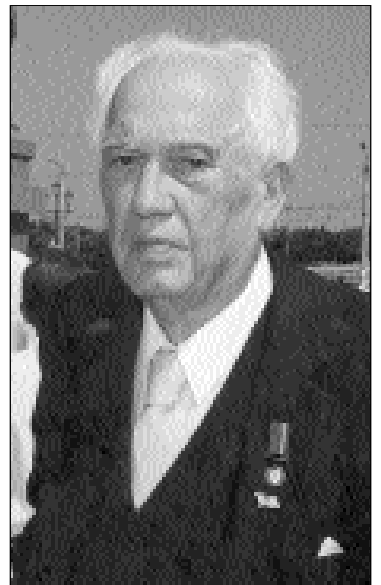
Уперше центром урочистостей Дня Незалежності в Севастополі стала площа перед Гагаринською районною державною адміністрацією. Тут чимало людей, у числі яких були депутати ВР України, представники адміністрації та міської ради, військові моряки, українські ансамблі, молодь, стали свідками визначної події в житті міста — відкриття пам'ятника Тарасові Шевченку.

Авторами відлитого в бронзі пам'ятника вагою 3,8 т і висотою 3,5 м є скульптори Василь і Володимир Одрехівські.

Севастопольці святкують відкриття пам'ятника Тарасові Шевченку

ПОДІЯ

Доктор Василь Іваницький

Український меценат, почесний громадянин Львова, президент Фондації імені Т. Шевченка Всеукраїнського Благодійного Фонду д-р Василь Іваницький, за діяльної участі якого споруджено пам'ятники Т. Шевченкові в Аргентині, Парагваї, Бразилії, Львові, Луганську, Санкт-Петербурзі, так відповів на запитання, чому в нього виникла ідея спорудити пам'ятник у нашому місті: "Коли в Севастополі почали точитися суперечки, чи ставити пам'ятник Сталіну, чи Катерині, я вирішив, що краще Шевченкові, бо він — поет і є об'єднуючою постаттю".

Севастопольцев Богдан Вуйко після відкриття пам'ятника висловив подяку причетним до цієї події: заступнику голови обласної ради Ігорю Держку, голові Севастопольської державної адміністрації Леоніду Жуньку, голові Севастопольської міської Ради Валентину Борисову, житомир'янам, котрі надали граніт для п'єдесталу, братам

Григор'янам — за проектування постаменту у вигляді стилізованої бандури, будівельникам Валерію Солодову, Валерію Стеблянку, будівельним управлінням № 47 та № 45 в особах Ходаковського і Трояна за облаштування навколишньої території, голові Української Народної партії Юрію Костенку.

Дмитро Павличко у своїй промові сказав: "Якщо маємо сьогодні державу, якщо не зникли як нація у царських і сталінських концтаборах, тюрмах, сибірських засланнях і голодоморах, у русифікаціях і всьляких інших проклятих асиміляціях, то найперша і найбільша заслуга в цьому — Тараса Григоровича Шевченка."

Шевченківський патріотичний і державницький дух не міг народитися з нічого. У шевченківське слово перейшла енергія козацьких отаманів, ватажків і гетьманів, перейшов крик української крові з-під Жовтих Вод, з-під Берестечка, Котопта і Полтави".

Після офіційної частини ще довго лунали українські пісні, не розкодилися севастопольці. Ось що сказали деякі з них про важливу подію.

Богдана Процак, голова Союзу українців:

— Це визначна подія в житті українства Севастополя, і нас, українців, буде тримати на дусі. Тепер у нас 24 серпня — подвійне свято, і від сьогодні ми почуватимемося міцнішими.

Юрій Ільїн, голова Севастопольського товариства "Просвіта" у 1993—1995 рр.:

— Святкування дня народження Шевченка за часів незалежності відбувалось у різних місцях і збирало не лише тих, хто вважає себе активістами українських рухів чи організацій. Це були свята всього українства. А нинішнє свято, свідчить про те, що Україна йде своєю дорогою, і Севастополь не відстає від цієї ходи, — тут завжди буде й українська пісня, й українська думка, й Українська Ідея.

Мирослав Мамчак, головний редактор телерадіокомпанії "Бриз" ВМС України:

— Встановлення пам'ятника Шевченку в Севастополі є подією

символічною саме для військових моряків — це наша військово-морська столиця, а Тарас Григорович все-таки був і моряком, гідрографом, художником-мариністом, коли два роки брав участь у експедиції Бутакова на Аральському морі. Очевидно, що і море надихало його на творчість, бо добру третину "Кобзаря" було написано в той час.

Д-р Василь Іваницький, висловивши припущення, що пам'ятник у Севастополі, можливо, найкращий в Україні, додав: "Тарас Шевченко прийшов у Крим, щоб кріпити серця і душі наших місцевих українців у любові до України і гартувати їх у праці над оновленням вільної Української держави".

• **Микола ВЛАДІМІРСЬКИЙ**
Фото Миколи ПЛЯШЕЧНИКА

ЧИМ ДАЛІ В ЛІС, ТИМ БІЛЬШЕ НЕЗАЛЕЖНІ... ВІД НАШОЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ...

Є Й ТАКА ДУМКА

24 серпня нас усі вітали з найбільшим державним святом — Днем Незалежності. Усі — це глави іноземних держав (телеграмами на ім'я Президента), сам Президент, диктори телебачення і радіо. Ну, найбільше — то найбільше, державне — то державне, але ж і відчувати це хотілося якось по-особливому, по-державному, щоб, як то кажуть, душа розгорнулася, а потім знову згорнулася від гордості за свою державу.

Перше, що спало на думку вранці 24 серпня, — парад. Як-не-як, а відроджена українська незалежна традиція. Правда, якщо копнути глибше, — не така вже й незалежна і не така вже й українська: згадаймо лише військові паради на 9 травня як символ військової могутності єдиного й могутнього Радянського Союзу. Звичайно, за 12 років багато чого змінилося: і не та тепер держава, і не та тепер армія... От-от. Якось геть непереконливо з вуст новопризначеного міністра оборони в цивільному Євгена Марчука на тлі постійних скандалів і відставки його попередника пролунали слова про здобутки українських воєнків, найбільший із яких — участь у миротворчих місіях. З'явилася думка, що це — ще одна форма українського заробітчанства, але більш легалізована і з певними гарантіями.

Після параду прогулялася центром столиці, намагаючись знайти там хоч якісь ознаки "найбільшого державного свята", яке, очевидно, повинне було б хоч чимось відрізнитися, наприклад, від Дня молоді чи Дня Києва. На жаль, крім рекламних плакатів, які нагадували нам, що ми святкуємо саме День Незалежності, істотної різниці не відчувалося: ті ж самі пиво та морозиво, той же асортимент виїзних торгових точок, ті ж кульки та поролонні носи і вуха, що продавалися на кожному кроці, щоб кожен сам створив свій образ клоуна й не так гостро реагував на клоунські вибрики деяких поважних добродіїв. У окремих місцях масовики-затійники розважали народ, подекуди цю роль на себе брали вуличні професіонали, які щотижня вправляються у мис-

Фото Ганни Оборської

Парад закінчився, концерт попереду

тецтві розважати публіку. Коротше кажучи: гуляй, народе, а з якої нагоди — яка різниця!

Повернувшись додому, згадала фразу поштаря Печкіна із відомого мультика про те, що у нас головною прикрасою святкового столу є телевізор. Увімкнула і почала вперто шукати натяк на "найбільше державне свято" на різних телеканалах. І знову істотної різниці не те, що зі святом, а з простими вихідними, не відчула: ті ж фільми, ті ж псевдорозважальні шоу, та ж нав'язлива реклама. Хіба що бадьорі обличчя телеведучих та журналістів у випусках новин та поодинокі спроби окремих телестудій розповісти про те, як нам гарно

живеться, нагадували нам, що сьогодні такі "найбільше державне свято". Подумалося, що навіть на 8 березня чи 23 лютого тематичних програм і святкового настрою буває більше. Тут же і знайшлася відповідь: переважна більшість цих тематичних програм — або спільний продукт із російськими телеканалами або просто ретрансляція їхніх програм. Іноді ми навіть буваємо попереду: концерт до Дня захисника Вітчизни з Московського колонного залу Палацу спілок за участю президента Путіна "Інтер" цього року показав на дві години раніше від ОРТ. Тут же по-доброму позаздрила росіянам: згадалося, з якою само-

повагою відсвяткували вони і свій День незалежності 2 липня, і 300-ліття Санкт-Петербурга, побудованого великою мірою козацькими руками та на козацьких кістках. От у кого треба повчитися патріотизму!..

Окремий подарунок зробив нам до свята телеканал "1+1": показав американський фільм "День незалежності". Правда, вкотре спостерігаючи за тим, як розумний єврейський хлопчик рятує людство від всесвітньої космічної катастрофи, ніяк не могла зрозуміти: а до чого тут Україна? Чи, може, ми святкуємо американський День незалежності? Чи слово Незалежність уже настільки заляжене і спрофановане у нашій свідомості, що нам уже все одно, чию незалежність святкувати, аби привід?

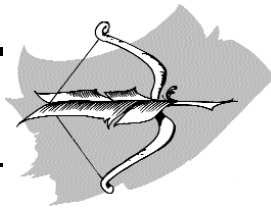
Не менше питань виникло й під час перегляду святкового концерту з Майдану Незалежності та коментарів до нього. Андрій Гусин щирісердно зізнався: за 12 років світ так і не зрозумів, що на карті з'явилася нова держава, і за звичкою називає нас "раша" — вирізняють лише Андрія Шевченка та київське "Динамо". Це й не дивно, адже переважна більшість наших спортсменів за кордоном розмовляє російською (до честі Гусина, варто сказати, що інтерв'ю він давав українською).

У глухий кут поставили й одкровення російських гостей — соліста гурту "Любе" Миколи Расторгуєва. На запитання, з чим у нього асоціюється Україна, він з наївного безпосередністю відповів: "Ви знаєте, я й досі не відчуваю, що ми живемо в різних державах", — що у вільній інтерпретації можна подати як: "Чуваки, про яку незалежність ви говорите? Воно вам треба? Нам і так класно. Україна, держава... Главное, что есть ты у меня".

Хтось може мене звинуватити в упередженості. Але ж, їй-богу, я цілий день намагалася знайти хоч щось українське в святкуванні "найбільшого державного свята". Але раз по раз натикалася на чужі сценарії, і раз по раз виникало запитання: про яку державу йдеться — Америку, Радянський Союз, Росію?

Зрештою, здається, гарант таки мав рацію, коли напередодні говорив про дванадцятилітній цикл. На 12-му році Незалежності ми знову прийшли до нуля і доводиться все починати з початку.

• **Наталка ПОЗНЯК**

ВІДРОДЖЕННЯ В УКРАЇНІ НЕЗАЛЕЖНОЇ ВІД МОСКВИ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ ТА ПІДСТУПНІ МЕТОДИ БОРОТЬБИ З НЕЮ СЛУЖИТЕЛІВ МОСКОВСЬКОГО ПАТРІАРХАТУ

Закінчення.
Початок на с. 5

розгрому більшовицьких армій під Варшавою 15 вересня 1920 р. територія Західної України була під владою Польщі, Румунії, Чехо-Словаччини. Природно, що волиняни, буковинці та закарпатці не могли брати участі в соборі, що відбувався в Києві, який був під владою більшовиків. А галичани практично всі ще перебували в Греко-Католицькій Церкві.

Дії ж Української Автокефальної Православної Церкви з відродження духовності й національної свідомості українців все більше непокоїли вождів Компартії. Лазар Каганович, який з 1925 року очолював ЦК партії більшовиків України, оцінював УАПЦ як буржуазно-націоналістичну організацію. Керована компартією, ВЧК-ОГПУ з 1926 до 1937 рр. знищила практично все священство УАПЦ, усі її церкви були більшовиками закриті.

Відкриємо том I “Мартирологу Українських Церков” і на стор. 106 прочитаємо, звідки прибували делегати на Собор: були навіть з Кубані, а от із Західної України не було. І делегатів було не 180. На ст. 115 читаємо, що “при вирішенні питань про соборну висвяту “за” висловились 310 делегатів, “проти” — 7, “утрималось” — 7”. Отаке було насправді.

Томос (указ) Вселенського Патріарха Григорія VII визнав її як Автокефальну Православну Церкву Польщі і вона стала канонічно незалежною від Російської Церкви, відновивши свій давній, порушений Москвою, статус митрополії Вселенської Патріархії.

Вселенський Патріархат у своїй постанові сказав: “...ми розглянули акт, який підтверджує також історія, що перше відлучення Київської митрополії і залежних від неї митрополій Литви й Польщі від нашої столиці та прилучення їх до святої Московської Церкви було щонайменше не за канонічними приписами”. Тому і в 1992 р. Вселенський Патріархат у листі до Московського Патріарха писав, що Вселенська Патріархія визнає Російську Православну Церкву Московської Патріархії в межах 1593 р. А тоді, як відомо, Київська митрополія ніяким чином не входила під юрисдикцію Російської Церкви.

Автокефальна Православна Церква в Польщі з 1925 р., після вбивства митрополита Юрія московським архимандритом Смарагдом, очолюється митрополитом Діонісієм, який керував цією Церквою і під час німецько-російської окупації Польщі 1939 р. У цій Церкві було 10 єпископів: на Холмсько-Підляського висвячений єпископом Іларіон (Огієнко), а на Краківського і Лемківського — Палладій (Ведибіда-Руденко).

Після окупації Німеччиною України в 1941 р. та проголошення 30 червня 1941 р. у Львові Організацією Українських Націоналістів під проводом Степана Бандери Акту про відновлення Української Держави здійснюються спроби другого відродження Української Автокефаль-

Російська церква не хоче, щоб на київську землю ступив Папа — Велика людина сучасності

ної Православної Церкви. Відкриваємо II том “Енциклопедії Українознавства” (перевидання Інституту Української археології Національної Академії Наук України 1995 р.) на стор. 618: “1942 р. поновлено Українську Автокефальну Православну Церкву. Вона значно відрізнялась од Церкви 1921 р., бо мала вже канонічно-правне духовництво: єпископів висвятив митрополит Діонісій з архієпископом Пинським Олександром, Єпископ Луцький Полікарп став митрополитом. Рукоположено нових єпископів: Никанора, Ігоря, Михайла, Володимира, Платона, Григорія, Генадія, Вячеслава, Мстислава, Сильвестра. Вони рукоположили багатьох священників. Почалося освячування церков”.

Третє відродження УАПЦ в Україні розпочалося в Києві в лютому 1989 року. 15 лютого 1989 р. був створений Ініціативний комітет відновлення діяльності УАПЦ в Україні. 19 серпня 1989 р. перша парафія РПЦ повернулася під канонічну владу митрополита Мстислава. Це була Петропавлівська парафія Львова, де Службу Божу правив обраний пізніше Патріархом УАПЦ Димитрій.

На кінець 1989 р. громади УАПЦ були організовані майже в усіх обласних центрах України. 8 вересня 1989 р. митрополит УПЦ Першоєрарх УАПЦ в діаспорі блаженніший Мстислав вислав “Звернення до всесесного духовенства і побожних вірних на батьківщині і по всьому світу розсіяних”. До весни 1990 р. в УАПЦ вже перебувала більшість православних

громад Галичини.

Остаточне організаційне оформлення УАПЦ відбулося на Всеукраїнському Православному Соборі 5-6 червня 1990 р. у Києві. На Собор з'їхалося 703 делегати з усієї України, з них було 7 єпископів.

Що ж читаємо у листівці Григорія Іванченка? “Ця Церква не визнана ні однією з 15-ти Православних Церков світу, ні одна Церква не має з ними літургійного спілкування”. Читайте самі, шановні земляки, в будь-якій із загальноукраїнських газет за вересень 2002 року про те, що в Києві у вересні 2000 р. відбувся Помісний Собор УАПЦ, на якому духовним керівником УАПЦ України за погодженням із Вселенським Патріархом дав згоду бути митрополитом Костянтин, предстоятель цих єпархій, — патріархом Української Православної Церкви в усіх країнах, де живуть українці. Усі єпархії УАПЦ у всіх місцях розселення українців у світі, куди вони виїхали від московсько-більшовицького терору, в Західній Європі, Канаді, США не тільки визнані, а й прийняті Вселенським Патріархом під свій омофор.

То хто ж тоді з нас сіє ворожнечу і розкол серед українських християн?

Як же може дочірня Російська (Московська) Церква стати матір'ю Української Православної Церкви, для Київської Митрополії чи Київського Патріархату, коли вона, РПЦ МП, історично походить від Київської Митрополії і молодша за неї на 200 років?

І останнє: у IV каноні IV Вселенського Халкідонського (451 рік) та 36 каноні VI Вселенського Константинопольського Собору (680-681 р.) сказано: “Устрій Церковних справ повинен відповідати устрою політичним і суспільним”. Точнісінько так трактує цю справу апофтегма Фотія: “Належить прийняти, що права, які відносяться до Церковних справ... повинні достосовуватися до політичних і адміністративних змін”. І коли Україна вже понад 11 років існує як визнана усім світом незалежна держава, то не може бути так, щоб у незалежного народу Церква залишалася залежною від колишньої імперії.

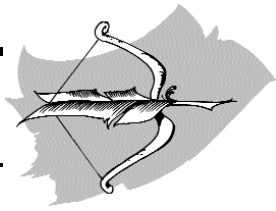
Чим же ми, українці, гірші від православних християн Грузії, Кіпру, Болгарії, Сербії, Румунії, Греції, Польщі, Чехії, Македонії, Албанії та інших країн, тієї ж Росії, де є свої незалежні (автокефальні) Помісні Православні Церкви? Тільки нам, одному з найбільших в Європі народів, що вийшов із колоніальної залежності Росії, ієрархи Російської Церкви всіма силами перешкоджають будувати свою Помісну Православну Церкву.

З Божою допомогою, незважаючи на ворожі підступи, ми, українці, підемо своєю дорогою і будемо будувати свою державу, відбудувати свої поруйновані храми й душі, відкидаючи як нісенітницю та облудну брехню звинувачення нашої Автокефальної Православної Церкви у неканонічності та неблагодатності.

Віктор КІБКАЛО

ВІДРОДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

НЕЗАЛЕЖНОЇ ВІД МОСКВИ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ

ТА ПІДСТУПНІ МЕТОДИ БОРОТЬБИ З НЕЮ

СЛУЖИТЕЛІВ МОСКОВСЬКОГО ПАТРІАРХАТУ

На свято Воздвиження Чесного Хреста в центрі Красного Кута на виділеній селищною Радою ділянці землі біля дитячого парку архієпископом Української Автокефальної Православної Церкви — Ігорем, у присутності багатьох жителів Красного Кута було проведено встановлення та освячення Хреста. Відбулося освячення земельної ділянки, на якій буде споруджено капличку, а відтак храм святих апостолів Петра і Павла. Здавалося, що ця подія повинна була б вселити радість у душі християн. Однак настоятель Свято Архангело-Михайлівського храму Московського патріархату в Краснокутську, який підписується “отець Григорій” (Григорій Іванченко), почав розповсюджувати серед населення листівки, в яких називає появу незалежної від Москви християнської громади у Краснокутську “бідою”. Це той самий “отець Григорій”, який побив у присутності свідків жінку-християнку, що навіть було показано у програмі Харківського телебачення.

Прочитавши цей “твір” настоятеля християнського храму, ми з жахом відзначаємо, що він забув заповідь Божу: “Не свідчи неправдиво на ближнього свого”, бо листівка ця неправдива від початку до кінця. Щоб зрозуміти, де правда, звернімося до історичних джерел.

Коріння християнства на нашій землі дуже давнє. За існуючими переказами перший хрест на землях Київської Русі, а нині України, встановив ще у I столітті після Різдва Христового апостол Андрій Первозваний. Відомо, що ще за часів князя Ігоря до 945 року в Києві вже була християнська церква св. Іллі. У 955 р. християнство прийняла княгиня Ольга, а в 988 р. її онук — князь Володимир, який в 987 р. став християнином і охрестив з допомогою грецьких священників усю Київську Русь.

У 1037 р. за князя Ярослава, прозваного Мудрим, у Києві вже було понад 400 церков, і з благословення Константинопольського Вселенського Патріарха була створена Митрополія Київська і всієї Русі. Ця наша Митрополія канонічно підлягала Вселенському Патріархові, а в 1051 р. на митрополичий престол вперше був обраний за згодою князя Ярослава киянин Іларіон. І ніякої згадки в ті часи не могло бути про Москву, бо лише через 110 років після утворення Київської Митрополії князь суздальський Юрій Довгорукий збудував серед угро-фінівських племен мисливський будинок, куди їздив зі своїми боярами на полювання, місто ж Москва заснувалося пізніше. І лише через 200 років після хрещення Руси-України в Москві була створена Московська єпархія Київської Митрополії.

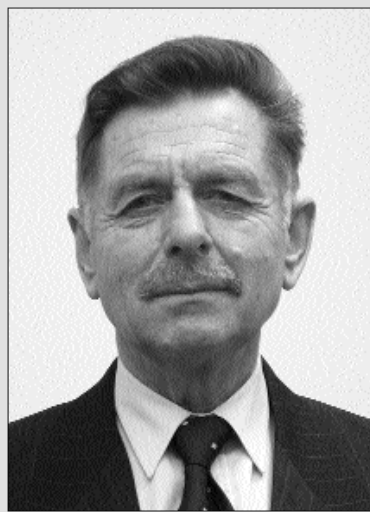
Хоча Київ у ті часи вже значно занепадав, суздальський князь Юрій Довгорукий укладає з половцями союз, одружується з донькою половецького хана Айєпи, а їхній син Володимир—Суздальський князь Андрій Боголюбський, попередник московських князів, як пише проф. О. Субтельний, у 1169 р. напав на Київ і по-дикунському пограбував його. Літопис свідчить: “І грабували вони два дні увесь город... гору, і монастирі, і Софію, і Десятинну Богородицю, і не було помилювання анікому анізвідки. Церкви горіли, християн убивали... жінок вели в полон, силоміць розлучаючи з мужами їхніми. Діти ридали, дивлячись на матерів. І взяли вони майна безліч. І церкви оголили од ікон, і книг, і риз, і дзвони познімали всі. І всі святині було забрано. Запалений був навіть монастир Печерської святої Богородиці”. Це той самий князь-грабіжник Андрій, який підступно вивіз із Вишгородського монастиря ікону Матері Божої, написану апостолом Лукою, у свою столицю Володимир. Тому ікона нині іменується Володимирською.

Використавши занепад Києва, у 1448 р., тобто більш як через 400 років після утворення Київської Митрополії, московські князі, бояри та священнослужителі самовільно, без згоди і всупереч волі Вселенського Константинопольського Патріарха, вигнали митрополита Ісидора, який приїхав у Москву від Вселенського Патріарха, оголосили свого єпископа митрополитом і відділилися від Вселенського Патріарха. Тобто, якщо говорити словами листівки, першими “розкольникми” на Русі стали московити. Але і після того Митрополія Київська і всієї Русі-України була автокефальною, дістаючи від Вселенського Константинопольського Патріарха лише благословення на інтронізацію митрополита.

Україна незалежною державою увійшла в союз із Московським царатом у 1654 р., сподіваючись відстояти свою свободу в боротьбі з королями Польщі та Угорщини, султанами Османської імперії та ханами Криму. Та сталося щось інше. Знехтувавши свої обіцянки та порушивши умови Переяславської угоди, Москва накинута Україні зашморг найжорстокішого національного та соціального гніту. Десятками мільйонів жертв заплатив український народ за необачність своїх провідників у 1654 році. Але й нині, коли Україна стала суверенною державою, сучасні московські імперіалісти не втрачають надії знову повернути собі владу над українським народом, щоб знову заволодіти його землею та багатствами.

Велику надію в справі перетворення українців у зденационалізоване “рускоязычне” населення вони покладають на церковно-імперську структуру Російської Православної Церкви та її відділення в Україні — під назвою “Українська Православна Церква Московського патріархату”. Паразитуючи на необізнаності переважної маси українців зі справжньою історією свого народу і своєї християнської Церкви (а українці й не мали змоги знати правду про свою історію, бо вся інформація проходила через густе сито комуністичної цензури), служителі Московського патріархату закликають нас ні в якому разі не розбудовувати своєї Помісної Церкви, а залишити її підлеглою Московському Патріархатові. Вони нічим не гребуть при цьому, вживаючи для своїх пропагандистських цілей примітивну брехню та обман.

Типовою для Східної України склалася ситуація, в Краснокутську на Харківщині. Тому ми й вважали за доцільне поділитись із читачами інформацією про ці події в Краснокутську (Красному Куті).

Віктор Кібкало

Молимося за єдину помісну церкву...

І тільки в 1685-1686 роках, через більш як 30 років після Переяславської Ради, де було прийняте рішення про союз із Московським царством, грубо порушивши умови укладеної угоди та провадячи політику розколу нашої держави, московські правителі, що підступом підкорили Україну за величезні хабарі, відвезені до Константинополя, домоглися дозволу Вселенського Патріарха підпорядкувати собі Київську Митрополію. Та вже у 1686 р. Вселенська Патріархія на своєму соборі визнала підпорядкування Київської Митрополії симонією (тобто діями хабарників) і провела детронізацію Патріарха Діонісія, тобто визнала його дії такими, що суперечать канонам і моралі Православної Церкви і позбавила його права бути Вселенським Патріархом.

Московські царі й верховні ієрархи Російської (Московської) Церкви забороняли вживання української мови в Церкві, друкування українських книжок, бо на думку московських

можновладців української мови “ніколи не було, нема і бути не може”.

У той час, на відміну від вчення Московської Церкви, християнство стверджує Божественну сутність мови і здатність людей говорити Божим Даром.

Ще святий апостол Павло у першому посланні до коринфян навчав, що богослужбовою мовою, як це впливає з діянь і вчення Апостолів, має бути мова того народу, серед якого проповідується Євангеліє та здійснюються релігійні обряди: “У церкві говоріть тільки зрозумілою мовою”. “Як говорить хто чужою мовою, той буде тільки самого себе” (1 Кор. 14:4). “А тепер, як прийду до вас, браття, і до вас говорити буду чужою мовою, то який вам пожиток зроблю” (1 Кор. 14:6). “Бо коли я молюся чужою мовою, то молюся дух мій, а розум мій без плоду” (1 Кор. 14:14).

Повага до рідної материнської мови людей була одним з важливих чинників, який допоміг

апостолам швидко поширити й утвердити серед багатьох племен і народів вчення Христове. Здатність розуміти мови інших народів і говорити цими мовами Апостоли отримали від Духа Святого. “Усі ж вони сповнилися Духом Святим і почали говорити іншими мовами, як їм Дух промовляти давав” (Дії — 2.4). І тільки ті діячі, хто раніше намагався і нині намагається залишити українську націю у фізичному і духовому рабстві, винищити українство шляхом зросійщення, не боячись гріха, порушуючи Заповіді Господні, відмовляють і відмовляють нашому народові у праві відправляти Службу Божу українською мовою.

Історія повторюється.

Ще у Візантії в IX столітті, коли вчителі і святителі Кирило і Мефодій почали проповідувати серед болгар Христову віру зрозумілою для них мовою болгарською, а не мовою сусіднього народу — грецькою, це викликало лютий опір і напади на них з боку ворогів слов'янства. Тож коли сьогодні противники Української Церкви й української мови у тій Церкві стверджують, що в Церкві повинна вживатись як богослужбова старослов'янська в московській модифікації мова, як мова предків, то вони грішать проти Істини.

Попри величезні потуги уряду Російської імперії та Синоду Російської Православної Церкви на повне зросійщення Української Церкви і всієї України, у нашого народу, і в найсвідоміших священнослужителів-українців не вмирало бажання відновити свої поруйновані та пригноблені Державу і Церкву.

21 квітня 1911 р. через київську газету “Рада” священник А. Євсеевський звернувся до громадськості України із закликом “Нам, українцям, потрібна Українська Православна Церква”. 1 травня 1912 р. харківська газета “Сніп” висунула вимогу автокефалії Української Церкви. Тому відразу після розвалу Російської царської імперії у 1917 р. на теренах України розпочався широкий рух за відбудову своєї зруйнованої держави і відновлення Української Православної Помісної Церкви, незалежної від Москви, тобто самоврядної чи автокефальної. У листопаді 1917 р. було обрано першу Всеукраїнську Православну Церковну Радку — тимчасовий орган для підготовки скликання собору, яку очолив архієпископ Олексій. Нарешті, незважаючи на всю протидію Московського Патріархату РПЦ, у жовтні 1921 р. в Софійському соборі в Києві відкрився Всеукраїнський Православний Церковний Собор.

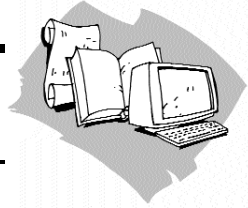
Попри шалений опір ієрархів Російської Православної Церкви та комуністичної партії, яка відновлювала розвалену імперією на своїх “модернізованих” засадах і стала жорстоким противником національно-визвольних рухів пригноблених Росією народів, 14 жовтня 1921 р. на Всеукраїнському Церковному Соборі в Києві було проголошено відновлення Української Православної Помісної Церкви, незалежної від Російської Церкви.

Авторитет Української Автокефальної Православної Церкви стрімко зростав і вже до 1927 р. в її складі діяло 10.657 священнослужителів. Та частина Російської Православної Церкви в Україні, що на чолі з екзархом Михайлом не ввійшла до УА ПЦ, у серпні 1922 р. зібрала свій Собор. Як писав митрополит Іоан: “Ніяких обвинувачень стосовно нашої Церкви (УАПЦ) в ересі або розколі Собор цей не визнав. У травні 1925 р. Собор другої течії російської ієрархії в Україні, що зветься оновленською чи синодальною Церквою, також не визнав обвинувачень нашої Церкви в ересі або розколі”.

Що ж ми читаємо в листівці, яку написав ієрей Григорій про Собор 1921 року? “За вихід зі складу Російської Православної Церкви, частиною якої понад 300 років була наша Українська Православна Церква, проголосувало 60 делегатів, а за те, щоб залишитися в лоні Матері — Російської Православної Церкви, віддали свої голоси 120 делегатів. Але ці 60 членів Собору і певна кількість людей, які стояли за ними, в основному із західних областей України, не підпорядкувалися рішенням Собору, тобто не підпорядкувалися волі Святого Духа, тому вчинили смертний гріх розколу, який, за вченням Святих Отців, не змивається навіть кров'ю. І тоді ж ними була проголошена т. зв. Українська Автокефальна Православна Церква”.

Та відкріємо будь-який шкільний підручник з Історії України і дізнаємося, що ще 25 червня 1919 р. згідно з рішенням Версальської конференції Польща отримала право окупувати всю Галичину, яка до того часу фактично була окупована розгорнутими проти українців польськими загонами, сформованими з польських поселенців у Галичині, військами Польщі та армії Генерала Йозефа Галлера, що була озброєна Францією і діяла переважно під командуванням французьких офіцерів. Після

Закінчення на с. 6

Закінчення. Початок на с. 5

свято вірила у “високі комуністичні ідеали”, але в реальному житті неодноразово стикалася з грубим шовінізмом. У місті на Волзі — Хвалинську, в евакуації, ставлення до українців було, м’яко кажучи, не братнім. В очі мамі говорили: “У хохлов башки наставные” (себто, вони дурні). Цю образу не себе, а України, мама пам’ятала до самої смерті. А тоді доводило і словом, і ділом високий розумовий потенціал українства, й у всіх справах, які їй доручали (редактором радіокомітету, вихователькою у дитбудинку тощо), мала бути найкращою. Рішення мами довести нашу національну спроможність, напевно, не було в той час виявом свідомого патріотизму. Скоріше, спрацювало почуття національної гідності. А ще, гадаю, — закон фізики: на кожну дію (тиск) виникає протидія.

Якщо українофобські випадки спочатку не сприймалися мамою в контексті державної політики, то справжній шок вона відчула під час роботи в партархіві (на початку 70-х) над історією Дніпровської військової флотилії. Секретні документи про “банду Зеленого”, Брестський мир тощо, відкрили їй очі на брехливу і шовіністичну політику радянської влади щодо України. Прозріння, а за ним усвідомлення мамою себе тим самим “гвинтиком”, яким усе життя маніпулювали, призвело до переоцінки цінностей. Тоді я почула від мами, комуністки з великим партійним стажем, розпачливе: “На що пішло моє життя?”

Виховане мамою почуття національної гідності не дозволяло ні мені, ні моїй дочці в ситуаціях, коли грубо нападати на Україну, мовчки ковтати образу. А таких епізодів було багато. Приміром, наприкінці 80-х незнайомий, інтелігентного вигляду літній чоловік, почувши наш із колегою, науковим працівником Державного Музею Т. Г. Шевченка, діалог, зневажливо кинув: “Что, до сих пор по-человечески не научились разговаривать?..”

Продовжувалося формування моєї свідомості у редакції газети “Літературна Україна”. Завжди буду вдячна Івану Васильовичу Зубу, Івану Білику, Олесю Лупію, Олесю Дмитренку, Ганні Заєць, Василю Шевчуку, Ганні Чубач і багатьом іншим. Вони терпляче виправляли мої русизми, дали можливість друкуватися, а головне — долучали до реальної української історії та літератури. Саме завдяки їм я прочитала заборонене тоді дослідження Брайчевського “Приєднання чи возз’єднання”, мала змогу спостерігати, як створювався “Меч Арєя” Івана Білика (тираж якого незабаром повністю знищили), почути вірші Василя Симоненка. **Правда** тепер уже про нашу давню історію примусила серйозно замислитися над витоками наших національних бід.

Подальші мої посади, на щастя, теж були, здебільшого, пов’язані з україномовним середовищем (майже всі мої друзі були позбавлені цього). Але вироблена з дитинства звичка мислити російською, постійне російськомовне оточення, а головне, страх піти проти більшості заважали перейти на українську в повсякденному житті. Виявилося, що до справжнього патріотизму, який передбачає не лише певний рівень самосвідомості, базований на аналізі достовірних фактів, а й принциповість у відстоюванні своїх позицій мені ще дуже далеко...

Власне, для чого я зараз вивертаю душу? Щоб мої російськомовні ровесники замислилися, усвідомили, прийняли, а головне — діяли.

ЩО РОБИТИ?

Поштовхом до роздумів стала випадкова розмова. Знайома росіянка з однієї прибалтійської країни розповідала з обуренням, що з неї зняли чималенький штраф лише за те, що під час роботи вона розмовля-

ла не державною мовою. Нині прибалтів ніхто не звинувачує у націоналізмі, бо **політика держави спрямована на національне самозбереження**.

Може, і нам час припинити “інтернаціональні”, псевдodemократичні реверанси і хоча б спочатку в державних, а потім і в громадських установах ввести таку систему штрафів? Окрім штрафів, я б іще й не надавала слова тим депутатам, котрі нехтують “Закон про державну мову”, виступаючи з високої трибуни російською. Те ж саме стосується й урядовців. Якщо людина не володіє державною мовою, вона не має права обіймати високі посади. І в цьому питанні повинна бути принципова політика держави. Гадаю, курси з вивчення мови не завадили б і тим можновладцям, які розмовляють “суржиком” (кілька років тому подібні безкоштовні курси просто на робочому місці були влаштовані для працівників Телерадіокомпанії України). А далі поступово переходити на спілкування українською у громадських місцях. Мимоволі пригадується політика коренізації...

Це, так би мовити, впровадження мови “згори”. І тут необхідно врахувати дві категорії російськомовних членів суспільства: тих, хто належить до свідомих громадян, але не може говорити українською з різних причин (чи погано знає і соромиться, чи добре знає, але не в змозі переступити психологічний бар’єр); і тих, хто не хоче говорити з принципу. Уже чую обурення прихильників псевдodemократії і тієї частини російськомовного населення, що спить і бачить себе у “братньому союзі”. Панове, є вихід, навіть два. Перший — вивчити українську. (Ви ж себе не вважаєте настільки дурними, щоб не опанувати мову братнього слов’янського народу. Ми ж вашу опанували. Ліпше своїє.) І другий — якщо не сприймаєте всього українського — їдьте на батьківщину тієї мови, якою ви спілкуєтесь, бо в даному разі в наявності неповага до того народу, чий хліб ви їсте.

Ні в якому разі не пропагує створити Україну лише для українців (це і неможливо), але неподобно і ворожого ставлення до української мови та її носіїв (особливо у Криму і на Сході) не повинні залишатися поза увагою Президента, Уряду і Верховної Ради. Це, на мій погляд, стосується вже питання національної безпеки, бо є грубим порушенням законів України і прав людини. До того ж, невідомо, як поведуть себе українофоби у критичний для країни час.

А щоб процес пішов “знизу” і заговорило українською все суспільство у повсякденні, свідомо, — потрібно, найперше, виховання **патріотизму**. Мені скажуть: навряд чи можуть пишатися своєю країною напівголодні люди. Але люди напівголодні якраз тому, що **не мають почуття національної гідності**, а вона є могутнім об’єднуючим фактором, який спонукає обирати своїх лідерів саме за цією ознакою. **Патріотизм** мусить стати основним гаслом, головною ідеєю у суспільстві.

У нашій державі проблема не стільки в тому, щоб виховати (нинішні шкільні програми дають більш-менш правдиву інформацію, яка сама по собі має прищеплювати любов до батьківщини), скільки в тому, щоб перевиховати ту величезну час-

тину населення, яка навчалася за радянських часів (маю на увазі оту першу категорію російськомовних громадян). Тобто, йдеться про виправлення нашої викривленої свідомості. А для цього, знову ж таки, потрібна широка й достовірна **інформація** про нашу історію, здобутки — сьогоднішні й минулі — у науці, культурі, літературі. (Шляхом гуманізації суспільства пішли уже всі розвинені держави, зрозумівши, що духовність народу — запорука економічного зростання).

Ремарка. Колись знайомий москвич сказав мені: “У вас, крім Шевченко, нет всемирно известных деятелей культуры”. Ця категорична заява змусила мене довгенько-таки попотіти над купою літератури і скласти список наших видатних співвітчизників. Так от, в українців зовсім не “наставные башки”. Звідси родом ті, кого знає весь світ: політик Феофан Прокопович, учений Вернадський, композитор Чайковський, письменник Гоголь, просвітителі Даль, конструктор Корольов, співак Вертинський. Мені не вистачить місця на шпальтах газети, щоб тільки перелічити всіх діячів науки, культури, мистецтва, літератури, кого Україна забула, кого переважна

побоюванні, що от-от цей острівцев української духовності поглинуть грошовиті монстри із власним уявленням про національну культуру.

Не секрет, що чим якісніший україномовний інформаційний продукт, який охоче “споживає” переважна більшість населення України, тим швидше, хоча б на пасивному рівні, буде сприйматися українська мова. Але переважна більшість телепрограм і майже всі художні фільми йдуть російською мовою. І знову ж таки, серед програм немає жодної, яка б примусила пишатися своєю країною, вселила надію, оптимізм. Негатив і похабщина, які бурхливим потоком виливаються на нас із екранів, у багатьох викликають песимізм, зневіру, небажання жити і працювати в Україні, а тим більше — вчити українську мову і спілкуватися нею. То ж виникає цілком слушне запитання: на яку країну працюють наші ЗМІ, хто, зрештою, відповідає за ідеологію в нашій державі та чому грубо порушуються узаконені пропорції українського і російського мовлення?

Ремарка. Приємний виняток становить Студія “1+1”. Саме вона, на початку свого існування першою впровадила мову на рівень підсвідомості глядача, дублюючи українською американські фільми, що користувалися шаленою популярністю (не йдеться зараз про художню якість цих стрічок). Російськомовні глядачі навіть не помічали, що дивляться фільми українською. І нині російські серіали на цьому каналі йдуть з українськими субтитрами. За рейтингом популярності перші місця займають україномовні ток-шоу “Я так думаю”, “Подвійний доказ”, “Без табу”, для “нічної” інтелігенції — “Остання барикада”. Саме вони, на мій погляд, і являють собою якісний телевізійний продукт, піднімаючи гострі питання союдогення і активно працюючи на відродження української мови.

Пасивне накопичення мовного запасу — це ще не все. Щоб практично опанувати мову, треба нею постійно спілкуватися, тобто, перебувати в мовному середовищі. За царату і аж до 30-х років таке середовище існувало на периферії і в колі гуманітарної інтелігенції. Тепер тільки інтелігенція залишилася носієм мови, адже село розмовляє “суржиком” і навіть Західна Україна, яка традиційно вважалася берегинею мови, тепер теж частково зрусифікована. Як же відновити втрачене?

...Коли моя подруга, поетеса і прозаїк Наталя Дзюбенко та її чоловік, американський політолог, професор Джеймс Мейс приходять до мене, всі мої російськомовні гості переходять на українську. Бо ж стає соромно: людина з-за океану спромоглася вивчити нашу мову, а ми? Він для мене — докір совісті. Бо ж, нікого не агітуючи, кожного дня свого майже десятилітнього життя в Україні він демонструє повагу до нашого народу, всюди розмовляючи українською. Це подружжя створює навколо себе ауру українства і є каталізатором готовності суспільства до спілкування рідною мовою. Мені здається, що така готовність є, треба лише створити мовний прецедент.

...Особисто мені найважче було подолати звичку, психологічний бар’єр: як сприймуть мій перехід на українську друзі, як ставитимуться у

громадських місцях? Та мої побоювання виявилися марними. Друзі поставилися з розумінням, хоча не всі могли підтримати розмову українською. У громадських місцях зустрічала люб’язність, іноді аж надмірну, намагання відповісти українською, а у тих, хто нею добре володіє, — неприховане задоволення від можливості поспілкуватися. Принаймні поки що не наштовхувалася на зауваження чи ворожість, як це було за радянських часів. Отже, **мовне середовище маємо створити ми самі**, необхідно лише кожному усвідомити важливість цього кроку.

Гадаю, українська мова повинна стати вжитковою серед знакових фігур, які мають мільйони шанувальників, що прагнуть наслідувати своїх кумирів. (Приміром, чула, що в Росії, де великою популярністю користуються групи “ВВ” та “Океан Ельзи”, деякі музичні колективи почали писати пісні українською). Але якщо шановані мною Андрій Шевченко або Олег Блохін не можуть зв’язати українською двох слів, брати Клички, вільно володіючи німецькою та англійською, котрий рік обіцяють вивчити державну мову, — про яке наслідування можна говорити? Правду писав Тарас Григорович Шевченко:

”І Коллара читаєте
З усієї сили,
І Шафарика, і Ганка,
І в слав’янофілі
Так і претесь... І всі мови
Слав’янського люду —
Всі знаєте. А своєї
Дастьбі...”

І в цьому випадку, знову ж таки, має бути принципова політика держави: якщо ти представляєш Україну, мусиш говорити українською.

Отож, як не крути, а мовне питання як важлива складова національної ідеології найперше має вирішуватися комплексно — саме на державному рівні. Загальновідомі наслідки діяльності “семи няньок”. Отож, мені здається, що необхідно створити **єдиний Державний комітет із національної гуманітарної політики**. У його обов’язки входило б:

1. Аналізування шкільних програм із української історії, мови та літератури і надання рекомендацій щодо їх поліпшення.

2. Відстеження порушень “Закону про державну мову” на всіх рівнях, починаючи з перших осіб держави і закінчуючи працівниками установ та організацій.

3. Контроль за телепродукцією: надання рекомендацій щодо створення культурологічних програм, які б виховували патріотизм; безкоштовного надання ефіру вітчизняним музичним гуртам та виконавцям, а також літераторам, художникам, науковцям тощо. Стягнення штрафів за показ у “праймтайм” фільмів з елементами насильства і порнографії, які сприяють розтлінню молоді, обмеження виступів на телебаченні громадян України, які не володіють державною мовою.

4. Створення широкої мережі безкоштовних курсів із вивчення мови на місцях.

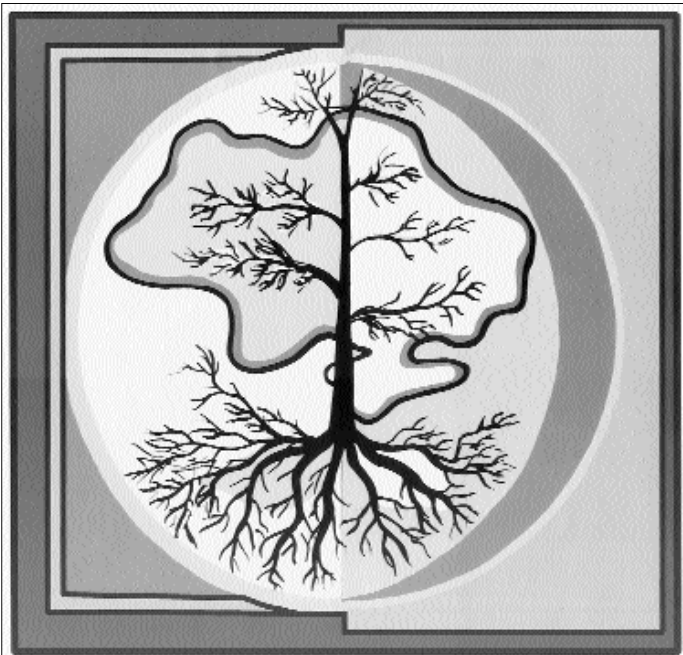
5. Розробка нормативних документів щодо пільгового оподаткування україномовних газет, журналів та книжок і контроль за їх виконанням; збільшення податків на привозну поліграфічну продукцію.

6. Проведення широкої інформаційно-роз’яснювальної роботи серед населення, яка піднімала б престиж України.

Список пропозицій можна було б продовжити.

Як свідчать наведені факти, у вихованні дітей у дусі патріотизму і любові до рідної мови пріоритетне значення має сім’я. Гадаю, у нас ще є шанс зробити так, щоб українською мовою розмовляли було **престижно**, щоб вона стала ознакою **елітності**, бо вже давно настав час повернути українській мові статус “панської”.

● **Тетяна НИКИТЮК,**
м. Київ

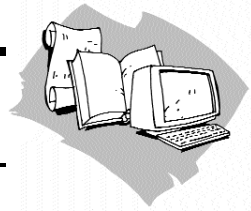
РІДНА МОВА – коріння нації!

Плакат. Авторки — Марина Ульяновіна, Ліліана Вітак

більшість суспільства помилково вважає діячами Росії. А не мешканці України, які залишили тут своє серце й увіковічили її у творах? Не армія — армада. Гадаю, інформація про таких людей допомогла б подолати комплекс меншовартості, отже, й сприяла б вихованню почуття національної гідності.

Найкоротший шлях інформування, ясна річ, через ЗМІ. Але всім відомо, що наш інформаційний ринок заповнили російськомовні видання із яскраво вираженим проросійським спрямуванням, а українські ледь животіють на мізерних тиражах. Лише в одному кіоску № 509 м. Києва я нарахувала 41 журнал і 11 газет російською мовою і лише 1 журнал і 3 газети українською (згадаймо кількість українських видань у 20-ті роки). На жодному телевізійному каналі, а тим більше у “праймтайм”, не побачиш культурологічних передач. Зрідка у суцільному болоті американської кінематографічної попсипаптом вигулькне інформація, але стосується вона лічених, головним чином, знаних митців. А решта?

Ремарка. Лише національне радіо мужньо борсається з останніх сил, не зраджуючи патріотичному спрямуванню. Але його фінансове животіння тримає прихильників у

ІСТОРИЧНА РЕТРОСПЕКЦІЯ

Аксіоматично, що саме мова є однією з найважливіших ознак певної нації, а відтак визначає назву держави. Зрозуміло й те, що сьогоднішній мовний стан є наслідком певних історичних перипетій.

Україна потрапила у виняткове становище. Не возз'єднання, а, власне, приєднання України до Росії після Переяславської угоди в 1654 р. стало початком поступової втрати Україною своїх позицій як козацької держави, а з нею — втрати своєї автентичності. Тарас Шевченко ще в 1845 р. зрозумів фатальну помилку Хмельницького, різко виступивши проти нього у поезіях “Стоїть в селі Суботіві” та “Якби то ти, Богдане п'яний...”.

З того часу, прямо не називаючись колонією, Україна століттями, по суті, була такою, ставши донором не лише багатючих природних, але й інтелектуальних ресурсів. Але головне, — вона втрачала мову. Офіційно — починаючи з указів Петра I, неофіційно — коли українська освічена верхівка відмежовувалася від власного народу спочатку дарованими російськими царями привілеями, а з XVIII ст. ще й “панською” російською мовою.

Впровадження імперських структур в Україні, що почалося наприкінці XVIII ст., остаточно сформувалося на початку XIX ст. у вигляді 9 губерній: 3 — на Лівобережжі, 3 — на Правобережжі і 3 — на освоєному українцями ж таки Півдні. Після такої структуризації українські міста втратили самоврядування, дароване колись Магдебурзьким правом. Отже, й чиновництво надсилалося “згори” і складалось або з росіян і невеликої частини українського дворянства, яке цілком підтримувало бюрократичну владу (Лівобережжя), або з росіян і поляків на Правобережжі, або було змішане, як на півдні. Але у всіх випадках, окрім впровадження самодержавницької політики, воно придушувало найменші прояви національного самовираження. Українська еліта, куплена чинами, а, головне, можливістю належати “хоч краєчком” до російської верхівки, охоче ставала на бік метрополії, зрікаючись свого народу, культури, мови, яка залишалася, здебільшого, мовою простого люду, “музицькою”. Довів літературну спроможність української мови спочатку Іван Котляревський “Енеїдою”, яка зажила великої популярності в Російській імперії, а потім Тарас Шевченко.

У XIX — на початку XX ст., всупереч Емському указу і Валуєвському циркуляру, виникає товариство “Просвіта” з багатьма осередками по всій Україні (а також у США, Канаді, Росії, зокрема у Петербурзі). Незважаючи на заборони і перманентні закриття тих чи інших осередків, “Просвіта” за повної відсутності українських шкіл, відіграла колосальну роль у збереженні української культури і мови. Навіть такі тодішні періодичні видання, як “Киевская старина”, “Киевские губернские ведомости”, “Украинская жизнь” (яку, до речі, редагував у Москві Симон Петлюра) і чимало інших, хоча й друкувалися російською, але подавали інформацію про історію, звичаї, культуру українців, широко висвітлювали панораму життя українства у державі та далеко за її межами.

Створений Леніним у 1922 р. СРСР остаточно покріпачив Україну, залишивши лукаву обіцянку вільного виходу, щоправда, за згоди комуністичної партії. Так само лукаво вирішувалась і національна проблема. Для зміцнення своїх, ще не досить твердих позицій, компартія розпочала політику так званої коренізації (в Україні вона мала назву українізації), бо кінче потребувала підтримки неросійських народів. Та попри приховану мету українізації, 20-ті роки дали могутній поштовх до розвитку української культури. Література, кінематограф, театральна

драматургія базувалися, найперше, на українському матеріалі, використовуючи виключно українську мову. У вихованні національної свідомості визначальну роль відігравала саме культура, а ще — молода галузь, українознавство. Використання української мови поширювалось у партійних лавах та уряді. З цієї метою влаштовувалися курси з її вивчення, все діловодство перейшло на українську. Українізація охопила всі сфери життя, а надто — шкільну освіту. У 1929 р. 80 % шкіл і 30 % вузів вели викладання українською мовою. 97 % українських дітей навчалися рідною мовою. У рамках цієї політики відроджувалася й українська преса. З 426 газет республіки 373 вихо-

Під час Великої Вітчизняної війни Україна знову опинилася у винятковому становищі. За чисельністю, кількість українців, мобілізованих до лав Радянської Армії, була другою після росіян. З-поміж 3,8 млн. радянських військовополонених 1,3 млн. становили українці. При відступі радянських військ, застосовуючи тактику “спаленої землі”, Сталін наказав знищити всі неевакуйовані підприємства республіки. Таку ж саму тактику застосував і Гітлер, залишаючи Україну. Таким чином, економіка республіки була майже повністю зруйнована. Під час війни загинув кожен шостий житель України, з 2,8 млн. остарбайтерів 2,3 млн. — українці. Тож у війні, по-

ським буржуазним націоналізмом”, яку в республіці втілювали у життя “свої” ж таки Скаба і Маланчук, кинула за ґрати Сверстюка, Світличного, Дзюбу, понівечила долі багатьох українських патріотів. Загадкова пожежа у бібліотеці АН, під час якої згоріли безцінні документи з історії та культури України, засвідчила, що влада не гребує ніякими засобами, аби придушити волелюбні прояви народу.

За Брежнєва русифікація посилюється. Щоправда, Перший секретар КПУ П. Шелест, разом із відстоюванням економічних інтересів України перед Москвою, активно захищав мовні та культурні права народу. Але саме за “потурання україн-

ви. І в цьому я цілком переконана. А те, що давно триває агонія, у мене особисто не викликає сумніву. Невже в цьому контексті не досить розмов про другу державну або “утиски” російської?”

...Ніколи не забуду того болю і сорому, коли кілька років тому потрапила на обговорення “проблеми російської мови в Україні”. Організатором цього дійства був “СЛОН” на чолі з колишнім правозахисником Маленковичем. Про що йшлося — і так зрозуміло. Вразила безпорадність наших вельмишановних і відомих науковців, які брали участь у цих, так званих, дебатах. Не знайшлося у них аргументів на протипагу цій цинічній брехні, бо ж загально відомо, що у Криму і Східному регіоні майже не існує українських шкіл, що із 17-ти тисяч поширюваних в Україні видань, переважно більшість складають російськомовні, що української не почуєш на вулиці.

А скільки існує дотичних проблем! Занедбана українська сучасна література. Авторі мають сплачувати чималі гроші за видання своїх творів. Українська книжка не в змозі конкурувати з навалом привозних книжок ні за тиражами, ні за ціною. Таке ж становище і з музичною продукцією. Диски і касети із записами наших виконавців удень зі свічкою не знайдеш — засилай попси з сусідньої держави, яка, до речі, формує спрощений смак, а відтак відвертає молодь від багатьох оригінальніших і професійніших, але складніших українських музикантів. На розкрутку та оплату пристойної сцени вони не мають коштів, держава ними не цікавиться, а меценати в Україні, певно, перевелися. В ефірному просторі панують виключно російськомовні FM-радіостанції. Фактично, загинув український кінематограф. Але ж усе це — складові ідеології, які покликані формувати духовність, національна культура, яка має оберігати і пропагувати нашу мову...

Ремарка. Історичні катаклізми зробили з нас надто толерантну націю (щоб не сказати — безхребетну і залкану). На догоду іншим країнам ми ладні віддати зброю, знищити власне виробництво, село, культуру, мову — тільки б називатися демократичною державою. Але в усіх демократичних країнах існує таке поняття, як **національна гордість**. Саме вона змушує визначати пріоритети на користь власної держави, народу, мови. Приміром, французи її мають, бо не пускають у свій мовний простір англійську. Так само оберігає свою мову, як ознаку державності, переважна більшість цивілізованих країн світу.

ДЕЩО З АВТОБІОГРАФІЇ

Я — киянка у третьому поколінні. З колиски, коли у дитини формуються мовні навички, чула лише російську. Мова школи, оточення такою була російською. Школа зробила все можливе, щоб прищепити стійку нелюбов до української мови та літератури. Це стосувалося не лише якості викладання (вчителями української, принаймні у місті, ставали за залишковим принципом, та й одержували вони меншу зарплатню, ніж учителі російської). Варто, либонь, передивитися шкільні програми 60—70-х років, щоб переконатися у цілеспрямованому прищеплюванні цієї нелюбові. (Не кажу про тотальну брехню відносно української історії). Ясна річ, про виховання нас у дусі українського патріотизму — не могло бути й мови. Ми росли національними невігласами, навіть не замислюючись над своїм принизливим і жалюгідним становищем.

Щоправда, формування національної свідомості як початкового етапу патріотизму особисто у мене почалося з прищеплення моєю матір'ю, Антоніною Пилипівною Ткачук-Лисенко, національної гідності. Вихованка комсомолу і партії, вона

Закінчення на с. 6

«А СВОЄЇ»

Низка подій останніх місяців, які стосуються проблеми української мови, спонукала вдатися до незвичного для мене жанру. Пишу на цю тему вперше — дуже вже наболіло.

Нерідко доводиться чути, що, буцімто, це питання надто дріб'язкове, з огляду на наші економічні негаразди. Але, вважаю, ставлення до мови — один із найважливіших політичних чинників, від якого залежить шлях розвитку країни, її безпека, її місце у світовій спільноті.

Відразу зауважу: я — російськомовна українка, у якій тече російська та польська кров, городянка, люблю і знаю російську класичну літературу і маю чимало друзів серед росіян, ніколи не належала до жодної партії. Тривалий час, вихована радянською ідеологічною системою, навіть не замислювалася над місцем України та української нації у світовій співдружності, не кажучи вже про те, що просто не відчувала себе україркою. Тобто, я одна з багатьох. Одуручених, ошуканих, із понівеченою свідомістю, “совків”. Тому вважаю, що маю моральне право на деякі, так би мовити, радикальні зауваження та міркування.

Тетяна НИКИТЮК

дили українською мовою. Саме в ці роки українська стала основним засобом спілкування.

З приходом до влади Сталіна, початком індустріалізації та колективізації, збільшується населення українських міст за рахунок вихідців із села. Спочатку традиційно російськомовне міське населення не в змозі було асимілювати таку велику кількість новоприбулих, тому в містах українська мова не була рідкістю. Штучний сталінський голодомор 1932—1933 років знищив — фізично і морально — селянство, яке завжди було носієм національної культури і мови. У свідомості людей — на кілька поколінь — оселився страх, почуття приреченості від думки, що ти — просто гвинтик у могутній державній машині, якому не дано розпоряджатися навіть власним життям. Великий терор 30-х (винищення, з одного боку, селянства як носія мови, з другого — знищення української інтелігенції як носія прогресивної культури, наплив тисяч російських функціонерів, які впроваджували у республіці індустріалізацію, а особливо жорстоко — колективізацію, переселення в Україну жителів Росії з метою асиміляції корінного населення) призвів до подальшої русифікації суспільства. Та й радянський уряд вирішив, що українізація надто далеко зайшла. У 1933 р. Сталін проголосив основною загрозою для радянського суспільства місцевий націоналізм. Скоротилася кількість українських шкіл, бібліотек, вилучалися твори наших класиків, заборонялися п'єси, закривалися театри. Удару зазнала й преса — наймасовіший розповсюджувач українських ідей та мови. Національна ідея про самотність українства тепер стала називатися націоналізмом. Офіційно російська мова була проголошена мовою міжнародного спілкування в СРСР задля кращого виховання “почуття інтернаціоналізму”. Узаконене домінування російської мови над іншими призвело до самозвичення росіян, наслідком якого стала шовіністична зверхність щодо інших народів.

руч із величезними матеріальними втратами, республіка (вдруге після голодомору) зазнала і колосальних людських втрат. Чисельність жителів України зменшилася і в результаті масових репресій стосовно тих, хто залишався на окупованій території, перебував у полоні чи воював у загонах УПА. Демографічна криза сприяла поглибленню русифікації. Тим більше, що у проголошеному після війни тості, Сталін відкрито назвав росіян найвидатнішою нацією з-поміж усіх, хто виводив до СРСР. Це був знак для партійних функціонерів в Україні розпочати кампанію проти “українського буржуазного націоналізму”. У молох потрапили твори літератури, мистецтва, історії, які послили оминути провідну роль Росії.

На початку правління Хрущова Москва обрала тактику “пряника”. Про це свідчило й помпезне святкування 300-річчя Переяславської угоди, і передача Україні Криму. Десталінізація, розпочата на XX з'їзді партії, вселила надію на національне відродження. У середовищі творчої інтелігенції, дедалі поширюючись на інші верстви населення, все голосніше лунало невдоволення жалюгідним становищем української мови. Поряд із цим обговорювалися питання історіографії та літературознавства, які зазнали русифікованого трактування. І якщо Кремль пішов на поступки, дозволивши видати низку багатотомних енциклопедичних видань, то в мовному питанні нищівного удару зазнала національна освіта. За псевдоліберальною реформою 1958 р. батьки одержали право вибирати мову навчання для своїх дітей. Оскільки всіляко заохочувалося вивчення російської мови, склалася парадоксальна ситуація, коли в Україні кількість російських шкіл значно перевищувала кількість українських. На захист національної культури і мови піднялося нове покоління письменників — “шістдесятники”. Зокрема вони вбачали духовний розвиток народу в правдивому відтворенні вітчизняної історії, у наданні пріоритету українській мові. Нова хвиля боротьби з “україн-

ському націоналізму” його й було знято з посади. Його наступник Шербицький утримався в кріслі протягом рекордно довгого строку завдяки слухняному виконанню розпоряджень Кремля щодо підпорядкування економіки України центрові, а також завдяки поглибленню русифікації та придушенню вільномудства.

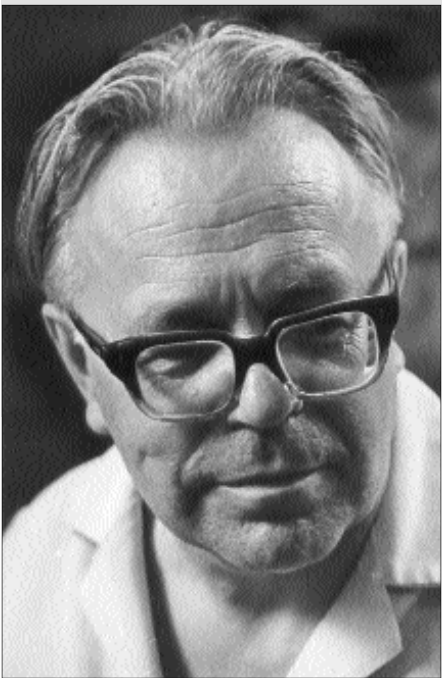
Наведені історичні факти відтворюють цілісну картину політичних причин, унаслідок яких одна з найбільших європейських країн втрачала чи не головну ознаку нації — свою мову.

Що ж відбувається в Україні після проголошення Незалежності? Здавалося б, довгоочікувана свобода дає необмежені можливості для розвитку національної культури та мови. І на початку національне відродження начебто набирало сили. Але нині, попри мажорні звіти наших можновладців, ми немовби знову повернулися до часів російського самодержавства і послідовної політики русифікації за радянських часів, бо титульна українська нація в плані мови перебуває сьогодні фактично у стані національної меншини. І не треба заспокоювати себе тим, що, мовляв, середня і частково вища освіта перейшла на державну мову. Поза лекціями й уроками викладачі, школярі та студенти розмовляють здебільшого російською. Пригнічений комплексом меншовартості, яка впроваджувалася століттями, український народ і нині соромиться власної мови, вважаючи ознакою елітності мову сусідньої держави.

Деформоване поняття “елітності” спонукає селянську молодь навипередки сумлінно опановувати російську, щоб, бува, у місті ніхто не назвав “жлобом” чи “кутумом”. Навіть не замислюючись, ми цим самим визнаємо, що так і залишилися колоніальною країною, і такої нації, як українці, просто не існує. То навіщо ми чекаємо поваги від світу (а з нею — вступу до всіляких міжнародних організацій, надання кредитів тощо), якщо не поважаємо себе самі? Смерть мови — то смерть держа-

МИКОЛА ЛУКАШ, МІЙ НАЙБЛИЖЧІЙ СУСІДА

Думається, кожен, кому пощастило спілкуватися з Миколою Олексійовичем Лукашем, і досі перебуває під впливом теплового погляду його привітних очей, притишеної, але досить виразної і приємної для слуху його мови. Ще під час навчання в університеті чув немало цікавого про нього від старших колег і викладачів як про унікального, талановитого перекладача, а ближче познайомився тільки влітку 1968 року, коли сама доля зробила нас найближчими сусідами в щойно зведеному будинку Спілки письменників України по вулиці Суворова, 3. За двадцять років тих зустрічей і розмов у нас було стільки, що можна написати цілу книгу, та розповідь наразі тільки про декілька епізодів.

У ті роки в нашому будинку мешкало близько тридцяти письменників різного віку, різних обдарувань, різних характерів. Одні місяцями не з'являлися на людях, інші щодня в побідню пору, а ще частіше в надвечір'я збирались у парку Слави і, ру-

шаючи улюбленим маршрутом — алеями, доріжками, простували до оборонних стін Києво-Печерської лаври, де у затінку дерев гомоніли. Там часто можна було зустріти Миколу Лукаша, Анатолія Костенка, Василя Бережного, Валентина Лагоду, Євгена Гуцала, Михайла Рубашова і багатьох інших. Микола Олексійович умів цікаво розповідати і, як справжній інтелегент, терпеливо, уважно слухати, ніколи не перебиваючи співрозмовника. А вже після виключення зі Спілки його все частіше можна було побачити самотнього біля будинку чи десь на алеях парку, а то й біля Дніпра.

Він завжди охоче ділився своїми думками про мої поетичні чи прозові твори, цікавився, як працюється, як дружина, діти. Уся наша родина пишалася знайомством із видатним майстром слова і мужньою людиною, яка подала голос на захист Івана Дзюби та інших правозахисників у страшні часи тоталітаризму. Микола Олексійович умів широко, по-справжньому радіти творчому успіхові інших письменників, митців. Він, для прикладу, одним із перших привітав мене в 1968 році із виходом роману “Грань”, який наступного року перевидали в США, також із появою моєї статті “Собори душ людських” про роман Олеса Гончара. Коли мене звільнили з посади відповідального секретаря газети “Літературна Україна” і я розповів йому, як це брутально було зроблено після вказівки із ЦК КПУ на президії правління Спілки письменників України, він поклав мені руку на плече, побатьківському став заспокоювати: “Олесю, не переживайте, Ви вчинили правильно і мужньо. Ви ніні серед п'яти критиків, які першими сказали правдиве слово про Гончарів “Собор”, це — викик системі. Проминуть роки і Ви будете пишатися своєю статтею. А робота знайдеться...” Все так, тільки влаштуватися на роботу було дуже важко, і ходив я серед безробітних до 1984 року.

Деякі сльві про умови. Нелегко працювалося Миколі Олексійовичу, і не тільки тому, що жив він у постійній матеріальній скруті, мешкав у тісній однокімнатній квартирі, де навіть кухню “окупували” книжки. Часто і знайомі колеги відбирали у нього багато дорожнього часу, я вже не кажу про молодих неофітів, які без попередження просто з'являлися на порозі, вимагаючи виділити для них хвилину-другу, що, зрозуміло, перетворювалися на години. Ще більше часу відбирали приховані недоброчини, які надсилали свої брудні анонімки. Було немало й таких, з якими Микола Олексійович не хотів бачитися, а особливо у своїй квартирі. До нашого будинку навідувалася часто і так звана кололітературна братія, що звикла до єдиного — добре випити за чийсь рахунок і годинами марнувати час пустими балачками. Унадився до мого сусіди один колишній його землячок. Довго терпів його Микола Олексійович і врешті перестав відчиняти для нього двері. Непрошеному гостеві не сподобалася така переміна, — наступного разу приходив напідпитку і після безуспішного гримання у двері став погрожувати: “Лукаш, відчини по-доброму, а то я всім розкажу, хто ти є. Чувеш? Я знаю, що ти вдома, я бачив світло у вікні...” Двері, звісно, не відчинялися, і тоді на весь поверх лунали непристойні, лайливі слова, погрози: “Ах ти, петлюрівець... я тобі ще устрою”. Одного разу я присоромив цього нахабу, вимагаючи, аби він залишив у спокої Миколу Олексійовича.

Згодом Микола Олексійович сказав, важко зігхаючи: “Дарма ви заговорили з ним, тепер він і вам не дасть спокою”. І справді ще не раз з'являвся той чоловічок на дев'ятому поверсі, по черзі гримав у двері то до “петлюрівця”, то до “бандерівця”, погрожуючи всім розповіді, хто ми є насправді, і нині він ще має нахабність, зустрівшись на вулиці,

вітатися чи починати розмову про те, який у нього геніальний земляк і як він шанував його... Нехай Бог буде йому суддя.

В останній рік життя здоров'я Миколи Олексійовича дуже погіршилося. Стривожилися друзі, колеги, радили чимшвидше лягти на обстеження. Була ще наша остання зустріч... Наступного разу я вже їхав до Миколи Олексійовича на цвинтар. Там зібралися рідні, друзі, колеги, щоб пом'янути його. Щирі сердечні слова говорили Григорій Кочур, Дмитро Паламарчук, Євген Сверстюк і ще хтось, не пригадую. Мабуть, тільки тоді ми всі відчули, якої неоправної втрати зазнала українська література, наша культура, увесь український народ.

Проминуло небагато часу і в квартирі № 31 з'явилася сестра Миколи Олексійовича Парасковія. Вона часто заходила до нас, бідалася за долю квартири, яку тодішній профком вирішив надати іншому письменникові. І тут виникла проблема: куди примістити велику книгозбірню, меблі... Як і друзі, колеги небіжчика, я підтримував ідею створення меморіальної квартири Миколи Лукаша. Однак ніхто з тодішнього керівництва Спілки не пристав на таку думку, мовляв, музей треба буде відкрити в будинку в Кролевці на Сумщині, де народився письменник.

Переконавшись, що квартира незабаром матиме нового господаря, Парасковія Олексіївна ще більше розхвилювалася, щовечора приходила до нас, запитувала: “Що робити з книгами? Комісія з творчої спадщини радить передати книгозбірню науковій бібліотеці”. Тоді я, працюючи редактором поезії у видавництві, не міг чимось зарадити у такій важливій справі. Свою допомогу виразив в іншому. Побачивши, що майже на всіх книгах немає ні факсиміле, автографа, ні будь-якого знаку, що вже сприяло б їх розпорощенню у майбутньому, порадив замовити у майстерні печатку “Книгозбірня Миколи Лукаша”. Невдовзі така печатка була виготовлена, і вже наприкінці першого дня сестра прийшла до нас, показуючи сині від пасти руки: “Ой і багато тих книг у Миколи...” Це була нелегка праця, але, саме завдячуючи їй, тепер кожна книжка засвідчувала, що то його власність.

Віритися, із часом стане легше жити в незалежній Україні, про яку так мріяв Микола Олексійович, стане заможнішою наша держава і достойно буде вшановано одного з найталановитіших майстрів українського слова, буде опубліковано всю його спадщину, з'являться вулиці, школи та бібліотеки, названі його іменем.

● Олесь ЛУПІЙ

ПРО-ЧИТАННЯ

У ПОШУКАХ ГЕРОЯ «ПЕРЕХІДНОЇ ДОБИ»

Творчість цього прозаїка давно привертає увагу читачів. Аби втаємничити і Вас, шановний друже, пропонуємо Вашій увазі уривок із передмови Віктора Міняйло до книжки оповідань А. Гая “Блаженна Марія”, що вийшла торік у Білоцерківському видавництві “Буква”. До речі, письменники Київщини на своїх зборах обрали Анатолія Гая головою обласної Спілки.

Не треба довго доводити, що в кожному письменникові притаївся проповідник. Як і в кожному проповідникові аж кипить та не збігає письменник. Св. Іван Богослов був у миру геніальним письменником, і навіть сам Господь наш Ісус Христос для просвітлення наших убогих умів складав повчальні притчі, які не старіють уже дві тисячі літ. І сьогоднішній літератор, змальовуючи наш суперечливий, складний час, не може обійтися без своєї власної оцінки суспільних явищ, щось із них засуджуючи, а щось схвалюючи, тобто викладаючи свій морально-етичний ідеал.

Але суспільне буття не залишається незмінним і в розвитку своєму зазнає революційних чи еволюційних змін, між якими, хоч як судити, а певний час триває “перехідна доба”. Речник суспільної свідомості — письменник, якому випадає обмірковувати цей складний відрізок часу, зазнає великих творчих труднощів, бо, вивільняючи паростки нового, ранивши об пересохле коріння старого...

Ось перед нами книжка оповідань досвідченого й, треба сказати, обдарованого письменника Анатолія Гая, творча доля якого склалася майже в згадану “перехідну добу”.

Уся книжка “Блаженна Марія” написана автором дуже спостережливим, добре знаючим предмет опису, з майстерними діалогами, які свідчать про потенційні можливості Анатолія Гая і в драматургії — без описових надмірностей, без жодного слова фальші. Під кращими оповіданнями, як то: “Блаженна Марія”, “Мічений”, “Березовий сік”, “Царське полювання”, “Рій”, — підписався б найдосвідченіший майстер.

За кожною книгою автора — нештатна життєва ситуація, в якій він був не лише спостерігачем, а безпосереднім учасником подій, часто дуже небезпечних. За кожною — важка праця. Та найважче писалась ось ця, вистраждана книжка “дорослих” оповідань — роздуми про пережите народом, про втрачені ілюзії покоління, про невизначене майбутнє української нації й прихищених нею народів, про існування люду без видимих ідеалів.

А може, це просто авторський художній засіб — методом виключення примарного царства підводити читача до випробуваних протягом двох тисячоліть ідеалів Христа?..

● Віктор МІНЯЙЛО, лауреат Національної премії України ім. Т. Шевченка і премії ім. А. Головка

Дош іде в Сант-Яго
Темньої нощі.

Сон-цвіт сріблом волохатим
голий місяць оторочив...

Я відразу здогадався, що це переклад вірша Федеріко Гарсія Лорки “Мадригаль містові Сант-Яго”. Далі звучали “Співанка про Богородицю-мореходочку” та інші вірші галісійського циклу. Пригадую, як приємно вразила мелодійність мови, витонченість образів, особливо галицизми: “Ходімо тихонько берегом до броду”, “Штири воли, як соколи”, “Несут шкляні голубойки”, “Ходіте, легіні, із гір і з долин” та інші. Коли Микола Олексійович закінчив читати увесь цикл, я привітав його із творчим успіхом. “От бачите, а дехто із моїх колег цього не розуміє, кажуть, що це може принизити мистецький рівень перекладу”, — сказав наостанку Микола Олексійович.

Тоді він жив передчуттям виходу в світ одностомника лірики Лорки у видавництві “Дніпро”. Поява цієї книжки, як і одностомника творів Й.-В. Гете в серії “Шкільна бібліотека” у видавництві “Молодь”, де було вміщено знаменитого “Фауста” у його перекладі, стали небуденною подією в літературно-мистецькому житті кінця 60-х років. Сотні, тисячі студентів, викладачів, літераторів, журналістів відкривали для себе великих письменників європейської літератури, завдячуючи Миколі Лукашеві.

Нещодавно у Київському видавництві “Довіра” з'явилася нова книга. Словник-довідник “Фразеологія перекладів Миколи Лукаша” за редакцією О. І. Скопненка та Т. В. Цимбалюк. Над виданням працював Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні. Це чи не перша в історії вітчизняної лексикографії книга, яка найповніше описала індивідуально-авторські вживання фразеологічних одиниць, приказок та прислів'їв. Їх до словникового реєстру ввійшло понад 6 тисяч. Погодьтеся, що це — немало.

ГОЛОД — ЯК ВІЙНА

Непорозуміння викликає визнання трагедії 11 вересня 2001 р. та іншого Зла “...характерним симптомом нинішнього стану розвитку людства”. По-перше, не “розвитку”, а “деградації”, якщо ми погодилися з таким фактом. По-друге, вона — слюза і ще менша частка в системі світових трагічних явищ, які характеризують стан людського падіння з моменту створення світу. Що ж стосується “частки” як такої, то її “наука” відома: американці вбивають арабів, араби — американців. У перші дні після трагедії США сказали Правду: “напад”, “війна”. Зрозуміло, партизанська. Якоїсь іншої араби (і не тільки) вести не можуть. Потім заговорили про тероризм (!!) Так треба. Влада — Неправда.

Причина деградації людства в іншому: спочатку був Обман! Про це саме пише Катерина Омельченко — “Темний бік свободи”, “СП” ч. 18, 30 квітня — 8 травня 2003 р.; Євген Голибард — “Діти хочуть правди”, “СП” ч. 20, 14—20 травня 2003 р.

Обман удосконалюється політикою, наукою, мистецтвом. Плутарх наводить факти історії, коли вбивства собі подібних починалися з ініціативи не імператорів, а плебейської маси! І не за їжу, як стверджує автор наукового проекту. Хіба США голодні?

Наполеон, закликаючи санкюлотів до Єгипту — вбивати мамелюків, обіцяв кожному по три гектари землі у Франції. Санкюлоти залишилися кістками в Єгипті, а Наполеон став імператором Франції.

Сталін після випробування першої атомної бомби казав: “Мир будет сохранен и упрочен, если народы мира возьмут дело Мира в свои руки и будут отстаивать его до конца”. І роздмухав нову війну в Кореї, і став батьком народів світу. Вожді не були голодні.

Ні, не харчування і розмноження є підвалинами нашого розтління і падіння, а Обман і жадова світової влади у всіх сферах людської діяльності, у т. ч. в науці. Достатньо звернути увагу на сучасну боротьбу за владу, яка віддзеркалює гріхопадіння розумної істоти.

ПРО РІЗНИЦЮ МІЖ РІВНЕМ ДОСКОНАЛОСТІ

“Розкриті закономірності первнів живої речовини дозволили встановити... причину, що змусила безсмертні одноклітинні організми ступити на шаблі еволюції, організовуючись у багатоклітинні організми всіх рівнів, втрачаючи при цьому свободу і, отже, знаходячи смерть. ...Напрямок цього еволюційного кроку був єдино правильним, тому що він спрямований до реалізації вищої і єдиної мети — Розуму”. Дослідження “уможливили визначення першопричин трагедії цивілізації” “недосконалістю людини як біологічного виду в енергоречовинному обміні з навколишнім середовищем, що

зумовлена винятково гетеротрофною (тваринною) формою харчування”, “...способу видобутку”, “й розподілу їжі”, “неможливості виходу людини за межі Землі”, “утилізації біовідходів” тощо.

Недосконалість людини обґрунтовується “двома рівнями досконалості: попереднім — людини примітивної, але хитрої, що займає вищий ярус тваринного світу завдяки сформованій функції Розуму, та наступного — Людини Розумної, Людини Космічної. Тобто, ми подолали тільки 2% свого висхідного еволюційного шляху між двома суміжними еволюційними станами”.

Такий хід наукової думки породжує питання, протиріччя, дилеми. Організми одноклітинні стали багатоклітинними, свободні — несвобідними, безсмертні — смертними. Чи треба вважати такий крок еволюції “єдино правильним, тому що він спрямований до реалізації вищої і єдиної мети”? Якої мети? Розуму? Вищої організації? Людини соціальної?

ХТО РЯТУВАТИМЕ ЦИВІЛІЗАЦІЮ?

“У людства є шанс вижити”, під такою назвою “СП” ч. 19 ц. р. надрукувала статтю академіка Луценка про порятунок цивілізації, до написання якої його спонукала деградація людини, яка, на думку вченого, “...є найбільш агресивною, найбільш хижою шлунковою істотою в Природі і, перебуваючи на Вершині харчових ніш усього живого, практично вичерпала їх, чим і зумовила незворотний процес власної загибелі і загибелі всього живого”. Природні функції харчування і розмноження вважаються вихідним, базовим Злом. Таке припущення відоме з позаминулого століття (мальтузіанство), але, як бачимо, продовжує хвилювати вчених і сьогодні.

Так усе ж це й призвело до трагедії цивілізації! Що “правильне”? Недосконалість людини як біологічного виду — має шлунок і їсть “борщ з квасолею разом”? Ні! На кожному етапі еволюції був відповідний рівень досконалості, а різниця між ними не є і не може вважатися недосконалістю.

Перший літак, який полетів, був досконалим для свого етапу розвитку. Діоген Синопський (400—325 рр. до н. е.) не був примітивним і хитрим, жив у діжці, називав себе громадянином світу та був героєм багатьох анекдотів того етапу еволюції. Розум на всіх етапах еволюції був розумним і хитрим, але наукові дослідження спромоглися розділити його на 2% розумного Розуму і 98% примітивного. Таким чином два хомо сапієнси перебувають в оточенні дев'яносто восьми хомо фарус — істот диких. А тому

“завжди передусім знищуються розумні індивіди”.

З ЧИМ НЕ МОЖНА ПОГОДИТИСЬ?

На підставі еволюції первнів живої речовини, появи Розуму, шлункової форми харчування, розмноження й агресивності розумної істоти робиться науковий висновок: “Для запобігання незворотньому процесу загибелі цивілізації” є тільки один шлях порятунку — “відкриття принципово нової невичерпної харчової ніші, тобто автотрофного харчування”. Увага! Автотрофні організми синтезують з неорганічних речовин (води, вуглецю, азоту...) органічні речовини, забезпечуючи наше існування, використовуючи енергію фотосинтезу. В чому “відкриття”? Якщо так треба, то нехай буде, але хіба вода, вуглець, азот — невичерпні?

Припустимо, що ми досягли наукової мети. Нові розумні істоти розкошуватимуть, бо в них Розум розумніший за наш. Але то вже не ми...

Яку цивілізацію і хто рятує?

Пропагуючи науковий проект “Автотрофне природно-генетичне харчування — шлях порятунку цивілізації”, автор залучає у свідки, починаючи з позаминулого століття, відомих учених, суміжні науки, дух і тіло розумної істоти. Не дивно, що стаття закінчується “про-токолом намірів”: “Людина знає...якісних змін на антропологічному рівні, а саме: значно збільшиться якість Розуму, сягнувши 100% його використання, що засвідчить перехід на активний — ноосферний стан розвитку; значно зменшиться кількісний показник фізіологічної можливості функції розмноження, що визначатиметься Розумом; значно збільшиться тривалість життя”.

Погоджуючись із безперервністю антропологічних змін і відносності їх певному етапу еволюції живої речовини, маємо збагнути,

НАУКА І МИ: ПОЛЕМІКА

що нам не відома кінцева мета Розвитку, хоча відома абсолютна істина: безперервно існуватимуть два рівні досконалості — “попередній” і “наступний”, 98% і 2%, якщо вони були вираховані на підставі відповідної наукової коректності. Таким чином, твердження про 100% використання Розуму на певному етапі взагалі некоректне, бо різниця між рівнями досконалості завжди існуватиме як даність. Не можна уявити стану, коли Розвиток у Природі припиниться, сягнувши свого 100% рівня. Така наукова концепція заганяє науку в глухий кут протиріч. Істину слід шукати в межах буття. Сьогодні не знайдеться жодної істоти, яка б погодилася, що використовує свій Розум тільки на два відсотки. У т. ч. й пан Луцюк.

ПРО ТРИВАЛІСТЬ ЖИТТЯ

Життя — акт самовираження істоти. Мішель Монтень у 38 років визнавав себе старим і відійшов від “активної еволюції”, віддавши 100% свого Розуму Франції середньовічного варварства: “Мені довелося жити в такий час, коли навколо надто багато прикладів неймовірної жорстокості”. Але ж можна почути й про 86-річного покійника: “Передчасно пішов”. Тривалість життя метелика — один світловий день, але він літає! Блискавки — декілька секунд, а яке самовираження! Яскраве, хвилююче, сповнене глибокого внутрішнього змісту, як келих Бахуса.

Якщо академік В. Луцюк реалізує свій проект — досягне самовираження. Ото й буде тривалістю його життя. Одноклітинні, вільні, безсмертні організми ступили на шаблі еволюції і створили Розум, Несвободу, Смерть — Зло. Усвідомлюючи недосконалість такого розвитку — деградації, автор наукового проекту передбачає повернення до безсмертя, але не до одноклітинного безсмертного організму, а до багатоклітинного, вищого, з розумним Розумом — людини соціальної. А це в свою чергу передбачає збереження головних функцій деградації — харчування, розмноження, Розуму, Несвободи, Смерті та іншого Зла.

Уникнути Зла людство не зможе. Воно завжди зберігатиме три головні функції буття: Інтереси, Економіку, Політику. Інтереси — харчування, розмноження, захист від несприятливих умов довкілля, боротьба за місце під сонцем для забезпечення фотосинтезу. Економіка — процес керування перетворенням ресурсів Розуму і ресурсів Землі для видобутку засобів існування. Політика — насильство законів. Єдиного мислення, при наявності десятків мільярдів індивідів, не буде. Інакше — ні розвитку, ні деградації. Зло — Добро!?

Зрештою, кожна ідея має право на існування.

● Іван ПРОКОПЕНКО

УКРАЇНА — З ТРИПІЛЬСЬКИХ ЧАСІВ

Видатний учений Сергій Шелухін вважав, що Україна — це земля, УКРАЯНА мечем, тобто, завойована нашим народом. Враховуючи первісне мирне заселення цієї землі нашими прапредками (за даними археології), логічне припустити, що ця свята земля виділена (украяна, викроена) нам Богом. Український народ дістає у спадок від Бога один із найблагодатніших ареалів планети. Чи не тому Україна несе в своїй назві корінь “рай” (край) — земне пристанище Бога Сонця — “Ра”!

Ра, Ор, Гор, Хор, Хорс, Ур, Сур, Коло тощо — найдавніші назви Сонця у трипільців-оріїв. Сотні українських слів походять від древніх назв Сонця — горб, пагорб, орій, орати, курган, курка, ранок, рай, край, сурма, суржик, колосок, колач і багато, багато інших. Гора Хорив є в Україні і в Синаї. І слово “гора” (ор, гор), і назва гори “Хорив” (ор, хор) тісно пов’язані з правічними назвами Сонця і сонячних божеств.

Світова гора в уяві наших прапращурів — це своєрідна модель Всесвіту. Пам’ять про те, що гори є коліскою цивілізації, що на горах виникло життя, яке згодом перенеслося у долину, збереглося у святах Красної гірки, які раніше широко відмічалися напередодні Юрієвого дня. На горах запалювали ватри напередодні Великодня і в ніч на Купала.

На горі живе Сонце, яке в уяві наших прапрадідів відпочивало там після заходу за горизонт. Безмежні українські степи всіяні високими трипільськими, кіммерійськими,

скіфськими, сарматськими та козацькими курганами — цими рукотворними горами, до яких так прагнула і тягнулася душа наших предків. Археолог та історик Юрій Шиллов при розкопках докіммерійських курганів у Подніпров’ї та Причорномор’ї дійшов висновку, що вони були древніми святилищами й обсерваторіями для оріїв-трипільців. У ті часи протоукраїнцями управляли жреці-брахмани, які володіли священними знаннями, передаючи ці знання у вигляді релігійних наспівів, переказів, легенд...

Про шанобливе ставлення до древніх курганів свідчить і те, що їх використовували для поховань своїх вождів кіммерійці, скіфи, сармати, які запозичили “курганну” культуру від трипільців. Ці земляні пагорби були для Подніпров’я тим самим, що піраміди для Нілу!

Через тисячі років дійшли до нашого часу легенди про рахманів, свято Рахманівський Великдень, назви поселень — Рахманівка, Рах-

манів, Рахмани тощо, козацькі чуби — “оселедці”, поховальні звичаї. З таким же успіхом могла зберегтись і трипільська назва нашої прадавньої землі, тим більше, що українська мова має значну кількість санскритських коренів слів. Від жерців-рахманів до волхвів могла дійти сама назва благодатної землі праукраїнців, щоб відродитись у потрібний час — на тому самому місці.

У літописі “Повість врем’яних літ” збереглася інша назва брахманів — служителів древніх курганів: “Закон же у ІУКТРИЯН, яких ще називають врахманами і АСТОРО-ВИТАМИ, від прадідів за приклад і благочестя взятий...” Отже, наш літопис найосвіченішу касту брахманів називає також уктриянами та осторовитами. Корінь “ук” в давньоукраїнській мові означав мудрий,

розумний, учений. Наприклад, у гуцулів досі є слово “укий”. Звідси і слова наука, неук тощо. Тому логічно припустити, що “ук-трияни” — мудреці, вчені люди. Частка “трияни”, мабуть, те саме, що й “трояни”, тобто, шанувальники брахманівського вчення про триєдність світобудови.

Валерій Ілля в статті “Атлантида, скіфи-боги-велетні та грекоримська міфологія” (“Основа”, №23, 1993) звернув увагу, що в стародавньому Єгипті писарів називали скрібами, а каміння з вишкрябаними письментами — вістряками (в російській мові “острякі”). Ці назви, як не зрозумілі західним ученим, не перекладалися. Але для українця переклад цих слів не потрібний...

То, можливо, остеровити — це люди, які володіли письмом?!

Таким чином, усі три слова “Повісті...” — іуктрияни, врахмани і остеровити — це синоніми, які можуть означати: мудрі, розумні, вчені, письменні люди. Тоді слова “украї”, “Україна” — це земля, країна, на якій проживають мудрі, вчені, письменні брахмани, вони ж уктрияни чи остеровити.

У 1877 році Андрій Великанов назву “Україна” вивів від санскритського слова укхраіа — “пагорб”, “земляний горбок” (сучасне написання — ук(х)раіа), але надав йому значення “рубежа, який охороня-

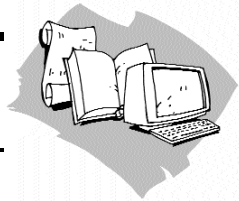
ГІПОТЕЗА

ється сторожовими пагорбами-кур-ганами”. Тобто, А. Великанов прийшов іншим шляхом, але до тієї ж сумнозвісної “окраїни”. Та тепер ми знаємо, що ці земляні пагорби насипані не на якійсь границі і не на окраїні, а розташовані по всій величезній території проживання наших предків. Та й, мабуть, не існує народу, який би себе вважав окраїнним, другорядним, та ще й тисячі років зберігав би в пам’яті таку непривабливу назву.

Враховуючи дослідницькі збутки Юрія Шилова і трактування А. Великановим слова “украіа” в перекладі з санскриту, а також незаперечні свідчення “Повісті...”, можна обґрунтовано припустити, що слово “Україна” — це земля брахманів-уктрів-остеровитів і святилищ-пагорбів (храмів-жител Сонця). Тобто, — **ЗЕМЛЯ (КРАЇНА) МУДРЕЦІВ І СВЯТИХ КУРГАНІВ**. Так само Єгипет називають “країною фараонів і пірамід”.

Назва “Україна” так довго зберігалась у пам’яті наших предків і так шанувалась ними, бо була для них (як і для нас) синонімом **СВЯТОЇ ЗЕМЛІ**.

● Володимир ВІТЕНКО, член ВУТ “Просвіта”, м. Ужгород

НЕДОТЕПНЕ ПОВОДЖЕННЯ ПРИ НЕВМІННІ ОБЕРТАТИСЯ

Люблять у нас у Херсоні паркани розмалювати. Чого тільки не прочитаєш, яких тільки художніх див не набачишся. Їдеш на роботу — є написи, їдеш з роботи — вже зафарбовано. Але один “лозунг” довго ніхто не зафарбовував, дуже вже вражав він своєю категоричністю. На гладенькій бетонній плиті, що огорожувала новобудову неподалік зупинки “Вул. Леніна”, великими акуратними літерами чи то крейдою, чи шматком білої цеглини хтось написав: “НЕЗНАННЯ ДЕРЖАВНОЇ МОВИ — ОЗНАКА ДЕБІЛІЗМУ!”

Понад рік день у день споглядала я цей напис, тому не тільки запам’ятала його, а ще і якимось чином інколи почала ловити себе на думці, що десь підсвідомо саме так сприймаю людей, котрі не спромоглися вивчити мову держави, у якій живуть.

Зовсім по-іншому я сприймала правосуддя! Ото вже мудрі люди оті судді, бо яка ж то відповідальна професія вершити долі людей, виносити вирoki тощо. Та й хіба тільки я? Десь щось трапиться — одразу чуєш: “Ось я до суду звернусь!” Як до Бога неначе. Ми йдемо до суду — державної установи, на утримання якої платимо податки, та ще й починаючи не від розміру мінімальної заробітної плати, а з якоїсь химерної величини, що іменується неоподатковуваним мінімумом доходів громадян і становить усього 17 грн. Чесно так, законслухняно платимо, щоб вистачило на всіх державних чиновників та на всі установи, та все ж не вистачає — і все! І що будеш робити?

Ну от взяти правосуддя. Згідно зі ст. 129 п. 7 Конституції України, основними засадами судочинства є **гласність судового процесу та його повне фіксування технічними засобами**. Але ж насправді оте фіксування саме технічними засобами? Протокол судового засідання, який пишеться секретарем — то дуже, між нами кажучи, сумнівний документ. Щось не встигли записати, а щось і взагалі не записувалося, а ще буває так, що записується те, чого і не було насправді... Ну, надано мені право подавати зауваження на той протокол, так і що з того? Однаково останнє слово за суддею — як він вирішить, так і буде. І де ж тоді правосуддя, якщо тут — повний диктат? То що ж залишається людині, як не улещуватися та не намагатися задобрити суддю, неначе якесь язичеське божество? А щоб суддю правдою розгнівати? Та що ви, люди добрі!

Так трапилося, що, надивившись та нас-траждавшись від тієї суддівської мудрості та справедливості, почала я вимагати від суду дотримання ст. 129 п. 7 Конституції України.

Є ж бо приказка: краще один раз побачити, ніж сто разів почути. А в ситуаціях із судовими засіданнями краще один раз почути автентичний звукозапис, ніж сто разів прочитати протокол судового засідання. Почала я писати звернення за зверненням. Спочатку відмовляли, казали, що суди погано фінансуються, тому немає таких пристроїв і взагалі то не для цивільних, а тільки для кримінальних справ і т. д. “Ні! — казала я, — буде по закону і по совісті!” І таки домоглася свого. По-

мовою, мені довелося погодитися на слухання справи російською мовою. Не поспішайте мене судити, бо якби Ви почули, як суддя розмовляє українською мовою — померли б від сміху! Але ж я не розважатися прийшла до суду, а вирішувати життєво важливі справи, тому довелося чимось жертвувати.

Зате одна з моїх свідків була більш категорична, вона заявила: “Я розмовляю українською мовою!” Суддя почав їй пояснювати, що процес ведеться російською мовою і вона

чали мій судовий розгляд фіксувати. Суддя особисто цим фіксуванням займався. Порядку стало більше. Уже суддя не дозволяв собі теревенити по телефону під час свідчень моїх свідків, а якщо хтось із його знайомих заходив до кімнати, де слухалася справа, суддя вже не ігнорував судове засідання задля того, щоб поспілкуватися з відвідувачами, та й об-разливих епітетів на мою адресу не стало і на моїх свідків перестали підвищувати голос та відкрито зневажати.

І все б воно нічого, але заманулося мені для поновлення в пам’яті окремих деталей прослухати отой запис... І що? При прослуховуванні я з подивом не почула окремих фрагментів засідання. Оскільки суддя, котрий вів мою справу, не вмів розмовляти українською

вмів свідчити російською. Свідок не погоджувалася, суддя наполягав. Тоді свідок сказала, що хоч і знає російську, але звикла розмовляти українською і, можливо, скаже російською щось не так, тоді всім буде смішно, то навіщо так чинити? Судді довелося поступитися.

Здалося б, до моєї справи ця суперечка не мала ніякого відношення, але те, що її не стало в записі, мене вразило. Ще раз прослухали запис — цього фрагмента в записі не було. То що ж це виходить? Невже запис можна фальсифікувати? Що ж іще вилучено, спробуй тепер згадай, як справа більше року розглядається?!

І знову пишу звернення, тепер уже з цього приводу. Розмовляю з суддею. Суддя за-

КРАТІЯ БЮРОВА

певняє мене, що я помиляюся, що фальсифікувати чи робити монтаж запису неможливо, а, взагалі, в його обов’язки не входить цим займатися.

Наступного разу мені було відмовлено у можливості дослухати запис мого процесу через те, що в посадові обов’язки судді не входить налагоджувати для мене апаратуру для прослуховування. Далі й до кінця судовий процес більше не фіксувався технічними засобами...

Чи варто казати, що в протокол записувалось усе саме так, як потрібно було, щоб вирішити справу в інтересах мого опонента — провладної структури та в інтересах самого судді, котрий на сьогоднішній день незалежний від громадян, але залежний від влади?

А на своє звернення про порушення правил фіксації судового процесу я отримала офіційну відповідь за підписом голови місцевого суду Суворовського району м. Херсона від 28.05.2003 р. № 7977: “З огляду на те, що в повноваження судді “Х” не входять обов’язки оператора по роботі з апаратами, він також не має фахової освіти в цій області, а отже, що може спричинити помилки з роботою на указаному апараті, для припинення подальших суперечок, зв’язаних з цим, **судді “Х” рекомендовано** бути більш уважним при роботі з цим звукозаписним пристроєм, а **при невмінні обертатися з апаратом утриматися від недотепного поведження з ним** і не робити які-небудь записи без навченого фахівця”.

Заплющую очі. Мимоволі впливля з пам’яті монументальна сіра бетонна плита з акуратним білим написом про дебілізм. А все-таки: що таке “**недотепне поведження**”?..

Далі в цьому листі знову посилаються на фінансові проблеми, через що суду не виділена одиниця оператора технічних пристроїв. Ловлю себе на думці, що суду потрібна ще і одиниця перекладача з української мови, щоб могли розтлумачувати таким як оце я, наприклад, що і досі ніяк не второпаю, як це можна недотепно поводитися з апаратом, та ще й уміти з ним обертатися? Що вже там лист провінційного суду, якщо офіційне видання Кабінету Міністрів України “Урядовий кур’єр” від 23 липня 2003 р. № 134 опублікував на останній сторінці повідомлення прес-центру Київського Управління СБУ, в якому розповів про вилучення оперативниками контрабандистів разом із транспортними засобами! Контрабандист, хоч і контрабандист, але все одно людина, то як же її примурувалися “вилучити”? Вилучити готівку? Розумію. Вилучити товар? Теж розумію. Вилучити контрабандистів разом із транспортними засобами?.. Не розумію. Тут у свідомості прогалина.

Що ж воно буде далі? Невже, навчивши наших можновладців розмовляти українською мовою, ми будемо їх розуміти ще мен-

ТОЧКА ЗОРУ

“земляний горбок” (сучасне написання — ук(х)райя), але придав йому значення “рубежа, який охороняється сторожовими пагорбами-курганами”. Тобто, А. Великанов прийшов іншим шляхом, але до тієї ж сумнозвісної “окраїни”. Та тепер ми знаємо, що ці земляні пагорби насипані не на якійсь границі чи околиці, а розташовані по всій величезній території проживання наших предків. Та й, мабуть, не існує народу, який би себе вважав окрайнім, другорядним, та ще й тисячі років зберігав би в пам’яті таку неприступну назву.

Враховуючи дослідницькі здобутки Юрія Шилова і трактовку А. Великановим слова “укхрайя” в перекладі з санскриту, а також свідчення “Повісті...”, можна обґрунтовано припустити, що слово “Україна” — це земля брахманів-уктрів-осторовитів і святилищ-пагорбів (храмів-жител Сонця). Тобто — ЗЕМЛЯ (КРАІНА, КРАЙ, РАЙ) МУДРЕЦІВ І СВЯТИХ КУРГАНІВ. Так само Єгипет називають “країною фараонів і пірамід”.

Назва Україна так довго зберігалась у пам’яті наших предків і так шанувалася ними, бо була для них (як і для нас) синонімом СВЯТОЇ ЗЕМЛІ.

● **Володимир ВІТЕНКО**, м. Ужгород

край, сурма, суржик, колосок, калач і багато інших.

Гора Хорив є в Україні і в Синаї. І слово “гора” (ор, гор), і назва гори “Хорив” (ор, гор) тісно пов’язані з правічними назвами Сонця і сонячних божеств.

Пам’ять про те, що гори є колицкою цивілізації, що на горах виникло життя, яке згодом перенеслось у долину, зберглося у святах Красної гірки, які раніше широко відмічалися напередодні Юрієвого дня. На горах запалювали ватри напередодні Великодня і в ніч на Купала.

ЩЕ РАЗ ПРО НАЗВУ «УКРАЇНА»

Серед Шелухін вважав, що Україна — це земля, УКРАЯНА мечем, тобто завойована нашим народом. Враховуючи первісне мирне заселення цієї землі нашими прапредками (за даними археології), логічніше припустити, що ця свята земля виділена (украена, викроена) нам Богом. Український народ дістав у спадок від Бога один із найблагодатніших ареалів планети. Чи не тому Україна несе в своїй назві корінь “рай” (край) — земне пристанище Бога Сонця — “Ра”!

Ра, Ор, Гор, Хор, Хорс, Ур, Сур, Коло тощо — найдавніші назви Сонця у трипільців-оріїв. Сотні українських слів походять від давніх назв Сонця — горб, пагорб, орій, орати, курган, курка, ранок, рай,

На горі живе Сонце, яке в уяві наших прапрадідів відпочивало там після заходу за горизонт. Безмежні українські степи всіяні високими трипільськими, кіммерійськими, скіфськими, сарматськими та козацькими курганами — цими рукотворними горами, до яких так прагнула і тягнулася душа наших предків. Археолог та історик Юрій Шилов при розкопках докіммерійських курганів у Подніпров’ї та Причорномор’ї дійшов висновку, що вони були древніми святилищами та обсерваторіями для оріїв-трипільців. У ті часи протоукраїнцями правила жреці-брахмани, які володіли священними знаннями. Вони передавали ці знання у вигляді релігійних наспівів, переказів, легенд усім на-

щадкам.

Про шанобливе ставлення до древніх курганів свідчить те, що їх використовували для поховань своїх вождів кіммерійці, скіфи, сармати, які запозичили “курганну” культуру від трипільців.

Як відмічає Ю. Шилов, ці земляні пагорби були для Подніпров’я тим самим, що піраміди для Нілу! Через тисячі років дійшли до нашого часу легенди про рахманів, свято Рахманівський Великдень, назви поселень — Рахманівка, Рахманів, Рахмани тощо, козацькі чуби —

“оселедці”, поховальні звичаї. З таким же успіхом могла зберегтися і трипільська назва нашої прадавньої землі, тим більше, що українська мова має значну кількість санскритських коренів слів. Від жерців-рахманів до волхвів могла дійти самоназва благодатної землі праукраїнців, щоб відродитися в потрібний час на тому самому місці.

У літописі “Повість врем’яних літ” збереглась інша назва брахманів — служителів древніх курганів: “Закон же у ІУКТТРИЯН, яких ще називають врахманами і ОСТОРОВИТАМИ, від прадідів за приклад і благочестя взятий...” Отже, наш літопис найосвіченішу касту брахманів називає також уктриянами та осторовитами. Корінь “ук” у давньоук-

раїнській мові значив “мудрий, розумний, вчений”. Наприклад, у гучулів досі є слово “укий”. Звідси і слова “наука”, “неук” тощо. Тому логічно допустити, що “ук-трияни” — мудреці, вчені люди. Частка “трияни”, мабуть, те саме, що й “трояни”, тобто шанувальники брахманівського вчення про триєдиність світобудови.

Валерій Ілля у статті “Атлантида, скіфи-боги-велетні та грекоримська міфологія” (Ж-л “Основа”, № 23, 1993) звернув увагу на те, що у стародавньому Єгипті писарів на-

зивали скрібами, а каміння з вишкрябаними письменами — вістряками (в російській мові “острякі”). Ці назви, як не зрозумілі західним ученим, не перекладалися. Але для українця переклад цих слів не потрібний. То, можливо, осторовити — це люди, які володіли письмом?

Таким чином, усі три слова “Повісті...” — іуктрияни, врахмани і осторовити — це синоніми, які можуть означати: мудрі, розумні, вчені, письменні люди. Тоді слова “ук-край”, “Ук-країна” — це земля, країна, на якій проживають мудрі, вчені, письменні брахмани, вони ж — уктрияни чи осторовити.

У 1877 році Андрій Великанов назву “Україна” вивів від санскритського слова укхрайя — “пагорб”,

Родовід Пасеків і перипетії його історичної долі надзвичайно цікавий і потребує спеціального дослідження. Можливо, допитливі краєзнавці зацікавляться цією темою. То я для інтриги згадаю лише окремі віхи з життєпису цієї незвичайної родини, що походить з Чехії, точніше з Моравії, нащадки оселилися на Харківщині і були поважними представниками козацької старшини. А сам Вадим Васильович народився 2 липня 1808 року у Тобольську, де його батько відбував разом із сім'єю 20-річне заслання.

Прізвище “Пасек” увійшло в аннали української літератури ще й тому, що воно тісно пов'язане з життям письменниці Марко Вовчок. Біографам її творчості відоме захоплення Марії Олександрівни молодим правником (сином Вадима Васильовича) Олександром, з яким вона впродовж восьми років подорожувала країнами Західної Європи разом із сином-підлітком Богданом і чоловіком — відомим фольклористом Опанасом Марковичем, який фактично напевно на українство російську дівчину з Орла. Та повернемося до розповіді про нашого героя.

Одразу після закінчення Московського університету Вадим Васильович поринає у вивчення Слобожанщини. Він не обминає жодного села, хутора, повіту, міста, містечка, детально описуючи все бачене і почуте. Водночас свої враження у формі подорожніх листів об'єднує у книгу, що виходить друком у 1834 р. Наведу фрагмент з одного його листа: “Які мрії пробуджує в мені Україна, як сильно співчуває душа моя її бурхливій, зрадливій долі, її мовчазним курганам, її нерозгаданим скіфським скульптурам, і весь я пориваюсь душею до її давнини, до її войовничих орд і степового привілля природи. Так, українські степи здавалися мені морем, що затихло”.

Зрозуміти сучасність і розгадати майбутнє, на його думку, неможливо без знання минувшини, хоча її не воскресити. Вчений підкреслював, що життя народів необхідно вивчати, окрім літописів і пам'ятників, в побуті і характерах нині існуючих поколінь, у впливі на них зовнішніх чинників. Отож він зазначає: “Той не розуміє історії народу, хто не обіймає розумом, не співчуває серцем усім рухам його внутрішнього життя, хто думає відтворити його тільки за манускриптами і залишками мистецтва, хто не бачить основних витоків, за якими творилося минуле і діятиме майбутнє”.

Або ще так: “Який народ протягом п'яти віків неволі, коли перетворювали на згарища його міста, мучили за відданість релігії, зумів її зберегти, в цей час був не раз грозою своїм гнобителям, і серед цих катувань створив училища для освіти

юнацтва? Цей народ... — малоросіянини!”

Читаєш листи Пасека і дивуєшся, як людина, що виросла на берегах Іртиша і Тобола, в суворому Сибіру, отримала освіту в Москві, могла стати справжнім патріотом України? Мимоволі напрошуються паралелі з сучасним ставленням слобожан до рідної мови, культури, історії. То ж нехай Вадим Пасек нагадає своїм невдячним нащадкам, як треба шанувати свій народ, любити рідну землю і традиції. Тому й видаються такими цінними нам його мемуари.

Ось ще одна цікава згадка про перші козацькі поселення на кордоні України з Росією: “Під владою Польщі Малоросія до кінця випила

внутрішніх справ він був зарахований до статистичного комітету для збирання відомостей про Харківську губернію і разом з тим знайомився з природою України, вдачею, побутом, звичаями її мешканців. А поряд із статистикою Пасек займався вивченням давнини — результати своєї праці надав Імператорському товариству історії та старожитностей, і був одностороннім прийнятий у дійсні члени цього Товариства.

Оглянувши городища і кургани, він дослідив більшість укріплень по річках Дон, Уда, Можга, при верхів'ях Коломата і направив Товариству звіт про свої дослідження разом із складеними ним картами розташування насипів, а також описом курганів і

Невеличка замальовка слобожанських вечорниць, на наш погляд, може зацікавити читача, не байдужого до традицій цього своєрідного краю. Цікаво, а що сьогодні залишилося зі спогадів подружжя Пасеків, у його мешканців, якщо не в побуті, то хоча б у пам'яті? Пропоную читачам завітати на молодіжні забави:

“На вечорниці зберуться в одну хату дівчата із гребнями, веретенами, найтками, з яких господиня готує їм вечерю... Заллються піснями, налетять парубки з музиками, підуть розмови, сміх, танці, вихором несеться метелиця, тісно у хаті — йдуть у двір, дрібно вибивають дівчата ногами козачка, спритно ступають каблучками парубки гопак, і, присідаючи, вики-

ється у житті українського народу. В одному з листів він пише: “Поглянь у хату українця. Ось вона: і бідна, без критого двору. Але, яка вона чиста і біла! Як прибрана і вимазана її призьба! Як вимиті зліпліні вікна... Хата ніколи не буває курною, земляна долівка її вимазана глиною, чиста, виметена; їжа господарів бідна, але борщ дуже смачний, все чисто і охайно”.

Оцінюючи “Подорожні нотатки” вченого, варто зазначити, що це не просто мандрівні враження втомленого бурхливим життям романтика, яких було багато у ті часи (згадаймо хоча б героїв творів Пушкіна або Тургенєва). Це не поверхове замилування старовиною, яке тепер прийнято називати словом “хуто-

ВІН БУВ УЧНЕМ ІСТИНИ

(Про дослідника Слобожанщини і Таврії
Вадима Пасека (1808–1842))

Вадим Пасек — письменник, історик, етнограф, археолог, статистик. Це рідкісне прізвище знають хіба що науковці. І навряд воно знайоме його землякам з села Спаського, поблизу Валок на Харківщині, де був родовий маєток Пасеків. Прожив Вадим Васильович коротке, але яскраве життя — доля відрахувала йому лише 34 роки. Понад десять з них він присвятив вивченню України, зокрема Слобожанщини і Таврії, історію, географію, побут і культуру яких описав у своїх науково-популярних творах: “Подорожні нотатки Вадима”, “Історико-статистичний опис Харківської губернії”, “Міста Харківської губернії з картами-планами і гербами”, “Про кургани і городища повітів Харківщини” та ін. Його перу належить також фундаментальна праця у п'яти томах “Нариси Росії”, видана протягом 1838–1842 років, (разом з І. Срезневським), яка є першою спробою популяризації наукових знань і в доступній формі знайомить громадськість з археологією, етнографією, традиціями України.

всі біди... Чим сильнішими ставали дні Польщі, чим обтяжливішою її влада, тим швидше переходила Малоросія з побуту громадянського у побут козацький.”

Захоплення історією віддалило вченого від гуртка революційно настроєної молоді на чолі з О. Герценом. Проте арешти його членів вплинули і на подальшу долю В. Пасека, йому не дозволили читати лекції ні в Московському, ні в Харківському університетах. Мрія про кафедру так і не збулася.

За дорученням міністерства

городищ Харківського, Валківського і Полтавського повітів. Окрім того, привіз для Московського університету три великі кам'яні баби зі степів України, які на ту пору чудово збереглися.

Вадиму Пасеку було доручено від Міністерства внутрішніх справ зробити також статистичний опис Таврійської губернії, для чого він попередньо знайомиться з архівами Новоросійського і Бессарабського генерал-губернаторів, вивчає їх дуже сумлінно, використовуючи для себе багато цінного матеріалу.

дають ногами різні штуки... А в печі палахкотить солома, киплять борщ і галушки, пахне в хаті гарячими паляницями... — Ні, казали бабусі, ні, тепер не те, що у наші часи, — що це за вечорниці, тепер і парубки не ті; бувало йдуть вони на вечорниці, аж хата труситься: двері в хату не відчиняють, то натиснуть плечем, так і висадять її вон. Тепер — ледащі...”

У прислів'ї “Що село, то звичай” Вадим Пасек бачить глибокий зміст і говорить, що хоч його значення часто змінюється, але це поняття залишається і завжди проявля-

ївна (1903–1968 рр.) — відома дослідниця трипільської культури, археолог, доктор історичних наук, автор фундаментальних праць про історію трипільських племен Дніпро-Дністровського межиріччя, періодизацію їх поселень, ранньоземлеробську практику.

На сторожі старовини, нашої історичної пам'яті мужньо стояли філософи, славісти, історики, етнографи, які заповідали нащадкам берегти рідне слово, пісню, предківські звичаї та обряди. Пішки ходили вони манівцями, навіть не знаючи української мови, записували латиною, польською, чи російською наші легенди, казки, повір'я, думи, потім за свої кошти видавали збірники в Москві, Петербурзі, Празі, Відні, Парижі, сподіваючися, що їх звичайну працю продовжать спадкоємці наступних поколінь. Вони гаряче обстоювали право на самостійність української нації саме тут, на Слобожанщині, яку сьогодні вважають територією з “російськомовним населенням” і яка й зараз є ареною боротьби за утвердження на ці споконвічні українські землі власної мови, культури, історії.

Цього року минає 195 літ від народження Вадима Васильовича. Поховано його у Москві, на території Симонова монастиря. Вшановуючи ширію подякою вченого, хотілося б висловити сподівання, що його світле ім'я згадуватиметься не лише в енциклопедіях і довідниках.

Ольга РУТКОВСЬКА,
народознавець

НІНА ТОЦЬКА — ВИДАТНИЙ ФІЛОЛОГ І ПЕДАГОГ

кожен із них і використовувати як зразок поєднання теоретичних знань та практичного втілення їх.

Ніна Тоцька народилася 25 червня 1923 року в селі Озерна Білоцерківського району на Київщині в учительській родині. Після закінчення школи вступила до Київського університету ім. Тараса Шевченка, аби продовжити справу батька — стати викладачкою української мови та літератури. Студенти-філологи зазвичай уже з першого курсу визначаються, ким вони стануть: літературознавцями (таких переважна більшість) чи мовознавцями. Пані Ніна без жодних вагань обрала лінгвістичну ниву і могла стати дослідницею будь-якої царини цієї ниви — лексики, морфології, синтаксису. Мовознавчий хист молодій дослідниці живили й плекали її вчителі — ви-

датні українські мовознавці Леонід Булаховський, Михайло Калинович, Павло Плющ.

Коло зацікавлень у Ніни Тоцької досить широке. Свідченням цього є її перша наукова праця — дипломна робота “Синтаксичні особливості “Літопису Самовидця” (1947 р.), кандидатська дисертація “Синтаксичні особливості творів Панаса Мирного” (1953 р.). Проте філологічних вершин пані Тоцька досягла в галузі фонетики. Дослідженню звуків рідної мови вона присвятила все своє наукове життя. Можна назвати деякі з її численних праць на цю тему: “Визначення меж голосних фонем на осцилограмах” (1958 р.), “Залежність тривалості голосних української мови від консонантного оточення” (1961 р.), “Голосні фонеми української літературної мови” (1973 р.) тощо. Експериментально-

фонетичному дослідженню голосних присвячено й докторську дисертацію авторки, яку вона захистила 1975 року.

Від 1964 до 1984 року Ніна Іванівна завідувала Лабораторією експериментальної фонетики Київського університету ім. Тараса Шевченка, в якій проводилися теоретичні й практичні заняття, присвячені опануванню вимовних та акцентуальних норм української літературної мови, здійснювалося керівництво роботою фонетистів української та інших мов. Крім великої наукової роботи, Ніна Іванівна читала курси сучасної української мови на філологічному факультеті та на факультеті журналістики Київського університету ім. Тараса Шевченка, якому віддала сорок років свого життя. Її запрошували для викладання спец-

курсів з фонетики до Львівського університету ім. Івана Франка, до Ніжинського та Черкаського педагогічних інститутів.

У 1987 році Ніну Тоцьку запрошено для роботи на кафедрі української мови Вінницького педагогічного інституту, де її захоплено зустріли викладачі й студенти. З 1992 до 1994 року вона завідувала кафедрою української мови відродженої Києво-Могилянської академії, де працювала до 2000 року.

Я мав честь бути разом із Ніною Іванівною в Українській національній комісії з питань правопису, створеній Кабінетом Міністрів 1994 року для вироблення правопису, спільного для всіх українців світу. Усі ортографічні пропозиції Ніни Іванівни були виважені, аргументовані й переконливі.

Своє 80-річчя Ніна Іванівна Тоцька зустріла в дальших наукових пошуках в оточенні рідних, друзів, колег, що, як і раніше, віддають їй належну шану, вважають за честь бути знайомими з нею і пишаться тим, що живуть на одній з нею землі.

Олександр ПОНОМАРІВ

ПРИСТРАСТЬ

Діяльність Богдана Ханенка як колекціонера й одного з найактивніших організаторів Першого Публічного Музею в Києві мала, безперечно, певну соціальну основу. Виразною прикметою кінця XIX століття було зростання інтересу до археологічних відкриттів, до витоків культури, до проблем історичного минулого. Ця епоха позначена діяльністю історичних товариств, яскравих особистостей — збирачів колекцій — та створенням музеїв.

Розпочалося все з приїзду до Петербурга в 1871 році, після закінчення Московського університету. Молодий спеціаліст із юриспруденції починає працювати за фахом у столиці імперії, але в той же час його захоплює мистецьке життя. Знайомство Богдана з шанувальником і колекціонером живопису та предметів старовини генерал-майором Дружининим відкрило йому шлях до художніх кіл. Богдан спілкується з такими видатними майстрами, як Куїнджі, Шишкін, Крамської. Після призначення на посаду мирового судді, із запропонованих дільниць Богдан Ханенко вибирає Апраксін двір, який на той час був центром торгівлі картинами та предметами старовини. Тут Богдан робить перші свої придбання для майбутньої колекції, розширює коло знайомств із колекціонерами. У своїх нотатках Богдан Ханенко писав, що, сидячи "в своїй камері" на розі Фонтанки і провулка Апраксина, він мав можливість бачити все, що з художніх творів з'являлося на ринку, і на огляд приходив одним із перших.

Збирання творів живопису і предметів старовини потребувало відповідних знань. Тому під час перебування в Петербурзі Богдан Ханенко посилено займається самоосвітою — відвідує Ермітаж, вивчає історію мистецтва, збирає літературу про мистецтво. З часом його бібліотека стала найбагатшою серед приватних як за змістом, так і за кількістю видань (3000 найменувань).

Колекціонування — це пристрасть, що захоплює людину цілковито. Де б не був Ханенко: на роботі, чи на відпочинку, — він цікавиться мистецтвом, стежить за художнім ринком, купує картини та інші предмети старовини. Під час весільної подорожі подружжя Ханенків відвідує картинні галереї Відня, Венеції, Болонії, Флоренції, Рима та Неаполя, що сприяє утвердженню симпатій Богдана до старих майстрів.

У 1881 році Богдан Ханенко йде у відставку, перериваючи перспективну кар'єру юриста, аби повністю присвятити себе колекціонерській справі. У цей час уже остаточно сформувалися його смаки та симпатії. Найпривабливішим для нього стає живопис Нідерландів, Фландрії, Голландії та італійських майстрів кінця XIV—XVIII століть. Після виходу у відставку Богданові пощастило придбати дві цінні колекції живопису, в одній із яких був славновісний натюрморт Хуана де Сурбарана, датований 1640 роком. Нині цей твір провідними європейськими іспаністами визнано шедевром раннього іспанського натюрморту.

Найцінніше поповнення своєї колекції Ханенко зробив у другій половині 80-х років, коли почав тісно співпрацювати з закордоном — стежити за художнім ринком, виїждити за кордон для закупівлі творів. Особливо плідними для колекціонера були аукціони в Італії, зокрема в Римі та Флоренції, де він закуповує твори з родинних колекцій принца Боргезе, графа Л. Паара, М. А. Альберіні та інших. Це рідкісні вітварні образи майстрів Проторенесансу, полотна живописців Раннього Відродження, шедевр, візитна картка і гордість сучасного Музею — "Портрет інфанти Маргарити" Веласкеса.

МРІЯ

Після переїзду подружжя Ханенків до Києва у 1884—1885 роках Богдан Ханенко приступає до втілення своєї давньої заповітної мрії — створення загальнодоступного художнього музею. Для цього він придбав будинок по вулиці Алексієвській (нині Терещенківська, 15)

МРІЯ, ПОРОДЖЕНА ПРИСТРАСТЮ

До історії одного музею

Сучасний київський Музей, який носить ім'я Богдана та Варвари Ханенків, безумовно, завдячує своїм існуванням цьому подружжю, і особливо Богданові Ханенку — людині, пристрасно захопленій мистецтвом, старовиною і, хай це не прозвучить банально, але безкорисливим прагненням творити для прийдешніх поколінь.

Попри складну історію, численні й непоправні втрати, колекція, створена Богданом Ханенком, і на сьогодні лишається найціннішою в музейному зібранні.

Богдан Ханенко. Фото з архіву музею

Григоріо Ладзаріні. Йосип і дружина Пентефрія

Міхель ван Вріс. Садба над річкою

ція Ханенка була названа кращою серед нових приватних збірок Росії. Вона вирізнялася не лише розмаїтістю пам'яток, а й була єдиним приватним зібранням, де школи й напрямки подані в їх еволюції, в органічному поєднанні живопису з ужитковим мистецтвом.

Музей Богдана Ханенка приніс йому світове визнання. Петербурзька Академія Мистецтв, Імператорське археологічне товариство та Антропологічне товариство в Парижі визнали високий авторитет Ханенка як блискучого знавця мистецтв і старожитностей, обравши власника колекції своїм членом.

У 1917 році колекцію разом із обладнанням для неї будинком меценат заповів Києву. Після смерті Богдана Івановича справу чоловіка продовжувала Варвара Николівна Ханенко.

ДОЛЯ

Після революції 1917 року колекція, зібрана українським меценатом, зазнала чималих втрат. Ще за часів Першої світової війни, у 1915 році, Богдан Ханенко евакуював значну частину творів до Московського історичного музею. Після революції вивезені роботи потрапили до Московського музейного фонду, звідки частина їх розійшлася по музеях Москви, ще частина зникла безслідно.

Особливо цінні твори були забрані з колекції музею в 1929—1930 роках. За розпорядженням Наркомосу УРСР, комісія вилучила й передала до контори "Антикваріат" для відправки на експорт вісім кращих творів живопису різних шкіл, фламандський гобелен та срібний німецький кубок XVIII століття, рідкісний з-поміж музейних зібрань бронзовий інкрустований персидський аквамінал XIII ст., датований 1512 роком унікальний французький гобелен. Останній із перелічених творів був проданий до Англії, дві картини прикрашають зали

Ермітажу, а безцінний у наш час твір Пітера Брейгеля Старшого "Сільське свято" експонувався в Метрополітен-музеї.

Напади на колекцію музею здійснювалися систематично. У 1931 році держкомторг знову відвідав Музей, просто з експозиції знявши живописні полотна, але з невідомих причин їх не було вивезено. У 1934 році за розпорядженням Наркомосу УРСР до обласної контори Держбанку було передано 245 виробів із золота високої проби та 45 виробів із срібла. У банку опинилася безцінна колекція великокняжого золота, знайденого в Україні, візантійські хрести, монети, колти XIII—XIV століть, браслети, кубки, сережки київського типу та багато інших предметів різного призначення. Ще в 1939 році всі предмети безслідно зникли. Дослідники припускають, що всі вони були переплавлені на зливки.

Значних втрат Музей зазнав і під час Другої світової війни. Проте, завдяки старанням довоєнного колективу Музею на чолі з директором Василем Овчинниковим, кращу частину

колекції вдалося зберегти. Наприкінці серпня 1941 року було евакуйовано сто вісім творів живопису, шість гобеленів, двадцять сім портретних мініатюр, багато предметів прикладного мистецтва. Через Уфу твори були вивезені до Пензи та Саратова, а в лютому 1945-го неущоджені повернулися до Києва.

СУЧАСНІСТЬ

Сьогодні музеєм опікується його директор Віра Виноградова.

"Наш музей має одне з найбільших в Україні зібрань творів мистецтва зарубіжних країн, — говорить пані Віра. — Зараз нашим відвідувачам ми можемо показати лише збірку західноєвропейського мистецтва в чудово відrestaurovanому й оснащеному приміщенні. Але вже на часі відкриття ще однієї експозиції — мистецтва країн Сходу, де будуть представлені твори митців Китаю, Японії, Тибету, Індії, Туреччини, Середньої Азії, Кавказу та інших країн.

Проте, як і в багатьох інших музеїв, у роботі нашого музею багато загальних проблем та труднощів. Передусім — це проблема збереження експонатів: музей не має спеціально обладнаних сховищ та коштів на їх реставрацію. Надзвичайно агресивне навколишнє середовище (вібрації та забруднене довкілля від транспортного перевантаження) ускладнює цю проблему. Окрема тема — це кадри музею. Заробітна плата музейних працівників лишається нижчою за прожитковий мінімум. Безперечно, що молодь не хоче працювати за такі гроші.

Практично не фінансується основна діяльність музею. Не виділяються кошти на експозиційну, виставкову, наукову, видавничу та інші роботи. Але нам удається виживати і ми сподіваємося, що настане час, коли музеї перебуватимуть під особливою опікою та увагою з боку держави, свідчитимуть про її здобутки".

Орест ЧЕРДАКЛІ

На знімках: перлини Музею Ханенків

СЛОВО

Просвіти

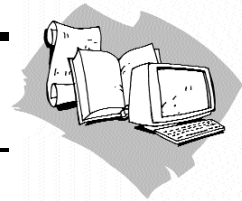
Засновник: Всеукраїнське товариство «Просвіта» імені Тараса Шевченка.

Реєстраційне свідоцтво КВ № 4066 від 02.03.2000 р.

Головний редактор Любов Голота.
Шеф-редактор Павло Мовчан.
Редактори: Л. Голота, Я. Гоян, П. Мовчан, А. Погрібний, О. Пономарів, І. Юшук.
Комп'ютерна верстка: Ірина Шевчук, Олег Бесський та Іван Сак.

Адреса редакції: Завулок Музейний, 8, Київ-1, 01001.
Тел./факс 228-01-30. E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://www.prosvita.com.ua
Передплатний індекс 30617.
Видруковано з готових фотоформ на комбінаті

Редакція листується з читачами тільки на сторінках газети і надіслані рукописи та світліни не повертає. Залишає за собою право редагування та скорочення текстів.

12 вересня (30 серпня за ст. ст.) виповнюється сторіччя всеукраїнської акції, присвяченої спорудженню пам'ятника видатному класикові української літератури, авторові «Енеїди», «Наталки Полтавки», «Москаля-чарівника» І. П. Котляревському. Полтавська Дума лишень наприкінці 1895 р. отримала дозвіл на збирання пожертв у межах самої губернії, але кошти на пам'ятник надходили і з Росії та Польщі. Ось що писав у зв'язку з цим сто років тому кореспондент журналу «Исторический вестник»: «Це пам'ятник істинно народний. У пожертвуваннях на нього взяли участь понад 7000 осіб. Найбільші суми пожертв надійшли з Києва та Петербурга...»

На той час це була справді грандіозна акція: упродовж 1895—98 рр. удалося зібрати 11768 крб. 67 коп., тим паче, що макети пам'ятника й постаменту робилися коштом авторів — скульптора Л. Позена й архітектора О. Шишова. Саме з дніпровського граніту архітектор П. Певний вирішив спорудити цей постамент, оздоблений трьома горельєфами, теж роботи Л. Позена, що відтворюють три епізоди з названих вище творів Котляревського. Бронзове погруддя Великого полтавця увінчане лавровим вінком — автори прагнули передати в монументі світоглядну мудрість і велич Класика. Допомогали їм у цьому художник В. Волков і архітектор О. Зінов'єв.

На фасаді постаменту викарбувано безсмертне: «Де згода в сімействі, де мир і тишина, щасливі там люди, блаженна сторона», — і Шевченкове: «Слава сонцем засіяла: не вмере Кобзар, бо навіки його привітала».

Досі Росія не знала нічого подібного — Україна, здавалось, спить непробудним сном. І можна собі уявити, що почували на відкритті пам'ятника ті, хто закликав громаду на його спорудження, — Христіна Алчевська, Леся Українка, Микола Аркас, Михайло Коцюбинський, Надія Кибальчич, Василь Стефаник, Микола Лисенко, Панас Мирний, Олена Пчілка, Олександр Олесь та інші. Адже спорудження прекрасного па-

Пам'ятник Івану Котляревському

На відкритті пам'ятника Івану Котляревському в Полтаві. Фото 1903 р.

СТОЛІТТЯ, ЯКЕ ПОТРЕЯСЛО

м'ятника І. П. Котляревському засвідчило, що Українська Національна Ідея — жива реальність, покликана відродити націю. Михайло Коцюбинський проголосив на відкритті монумента пам'ятну промову, присвячену творчості й життєпису Котляревського, що й сьогодні не може не хвилювати. Відбулось урочисте засідання міської ду-

ми, де слов'янський світ вітав Полтаву з відкриттям пам'ятника безсмертному полтавцю, тоді ж було влаштовано Всеукраїнську художню виставку тощо.

Готуючи нинішню громадсько-мистецьку конференцію до 100-річчя спорудження пам'ятника І. П. Котляревському в Полтаві, «Будеш, батьку, панувати», Всеукраїнське то-

вариство «Просвіта» й Національна спілка письменників прагнуть не тільки привернути увагу суспільства до вікомної дати, але й указати на невикористані резерви наших можливостей. Адже вони, як переконує наша історія, справді — невичерпні!

Остап СВІТЛИК

ЗБУДУЄМО МИРОМ — БУДЕМО З МИРОМ!

Кор.: Шановний Олександр Миколайовичу! Ті, хто дивиться УТ-1, а таких дуже багато в Україні, з радістю відзначили починання, які з'явилися з Вашим поверненням у Національну компанію. Це і передача «Четверта влада», яка, власне, й порушує питання інформаційного простору, і заставки «Наше», «Які ми?», «Парсуна», що, власне, є маленькими філософськими поемами буття, і та зорієнтованість на, як б сказала, «збирання українських земель». Можемо говорити про уявлення операторської, режисерської роботи; з'являються цікаві журналістські знахідки — вперше за багато років я побачила замальовки про людей в інформаційній програмі. Сьогодні мова про спільну акцію «Просвіти» та Національного телебачення «Збудуймо Кобзареву Церкву!».

Хочу, аби Ви, разом з головою «Просвіти» Павлом Мовчаном розповіли про те, що стоїть за акцією, адресованою до кожного українця, кожного глядача.

Савенко: Ця ідея народжена спільно. Її треба було здійснити в Україні давним-давно. Моє глибоке переконання, — що ми такі «правнуки погані», як казав Тарас Шевченко. Не будемо сьогодні шукати причин і їхніх витоків, — сталося, як сталося. У цьому вина і школи, і сім'ї, вина кожного з нас як українця, як громадянина...

Можливо, причина у відсутності повної самоідентифікації. Але говоримо про день сьогоднішній. Ідея є, і вона має бути реалізована.

Мовчан: Зрозуміло, що наша спільна ідея «Збудуймо Кобзареву Церкву!» екранує те, що витає в повітрі, — відчуття і вболівання за українське, за Україну. Це не лише політичні принципи, це розуміння того, що Україна може зберегти своє національне обличчя лише тоді, коли збереже національні духовні цінності.

І Шевченко, який сформував цю націю, який дав дійсні означення їй, який першим вжив термін «українець», а Україну вивів у категорію політичну, — він сьогодні, як ніколи, актуальний. Зрозуміла річ, що Національна телекомпанія і «Просвіта», як

Очищення від скверни рабської психології — не одномоментний захід. Відповідаючи на запитання кореспондента «Слова Просвіти» про значення «Кобзареві церкві», Голова ВУТ «Просвіта» ім. Т. Шевченка народний депутат Павло Мовчан казав: «Просвіта» ініціювала створення меморіалу жертвам голодоморів, дбає про всі наші історичні пам'ятники і створення нових із єдиною метою: допомогти нації усвідомити, що ми — не безбаченки... Тарас Шевченко сформував душу нації, її сумління — ось звідки «Кобзарева церква».

А Президент Національної телекомпанії України Олександр Миколайович Савенко ствердив — «Збудуємо миром — будемо з миром!»

найстаріша громадська організація, 135-річчя якої ми будемо відзначати на початку 2004 року, мусять довершити те, що запроєктовано самим Шевченком і самим нашим національним життям.

Якщо над його могилою стояв Хрест, який був знесений у 30-х роках, і який нині зберігається біля Музею в Каневі, то я іншого способу, ніж спорудження Кобзарєвого Храму, де Логос — Слово — змикається з поняттям Космосу, Вічності, Бога, — не бачу. Українське слово через Шевченка набуває вічності. Ми всі породжені Шевченком, бо Кобзар — це вища, абсолютізована категорія. Абсолютизація сталася в добу революційних змагань, у перехідні історичні періоди. Щось подібне ми й нині переживаємо. Ми переходимо в стан глобалізації, де нівелюється все. Де національна культура підпорядковується цивілізації. Мати своє обличчя будемо тоді, коли заявимо про себе, що ми не просто ритуальні люди, а наповнені національним змістом.

Церква буде стояти, як нам уявляється, біля самого початку дороги до могили Шевченка. Людина, яка приїхала до Чернечої гори, аби вклонитися Кобзарєві, обов'язково зайде до неї. Це не конфесійна, — підкреслюю, — це Тарасова церква. І ніхто її не проміне. Усі зайдуть, поставлять свічку, — чи піднімаючись на гору, чи спускаючись.

Це свого роду буде надбрамна церква до Кобзаря.

І кожен байдужий, коли він пройде через цю, Шевченкову браму, —

щось в ньому оживе чи зародиться, — стане небайдужим, я в це вірю.

А Національна телекомпанія зробить велику справу, — я вдячний Олександр Миколайовичу, що він цю ідею підтримує.

Кор.: Олександр Миколайовичу, Ви як гадаєте, ця ідея, акція може стати масовою?

Савенко: Вона повинна такою стати. А я докладаю максимум зусиль, — усе, на що здатен я, як менеджер, як Президент телекомпанії, — для того, щоб вона стала масовою, дійшла до кожного українця. Річ у тім, що це справа кожної нашої людини, кожного громадянина. Тому, що на Чернечій горі — не просто могила Шевченка, це могила-пам'ятник. А Кобзар — квінтесенція нашої духовності. Прохід до цієї могили, до цього пам'ятника має здійснюватися через Храм.

Сьогодні відроджується дуже багато церков, наших святинь. Але Кобзарєва церква — особлива. Звичайно, на її спорудження повинні давати гроші й олігархи; але, я дуже не хотів би, щоб, як деякі відроджені храми, Шевченкова церква існувала лише у матеріальному втіленні. Деякі храми, побудовані навіть за великі гроші, стоять мертві. Як кажуть святі отці, треба їх вимолити... В той же час я знаю інші церкви. Я бачу, як їх надихають молитви, оживляючи щирими молитвами і жертвами від серця.

Ось чому я хочу, щоб не було в Україні людини, яка б не додала своєї копійки, — цей храм повинен бути зведений на народні гроші, а не на мільйони, які хтось виняв із

Олександр Савенко

однієї кишені. Ці кошти на Кобзарєву церкву повинні збиратися, як джерельця, маленькі річечки, які впадають у широке річище Славути. Не випадково ж Чернеча гора стоїть над його чи не найширшим плесом, — ось так розлого й наші кошти повинні стектися в одне — копійка до копійки. І тоді цей Храм не треба буде вимолювати. Він уже буде надихнутий нашими душевними, духовними порухами. Для мене це має принципове значення.

Пригадую, як у 1996 році ми проводили телемарафони чорнобильські, — Національна телекомпанія тоді, за 18 годин прямого ефіру, збрала 200 тисяч доларів. Ті гроші надійшли не на рахунок телекомпанії. Був спеціальний рахунок фонду «Дзвони Чорнобиля». Рішення про те, як розпорядитися коштами, приймалися через спеціальну комісію. Скажімо, кошти на лікування розподілялися Міністерством охорони здоров'я, за його рекомендацією.

Ось і тут повинно бути все максимально чисто і чесно.

Звертаємося до кожного українця не з вимогою, ні: ми сподіваємося на дійсний порух душі!

Закликаючи «Збудуймо Кобзарєву церкву!», готуючи спільний телемарафон, ми сподіваємося, що він буде дійсно красивим, високим, духовним.

Мовчан: Чи ми відбудемося, як нація, у третьому тисячолітті, у найближчому сторіччі, коли є тенденції

АКЦІЯ

до нівеляції всього національного, і коли за рахунок національного тільки й можуть вистояти нації? Йдеться не про ізоляцію, а про таку важливу природну річ, як взаємодоповнення. Кожна нація є великим доповненням до великої картини світу, яку створив Господь Бог. Це світове могутнє багатоголосся існує для того, аби ми розуміли свою унікальність, не були приреченими на мукаті, на зникнення. Витісняючи якусь мову, людство руйнує великий космічний план: кожна мова, як і кожна культура, — це є унікальне бачення світу, неповторне, як і кожен із нас.

Ми всі неповторні. Ніколи не повторюється особистість. Кожен із нас — унікальний. І свою унікальність людина має розуміти, як величезну відповідальність. Творець рідної мови — це місіонер космічної справи, — і ним був Кобзар. Тарас Шевченко, який увібрав квінтесенцію всього національного, чия мова зробила величезну справу — культурну, ідеологічну, політичну. Ось чому він потребує цього Храму. Потребує такого загальнонаціонального включення, — щоб ми не були такі розпорочені. Мова Шевченка — консолідуюча, бо це наша, державна мова. «Кобзарєва церква» — це Храм нашої мови, нашої душі.

Савенко: Однією з основних засад цього проекту є те, що ми ні проти кого не боремося. Ми боремося за себе, на своїй землі, — як сказано у Велесовій книзі. І від позиції кожного з нас залежить те, якими будуть — якщо не наші діти, то наші внуки. Видатний український Вячеслав Липинський говорив так: «Щасливі нації, як і щасливі сім'ї, відбулися тому, що відбувся об'єднуючий принцип». «Кобзарєва церква» має той же об'єднуючий принцип — ми повинні всі об'єднатися навколо неї, незважаючи на те, що ми всі такі різні. Збудуємо миром — будемо з миром!

У розмові брала участь і записала **Любов ГОЛОТА**

РЕЗОНАНС

КІЛЬКА ВРАЖЕНЬ ВІД ОЛІМПІАДИ

Нещодавно в столичній гімназії східних мов № 1 відбулася третя міська олімпіада, в якій взяла активну участь гості — викладачі та гімназисти з міст Харкова, Одеси, Львова, Дніпропетровська та Черкас. Учасників олімпіади тепло привітали аташе з питань культури республіки Іран пан Вахіді, аташе з питань культури Японії пані Хара, заступник голови Київської організації товаристства “Просвіта” імені Тараса Шевченка Галина Калмикова. Зокрема, пані Калмикова вручила подарунок бібліотеці гімназії — ошатний “Кобзар” геніального поета та книжку “Розстріляне Відродження”.

Усім сподобався змістовний, цікавий виступ молодого вченого-мовознавця, перекладача з Японії Йосінарі Харада, який розповів про свої переклади на японську кращих творів, а також Лесі Українки, а також Ліни Костенко та інших сучасних українських поетів. Пан Харада палко закликав викладачів та гімназистів глибоко вивчати свою національну культуру й чудову українську мову, в мелодійність і красу якої він закохався на все життя. А потім для учасників третьої олімпіади двома кафедрами, естетичних дисциплін та східних мов, було дано святковий концерт.

У проведенні цього заходу велика заслуга заступника директора вчителя-методиста китайської мови Віри Абрамівни Чжен і завідувачки кафедри естетичних дисциплін, викладача, хорового диригента, члена Національної музичної спілки, просвітянки Марії Федорівни Галюк. Відкрив концерт хор “Ладю” під її орудою, який виконав два твори хорової класики українського композитора Миколи Леонтовича, а дівовий ансамбль “Чураївна” в чотириголосному звучанні а-капела — пісню “Над річкою” поета Спиридона Черкасенка та композитора Порфирія Батюка. До речі, ще недавно цей твір називали народною піснею, а імена творців замовчували.

Вихованці старшого вчителя музики Ірини Володимирівни Шохотько, зокрема, дует чотирикласників добре співали українську народну жартівливу пісню “Грицю, Грицю”. А ще кафедра східних мов порадувала майстерним виконанням пісень східних народів та їхніх національних самобутніх танців. Особливо слід відзначити вчительку китайської мови Тетяну Василівну Павленко. Її вихованка, старшокласниця Мар’яна Савченко гарно проспівала пісню китайською мовою. Також майстерно проспівав турецьку народну пісню дует у складі Наталки Дашкевич та Ірини Бакалюк, підготовлений вчителькою турецької мови Надією Миколаівною Ухіною.

Вчителька корейської мови Ю-Ріра працює лише рік, але вона зуміла підготувати національний танок “Аріран”. Зміст його — це гімн природі, ніжній красі квітів. Національний в’єтнамський танок у виконанні учнів четвертих класів у постановці вчителя в’єтнамської мови Нгуєн Дінь Тхонг відзначався ніжністю, пластичністю.

Справжньою окрасою концерту став індійський танок “Кохання” в професійному виконанні учениці четвертого класу Вікторії Соловйової, котра навчається у заслуженого артиста України Віктора Дмитровича Івануса при Палаці для дітей та юнацтва “Джерело” Святошинського району міста Києва.

Гірко вразив той факт, що було вилучено з концертної програми уривок з поеми Тараса Шевченка “Гайдамаки”. Це вразило не тільки українців, присутніх у залі, але й гостей з Японії пана І. Хараду, котрий сказав: “У Вас не шанують свого великого пророка”.

Це пишу я не зі злим серцем. Мені боляче й гірко, що директор не оцінив безкорисливого служіння письменників, митців, діячів культури та просвіти в ім’я підвищення національно-патріотичного та естетичного виховання учнів гімназії.

- Володимир КАПУСТІН**, поет, публіцист, член Національної спілки письменників України

Мовна ситуація в Україні набула рівня світового мовного скандалу. Щойно заходилися з’ясовувати, де і в чому ущемлюється російська мова, то й виник мовний скандал. Інакше виступи трьох південно-східних обласних Рад і Верховної Ради Автономії Криму з наміром надати російській мові статусу державної розцінити неможливо. Адже йдеться про ущемлення державної мови України!

Це і є мовний скандал, коли за мету ставлять не розв’язання проблеми, якої немає, а намагаються у черговий раз збурити суспільство, використовуючи будь-яку зачіпку. Але запитаймо себе, чи немає тут наміру виставити Україну державою скандалістів?.. Бо виступ А. Федорова у газеті “Жизнь Луганска” № 2 за 2003 рік — анекдотичне підтвердження цього висновку.

Справді, при чому тут освітня реформа і, як соромливо пише автор, “поддержка в Луганской области русского языка”? Чи пан Федоров має намір сказати, що в повністю російськомовних школах справи виглядали б краще, тому що в них не було б скепсису до шкільної реформи, а от українські школи тим і займаються, що сіють невіру в дії Міністерства освіти, яке за вуха тягне освіту України в цивілізований світ? Але ж якби Конституцію творили представники “Русского блока”, вони б теж або утвердили українську мову єдиною державною, або грубо порушили б усі правові норми.

Концепція мовної політики, що закладена в нашу Конституцію, базується не на одній 10 статті, як дехто спрощено вважає, а на трьох статтях. Ось вони:

Ст. 2 України є унітарною державою.

Ст. 10. Державною мовою в Україні є українська мова. Держава забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України. В Україні гарантується вільний розвиток, використання і захист російської, інших мов національних меншин України.

Ст. 11. Держава сприяє консолідації та розвитку української нації, її історичної свідомості, традицій і культури, а також розвиткові етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності всіх корінних народів і національних меншин України.

Концепція полягає у тому, що, відповідно до міжнародних стандар-

ЧОМУ ШКІЛЬНА РЕФОРМА ПЛОДИТЬ СКАНДАЛІСТІВ

тів, розрізняються корінні народи, котрі живуть на конкретних територіях, і національні меншини, які мешкають у державі. Відповідним стає і державний устрій. Якщо в країні є один великий корінний народ, то він утворює унітарну державу. Якщо, крім нього, є ще значні корінні народи, то виникає федерація, у якій малі народи утворюють автономії. Якщо ж маємо кілька рівнозначних корінних народів, то тут вже твориться конфедерація, що теж використовує одну державну мову, натомість автономії можуть мати право регіональних мов, на що і вказує “Європейська хартія регіональних мов або мов меншин”.

Конфедерація має стільки державних мов, скільки рівновеликих корінних народів її утворюють, і тільки в умовах конфедерації одна з державних мов проголошується, за загальною згодою, офіційною мовою, що потрібно для міжнародних зв’язків, а у внутрішній діяльності державні мови відтворюють на своїх територіях постанови центрального уряду.

Ось такий порядок існує в усьому світі, а окремі винятки пов’язуються саме з особливостями історичного розвитку окремих країн.

Україна є класичною унітарною державою, що підтвердили ре-

зультати останнього досить дискримінаційного перепису. Та якщо українцями назвали себе майже 78 відсотків населення й за таких умов, незважаючи на століття зросійщення, то матимемо й усі 90 відсотків, тобто — 12 відсотків українців із послабленою національною свідомістю, які поступово повертаються до свого корінного менталітету. І навпаки: кількість російського населення постійно зменшується, що теж є природним, оскільки більшість росіян бажають жити у своїй національній державі.

Отже, етнолінгвістика називає три функції мови: державну, офіційну та регіональну. На жаль, ми продовжуємо вивчати лише дві наслідкові функції мови: комунікативну та інформативну, що ніяк не сприяє поглибленню державної свідомості наших учнів. Державна ж мова потрібна з двох причин: для надання сили обов’язковості виконанню державних рішень і для об’єднання людей різних національностей в одну політичну націю. Смішно казати про якісь комунікативність та інформативність, коли відсутнє поняття державності мови! Але ж якщо Конституційний Суд підтвердив необхідність вживання української мови — в тому числі і в шкільних класних журналах, а рішення його не виконується, то хіба ж не ясно, що нас чекають напруження саме в цьому аспекті — у відмові громадян виконувати рішення, оприлюднені недержавною мовою, якщо ми не будемо дотримуватися рішення Конституційного Суду?!

Ось чому не може бути двох державних мов. По-перше, це було б марнотратне дублювання, по-друге, дія двох державних мов за принципом особистого вибору виконавцями якоїсь із них призвела б до переваги однієї, але все одно із

МОВА ЄДИНА

втратою і цією мовою сили обов’язковості виконання, оскільки б припинилося оприлюднення законотворчості другою державною мовою, і, по-третє, це призвело б до повного розколу суспільства з відповідними трагічними наслідками.

Хто ж саме повинен постійно і продумано вести освітньо-політичну лінію на об’єднання української нації? Відповідь очевидна — Міністерство освіти і науки, бо саме цим займаються його колеги у розвинених країнах. Там це є загальновизнаною нормою, і тому освітні бюджети — пріоритетні, і тому в Німеччині закривають школи, коли в них стає менше чоловіків-учителів, ніж жінок. Відбувається захист єдності нації не тільки на етнічному, але і на демографічному рівнях.

Міносвіти зобов’язане завзято відстоювати це високе конституційне право! Україна тому і стоїть на грані катастрофи, що органи освіти не вписані в політичну структуру! Що таке офіційна мова? Це одна з державних мов, яка **тільки в конфедерації** може бути проголошена офіційною — заради міжнародного спілкування і діяльності центрального уряду, рішення якого відтворює кожна державна мова у своєму регіоні. Якщо нам пропонують українську мову залишити державною, а російську проголосити офіційною, то це або дрімуче невігластво, або цинічний розрахунок. Адже з мови міжнаціональних зв’язків російська перетворилася у мову міждержавних відносин, а тому стан цього статусу тепер цілком залежить від політичних, економічних і культурних успіхів самої Російської Федерації.

То чого може чекати Луганська обласна Рада від свого звернення до Верховної Ради з проханням надати російській мові статусу державної? Та тільки однієї відповіді: “Читайте уважно Конституцію України. Зміна статусу будь-якої мови можлива лише після зміни державного устрою”.

- Володимир КОВАЛЬ**, голова Антрацитівського міського осередку “Просвіти”

МОВНИЙ ЦЕНТР, ЩО ДАРУЄ РАДІСТЬ

Ще рік тому мовний центр “English club”, створений педагогом від Бога й за освітою Наталією Олексіївною Михайличенко, тулився на околиці Вишневого, в одній із кімнат другого поверху дитсадка “Дюймовочка”. Сьогодні він — у центрі міста, на вулиці Лесі Українки, 64. Відчиняю двері — саме закінчилися заняття наймолодшої групи, й мами прийшли за своїми дочками й синами...

Мовивши “гуд бай” малим мовознавцям, розпитую Наталію Олексіївну, як їй працюється на новому місці. У неї в очах спалахують радісні іскорки:

— Нарешті здійснилася моя мрія. Й ілюмінований пиріг і експозиційні стіни, й круглий стіл — все це складові навчального процесу. Мені хотілося, щоб мій мовний центр не нагадував ні школу, ні дитсадок, ні жодне інше, даруйте, казенне приміщення. Щоб зайшовши сюди, вони потрапляли в атмосферу лондонського чи оксфордського клубу за інтересами.

— І Вам це вдалося. А методи викладання також відрізняються від офіційних?

— Вже навіть на рівні міністерства освіти визнано, що побудована переважно на зазубрюванні шкільна програма вивчення іноземних мов неефективна. Діти найкраще сприймають інформацію у ненав’язливій, розважальній формі. От я і ставлю з ними англійські міні-вистави, співаю англійські пісні, граю в англійське лото.

Нинішньої весни в групі, в якій вивчають п’ять мов (крім англійської, ще й французьку, німецьку, іспанську, італійську), дві випускниці. Оля Ільїнська й Віта Стратійчук закінчують 11 клас і вступатимуть до вищих навчальних закладів за фахом, де потрібне знання іноземної.

— А впевнені, що складете вступні іспити? — поцікавився я.

— А чому б і ні? — здивувалася Оля. — Ми не раз займали перші місця на районних і призові на обласних олімпіадах та конкурсах.

— І в нас є живі приклади, — мовила Віта. — Одна з учениць Наталії Олексіївни — Радмила Руденко — сьогодні навчається в Київському лінгвіс-

тичному університеті, а друга — Марина Бескова — закінчує факультет східних мов Київського Національного університету ім. Т. Г. Шевченка.

Так народилася ще одна група з опанування двох мов одразу.

— Другу мову “нав’язали” дітям самі батьки, — каже директор центру. — Підібралися обдаровані, талановиті першокласники, швидко навчилися розмовляти й читати англійською. Звичайно, в межах свого віку. Батьки й просять: давайте ще одну мову! Ми запропонували японську. Вони: згодні! Вже вивчили кілька ієрогліфів, співаємо японську пісеньку, поставили маленьку п’єсу японською. А це вже — щось! Бо східні мови — то зовсім інше, ніж у нас, сприйняття дійсн...

У мовному центрі навчається четверо дітей із сім’ї Шевчуків: Оля, Наталя, Павлик та Василько, всі мають пільги в оплаті.

— Незабаром прибіжить сюди і наш найменший, Давидко, якому вже півтора роки, — обіцяє щаслива мати Людмила Василівна. Бо знання іноземної мови відкриває перед людиною широкі можливості. Торік до Києва у справах приїздили наші приятелі зі Сполучених Штатів — Рей та Ернест Убенкси. Оля й Наталя були гостям за перекладачів і англійською розмовляли з ними на рівних. Це не лише досягнення дочок, а й заслуга Наталії Олексіївни. Крім необхідного запасу слів, вона дає дітям і навички зв’язної мови, правильної вимови.

Шевчуки познайомили подружжя Убенксів із вишнівським англкомовним острівцем. Для засновниці клубу та її вихованців зустріч із американцями стала своєрідним екзаменом. Англійською розпитували гостей про їхнє життя, країну, розповідали про себе, про Вишневе й Україну. А ще — почастивали їх варениками, поспівали їм українських пісень, подарували вишиваний рушник.

— Відтоді у нас із Рей зав’язалася міцна дружба, — розповідає Наталія Олексіївна. — Повернувшись до Техаса, Рей разом із знайомими вчителями зібрала підручники, відеокасети, комп’ютерні програми й надіслала їх до нашого клубу. Це неабияка допомога й підтримка. Крім того, ми з нею лис-

ДОСВІД

туємось англійською через “Інтернет”, листи перекладаємо та обговорюємо з дітьми на уроках.

Знадобилась англійська і ветлікареві Київського іподрому Олегу Кривенку, котрий свого часу не довчив її в сільгоспакадемії. А біолог Оле-на Безцінна всерйоз узялася за неї, бо збирається їхати до Лондона, де працює її чоловік.

— Я вивчала англійську і в школі, і з репетиторами, але скрізь не дуже “доходило”, — зізнається вона. — Тут же ми невимушено бесідуємо в дружньому колі, і все сприймається легко, ніби я англійським духом пройнялася...

— Та й як тут не проїнятись, коли мислення учнів спрямоване на все англійське! — схвально відгукується директор фірми “Агроінтер” Раїса Станіславівна Русевич. — Сюди ходить моя внучка Катруся, і я разом з нею відвідую всі традиційні свята англійців, які відзначаються в клубі.

“English club” від центру Вишневого розрісся... аж до Боярки. Тут, у дитсадку “Іскорка”, що на вулиці Седова, 3, відкрито його філію. Її залюбки відвідують і малюки, й старшокласники. А оскільки чимало юнаків та дівчат ведуть активний спосіб життя (спортивні секції, художня самодіяльність) і не мають вільного часу відвідувати мовний центр у будні, то для них у вишнівському і в боярському клубах створено групи We-ek-end school, що працюють в суботу й неділю.

- Анатолій КОНЕЛЬСЬКИЙ**

P.S. Коли матеріал вже був підготовлений до друку, в редакції пролунав дзвінок. Телефонувала директор Центру соціальної опіки “Отчий дім”, що в селі Петровському Наталія Андріївна Корнійко:

— Прошу через газету подякувати Наталії Олексіївні, що на пільгових засадах навчає англійської наших дітей-сиріт. Бажаю їй всьляких газ-раздів і успіхів у її благородній справі.

Редакція щиро приєднується до цих побажань.

І МЕНЕ ВИЛІКУЮТЬ, І ТЕБЕ ВИЛІКУЮТЬ...

ЧОГО НАВЧИЛА НАС ШКОЛА АКТОРСЬКОЇ МАЙСТЕРНОСТІ НАТАЛІ КРАЧКОВСЬКОЇ?

СЛІДАМИ НАШИХ ВИСТУПІВ

викликали й документи: договір, що його підписувало з учнями приватне підприємство “Веста-Грант”, свідоцтво про закінчення курсів, яке майже нічого не означало, квитанція про платню за навчання з якимось “лівим” штампом, договір про використання імені акторки, підписаний ніби Крачковською з одного боку, і людиною, чие прізвище чомусь не вказане, — з іншого. Ліцензія ж, яка надає право на освітню діяльність, обов’язкова, згідно з “Положенням про ліцензування навчальних закладів” (Кабінет Міністрів України, лютий 1996), була відсутня взагалі (під час розмови з нами співробітники Школи так і не змогли вирішити: ліцензія знаходиться на стадії отримання, чи вона їм чомусь не потрібна). Більше того, підготовка юних обдаровань взагалі проводилася без дозволу Головного Управління освіти та науки. Вражав і великий список приватних підприємств, котрі отримували платню за навчання та “доручали”, як було вказано у договорі з учнями, “Веста-Грант” проводити навчання.

Рекламні ж обіцянки привести кожного бажаного до “чарівного світу кіно” зводилися до ось чого: випускники отримували навички акторської майстерності, які, як було сказано в рекламному буклеті, просто незамінні у спілкуванні з оточуючими. До речі, в тому ж буклеті вказувалося прізвище відомого актора театру та кіно Володимира Горяньського, який ніби був одним із викладачів, але, скотактувавши з ним, ми дізналися, що він у цій школі не викладав, не викладає і не буде викладати, що само по собі є дезінформацією. Дорогу до “великого кіно” колишнім учням пропонувалося пробивати самостійно: за 3—5 тисяч умовних одиниць можна було купити роль у новій вітчизняній стрічці (яка, мабуть, так і не вийде на екрани).

Ще рік тому ми, отримавши від юриста Школи обіцянку зро-

бити так, щоб нам “у Києві місія мало було”, почали бити у всі дзвони: Школа акторської майстерності Наталі Крачковської у місті Києві, що працює від “Веста-Грант”, — найнатуральніша афера. Про це міг свідчити хоча б той факт, що практично всі працівники Школи — колишні співробітники модельної агенції “Vidi Vici” — ще однієї “шарашкиної контори”, яка раніше збирала гроші з довірливого населення. Правоохоронні органи мали ще тоді звернути увагу на дану організацію. З цього приводу ми зверталися до райвідділу міліції — Карного розшуку та Відділу боротьби з економічними злочинами, податкової міліції, інспекції та до прокуратури різних районів, а також до Генеральної прокуратури, у Спільку з прав користувачів та до Уповноваженої Верховної Ради з прав людини. Але був необхідний рік, щоб на “Веста-Грант” завели кримінальну справу, яка 1 травня цього року була порушена прокурором Подільського району столиці за фактом заволодіння службовими особами підприємства грошовими коштами громадян в особливо великих розмірах, вчиненого шляхом обману (ст. 190, ч. 4 Кримінального кодексу України).

До розслідування ця справа потрапила пізніше, ніж через місяць, — 10 серпня 2003 року. На момент написання статті до Слідчого управління ГУМВС України в місті Києві протягом тижня звернулося близько півсотні осіб. До речі, якщо ви теж постраждали внаслідок діяльності ПП “Веста-Грант”, особливо горезвісної Школи акторської майстерності, але ще не встигли звернутися до міліції, радимо саме зараз зробити це — Слідче управління знаходиться за адресою: 01025, м. Київ, вул. Володимирська, 15, тел. 212-69-81. На ваші заяви чекають також у Подільському РУ ГУМВС України у місті Києві за адресою: м. Київ, вул. Хорєва, 20, тел. 416-24-23.

На даний момент створено слідчу групу з трьох осіб (можливо, вона збільшиться при зростанні кількості звернень). Зустрівшись із слідчим Слідчого відділу МВС міста Києва, який входить до складу групи, ми дізналися, що ще в березні “Веста-Грант” припинила свою діяльність, відмовившись віддати гроші, сплачені за навчання учнями, які не встигли “догризти” граніт науки акторської майстерності до того, як Школа закрилася. Він же дав нам зрозуміти, що за директором “Веста-Грант” — паном Руденком — стоять інші особи. За нашими найскромнішими приблизними підрахунками, керівництво фірми могло “зняти” на цій афері близько... 10 мільйонів доларів.

На жаль, ніхто з працівників підприємства ще не взятий під варту чи хоча б під підписку про невід’яз (хоча це дозволяє зробити ст. 106 Кримінально-процесуального кодексу України “Затримання органом дізнання підозрюваного у вчиненні злочину”). Невже наші правоохоронні органи сподіваються, що ці люди будуть сидіти та чекати, доки до них застосують якісь санкції?

Закінчити статтю хочеться на оптимістичній ноті. Так, звичайно, дуже сумно, що поки що не збулася мрія багатьох — стати відомим та й зизуватися на екрані. Школа акторської майстерності так і не навчила дітей, які вступили до неї, справжньої акторської майстерності. Але, мабуть, це був необхідний крок до розуміння нералізованими майбутніми акторами, акторками, їхніми батьками, а також нами і вами, що не варто так сліпо вірити обіцянкам, які лунають з телевізійного ефіру та шпальт газет, і нести кровно зароблені грошенята до рук неблагонадійних тіточок та дячеків.

● **Галина КСЮХІНА, Віталій СЕРГІЄНКО, Сергій КОТОВ, Оксана ГАЛІЧЕНКО**

«ДВІ СЛОВІ» ПРО ФУРШЕТ

Не бійтеся, пані та панове, у сій моїй замітці йтиметься не про мережу торгівельних центрів “Фуршет” і не про смачні страви, а про явище фуршету в українській культурі новітнього часу. Колиш письменники проводили авторські (ба навіть ювілейні) вечори, не перетворюючи їх у похоронні відправи при живому авторові.

Бо тепер автор сидить мовчалецьки на сцені, а всі виходять і йому щось говорять, закидають квітами, обдаровують пляшками, булавами, шаблями тощо... Але не чути живого голосу автора, його творів в унікальному — авторському! — виконанні.

А потім — знаменитий фуршет.

Фуршети бувають різні: багаті і бідні, для обраних і для всіх. Є — за запрошеннями, а є — за велінням душі. Я розумію, що останнім часом сформувалася ціла когорта професійних стололазів, яким завше важливіша друга частина.

Але ж пам’ятаймо: в час економічної скрути Бог допоможе тому, хто не пошкодує шматка хліба для голодного.

Я не люблю фуршетів — намагаюся їх уникати, але нещодавно дізнався, що таке письменники проводили авторські (ба навіть ювілейні) вечори, не перетворюючи їх у похоронні відправи при живому авторові. Бо тепер автор сидить мовчалецьки на сцені, а всі виходять і йому щось говорять, закидають квітами, обдаровують пляшками, булавами, шаблями тощо... Але не чути живого голосу автора, його творів в унікальному — авторському! — виконанні. А потім — знаменитий фуршет. Фуршети бувають різні: багаті і бідні, для обраних і для всіх. Є — за запрошеннями, а є — за велінням душі. Я розумію, що останнім часом сформувалася ціла когорта професійних стололазів, яким завше важливіша друга частина.

Але що ж... Життя триває, панове. Смачного.

● **Роман КУХАРУК**

КІЛЬКОМА РЯДКАМИ

ХОТИЛОСЯ Б...

Мені випадково потрапило до рук кілька номерів “Слова Просвіти”, і тепер я не лише сам регулярно читаю тижневик, а й наполегливо рекомендую своїм знайомим.

Хотілося б, щоб ви написали про бюрократію і хабарництво у нашому місті.

● **Микола СУХОЛЕЙСНЕР, м. Дубно**

*** Мій варіант текстівки до знімка в “Слові Просвіти” ч. 26 (194) такий:

Реклама ліків: “Слово Просвіти” — ліки від бездуховності. Вживати по 1 газеті тричі на день.

Буду рада, якщо Вам сподобається. Принагідно дякую за те, що надрукували мої відповіді на анкету.

● **Ніна МЕЛЬНИК, м. Кузнецовськ Рівненської обл.**

*** Читаємо всі газети, які потрапляють під руку, — державні, недержавні, українські, російські... Довіряємо більше україномовним недержавним.

Підтримуємо думку І. Прокопенка, що президентська кампанія в незалежній Україні не припинялася ніколи, ос-

кільки ніколи не припинялася “робота”, спрямована на так зване “реформування”, а по суті на руйнування України.

● **Родина МОРОЗЮКІВ, с. Гладівка Херсонської обл.**

*** Разом зі мною “Слово Просвіти” читають ще 4 особи.

Мої улюблені рубрики: “Суспільство і ми” і “Просвіта сьогодні”. Найбільше мені імпонує стиль публікацій Людмили Пустельник. Добре було б, якби ви більше писали про авторів і твори діаспорної літератури.

● **Марія ДІДИК**

*** Рано чи пізно замислилися: а чому це функціонери нашого керівного бомонду, не зумівши навести жодних аргументів, так люто і так похопливо скинули уряд Ющенка-Тимошенка? Причому, навіть зловісної дати — 26 квітня чорнобильського — не побоялися.

Не побоялися й наступний уряд А. Кінаха назвати найневдалішим.

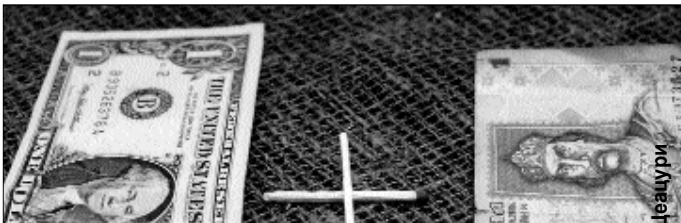
Про нинішній — мовчатимуть. Бо дуже вдалий: мало не залишив без хліба цілу Україну...

● **Михайло СТРЕЛЬБИЦЬКИЙ, м. Вінниця**

ТИПАЖІ

Завжди була модницею, бо й мама вчила, що зустрічають по одязі. Однокласники вже з восьмого займалися, як зараз кажуть, бізнесом, а раніше це називалося “фарцовкою”. Щось роздобудуть пристойного — і до нас, модниць. Батьки мене любили, хоча і не були заможними. Я мала і джинси, і все до них завжди. Учitis в університеті я також любила, але і вдягатися модно це мені не заважало. Там на допомогу приходили подружки, які були виїзними і стажувалися чи навчалися за кордоном, та й родичі допомагали виділятися з натовпу. До тридцяти п’яти і мови про виїзд за кордон не було. Як там, чула з розповідей своїх знайомих та друзів. Про “барахло”, яким кишить увесь світ, запам’ятала таку оцінку свого знайомого актора, котрий повернувся з далеких країв і на запитання: “Як там?” відповів: “Знаєш мою дружину-барахольницю? Так от, вона через тиждень мені сказала: “Діма, мене нудить від цього всього...” Згадую цю розмову в останні роки на кожному кроці: в метро, коли проходжу повз базари, базарчики, ярмарки, що заповнили всі приміщення театрів, концертних залів, книжкових магазинів... Я ще не зустрічала ярмарку лише в музейних приміщеннях. А то ж усюди, куди не кинь оком, стоять екс-інженери, екс-науковці — екс на ексі, — і воляють на

кшталт почутого колись біля входу в метро: “Труси! Продаються труси!!!” Я тоді й на роботу прийшла з цим розпачливим голосом та інформацією в голові. Ледве здихалася цих ранкових вражень. Пригадався мені той час, коли я вперше побувала у посткомуністичній Польщі, ще кілька років тому дуже схожий на нас теперішніх. Забита турецькими, китайськими товарами,

МОДНИЦЯ ІЗ «СЕКОНД ХЕНДУ»...

європейська країна задихалася від них. Мудреці це помітили і мудро почали розвантажувати Європу від цього мотлоху. Так і ми стали не обділеними барахлом, яке прилизалось і причесалося після європейських невдалих спроб реалізації і опинилось у нас, здебільшого не спроможних оцінювати й пізнавати реалії нашого сьогодення в здоровому порівнянні. От саме цей фактор

нашої неадекватності у сенсі європейської дійсності й дивується простий люд, котрий працює на базарах та бачить, як у тих же “секонд хендах” блукають люди у пошуках якісних товарів за низькими цінами. Адже відомо, що все, що на базарі — до першого прання, або до прання за пранням... прання за пранням. Тож люди, які знають, що таке та “клята буржуазна якість”, час від

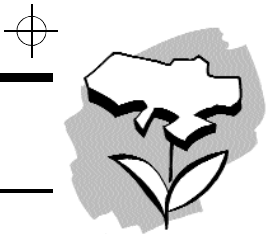

часу блукають саме по “секондах”, де можна вполювати таке, що й сусіда вразить. А третя “закордонна” асоціація мучить мене з тих пір, коли вперше відкрила двері наших речових супермаркетів. Тут мені було так весело, що стало зрозуміло — сюди може прийти і купити лише той, хто ніколи не був навіть у пострадянських європейських країнах. Бо пропонуються за “кос-

у яких я протягом двох років ніколи не бачила нікого, крім продавців та товарів, на яких і сьогодні красуються ціни, які закінчуються трьома нулями...

Не маю бажання їхати за кордон по товар. Хіба що відпочити і подивитися, як там зараз одягаються бідні. Для чого, питаєте? А щоб пересвідчитися, що вони — у тому, що можна побачити в наших супермаркетах.

● **Яся СТАВИЦЬКА**

І В СЕВАСТОПОЛЬ ПРИЙШОВ ШЕВЧЕНКО

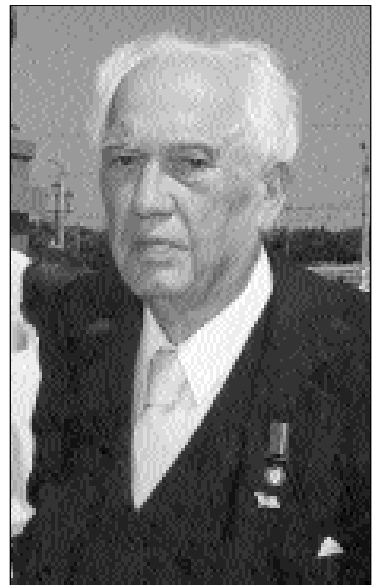
Уперше центром урочистостей Дня Незалежності в Севастополі стала площа перед Гагарінською районною державною адміністрацією. Тут чимало людей, у числі яких були депутати ВР України, представники адміністрації та міської ради, військові моряки, українські ансамблі, молодь, стали свідками визначної події в житті міста — відкриття пам'ятника Тарасові Шевченку.

Авторами відлитого в бронзі пам'ятника вагою 3,8 т і висотою 3,5 м є скульптори Василь і Володимир Одрехівські.

Севастопольці святкують відкриття пам'ятника Тарасові Шевченку

ПОДІЯ

Доктор Василь Іваницький

Український меценат, почесний громадянин Львова, президент Фондації імені Т. Шевченка Всеукраїнського Благодійного Фонду д-р Василь Іваницький, за діяльної участі якого споруджено пам'ятники Т. Шевченкові в Аргентині, Парагваї, Бразилії, Львові, Луганську, Санкт-Петербурзі, так відповів на запитання, чому в нього виникла ідея спорудити пам'ятник у нашому місті: "Коли в Севастополі почали точитися суперечки, чи ставити пам'ятник Сталіну, чи Катерині, я вирішив, що краще Шевченкові, бо він — поет і є об'єднуючою постаттю".

Севастополець Богдан Вуйко після відкриття пам'ятника висловив подяку причетним до цієї події: заступнику голови обласної ради Ігорю Держку, голові Севастопольської державної адміністрації Леоніду Жуньому, голові Севастопольської міської Ради Валентину Борисову, житомир'янам, котрі надали граніт для п'єдесталу, братам

Григор'янам — за проектування постаменту у вигляді стилізованої бандури, будівельникам Валерію Солодову, Валерію Стеблянку, будівельним управлінням № 47 та № 45 в особах Ходаковського і Трояна за облаштування навколишньої території, голові Української Народної партії Юрію Костенку.

Дмитро Павличко у своїй промові сказав: "Якщо маємо сьогодні державу, якщо не зникли як нація у царських і сталінських концтаборах, тюрмах, сибірських засланнях і голодоморах, у русифікаціях і всьляких інших проклятих асиміляціях, то найперша і найбільша заслуга в цьому — Тараса Григоровича Шевченка."

Шевченківський патріотичний і державницький дух не міг народитися з нічого. У шевченківське слово перейшла енергія козацьких отаманів, ватажків і гетьманів, перейшов крик української крові з-під Жовтих Вод, з-під Берестечка, Котопта і Полтави".

Після офіційної частини ще довго лунали українські пісні, не розходилися севастопольці. Ось що сказали деякі з них про важливу подію.

Богдана Процак, голова Союзу українців:

— Це визначна подія в житті українства Севастополя, і нас, українців, буде тримати на дусі. Тепер у нас 24 серпня — подвійне свято, і від сьогодні ми почуватимемося міцнішими.

Юрій Ільїн, голова Севастопольського товариства "Просвіта" у 1993—1995 рр.:

— Святкування дня народження Шевченка за часів незалежності відбувалось у різних місцях і збирало не лише тих, хто вважає себе активістами українських рухів чи організацій. Це були свята всього українства. А нинішнє свято, свідчить про те, що Україна йде своєю дорогою, і Севастополь не відстає від цієї ходи, — тут завжди буде й українська пісня, й українська думка, й Українська Ідея.

Мирослав Мамчак, головний редактор телерадіокомпанії "Бриз" ВМС України:

— Встановлення пам'ятника Шевченку в Севастополі є подією

символічною саме для військових моряків — це наша військово-морська столиця, а Тарас Григорович все-таки був і моряком, гідрографом, художником-мариністом, коли два роки брав участь у експедиції Бутакова на Аральському морі. Очевидно, що і море надихало його на творчість, бо добру третину "Кобзаря" було написано в той час.

Д-р Василь Іваницький, висловивши припущення, що пам'ятник у Севастополі, можливо, найкращий в Україні, додав: "Тарас Шевченко прийшов у Крим, щоб кріпити серця і душі наших місцевих українців у любові до України і гартувати їх у праці над оновленням вільної Української держави".

• **Микола ВЛАДІМІРСЬКИЙ**
Фото Миколи ПЛЯШЕЧНИКА

ЧИМ ДАЛІ В ЛІС, ТИМ БІЛЬШЕ НЕЗАЛЕЖНІ... ВІД НАШОЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ...

Є Й ТАКА ДУМКА

24 серпня нас усі вітали з найбільшим державним святом — Днем Незалежності. Усі — це глави іноземних держав (телеграмами на ім'я Президента), сам Президент, диктори телебачення і радіо. Ну, найбільше — то найбільше, державне — то державне, але ж і відчувати це хотілося якось по-особливому, по-державному, щоб, як то кажуть, душа розгорнулася, а потім знову згорнулася від гордості за свою державу.

Перше, що спало на думку вранці 24 серпня, — парад. Як-не-як, а відроджена українська незалежна традиція. Правда, якщо копнути глибше, — не така вже й незалежна і не така вже й українська: згадаймо лише військові паради на 9 травня як символ військової могутності єдиного й могутнього Радянського Союзу. Звичайно, за 12 років багато чого змінилося: і не та тепер держава, і не та тепер армія... От-от. Якось геть непереконливо з вуст новопризначеного міністра оборони в цивільному Євгена Марчука на тлі постійних скандалів і відставки його попередника пролунали слова про здобутки українських воєнків, найбільший із яких — участь у миротворчих місіях. З'явилася думка, що це — ще одна форма українського заробітчанства, але більш легалізована і з певними гарантіями.

Після параду прогулялася центром столиці, намагаючись знайти там хоч якісь ознаки "найбільшого державного свята", яке, очевидно, повинне було б хоч чимось відрізнитися, наприклад, від Дня молоді чи Дня Києва. На жаль, крім рекламних плакатів, які нагадували нам, що ми святкуємо саме День Незалежності, істотної різниці не відчувалося: ті ж самі пиво та морозиво, той же асортимент виїзних торгових точок, ті ж кульки та поролонні носи і вуха, що продавалися на кожному кроці, щоб кожен сам створив свій образ клоуна й не так гостро реагував на клоунські вибрики деяких поважних добродіїв. У окремих місцях масовики-затійники розважали народ, подекуди цю роль на себе брали вуличні професіонали, які щотижня вправляються у мис-

Фото Ганни Оборської

Парад закінчився, концерт попереду

тецтві розважати публіку. Коротше кажучи: гуляй, народе, а з якої нагоди — яка різниця!

Повернувшись додому, згадала фразу поштаря Печкіна із відомого мультика про те, що у нас головною прикрасою святкового столу є телевізор. Увімкнула і почала вперто шукати натяк на "найбільше державне свято" на різних телеканалах. І знову істотної різниці не те, що зі святом, а з простими вихідними, не відчула: ті ж фільми, ті ж псевдорозважальні шоу, та ж нав'язлива реклама. Хіба що бадьорі обличчя телеведучих та журналістів у випусках новин та поодинокі спроби окремих телестудій розповісти про те, як нам гарно

живеться, нагадували нам, що сьогодні такі "найбільше державне свято". Подумалося, що навіть на 8 березня чи 23 лютого тематичних програм і святкового настрою буває більше. Тут же і знайшлася відповідь: переважна більшість цих тематичних програм — або спільний продукт із російськими телеканалами або просто ретрансляція їхніх програм. Іноді ми навіть буваємо попереду: концерт до Дня захисника Вітчизни з Московського колонного залу Палацу спілок за участю президента Путіна "Інтер" цього року показав на дві години раніше від ОРТ. Тут же по-доброму позаздриває росіянам: згадалося, з якою само-

повагою відсвяткували вони і свій День незалежності 2 липня, і 300-ліття Санкт-Петербурга, побудованого великою мірою козацькими руками та на козацьких кістках. От у кого треба повчитися патріотизму!..

Окремий подарунок зробив нам до свята телеканал "1+1": показав американський фільм "День незалежності". Правда, вкотре спостерігаючи за тим, як розумний єврейський хлопчик рятує людство від всесвітньої космічної катастрофи, ніяк не могла зрозуміти: а до чого тут Україна? Чи, може, ми святкуємо американський День незалежності? Чи слово Незалежність уже настільки заляжене і спрофановане у нашій свідомості, що нам уже все одно, чию незалежність святкувати, аби привід?

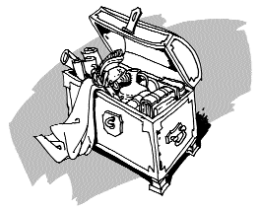
Не менше питань виникло й під час перегляду святкового концерту з Майдану Незалежності та коментарів до нього. Андрій Гусин щирісердно зізнався: за 12 років світ так і не зрозумів, що на карті з'явилася нова держава, і за звичкою називає нас "раша" — вирізняють лише Андрія Шевченка та київське "Динамо". Це й не дивно, адже переважна більшість наших спортсменів за кордоном розмовляє російською (до честі Гусина, варто сказати, що інтерв'ю він давав українською).

У глухий кут поставили й одкровення російських гостей — соліста гурту "Любе" Миколи Расторгуєва. На запитання, з чим у нього асоціюється Україна, він з наївного безпосередністю відповів: "Ви знаєте, я й досі не відчуваю, що ми живемо в різних державах", — що у вільній інтерпретації можна подати як: "Чуваки, про яку незалежність ви говорите? Воно вам треба? Нам і так класно. Україна, держава... Главное, что есть ты у меня".

Хтось може мене звинуватити в упередженості. Але ж, їй-богу, я цілий день намагалася знайти хоч щось українське в святкуванні "найбільшого державного свята". Але раз по раз натикалася на чужі сценарії, і раз по раз виникало запитання: про яку державу йдеться — Америку, Радянський Союз, Росію?

Зрештою, здається, гарант таки мав рацію, коли напередодні говорив про дванадцятилітній цикл. На 12-му році Незалежності ми знову прийшли до нуля і доводиться все починати з початку.

• **Наталка ПОЗНЯК**

У давніші часи Україна серед інших європейських держав славилася довгожителлями. На початках позаминуло століття на наші терени приїздило кілька вчених із Німеччини, яких цікавило, що є причиною такого явища. Після сукупних аналізів вони прийшли до висновку: одним із вагомих аргументів є цілорічне вживання овочів, зокрібна капуста й буряка. Найкалорійнішою стравою вони вважали наш знаменитий у всьому світі борщ.

Хоч це й не до теми, але наведу такий факт. Перебуваючи в Канаді, я зустрівся з тамтешнім поетом Яром Славутичем (до речі, він уже відомий і в Україні: вийшло кілька збірок, які навіть висувалися на Національну премію ім. Т. Г. Шевченка). Завершуючи приязну розмову, я поцікавився, як він у такому солідному віці зберіг молодечий запал і свіжість. Очевидно, зауважив майстрові, тутешні умови життя, де вистачає всього, крім пташиного молока посприяти. Він відповів: “А я, до речі, майже не користуюся всілякими фіндифлюшками. В моєму повсякденному меню наші національні страви — сало, картопля, галушки і, звичайно, борщ. Ви не повірите, але наш український борщ мені щодня готує дружина, і я тричі на день смакую ним...”

Але це між іншим. Основною повсякденною стравою поліщуків був і залишається борщ. Щоправда, він має й деякі відмінності од інших регіонів. Через надзвичайну бідність лісовики спроможні відгодувати лише одного кабання, якого колють, як правило, напередодні Різдва.

Й тут варто наголосити, що довгий час, майже до середини 60-х років, місцеве населення не вміло зберігати продукти свіжими. Сало і м'ясо різали на відповідні шматки, надмірно солили і складали в дерев'яні бодні чи ящики. Здір скручували в кавалки й підвішували до кроків на горищі. За холодної погоди продукт зберігав свої якості, а у весняно-літній період швидко жовтіло і почасті псувався — з'являлися черв'яки; в таких випадках сало просушували на сонці. Нині в молодших родинах зберігають свіжину в скляних банках, а саодинокі літні люди дотримуються давньої традиції.

Відтак один чи навіть два годівники на родину — невелика розкіш упродовж року; хоч-не-хоч, а економити треба. Тому під час довготривалих Пилипівського і Великого постів уживали замість м'яса білі сушені гриби та копчені в'юни, а засмажували юшку і борщ олією, яку добували з дикорослого реп'яха або льону.

Навагал льон — традиційна поліська рослина. Вона, образно кажучи, одягала й годувала полісян. До речі, я до п'ятого класу ходив у лляних штаних, пофарбованих у крушинових ягодах, а натільну білизну носив до випускного класу. Рушники, рядюжки, рибчуні й уся домашня ноша виготовлялась із лляного полотна. До середини 60-х років у кожній оселі з ранньої провесні гукали берда ткацьких верстатів, а коли щедрилося на безхмарні дні, домоткане полотно вибілювали біля ставків на жаркому сонці, поливаючи водою і збиваючи його прадами.

На особливу увагу заслуговує олія з насіння льону. Нині її практично не виготовляють, бо це занадто трудомістка праця. Попервах слизьке насіння, скроплене водою, товчуть у ступі, час од часу просіваючи на решето, щоб відділити лузгу. Нерідко цей процес триває кілька днів. Потім товчений м'якуш перетирають долонями, доки він не випустить жир; лише після цього на сипають у казанець і ставлять у добре нагріту піч, щоб випарився, а вже потім наповнюють ворок і вицавлюють його в олійниці.

З однієї порції виходить у середньому півлітра олії. Тому нею вельми дорожили: лише засмажували борщ і поливали зварені в ньому гриби з покритим часником. Мати дозволяла мені раз у кілька днів

намастити житню скибочку льонницею й притрусити сіллю. З'ївши її, вгамовував голод на півдня. Я і досі відчуваю приємний запах і смак, але, на жаль, придбати цей продукт уже неможливо.

Отже, борщ. Я зібрав понад двадцять рецептів його приготування. Більшість із них зафіксовано на Поліссі. Але не тільки борщем єдиним харчувалися лісовики. В народі кажуть, що картопля — другий хліб. Полісяни стверджують протилежне: картопля — всьому голова.

Справді-бо, без цього овоча й не уявити повсякденного харчування: варена, смажена, тушкована, печена. З неї виготовляли юшку, вареники, бабки, пюре (по-тутешньому — кума), товченики, пекли у вогнищах

Меланія Мамчур з с. Рудка Володимирецького р-ну на Рівненщині

пастухи і косарі — всього й не перелічити. Не випадково, до поліщуків прилипла якоюсь мірою зневажлива наклічка — бульбашники.

Піщано-суглинкові ґрунти найбільш придатні для вирощування картоплі. Серед зернових поліщуки культивують овес, ячмінь, просо, гречку й жито (про нього буде окрема розповідь). Особливо популярною є гречка. З неї виготовляють різноманітні каші, супи, гречаники, крупні є обов'язковим компонентом при виготовленні кров'яних ковбас. Але найбільше полюбили поліщуки знамениті колись млинці. Їх вживали зі сметаною чи топленим салом або ж змащували маслом. Нині ці смакові вироби вже призабулися.

І все-таки, не зважаючи на чималу скруту в харчуванні, серед поліщуків і досьогодні часто можна зустріти довгожителів. Насамперед, це стосується жіноцтва (чоловіки з відомих нам причин живуть на 10—12 років менше). Середній вік жінок — од сімдесяти до вісімдесяти літ.

У селі Рудніці я зустрічався з кількома довгожителками. Меланія Іванівна Мамчур, котрій перетягло за вісімдесят, сиділа на лавчині біля своєї хати зіпершись руками на стегна.

— Як живу, питаєте? — підозріло зиркнула на чужинців. — Було б краще та некуди. Шо то за жице, коли ноги не слухаюцца, а руки ось якіе, — і вона протягла обіруччя, пальці на яких нагадували скручений дріт. — А робити треба, щоб заросити рота...

Поруч із Меланією живе син. Мати пожартувала: до сорока років ходив у сиволях, а недавно надумався — женився й має малу дитинку. Після розвалу колгоспу ніде влаштуватися на заробіток, а тому ходить у безробітних. Харчами таки забезпечуються, але потрібна якась і копія. Ото й перебиваються гур-

том матиною вісімдесятигрівною пенсією.

— Ваших однокласників багатих у селі? — поцікавився наостанок.

— Та є трохи. Гонде, за деском, Настя Стрижеусиха живе. Йой без двох сто лет буде...

Відшукати помешкання Анастасії Тимофіївни було не так і легко. Її обійстя заховалося за густим узліссям. Після того, як нацисти спопелили чимало осель, довелося будуватись, як тут кажуть — “на одишбі”. Фашисти зганяли лють на мирному населенні за те, що так звані місцеві партизани вбили одного чи кількох завоювників. Їм нічого, бо безпечно переходилися в лісах, а страждали зовсім безвинні сільчани.

Навагал жити уосібно — давнішня мрія поліщуків. Природа для них — це все, без неї, себто лісів, річок і боліт, вони не уявляли свого життя. Переселенці, котрі зазнали чорнобильської чуми і вимушені були переїздити в південні райони, й досі не можуть звикнути з новим ландшафтом, і чимало поліщуків вертаються назад.

Але родині Стрижеу-

суворо каралися. І це, певною мірою правда. Однак серед них траплялися непоодинокі випадки мародерства. Як оповів син Анастасії, він був свідком, коли в їхнє село заходили партизани-ковпаківці. Один раз награбували їства та напоїв, другий, а втретє зайшли до багатодітної родини й геть очистили оселю, забрали навіть ложки і миски. Згорьована жінка вийшла на вулицю й стала слізно голосити. На шастя, хтось їй порадив звернутися до вищого начальства. Вона одважилася піти в ліс і поскаржитися вищим чинам. Невдовзі мародери принесли якусь дешицу пограбунків. Однак більшість селян боялися так чинити.

Але найстрашніші часи випали для мешканців лісових регіонів у повоєнний час. Тут аж до 45—46-х років продовжували вести боротьбу проти советів бандерівці. Ми вже достеменно знаємо, що УПА різнозначно боролась як проти фашистів, так і проти більшовиків, котрі вели завоювницьку політику.

— Ми жили в постійному страху, — згадує Анастасія Тимофіївна. — Як наступали сутенки, кожен крайнин трусився од ляку. Серед ночі постукають в око, і хоч-не-хоч, а мусиш одчиняти, бо або двері вило-

ЇЖ БОРЩ ІЗ ГРИБАМИ

...йдуть “каламутити воду”, себто ловити рибу

сів відселяництво завдало чимало страждань. Однак про них трохи згодом. ...На подвір'ї було гамірно. У гості приїхали внуки та правнуки. Коли я розповів про мету перевідин, син застеріг: мати глухувата й майже не бачить, але зголосився “витранспортувати” неньку з оселі.

Розповідь літньої жінки є характерною для поліського регіону. Вона широкердно зізналася, що з приходом советів життя їхнє значно погіршилося, хоч і за поляків було не з медом. З організацією колгоспів у селян поодбирали увесь нажиток; хто ж перечив — повиселяли в Сибір або ж закатували в застінках НКВС. Фашистська окупація, на яку сподівались ображені сільчани, також виявилася фікцією.

Щонайбільше, як уже мовилося, провокували нацистів так звані партизани. Переважно це були партапаратчики, котрі боячись розправи, пішли в “лісове підпілля”. Ночами вони шастали по навколишніх селах і займалися мародерством: одбирали харчі, одяг і навіть гвалтували дівчат і жінок, — хто намагався протидіяти, з тих жорстоко знущалися, обзиваючи “шмондями”.

Навагал вважалося, що грабіжництвом займалися лише так звані партизани-самозванці. У централізованих загонах такі вчинки

мають, або хату спалять. Найстрашніше було те, що не знаєш, хто прийшов. Одніе звертаюца по-руськи; одкажеш по-руськи — “ах, таку твою мати, ти московка”, а коли своєю мовою — “ах, наволоч, ти з бандеровцями зв'язана”, і навпаки. Шо хотіли, те чиніли: і грабували, і біли, і хлопцов у лес одводили, зводки вони не верталіса. Ой, не доведі Господі, щоб таке ще повторилося...”

Про такі чи подібні історії нам розповідали і в інших селах. Й тут варто сказати про справжніх “лісовиків”. Це були енкаведисти з каральних загонів. Ось що мені розповів відомий дослідник повстанського руху на західноукраїнських землях Григорій Дем'ян. Після сталінградської битви, коли вже стало зрозуміло, що хребет фашистській армаді зламане, совети відчували: їм доведеться вести довготривалу боротьбу з бандерівцями.

З цією метою було створено два спеціальні табори біля Ленінграда й Новосибірська, у яких готували “вожків УПА”. Крайнин пана Дем'яна повідав таку історію. Тоді його війська частина дислокувалася біля Новосибірська. Молодий новобранець ніяк не міг зрозуміти, чому в сусідній дивізії щовечора крокують у бандерівських одностроях молодики і наспівують повстанських пісень.

Отримавши “увольнительну”, він випадково познайомився з солдатом, котрий служив поруч. На запитання, чому в них співають вечорами націоналістичні пісні, за які в Україні саджають за ґрати, той відповів: “Так треба. Скоро ми поїдемо в ліси...” Як неважко здогадатися, в такий спосіб репресивна система готувала “бандерівців” — вишколених енкаведистів-провокакторів. Блискучий тому приклад — “розвідник” Кузнецов, який завдав чимало лиха нашому підпіллю і місцевим жителям, ім'я якого ще й досі увічнене в містечку атомників на Рівненщині.

Про те, як діяли “бандерівці” на Поліссі, наведу лише один приклад. У Дубнівському районі, що на Рівненщині, на початку шістдесятих років трапився страшний випадок. Тоді було модно направляти в західні райони з центральних областей молодих учительок. Така ж доля випала випускниці київського педучилища. Вона працювала навчителькою в початкових класах, вийшла заміж за місцевого юнака й народила дитинку.

Удосвіта в її квартиру ввійшло кілька молодиків у бандерівських одностроях. Серед них був і місцевий чоловік. Йому при арешті поставили умову: якщо не зголоситься просто ходити з ними серед одно-

на п'ятах один із негидників схопив за ноги грудне немовля і вдарив головою в одвірток, потім поглумили над матір'ю. З обома переламаними руками її залишили живою як конкретного свідка “бандерівського злочину”.

Про цей жахливий злочин широко трубила вся преса, приписуючи його воякам УПА. Не довіряти цьому факту не випадає, адже нині розкриті численні злочини енкаведистів: у масових похованнях в'язнів виявлені найстрашніші тортури — при катуванні людобивці забивали цвяхи у скроні, переламували руки, протягували колючий дріт з рота до вуха, відрізали перса в жінок і дівчат...

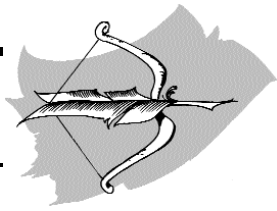
Не кращі часи пережили поліщуки і в перші повоєнні роки. Не така страшна була голодівка 1947 року (хоч і тоді люди пухли від недоїдання й навіть помирили), як масові репресії і виселення цілих сіл у Сибір “за участь і підтримку бандерівців”. Не оминула лиха доля і родину Стрижеусів. За причетність одного із синів до УПА їхнє майно вже було описане для конфіскації, а сім'ю готували до виселення. Врятувало те, що батько родини був червоноармійцем і загинув під Берліном.

— А ще у нас був такий випадок, — пригадала Анастасія Тимофіївна. — Беремена жонка взяла жменьку льону з колгоспного поля, то єе засудили на рок, де вона й народила дитинку. Такий строк давали за чавун бульби чи жмак зобраних на скошеному полі колосків...

— Важкі часи пережили Ви. То що, на Вашу думку, допомогло вам досягти такого поважного віку? — запитав наостанок у пані Насті.

— Ой не згадуйте, чоловіче. Шо пережила, то пережила: і поляків, і немцов, і советов. Найтяжче було за советов. А як дожила до своїх лет, питаєте? А Бог його святий знає. Може тому, що живу на свіжому повітрі і харчуюся тим, що на городі росте. Тільки ось біда: на старість оглухла й ослебла. Мабуть то од того чортового Чорнобеля, який натворив усе це...

В. СКУРАТІВСЬКИЙ,
“Полісся”

ВІДРОДЖЕННЯ В УКРАЇНІ НЕЗАЛЕЖНОЇ ВІД МОСКВИ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ ТА ПІДСТУПНІ МЕТОДИ БОРОТЬБИ З НЕЮ СЛУЖИТЕЛІВ МОСКОВСЬКОГО ПАТРІАРХАТУ

Закінчення.
Початок на с. 5

розгрому більшовицьких армій під Варшавою 15 вересня 1920 р. територія Західної України була під владою Польщі, Румунії, Чехо-Словаччини. Природно, що волиняни, буковинці та закарпатці не могли брати участі в соборі, що відбувався в Києві, який був під владою більшовиків. А галичани практично всі ще перебували в Греко-Католицькій Церкві.

Дії ж Української Автокефальної Православної Церкви з відродження духовності й національної свідомості українців все більше непокоїли вождів Компартії. Лазар Каганович, який з 1925 року очолював ЦК партії більшовиків України, оцінював УАПЦ як буржуазно-націоналістичну організацію. Керована компартією, ВЧК-ОГПУ з 1926 до 1937 рр. знищила практично все священство УАПЦ, усі її церкви були більшовиками закриті.

Відкриємо том I “Мартирологу Українських Церков” і на стор. 106 прочитаємо, звідки прибували делегати на Собор: були навіть з Кубані, а от із Західної України не було. І делегатів було не 180. На ст. 115 читаємо, що “при вирішенні питань про соборну висвяту “за” висловились 310 делегатів, “проти” — 7, “утрималось” — 7”. Отаке було насправді.

Томос (указ) Вселенського Патріарха Григорія VII визнав її як Автокефальну Православну Церкву Польщі і вона стала канонічно незалежною від Російської Церкви, відновивши свій давній, порушений Москвою, статус митрополії Вселенської Патріархії.

Вселенський Патріархат у своїй постанові сказав: “...ми розглянули акт, який підтверджує також історія, що перше відлучення Київської митрополії і залежних від неї митрополій Литви й Польщі від нашої столиці та прилучення їх до святої Московської Церкви було щонайменше не за канонічними приписами”. Тому і в 1992 р. Вселенський Патріархат у листі до Московського Патріарха писав, що Вселенська Патріархія визнає Російську Православну Церкву Московської Патріархії в межах 1593 р. А тоді, як відомо, Київська митрополія ніяким чином не входила під юрисдикцію Російської Церкви.

Автокефальна Православна Церква в Польщі з 1925 р., після вбивства митрополита Юрія московським архимандритом Смарагдом, очолюється митрополитом Діонісієм, який керував цією Церквою і під час німецько-російської окупації Польщі 1939 р. У цій Церкві було 10 єпископів: на Холмсько-Підляського висвячений єпископом Іларіон (Огієнко), а на Краківського і Лемківського — Палладій (Ведибіда-Руденко).

Після окупації Німеччиною України в 1941 р. та проголошення 30 червня 1941 р. у Львові Організацією Українських Націоналістів під проводом Степана Бандери Акту про відновлення Української Держави здійснюються спроби другого відродження Української Автокефаль-

Російська церква не хоче, щоб на київську землю ступив Папа — Велика людина сучасності

ної Православної Церкви. Відкриваємо II том “Енциклопедії Українознавства” (перевидання Інституту Української археології Національної Академії Наук України 1995 р.) на стор. 618: “1942 р. поновлено Українську Автокефальну Православну Церкву. Вона значно відрізнялась од Церкви 1921 р., бо мала вже канонічно-правне духовництво: єпископів висвятив митрополит Діонісій з архієпископом Пинським Олександром, Єпископ Луцький Полікарп став митрополитом. Рукоположено нових єпископів: Никанора, Ігоря, Михайла, Володимира, Платона, Григорія, Генадія, Вячеслава, Мстислава, Сильвестра. Вони рукоположили багатьох священників. Почалося освячування церков”.

Третє відродження УАПЦ в Україні розпочалося в Києві в лютому 1989 року. 15 лютого 1989 р. був створений Ініціативний комітет відновлення діяльності УАПЦ в Україні. 19 серпня 1989 р. перша парафія РПЦ повернулася під канонічну владу митрополита Мстислава. Це була Петропавлівська парафія Львова, де Службу Божу правив обраний пізніше Патріархом УАПЦ Димитрій.

На кінець 1989 р. громади УАПЦ були зорганізовані майже в усіх обласних центрах України. 8 вересня 1989 р. митрополит УПЦ Першоєрарх УАПЦ в діаспорі блаженніший Мстислав вислав “Звернення до всесесного духовенства і побожних вірних на батьківщині і по всьому світу розсіяних”. До весни 1990 р. в УАПЦ вже перебувала більшість православних

громад Галичини.

Остаточне організаційне оформлення УАПЦ відбулося на Всеукраїнському Православному Соборі 5-6 червня 1990 р. у Києві. На Собор з'їхалося 703 делегати з усієї України, з них було 7 єпископів.

Що ж читаємо у листівці Григорія Іванченка? “Ця Церква не визнана ні однією з 15-ти Православних Церков світу, ні одна Церква не має з ними літургійного спілкування”. Читайте самі, шановні земляки, в будь-якій із загальноукраїнських газет за вересень 2002 року про те, що в Києві у вересні 2000 р. відбувся Помісний Собор УАПЦ, на якому духовним керівником УАПЦ України за погодженням із Вселенським Патріархом дав згоду бути митрополитом Костянтин, предстоятель цих єпархій, — патріархом Української Православної Церкви в усіх країнах, де живуть українці. Усі єпархії УАПЦ у всіх місцях розселення українців у світі, куди вони виїхали від московсько-більшовицького терору, в Західній Європі, Канаді, США не тільки визнані, а й прийняті Вселенським Патріархом під свій омофор.

То хто ж тоді з нас сіє ворожнечу і розкол серед українських християн?

Як же може дочірня Російська (Московська) Церква стати матір'ю Української Православної Церкви, для Київської Митрополії чи Київського Патріархату, коли вона, РПЦ МП, історично походить від Київської Митрополії і молодша за неї на 200 років?

І останнє: у IV каноні IV Вселенського Халкідонського (451 рік) та 36 каноні VI Вселенського Константинопольського Собору (680-681 р.) сказано: “Устрій Церковних справ повинен відповідати устрою політичним і суспільним”. Точнісінько так трактує цю справу апофтегма Фотія: “Належить прийняти, що права, які відносяться до Церковних справ... повинні достосовуватися до політичних і адміністративних змін”. І коли Україна вже понад 11 років існує як визнана усім світом незалежна держава, то не може бути так, щоб у незалежного народу Церква залишалася залежною від колишньої імперії.

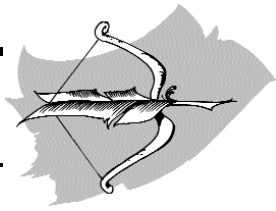
Чим же ми, українці, гірші від православних християн Грузії, Кіпру, Болгарії, Сербії, Румунії, Греції, Польщі, Чехії, Македонії, Албанії та інших країн, тієї ж Росії, де є свої незалежні (автокефальні) Помісні Православні Церкви? Тільки нам, одному з найбільших в Європі народів, що вийшов із колоніальної залежності Росії, ієрархи Російської Церкви всіма силами перешкоджають будувати свою Помісну Православну Церкву.

З Божою допомогою, незважаючи на ворожі підступи, ми, українці, підемо своєю дорогою і будемо будувати свою державу, відбудувати свої поруйновані храми й душі, відкидаючи як нісенітницю та облудну брехню звинувачення нашої Автокефальної Православної Церкви у неканонічності та неблагонадатності.

Віктор КІБКАЛО

ВІДРОДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

НЕЗАЛЕЖНОЇ ВІД МОСКВИ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ

ТА ПІДСТУПНІ МЕТОДИ БОРОТЬБИ З НЕЮ

СЛУЖИТЕЛІВ МОСКОВСЬКОГО ПАТРІАРХАТУ

На свято Воздвиження Чесного Хреста в центрі Красного Кута на виділеній селищною Радою ділянці землі біля дитячого парку архієпископом Української Автокефальної Православної Церкви — Ігорем, у присутності багатьох жителів Красного Кута було проведено встановлення та освячення Хреста. Відбулося освячення земельної ділянки, на якій буде споруджено капличку, а відтак храм святих апостолів Петра і Павла. Здавалося, що ця подія повинна була б вселити радість у душі християн. Однак настоятель Свято Архангело-Михайлівського храму Московського патріархату в Краснокутську, який підписується “отець Григорій” (Григорій Іванченко), почав розповсюджувати серед населення листівки, в яких називає появу незалежної від Москви християнської громади у Краснокутську “бідою”. Це той самий “отець Григорій”, який побив у присутності свідків жінку-християнку, що навіть було показано у програмі Харківського телебачення.

Прочитавши цей “твір” настоятеля християнського храму, ми з жахом відзначаємо, що він забув заповіді Божу: “Не свідчи неправдиво на ближнього свого”, бо листівка ця неправдива від початку до кінця. Щоб зрозуміти, де правда, звернімося до історичних джерел.

Коріння християнства на нашій землі дуже давнє. За існуючими переказами перший хрест на землях Київської Русі, а нині України, встановив ще у I столітті після Різдва Христового апостол Андрій Первозванний. Відомо, що ще за часів князя Ігоря до 945 року в Києві вже була християнська церква св. Іллі. У 955 р. християнство прийняла княгиня Ольга, а в 988 р. її онук — князь Володимир, який в 987 р. став християнином і охрестив з допомогою грецьких священників усю Київську Русь.

У 1037 р. за князя Ярослава, прозваного Мудрим, у Києві вже було понад 400 церков, і з благословення Константинопольського Вселенського Патріарха була створена Митрополія Київська і всієї Русі. Ця наша Митрополія канонічно підлягала Вселенському Патріарху, а в 1051 р. на митрополичий престол вперше був обраний за згодою князя Ярослава киянин Іларіон. І ніякої згадки в ті часи не могло бути про Москву, бо лише через 110 років після утворення Київської Митрополії князь суздальський Юрій Довгорукий збудував серед угро-фінівських племен мисливський будинок, куди їздив зі своїми боярами на полювання, місто ж Москва заснувалося пізніше. І лише через 200 років після хрещення Руси-України в Москві була створена Московська єпархія Київської Митрополії.

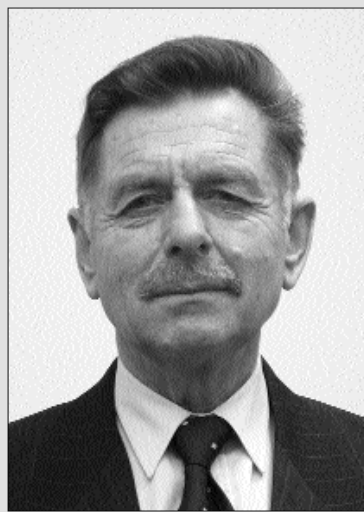
Хоча Київ у ті часи вже значно занепадав, суздальський князь Юрій Довгорукий укладає з половцями союз, одружується з донькою половецького хана Айєпи, а їхній син Володимир—Суздальський князь Андрій Боголюбський, попередник московських князів, як пише проф. О. Субтельний, у 1169 р. напав на Київ і по-дикунському пограбував його. Літопис свідчить: “І грабували вони два дні увесь город... гору, і монастирі, і Софію, і Десятинну Богородицю, і не було помилювання анікому анізвідки. Церкви горіли, християн убивали... жінок вели в полон, силоміць розлучаючи з мужами їхніми. Діти ридали, дивлячись на матерів. І взяли вони майна безліч. І церкви оголили од ікон, і книг, і риз, і дзвони познімали всі. І всі святині було забрано. Запалений був навіть монастир Печерської святої Богородиці”. Це той самий князь-грабіжник Андрій, який підступно вивіз із Вишгородського монастиря ікону Матері Божої, написану апостолом Лукою, у свою столицю Володимир. Тому ікона нині іменується Володимирською.

Використавши занепад Києва, у 1448 р., тобто більш як через 400 років після утворення Київської Митрополії, московські князі, бояри та священнослужителі самовільно, без згоди і всупереч волі Вселенського Константинопольського Патріарха, вигнали митрополита Ісидора, який приїхав у Москву від Вселенського Патріарха, оголосили свого єпископа митрополитом і відділилися від Вселенського Патріарха. Тобто, якщо говорити словами листівки, першими “розкольникми” на Русі стали московити. Але і після того Митрополія Київська і всієї Русі-України була автокефальною, дістаючи від Вселенського Константинопольського Патріарха лише благословення на інтронізацію митрополита.

Україна незалежною державою увійшла в союз із Московським царством у 1654 р., сподіваючись відстояти свою свободу в боротьбі з королями Польщі та Угорщини, султанами Османської імперії та ханами Криму. Та сталося щось інше. Знехтувавши свої обіцянки та порушивши умови Переяславської угоди, Москва накинула Україні зашморг найжорстокішого національного та соціального гніту. Десятками мільйонів жертв заплатив український народ за необачність своїх провідників у 1654 році. Але й нині, коли Україна стала суверенною державою, сучасні московські імперіалісти не втрачають надії знову повернути собі владу над українським народом, щоб знову заволодіти його землею та багатствами.

Велику надію в справі перетворення українців у зденационалізоване “русскаязичне” населення вони покладають на церковно-імперську структуру Російської Православної Церкви та її відділення в Україні — під назвою “Українська Православна Церква Московського патріархату”. Паразитуючи на необізнаності переважної маси українців зі справжньою історією свого народу і своєї християнської Церкви (а українці й не мали змоги знати правду про свою історію, бо вся інформація проходила через густе сито комуністичної цензури), служителі Московського патріархату закликають нас ні в якому разі не розбудовувати своєї Помісної Церкви, а залишити її підлеглою Московському Патріархатові. Вони нічим не гребують при цьому, вживаючи для своїх пропагандистських цілей примітивну брехню та обман.

Типовою для Східної України склалася ситуація, в Краснокутську на Харківщині. Тому ми й вважали за доцільне поділитись із читачами інформацією про ці події в Краснокутську (Красному Куті).

Віктор Кібкало

Молимося за єдину помісну церкву...

І тільки в 1685-1686 роках, через більш як 30 років після Переяславської Ради, де було прийняте рішення про союз із Московським царством, грубо порушивши умови укладеної угоди та провадячи політику розколу нашої держави, московські правителі, що підступом підкорили Україну за величезні хабарі, відвезені до Константинополя, домоглися дозволу Вселенського Патріарха підпорядкувати собі Київську Митрополію. Та вже у 1686 р. Вселенська Патріархія на своєму соборі визнала підпорядкування Київської Митрополії симонією (тобто діями хабарників) і провела детронізацію Патріарха Діонісія, тобто визнала його дії такими, що суперечать канонам і моралі Православної Церкви і позбавила його права бути Вселенським Патріархом.

Московські царі й верховні ієрархи Російської (Московської) Церкви забороняли вживання української мови в Церкві, друкування українських книжок, бо на думку московських

можновладців української мови “ніколи не було, нема і бути не може”.

У той час, на відміну від вчення Московської Церкви, християнство стверджує Божественну сутність мови і здатність людей говорити Божим Даром.

Ще святий апостол Павло у першому посланні до коринфян навчав, що богослужбовою мовою, як це впливає з діянь і вчення Апостолів, має бути мова того народу, серед якого проповідується Євангеліє та здійснюються релігійні обряди: “У церкві говоріть тільки зрозумілою мовою”. “Як говорить хто чужою мовою, той буде тільки самого себе” (1 Кор. 14:4). “А тепер, як прийду до вас, браття, і до вас говорити буду чужою мовою, то який вам пожиток зроблю” (1 Кор. 14:6). “Бо коли я молюся чужою мовою, то молюся дух мій, а розум мій без плоду” (1 Кор. 14:14).

Повага до рідної материнської мови людей була одним з важливих чинників, який допоміг

апостолам швидко поширити й утвердити серед багатьох племен і народів вчення Христове. Здатність розуміти мови інших народів і говорити цими мовами Апостоли отримали від Духа Святого. “Усі ж вони сповнилися Духом Святим і почали говорити іншими мовами, як їм Дух промовляти давав” (Дії — 2.4). І тільки ті діячі, хто раніше намагався і нині намагається залишити українську націю у фізичному і духовому рабстві, винищити українство шляхом зросійщення, не боячись гріха, порушуючи Заповіді Господні, відмовляють і відмовляють нашому народові у праві відправляти Службу Божу українською мовою.

Історія повторюється.

Ще у Візантії в IX столітті, коли вчителі і святителі Кирило і Мефодій почали проповідувати серед болгар Христову віру зрозумілою для них мовою болгарською, а не мовою сусіднього народу — грецькою, це викликало лютий опір і напади на них з боку ворогів слов'янства. Тож коли сьогодні противники Української Церкви й української мови у тій Церкві стверджують, що в Церкві повинна вживатись як богослужбова старослов'янська в московській модифікації мова, як мова предків, то вони грішать проти Істини.

Попри величезні потуги уряду Російської імперії та Синоду Російської Православної Церкви на повне зросійщення Української Церкви і всієї України, у нашого народу, і в найсвідоміших священнослужителів-українців не вмирало бажання відновити свої поруйновані та пригноблені Державу і Церкву.

21 квітня 1911 р. через київську газету “Рада” священник А. Євсеевський звернувся до громадськості України із закликом “Нам, українцям, потрібна Українська Православна Церква”. 1 травня 1912 р. харківська газета “Сніп” висунула вимогу автокефалії Української Церкви. Тому відразу після розвалу Російської царської імперії у 1917 р. на теренах України розпочався широкий рух за відбудову своєї зруйнованої держави і відновлення Української Православної Помісної Церкви, незалежної від Москви, тобто самоврядної чи автокефальної. У листопаді 1917 р. було обрано першу Всеукраїнську Православну Церковну Раду — тимчасовий орган для підготовки скликання собору, яку очолив архієпископ Олексій. Нарешті, незважаючи на всю протидію Московського Патріархату РПЦ, у жовтні 1921 р. в Софійському соборі в Києві відкрився Всеукраїнський Православний Церковний Собор.

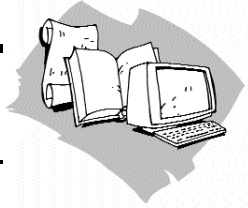
Попри шалений опір ієрархів Російської Православної Церкви та комуністичної партії, яка відновлювала розваленої імперією на своїх “модернізованих” засадах і стала жорстоким противником національно-визвольних рухів пригноблених Росією народів, 14 жовтня 1921 р. на Всеукраїнському Церковному Соборі в Києві було проголошено відновлення Української Православної Помісної Церкви, незалежної від Російської Церкви.

Авторитет Української Автокефальної Православної Церкви стрімко зростав і вже до 1927 р. в її складі діяло 10.657 священнослужителів. Та частина Російської Православної Церкви в Україні, що на чолі з єкзархом Михайлом не ввійшла до УА ПЦ, у серпні 1922 р. зібрала свій Собор. Як писав митрополит Іоан: “Ніяких обвинувачень стосовно нашої Церкви (УАПЦ) в ересі або розколі Собор цей не визнав. У травні 1925 р. Собор другої течії російської ієрархії в Україні, що зветься оновленською чи синодальною Церквою, також не визнав обвинувачень нашої Церкви в ересі або розколі”.

Що ж ми читаємо в листівці, яку написав ієрей Григорій про Собор 1921 року? “За вихід зі складу Російської Православної Церкви, частиною якої понад 300 років була наша Українська Православна Церква, проголосувало 60 делегатів, а за те, щоб залишитися в лоні Матері — Російської Православної Церкви, віддали свої голоси 120 делегатів. Але ці 60 членів Собору і певна кількість людей, які стояли за ними, в основному із західних областей України, не підпорядкувалися рішенням Собору, тобто не підпорядкувалися волі Святого Духа, тому вчинили смертний гріх розколу, який, за вченням Святих Отців, не змивається навіть кров'ю. І тоді ж ними була проголошена т. зв. Українська Автокефальна Православна Церква”.

Та відкріємо будь-який шкільний підручник з Історії України і дізнаємося, що ще 25 червня 1919 р. згідно з рішенням Версальської конференції Польща отримала право окупувати всю Галичину, яка до того часу фактично була окупована розгорнутими проти українців польськими загонами, сформованими з польських поселенців у Галичині, військами Польщі та армії Генерала Йозефа Галлера, що була озброєна Францією і діяла переважно під командуванням французьких офіцерів. Після

Закінчення на с. 6

Закінчення. Початок на с. 5

свято вірила у “високі комуністичні ідеали”, але в реальному житті неодноразово стикалася з грубим шовінізмом. У місті на Волзі — Хвалинську, в евакуації, ставлення до українців було, м’яко кажучи, не братнім. В очі мамі говорили: “У хохлов башки наставные” (себто, вони дурні). Цю образу не себе, а України, мама пам’ятала до самої смерті. А тоді доводило і словом, і ділом високий розумовий потенціал українства, й у всіх справах, які їй доручали (редактором радіокомітету, вихователькою у дитбудинку тощо), мала бути найкращою. Рішення мами довести нашу національну спроможність, напевно, не було в той час виявом свідомого патріотизму. Скоріше, спрацювало почуття національної гідності. А ще, гадаю, — закон фізики: на кожну дію (тиск) виникає протидія.

Якщо українофобські випадки спочатку не сприймалися мамою в контексті державної політики, то справжній шок вона відчула під час роботи в партархіві (на початку 70-х) над історією Дніпровської військової флотилії. Секретні документи про “банду Зеленого”, Брестський мир тощо, відкрили їй очі на брехливу і шовіністичну політику радянської влади щодо України. Прозріння, а за ним усвідомлення мамою себе тим самим “гвинтиком”, яким усе життя маніпулювали, призвело до переоцінки цінностей. Тоді я почула від мами, комуністки з великим партійним стажем, розпачливе: “На що пішло моє життя?”

Виховане мамою почуття національної гідності не дозволяло ні мені, ні моїй дочці в ситуаціях, коли грубо нападати на Україну, мовчки ковтати образу. А таких епізодів було багато. Приміром, наприкінці 80-х незнайомий, інтелігентного вигляду літній чоловік, почувши наш із колегою, науковим працівником Державного Музею Т. Г. Шевченка, діалог, зневажливо кинув: “Что, до сих пор по-человечески не научились разговаривать?..”

Продовжувалося формування моєї свідомості у редакції газети “Літературна Україна”. Завжди буду вдячна Івану Васильовичу Зубу, Івану Білику, Олесю Лупію, Олесю Дмитренку, Ганні Заєць, Василю Шевчуку, Ганні Чубач і багатьом іншим. Вони терпляче виправляли мої русизми, дали можливість друкуватися, а головне — долучали до реальної української історії та літератури. Саме завдяки їм я прочитала заборонене тоді дослідження Брайчевського “Приєднання чи возз’єднання”, мала змогу спостерігати, як створювався “Меч Арєя” Івана Білика (тираж якого незабаром повністю знищили), почути вірші Василя Симоненка. **Правда** тепер уже про нашу давню історію примусило серйозно замислитися над витоками наших національних бід.

Подальші мої посади, на щастя, теж були, здебільшого, пов’язані з україномовним середовищем (майже всі мої друзі були позбавлені цього). Але вироблена з дитинства звичка мислити російською, постійне російськомовне оточення, а головне, страх піти проти більшості заважали перейти на українську в повсякденному житті. Виявилося, що до справжнього патріотизму, який передбачає не лише певний рівень самосвідомості, базований на аналізі достовірних фактів, а й принциповість у відстоюванні своїх позицій мені ще дуже далеко...

Власне, для чого я зараз вивертаю душу? Щоб мої російськомовні ровесники замислилися, усвідомили, прийняли, а головне — діяли.

ЩО РОБИТИ?

Поштовхом до роздумів стала випадкова розмова. Знайома росіянка з однієї прибалтійської країни розповідала з обуренням, що з неї зняли чималенький штраф лише за те, що під час роботи вона розмовля-

ла не державною мовою. Нині прибалтів ніхто не звинувачує у націоналізмі, бо **політика держави спрямована на національне самозбереження**.

Може, і нам час припинити “інтернаціональні”, псевдodemократичні реверанси і хоча б спочатку в державних, а потім і в громадських установах ввести таку систему штрафів? Окрім штрафів, я б іще й не надавала слова тим депутатам, котрі нехтують “Закон про державну мову”, виступаючи з високої трибуни російською. Те ж саме стосується й урядовців. Якщо людина не володіє державною мовою, вона не має права обіймати високі посади. І в цьому питанні повинна бути принципова політика держави. Гадаю, курси з вивчення мови не завадили б і тим можновладцям, які розмовляють “суржиком” (кілька років тому подібні безкоштовні курси просто на робочому місці були влаштовані для працівників Телерадіокомпанії України). А далі поступово переходити на спілкування українською у громадських місцях. Мимоволі пригадується політика коренізації...

Це, так би мовити, впровадження мови “згори”. І тут необхідно врахувати дві категорії російськомовних членів суспільства: тих, хто належить до свідомих громадян, але не може говорити українською з різних причин (чи погано знає і соромиться, чи добре знає, але не в змозі переступити психологічний бар’єр); і тих, хто не хоче говорити з принципу. Уже чую обурення прихильників псевдodemократії і тієї частини російськомовного населення, що спить і бачить себе у “братньому союзі”. Панове, є вихід, навіть два. Перший — вивчити українську. (Ви ж себе не вважаєте настільки дурними, щоб не опанувати мову братнього слов’янського народу. Ми ж вашу опанували. Ліпше своїє.) І другий — якщо не сприймаєте всього українського — їдьте на батьківщину тієї мови, якою ви спілкуєтеся, бо в даному разі в наявності неповага до того народу, чий хліб ви їсте.

Ні в якому разі не пропагує створити Україну лише для українців (це і неможливо), але неподиноки прояви шовінізму, зневажливого і ворожого ставлення до української мови та її носіїв (особливо у Криму і на Сході) не повинні залишатися поза увагою Президента, Уряду і Верховної Ради. Це, на мій погляд, стосується вже питання національної безпеки, бо є грубим порушенням законів України і прав людини. До того ж, невідомо, як поведуть себе українофоби у критичний для країни час.

А щоб процес пішов “знизу” і заговорили українською все суспільство у повсякденні, свідомо, — потрібно, найперше, виховання **патріотизму**. Мені скажуть: навряд чи можуть пишатися своєю країною напівголодні люди. Але люди напівголодні якраз тому, що **не мають почуття національної гідності**, а вона є могутнім об’єднуючим фактором, який спонукає обирати своїх лідерів саме за цією ознакою. **Патріотизм** мусить стати основним гаслом, головною ідеєю у суспільстві.

У нашій державі проблема не стільки в тому, щоб виховати (нинішні шкільні програми дають більш-менш правдиву інформацію, яка сама по собі має прищеплювати любов до батьківщини), скільки в тому, щоб перевиховати ту величезну час-

тину населення, яка навчалася за радянських часів (маю на увазі оту першу категорію російськомовних громадян). Тобто, йдеться про виправлення нашої викривленої свідомості. А для цього, знову ж таки, потрібна широка й достовірна **інформація** про нашу історію, здобутки — сьогоднішні й минулі — у науці, культурі, літературі. (Шляхом гуманізації суспільства пішли уже всі розвинені держави, зрозумівши, що духовність народу — запорука економічного зростання).

Ремарка. Колись знайомий москвич сказав мені: “У вас, крім Шевченко, нет всемирно известных деятелей культуры”. Ця категорична заява змусила мене довгенько-таки попотіти над купою літератури і скласти список наших видатних співвітчизників. Так от, в українців зовсім не “наставные башки”. Звідси родом ті, кого знає весь світ: політик Феофан Прокопович, учений Вернадський, композитор Чайковський, письменник Гоголь, просвітителі Даль, конструктор Корольов, співак Вертинський. Мені не вистачить місця на шпальтах газети, щоб тільки перелічити всіх діячів науки, культури, мистецтва, літератури, кого Україна забула, кого переважна

побоюванні, що от-от цей острівцев української духовності поглинуть грошовиті монстри із власним уявленням про національну культуру.

Не секрет, що чим якісніший україномовний інформаційний продукт, який охоче “споживає” переважна більшість населення України, тим швидше, хоча б на пасивному рівні, буде сприйматися українська мова. Але переважна більшість телепрограм і майже всі художні фільми йдуть російською мовою. І знову ж таки, серед програм немає жодної, яка б примусила пишатися своєю країною, вселила надію, оптимізм. Негатив і похабщина, які бурхливим потоком виливаються на нас із екранів, у багатьох викликають песимізм, зневіру, небажання жити і працювати в Україні, а тим більше — вчити українську мову і спілкуватися нею. То ж виникає цілком слушне запитання: на яку країну працюють наші ЗМІ, хто, зрештою, відповідає за ідеологію в нашій державі та чому грубо порушуються узаконені пропорції українського і російського мовлення?

Ремарка. Приємний виняток становить Студія “1+1”. Саме вона, на початку свого існування першою впровадила мову на рівень підсвідомості глядача, дублюючи українською американські фільми, що користувалися шаленою популярністю (не йдеться зараз про художню якість цих стрічок). Російськомовні глядачі навіть не помічали, що дивляться фільми українською. І нині російські серіали на цьому каналі йдуть з українськими субтитрами. За рейтингом популярності перші місця займають україномовні ток-шоу “Я так думаю”, “Подвійний доказ”, “Без табу”, для “нічної” інтелігенції — “Остання барикада”. Саме вони, на мій погляд, і являють собою якісний телевізійний продукт, піднімаючи гострі питання союдогення і активно працюючи на відродження української мови.

Пасивне накопичення мовного запасу — це ще не все. Щоб практично опанувати мову, треба нею постійно спілкуватися, тобто, перебувати в мовному середовищі. За царату і аж до 30-х років таке середовище існувало на периферії і в колі гуманітарної інтелігенції. Тепер тільки інтелігенція залишилася носієм мови, адже село розмовляє “суржиком” і навіть Західна Україна, яка традиційно вважалася берегинею мови, тепер теж частково зрусифікована. Як же відновити втрачене?

...Коли моя подруга, поетеса і прозаїк Наталя Дзюбенко та її чоловік, американський політолог, професор Джеймс Мейс приходять до мене, всі мої російськомовні гості переходять на українську. Бо ж стає соромно: людина з-за океану спромоглася вивчити нашу мову, а ми? Він для мене — докір совісті. Бо ж, нікого не агітуючи, кожного дня свого майже десятилітнього життя в Україні він демонструє повагу до нашого народу, всюди розмовляючи українською. Це подружжя створює навколо себе ауру українства і є каталізатором готовності суспільства до спілкування рідною мовою. Мені здається, що така готовність є, треба лише створити мовний прецедент.

...Особисто мені найважче було подолати звичку, психологічний бар’єр: як сприймуть мій перехід на українську друзі, як ставитимуться у

громадських місцях? Та мої побоювання виявилися марними. Друзі поставилися з розумінням, хоча не всі могли підтримати розмову українською. У громадських місцях зустрічала люб’язність, іноді аж надмірну, намагання відповісти українською, а у тих, хто нею добре володіє, — неприховане задоволення від можливості поспілкуватися. Принаймні поки що не наштовхувалася на зауваження чи ворожість, як це було за радянських часів. Отже, **мовне середовище маємо створити ми самі**, необхідно лише кожному усвідомити важливість цього кроку.

Гадаю, українська мова повинна стати вжитковою серед знакових фігур, які мають мільйони шанувальників, що прагнуть наслідувати своїх кумирів. (Приміром, чула, що в Росії, де великою популярністю користуються групи “ВВ” та “Океан Ельзи”, деякі музичні колективи почали писати пісні українською). Але якщо шановані мною Андрій Шевченко або Олег Блохін не можуть зв’язати українською двох слів, брати Клички, вільно володіючи німецькою та англійською, котрий рік обіцяють вивчити державну мову, — про яке наслідування можна говорити? Правду писав Тарас Григорович Шевченко:

”І Коллара читаєте
З усієї сили,
І Шафарика, і Ганка,
І в слав’янофілі
Так і претесь... І всі мови
Слав’янського люду —
Всі знаєте. А своєї
Дастьбі...”

І в цьому випадку, знову ж таки, має бути принципова політика держави: якщо ти представляєш Україну, мусиш говорити українською.

Отож, як не крути, а мовне питання як важлива складова національної ідеології найперше має вирішуватися комплексно — саме на державному рівні. Загальновідомі наслідки діяльності “семи няньок”. Отож, мені здається, що необхідно створити **єдиний Державний комітет із національної гуманітарної політики**. У його обов’язки входило б:

1. Аналізування шкільних програм із української історії, мови та літератури і надання рекомендацій щодо їх поліпшення.

2. Відстеження порушень “Закону про державну мову” на всіх рівнях, починаючи з перших осіб держави і закінчуючи працівниками установ та організацій.

3. Контроль за телепродукцією: надання рекомендацій щодо створення культурологічних програм, які б виховували патріотизм; безкоштовного надання ефіру вітчизняним музичним гуртам та виконавцям, а також літераторам, художникам, науковцям тощо. Стягнення штрафів за показ у “праймтайм” фільмів з елементами насильства і порнографії, які сприяють розтлінню молоді, обмеження виступів на телебаченні громадян України, які не володіють державною мовою.

4. Створення широкої мережі безкоштовних курсів із вивчення мови на місцях.

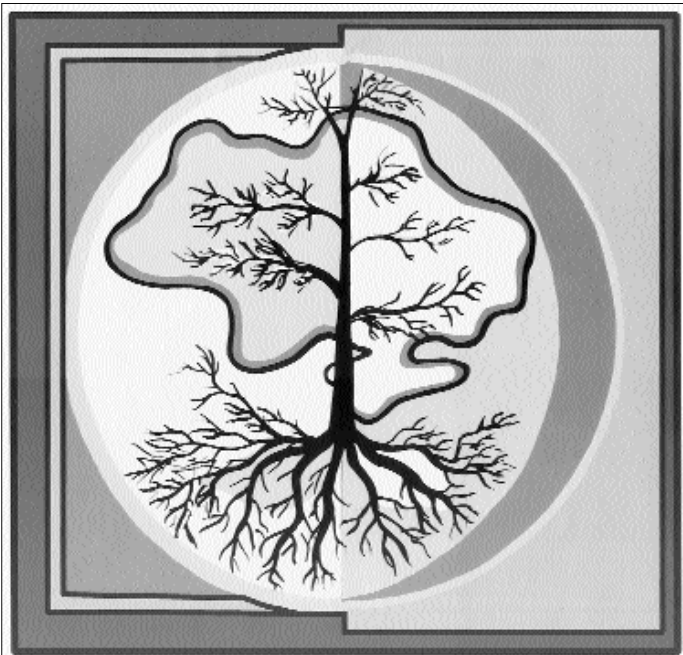
5. Розробка нормативних документів щодо пільгового оподаткування україномовних газет, журналів та книжок і контроль за їх виконанням; збільшення податків на привозну поліграфічну продукцію.

6. Проведення широкої інформаційно-роз’яснювальної роботи серед населення, яка піднімала б престиж України.

Список пропозицій можна було б продовжити.

Як свідчать наведені факти, у вихованні дітей у дусі патріотизму і любові до рідної мови пріоритетне значення має сім’я. Гадаю, у нас ще є шанс зробити так, щоб українською мовою розмовляли було **престижно**, щоб вона стала ознакою **елітності**, бо вже давно настав час повернути українській мові статус “панської”.

● **Тетяна НИКИТЮК,**
м. Київ

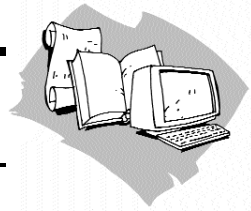
РІДНА МОВА – коріння нації!

Плакат. Авторки — Марина Ульяновіна, Ліліана Вітак

більшість суспільства помилково вважає діячами Росії. А не мешканці України, які залишили тут своє серце й увіковічили її у творах? Не армія — армада. Гадаю, інформація про таких людей допомогла б подолати комплекс меншовартості, отже, й сприяла б вихованню почуття національної гідності.

Найкоротший шлях інформування, ясна річ, через ЗМІ. Але всім відомо, що наш інформаційний ринок заповнили російськомовні видання із яскраво вираженим prorocійським спрямуванням, а українські ледь животіють на мізерних тиражах. Лише в одному кіоску № 509 м. Києва я нарахувала 41 журнал і 11 газет російською мовою і лише 1 журнал і 3 газети українською (згадаймо кількість українських видань у 20-ті роки). На жодному телевізійному каналі, а тим більше у “праймтайм”, не побачиш культурологічних передач. Зрідка у суцільному болоті американської кінематографічної попсипаптом вигулькне інформація, але стосується вона лічених, головним чином, знаних митців. А решта?

Ремарка. Лише національне радіо мужньо борсається з останніх сил, не зраджуючи патріотичному спрямуванню. Але його фінансове животіння тримає прихильників у

ІСТОРИЧНА РЕТРОСПЕКЦІЯ

Аксіоматично, що саме мова є однією з найважливіших ознак певної нації, а відтак визначає назву держави. Зрозуміло й те, що сьогоднішній мовний стан є наслідком певних історичних перипетій.

Україна потрапила у виняткове становище. Не возз'єднання, а, власне, приєднання України до Росії після Переяславської угоди в 1654 р. стало початком поступової втрати Україною своїх позицій як козацької держави, а з нею — втрати своєї автентичності. Тарас Шевченко ще в 1845 р. зрозумів фатальну помилку Хмельницького, різко виступивши проти нього у поезіях “Стоїть в селі Суботіві” та “Якби то ти, Богдане п'яний...”.

З того часу, прямо не називаючись колонією, Україна століттями, по суті, була такою, ставши донором не лише багатючих природних, але й інтелектуальних ресурсів. Але головне, — вона втрачала мову. Офіційно — починаючи з указів Петра I, неофіційно — коли українська освічена верхівка відмежовувалася від власного народу спочатку дарованими російськими царями привілеями, а з XVIII ст. ще й “панською” російською мовою.

Впровадження імперських структур в Україні, що почалося наприкінці XVIII ст., остаточно сформувалося на початку XIX ст. у вигляді 9 губерній: 3 — на Лівобережжі, 3 — на Правобережжі і 3 — на освоєному українцями ж таки Півдні. Після такої структуризації українські міста втратили самоврядування, дароване колись Магдебурзьким правом. Отже, й чиновництво надсилося “згори” і складалось або з росіян і невеликої частини українського дворянства, яке цілком підтримувало бюрократичну владу (Лівобережжя), або з росіян і поляків на Правобережжі, або було змішане, як на півдні. Але у всіх випадках, окрім впровадження самодержавницької політики, воно придушувало найменші прояви національного самовираження. Українська еліта, куплена чинами, а, головне, можливістю належати “хоч краєчком” до російської верхівки, охоче ставала на бік метрополії, зрікаючись свого народу, культури, мови, яка залишалася, здебільшого, мовою простого люду, “музицькою”. Довів літературну спроможність української мови спочатку Іван Котляревський “Енеїдою”, яка зажила великої популярності в Російській імперії, а потім Тарас Шевченко.

У XIX — на початку XX ст., всупереч Емському указу і Валуєвському циркуляру, виникає товариство “Просвіта” з багатьма осередками по всій Україні (а також у США, Канаді, Росії, зокрема у Петербурзі). Незважаючи на заборони і перманентні закриття тих чи інших осередків, “Просвіта” за повної відсутності українських шкіл, відіграла колосальну роль у збереженні української культури і мови. Навіть такі тодішні періодичні видання, як “Киевская старина”, “Киевские губернские ведомости”, “Украинская жизнь” (яку, до речі, редагував у Москві Симон Петлюра) і чимало інших, хоча й друкувалися російською, але подавали інформацію про історію, звичаї, культуру українців, широко висвітлювали панораму життя українства у державі та далеко за її межами.

Створений Леніним у 1922 р. СРСР остаточно покріпачив Україну, залишивши лукаву обіцянку вільного виходу, щоправда, за згоди комуністичної партії. Так само лукаво вирішувалась і національна проблема. Для зміцнення своїх, ще не досить твердих позицій, компартія розпочала політику так званої коренізації (в Україні вона мала назву українізації), бо кінче потребувала підтримки неросійських народів. Та попри приховану мету українізації, 20-ті роки дали могутній поштовх до розвитку української культури. Література, кінематограф, театральна

драматургія базувалися, найперше, на українському матеріалі, використовуючи виключно українську мову. У вихованні національної свідомості визначальну роль відігравала саме культура, а ще — молода галузь, українознавство. Використання української мови поширювалось у партійних лавах та уряді. З цієї метою влаштовувалися курси з її вивчення, все діловодство перейшло на українську. Українізація охопила всі сфери життя, а надто — шкільну освіту. У 1929 р. 80 % шкіл і 30 % вузів вели викладання українською мовою. 97 % українських дітей навчалися рідною мовою. У рамках цієї політики відроджувалася й українська преса. З 426 газет республіки 373 вихо-

Під час Великої Вітчизняної війни Україна знову опинилася у винятковому становищі. За чисельністю, кількість українців, мобілізованих до лав Радянської Армії, була другою після росіян. З-поміж 3,8 млн. радянських військовополонених 1,3 млн. становили українці. При відступі радянських військ, застосовуючи тактику “спаленої землі”, Сталін наказав знищити всі неевакуйовані підприємства республіки. Таку ж саму тактику застосував і Гітлер, залишаючи Україну. Таким чином, економіка республіки була майже повністю зруйнована. Під час війни загинув кожен шостий житель України, з 2,8 млн. остарбайтерів 2,3 млн. — українці. Тож у війні, по-

ським буржуазним націоналізмом”, яку в республіці втілювали у життя “свої” ж таки Скаба і Маланчук, кинула за ґрати Сверстюка, Світличного, Дзюбу, понівечила долі багатьох українських патріотів. Загадкова пожежа у бібліотеці АН, під час якої згоріли безцінні документи з історії та культури України, засвідчила, що влада не гребує ніякими засобами, аби придушити волелюбні прояви народу.

За Брежнєва русифікація посилюється. Щоправда, Перший секретар КПУ П. Шелест, разом із відстоюванням економічних інтересів України перед Москвою, активно захищав мовні та культурні права народу. Але саме за “потурання україн-

ви. І в цьому я цілком переконана. А те, що давно триває агонія, у мене особисто не викликає сумніву. Невже в цьому контексті не досить розмов про другу державну або “утиски” російської?”

...Ніколи не забуду того болю і сорому, коли кілька років тому потрапила на обговорення “проблеми російської мови в Україні”. Організатором цього дійства був “СЛОН” на чолі з колишнім правозахисником Маленковичем. Про що йшлося — і так зрозуміло. Вразила безпорадність наших вельмишановних і відомих науковців, які брали участь у цих, так званих, дебатах. Не знайшлося у них аргументів на протипаути цій цинічній брехні, бо ж загально відомо, що у Криму і Східному регіоні майже не існує українських шкіл, що із 17-ти тисяч поширюваних в Україні видань, переважно більшість складають російськомовні, що української не почуєш на вулиці.

А скільки існує дотичних проблем! Занедбана українська сучасна література. Авторі мають сплачувати чималі гроші за видання своїх творів. Українська книжка не в змозі конкурувати з навалом привозних книжок ні за тиражами, ні за ціною. Таке ж становище і з музичною продукцією. Диски і касети із записами наших виконавців удень зі свічкою не знайдеш. А ціни... Натомість у магазинах — засилиа попси з сусідньої держави, яка, до речі, формує спрощений смак, а відтак відвертає молодь від багатьох оригінальніших і професійніших, але складніших українських музикантів. На розкрутку та оплату пристойної сцени вони не мають коштів, держава ними не цікавиться, а меценати в Україні, певно, перевелися. В ефірному просторі панують виключно російськомовні FM-радіостанції. Фактично, загинув український кінематограф. Але ж усе це — складові ідеології, які покликані формувати духовність, національна культура, яка має оберігати і пропагувати нашу мову...

Ремарка. Історичні катаклізми зробили з нас надто толерантну націю (щоб не сказати — безхребетну і залікану). На догоду іншим країнам ми ладні віддати зброю, знищити власне виробництво, село, культуру, мову — тільки б називатися демократичною державою. Але в усіх демократичних країнах існує таке поняття, як **національна гордість**. Саме вона змушує визначати пріоритети на користь власної держави, народу, мови. Приміром, французи її мають, бо не пускають у свій мовний простір англійську. Так само оберігає свою мову, як ознаку державності, переважна більшість цивілізованих країн світу.

ДЕЩО З АВТОБІОГРАФІЇ

Я — киянка у третьому поколінні. З колиски, коли у дитини формуються мовні навички, чула лише російську. Мова школи, оточення також була російською. Школа зробила все можливе, щоб прищепити стійку нелюбов до української мови та літератури. Це стосувалося не лише якості викладання (вчителями української, принаймні у місті, ставали за залишковим принципом, та й одержували вони меншу зарплатню, ніж учителі російської). Варто, либонь, передивитися шкільні програми 60—70-х років, щоб переконатися у цілеспрямованому прищеплюванні цієї нелюбові. (Не кажу про тотальну брехню відносно української історії). Ясна річ, про виховання нас у дусі українського патріотизму — не могло бути й мови. Ми росли національними невігласами, навіть не замислюючись над своїм принизливим і жалюгідним становищем.

Щоправда, формування національної свідомості як початкового етапу патріотизму особисто у мене почалося з прищеплення моєю матір'ю, Антоніною Пилипівною Ткачук-Лисенко, національної гідності. Вихованка комсомолу і партії, вона

Закінчення на с. 6

«А СВОЄЇ»

Низка подій останніх місяців, які стосуються проблеми української мови, спонукала вдатися до незвичного для мене жанру. Пишу на цю тему вперше — дуже вже наболіло.

Нерідко доводиться чути, що, буцімто, це питання надто дріб'язкове, з огляду на наші економічні негаразди. Але, вважаю, ставлення до мови — один із найважливіших політичних чинників, від якого залежить шлях розвитку країни, її безпека, її місце у світовій спільноті.

Відразу зауважу: я — російськомовна українка, у якій тече російська та польська кров, городянка, люблю і знаю російську класичну літературу і маю чимало друзів серед росіян, ніколи не належала до жодної партії. Тривалий час, вихована радянською ідеологічною системою, навіть не замислювалася над місцем України та української нації у світовій співдружності, не кажучи вже про те, що просто не відчувала себе україркою. Тобто, я одна з багатьох. Одурених, ошуканих, із понівеченою свідомістю, “совків”. Тому вважаю, що маю моральне право на деякі, так би мовити, радикальні зауваження та міркування.

Тетяна НИКИТЮК

дили українською мовою. Саме в ці роки українська стала основним засобом спілкування.

З приходом до влади Сталіна, початком індустріалізації та колективізації, збільшується населення українських міст за рахунок вихідців із села. Спочатку традиційно російськомовне міське населення не в змозі було асимілювати таку велику кількість новоприбулих, тому в містах українська мова не була рідкістю. Штучний сталінський голодомор 1932—1933 років знищив — фізично і морально — селянство, яке завжди було носієм національної культури і мови. У свідомості людей — на кілька поколінь — оселився страх, почуття приреченості від думки, що ти — просто гвинтик у могутній державній машині, якому не дано розпоряджатися навіть власним життям. Великий терор 30-х (винищення, з одного боку, селянства як носія мови, з другого — знищення української інтелігенції як носія прогресивної культури, наплив тисяч російських функціонерів, які впроваджували у республіці індустріалізацію, а особливо жорстоко — колективізацію, переселення в Україну жителів Росії з метою асиміляції корінного населення) призвів до подальшої русифікації суспільства. Та й радянський уряд вирішив, що українізація надто далеко зайшла. У 1933 р. Сталін проголосив основною загрозою для радянського суспільства місцевий націоналізм. Скоротилася кількість українських шкіл, бібліотек, вилучалися твори наших класиків, заборонялися п'єси, закривалися театри. Удару зазнала й преса — наймасовіший розповсюджувач українських ідей та мови. Національна ідея про самотність українства тепер стала називатися націоналізмом. Офіційно російська мова була проголошена мовою міжнародного спілкування в СРСР задля кращого виховання “почуття інтернаціоналізму”. Узаконене домінування російської мови над іншими призвело до самозвичення росіян, наслідком якого стала шовіністична зверхність щодо інших народів.

руч із величезними матеріальними втратами, республіка (вдруге після голодомору) зазнала і колосальних людських втрат. Чисельність жителів України зменшилася і в результаті масових репресій стосовно тих, хто залишався на окупованій території, перебував у полоні чи воював у загонах УПА. Демографічна криза сприяла поглибленню русифікації. Тим більше, що у проголошеному після війни тості, Сталін відкрито назвав росіян найвидатнішою нацією з-поміж усіх, хто виводив до СРСР. Це був знак для партійних функціонерів в Україні розпочати кампанію проти “українського буржуазного націоналізму”. У молодь потрапили твори літератури, мистецтва, історії, які послили оминути провідну роль Росії.

На початку правління Хрущова Москва обрала тактику “пряника”. Про це свідчило й помпезне святкування 300-річчя Переяславської угоди, і передача Україні Криму. Десталінізація, розпочата на XX з'їзді партії, вселила надію на національне відродження. У середовищі творчої інтелігенції, дедалі поширюючись на інші верстви населення, все голосніше лунало невдоволення жалюгідним становищем української мови. Поряд із цим обговорювалися питання історіографії та літературознавства, які зазнали русифікованого трактування. І якщо Кремль пішов на поступки, дозволивши видати низку багатотомних енциклопедичних видань, то в мовному питанні нищівного удару зазнала національна освіта. За псевдоліберальною реформою 1958 р. батьки одержали право вибирати мову навчання для своїх дітей. Оскільки всіляко заохочувалося вивчення російської мови, склалася парадоксальна ситуація, коли в Україні кількість російських шкіл значно перевищувала кількість українських. На захист національної культури і мови піднялося нове покоління письменників — “шістдесятники”. Зокрема вони вбачали духовний розвиток народу в правдивому відтворенні вітчизняної історії, у наданні пріоритету українській мові. Нова хвиля боротьби з “україн-

ському націоналізму” його й було знято з посади. Його наступник Шербицький утримався в кріслі протягом рекордно довгого строку завдяки слухняному виконанню розпоряджень Кремля щодо підпорядкування економіки України центрові, а також завдяки поглибленню русифікації та придушенню вільномудства.

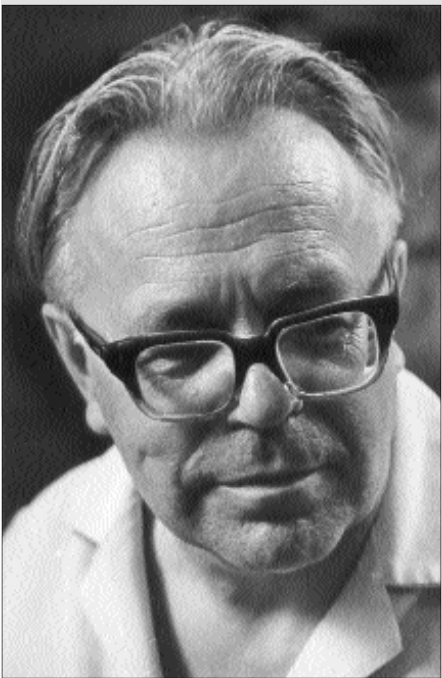
Наведені історичні факти відтворюють цілісну картину політичних причин, унаслідок яких одна з найбільших європейських країн втрачала чи не головну ознаку нації — свою мову.

Що ж відбувається в Україні після проголошення Незалежності? Здавалося б, довгоочікувана свобода дає необмежені можливості для розвитку національної культури та мови. І на початку національне відродження начебто набирало сили. Але нині, попри мажорні звіти наших можновладців, ми немовби знову повернулися до часів російського самодержавства і послідовної політики русифікації за радянських часів, бо титульна українська нація в плані мови перебуває сьогодні фактично у стані національної меншини. І не треба заспокоювати себе тим, що, мовляв, середня і частково вища освіта перейшла на державну мову. Поза лекціями й уроками викладачі, школярі та студенти розмовляють здебільшого російською. Пригнічений комплексом меншовартості, яка впроваджувалася століттями, український народ і нині соромиться власної мови, вважаючи ознакою елітності мову сусідньої держави.

Деформоване поняття “елітності” спонукає селянську молодь навипередки сумлінно опановувати російську, щоб, бува, у місті ніхто не назвав “жлобом” чи “кугutom”. Навіть не замислюючись, ми цим самим визнаємо, що так і залишилися колоніальною країною, і такої нації, як українці, просто не існує. То навіть ми чекаємо поваги від світу (а з нею — вступу до всіляких міжнародних організацій, надання кредитів тощо), якщо не поважаємо себе самі? Смерть мови — то смерть держа-

МИКОЛА ЛУКАШ, МІЙ НАЙБЛИЖЧИЙ СУСІДА

Думається, кожен, кому пощастило спілкуватися з Миколою Олексійовичем Лукашем, і досі перебуває під впливом теплового погляду його привітних очей, притишеної, але досить виразної і приємної для слуху його мови. Ще під час навчання в університеті чув немало цікавого про нього від старших колег і викладачів як про унікального, талановитого перекладача, а ближче познайомився тільки влітку 1968 року, коли сама доля зробила нас найближчими сусідами в щойно зведеному будинку Спілки письменників України по вулиці Суворова, 3. За двадцять років тих зустрічей і розмов у нас було стільки, що можна написати цілу книгу, та розповім наразі тільки про декілька епізодів.

У ті роки в нашому будинку мешкало близько тридцяти письменників різного віку, різних обдарувань, різних характерів. Одні місяцями не з'являлися на людях, інші щодня в побідню пору, а ще частіше в надвечір'я збирались у парку Слави і, русаючи улюбленим маршрутом — алеями, доріжками, простували до оборонних стін Києво-Печерської лаври, де у затінку дерев гомоніли. Там часто можна було зустріти Миколу Лукаша, Анатолія Костенка, Василя Бережного, Валентина Лагоду, Євгена Гуцала, Михайла Рубашова і багатьох інших. Микола Олексійович умів цікаво розповідати і, як справжній інтелегент, терпеливо, уважно слухати, ніколи не перебиваючи співрозмовника. А вже після виключення зі Спілки його все частіше можна було побачити самотнього біля будинку чи десь на алеях парку, а то й біля Дніпра. Він завжди охоче ділився своїми думками про мої поетичні чи прозові твори, цікавився, як працюється, як дружина, діти.

Уся наша родина пишалася знайомством із видатним майстром слова і мужньою людиною, яка подала голос на захист Івана Дзюби та інших правозахисників у страшні часи тоталітаризму.

Микола Олексійович умів широ, по-справжньому радіти творчому успіхові інших письменників, митців. Він, для прикладу, одним із перших привітав мене в 1968 році із виходом роману “Грань”, який наступного року перевидали в США, також із появою моєї статті “Собори душ людських” про роман Олеса Гончара. Коли мене звільнили з посади відповідального секретаря газети “Літературна Україна” і я розповів йому, як це брутально було зроблено після вказівки із ЦК КПУ на президії правління Спілки письменників України, він поклав мені руку на плече, побатьківському став заспокоювати: “Олесе, не переживайте, Ви вчинили правильно і мужньо. Ви ніні серед п'яти критиків, які першими сказали правдиве слово про Гончарів “Собор”, це — викик системі. Проминуть роки і Ви будете пишатися своєю статтею. А робота знайдеться...” Все так, тільки влаштуватися на роботу було дуже важко, і ходив я серед безробітних до 1984 року.

Декілька слів про умови. Нелегко працювалося Миколі Олексійовичу, і не тільки тому, що жив він у постійній матеріальній скруті, мешкав у тісній однокімнатній квартирі, де навіть кухню “окупували” книжки. Часто і знайомі колеги відбирали у нього багато

дорогоцінного часу, я вже не кажу про молодих неофітів, які без попередження просто з'являлися на порозі, вимагаючи виділити для них хвилину-другу, що, зрозуміло, перетворювалися на години.

Ще більше часу відбирали приховані недоброчинці, які надсилали свої брудні анонімки. Було немало й таких, з якими Микола Олексійович не хотів бачитися, а особливо у своїй квартирі. До нашого будинку навідувалася часто і так звана кололітературна братія, що звикла до єдиного — добре випити за чийсь рахунок і годинами марнувати час пустими балачками. Унадивився до мого сусіди один колишній його землячок. Довго терпів його Микола Олексійович і врешті перестав відчиняти для нього двері. Непрошеному гостеві не сподобалася така переміна, — наступного разу приходив напідпитку і після безуспішного гримання у двері став погрожувати: “Лукаш, відчини по-доброму, а то я всім розкажу, хто ти є. Чувеш? Я знаю, що ти вдома, я бачив світло у вікні...” Двері, звісно, не відчинялися, і тоді на весь поверх лунали непристойні, лайливі слова, погрози: “Ах ти, петлюрівець... я тобі ще устрою”. Одного разу я присоромив цього нахабу, вимагаючи, аби він залишив у спокої Миколу Олексійовича.

Згодом Микола Олексійович сказав, важко зігхаючи: “Дарма ви заговорили з ним, тепер він і вам не дасть спокою”. І справді ще не раз з'являвся той чоловічок на дев'ятому поверсі, по черзі гримав у двері то до “петлюрівця”, то до “бандерівця”, погрожуючи всім розповісти, хто ми є насправді, і нині він ще має нахабність, зустрівшись на вулиці,

вітатися чи починати розмову про те, який у нього геніальний земляк і як він шанував його... Нехай Бог буде йому суддя.

В останній рік життя здоров'я Миколи Олексійовича дуже погіршилося. Стривожилися друзі, колеги, радили чимшвидше лягти на обстеження. Була ще наша остання зустріч... Наступного разу я вже їхав до Миколи Олексійовича на цвинтар. Там зібралися рідні, друзі, колеги, щоб пом'янути його. Щирі сердечні слова говорили Григорій Кочур, Дмитро Паламарчук, Євген Сверстюк і ще хтось, не пригадую. Мабуть, тільки тоді ми всі відчули, якої неоправданної втрати зазнала українська література, наша культура, увесь український народ.

Проминуло небагато часу і в квартирі № 31 з'явилася сестра Миколи Олексійовича Парасковія. Вона часто заходила до нас, бідалася за долю квартири, яку тодішній профком вирішив надати іншому письменникові. І тут виникла проблема: куди примістити велику книгозбірню, меблі... Як і друзі, колеги небіжчика, я підтримував ідею створення меморіальної квартири Миколи Лукаша. Однак ніхто з тодішнього керівництва Спілки не пристав на таку думку, мовляв, музей треба буде відкрити в будинку в Кролевці на Сумщині, де народився письменник.

Переконавшись, що квартира незабаром матиме нового господаря, Парасковія Олексіївна ще більше розхвилювалася, щовечора приходила до нас, запитувала: “Що робити з книгами? Комісія з творчої спадщини радить передати книгозбірню науковій бібліотеці”. Тоді я, працюючи редактором поезії у видавництві, не міг чимось зарадити у такій важливій справі. Свою допомогу виразив в іншому. Побачивши, що майже на всіх книгах немає ні факсиміле, автографа, ні будь-якого знаку, що вже сприяло б їх розпорощенню у майбутньому, порадив замовити у майстерні печатку “Книгозбірня Миколи Лукаша”. Невдовзі така печатка була виготовлена, і вже наприкінці першого дня сестра прийшла до нас, показуючи сині від пасти руки: “Ой і багато тих книг у Миколи...” Це була нелегка праця, але, саме завдячуючи їй, тепер кожна книжка засвідчувала, що то його власність.

Віриться, із часом стане легше жити в незалежній Україні, про яку так мріяв Микола Олексійович, стане заможнішою наша держава і достойно буде вшановано одного з найталановитіших майстрів українського слова, буде опубліковано всю його спадщину, з'являться вулиці, школи та бібліотеки, названі його іменем.

● Олесь ЛУПІЙ

ПРО-ЧИТАННЯ

У ПОШУКАХ ГЕРОЯ «ПЕРЕХІДНОЇ ДОБИ»

Творчість цього прозаїка давно привертає увагу читачів. Аби втаємничити і Вас, шановний друже, пропонуємо Вашій увазі уривок із передмови Віктора Міняйло до книжки оповідань А. Гая “Блаженна Марія”, що вийшла торік у Білоцерківському видавництві “Буква”. До речі, письменники Київщини на своїх зборах обрали Анатолія Гая головою обласної Спілки.

Не треба довго доводити, що в кожному письменникові притаївся проповідник. Як і в кожному проповідникові аж кипить та не збігає письменник. Св. Іван Богослов був у миру геніальним письменником, і навіть сам Господь наш Ісус Христос для просвітлення наших убогих умів складав повчальні притчі, які не старіють уже дві тисячі літ. І сьогоднішній літератор, змальовуючи наш суперечливий, складний час, не може обійтися без своєї власної оцінки суспільних явищ, щось із них засуджуючи, а щось схвалюючи, тобто викладаючи свій морально-етичний ідеал.

Але суспільне буття не залишається незмінним і в розвитку своєму зазнає революційних чи еволюційних змін, між якими, хоч як судити, а певний час триває “перехідна доба”. Речник суспільної свідомості — письменник, якому випадає обмірковувати цей складний відрізок часу, зазнає великих творчих труднощів, бо, вивільняючи паростки нового, ранивши об пересохле коріння старого...

Ось перед нами книжка оповідань досвідченого й, треба сказати, обдарованого письменника Анатолія Гая, творча доля якого склалася майже в згадану “перехідну добу”.

Уся книжка “Блаженна Марія” написана автором дуже спостережливим, добре знаючим предмет опису, з майстерними діалогами, які свідчать про потенційні можливості Анатолія Гая і в драматургії — без описових надмірностей, без жодного слова фальші. Під кращими оповіданнями, як то: “Блаженна Марія”, “Мічений”, “Березовий сік”, “Царське полювання”, “Рій”, — підписався б найдосвідченіший майстер.

За кожною книгою автора — нештатна життєва ситуація, в якій він був не лише спостерігачем, а безпосереднім учасником подій, часто дуже небезпечних. За кожною — важка праця. Та найважче писалась ось ця, вистраждана книжка “дорослих” оповідань — роздуми про пережите народом, про втрачені ілюзії покоління, про невизначене майбутнє української нації й прихищених нею народів, про існування люду без видимих ідеалів.

А може, це просто авторський художній засіб — методом виключення примарного царства підводити читача до випробуваних протягом двох тисячоліть ідеалів Христа?..

● Віктор МІНЯЙЛО, лауреат Національної премії України ім. Т. Шевченка і премії ім. А. Головка

*Дош іде в Сант-Яго
Темньої ночі.
Сон-цвіт сріблом волохатим
голий місяць оторочив...*

Я відразу здогадався, що це переклад вірша Федеріко Гарсія Лорки “Мадригаль містові Сант-Яго”. Далі звучали “Співанка про Богородицю-мореходочку” та інші вірші галісійського циклу. Пригадую, як приємно вразила мелодійність мови, витонченість образів, особливо галицизми: “Ходімо тихонько берегом до броду”, “Штири воли, як соколи”, “Несут шкляні голубойки”, “Ходіте, легіні, із гір і з долин” та інші. Коли Микола Олексійович закінчив читати увесь цикл, я привітав його із творчим успіхом. “От бачите, а дехто із моїх колег цього не розуміє, кажуть, що це може принизити мистецький рівень перекладу”, — сказав наостанку Микола Олексійович.

Тоді він жив передчуттям виходу в світ одностомника лірики Лорки у видавництві “Дніпро”. Поява цієї книжки, як і одностомника творів Й.-В. Гете в серії “Шкільна бібліотека” у видавництві “Молодь”, де було вміщено знаменитого “Фауста” у його перекладі, стали небуденною подією в літературно-мистецькому житті кінця 60-х років. Сотні, тисячі студентів, викладачів, літераторів, журналістів відкривали для себе великих письменників європейської літератури, завдячуючи Миколі Лукашеві.

Нещодавно у Київському видавництві “Довіра” з'явилася нова книга. Словник-довідник “Фразеологія перекладів Миколи Лукаша” за редакцією О. І. Скопненка та Т. В. Цимбалюк. Над виданням працював Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні. Це чи не перша в історії вітчизняної лексикографії книга, яка найповніше описала індивідуально-авторські вживання фразеологічних одиниць, приказок та прислів'їв. Їх до словникового реєстру ввійшло понад 6 тисяч. Погодьтеся, що це — немало.

ГОЛОД — ЯК ВІЙНА

Непорозуміння викликає визнання трагедії 11 вересня 2001 р. та іншого Зла “...характерним симптомом нинішнього стану розвитку людства”. По-перше, не “розвитку”, а “деградації”, якщо ми погодилися з таким фактом. По-друге, вона — слюза і ще менша частка в системі світових трагічних явищ, які характеризують стан людського падіння з моменту створення світу. Що ж стосується “частки” як такої, то її “наука” відома: американці вбивають арабів, араби — американців. У перші дні після трагедії США сказали Правду: “напад”, “війна”. Зрозуміло, партизанська. Якоїсь іншої араби (і не тільки) вести не можуть. Потім заговорили про тероризм (!!) Так треба. Влада — Неправда.

Причина деградації людства в іншому: спочатку був Обман! Про це саме пише Катерина Омельченко — “Темний бік свободи”, “СП” ч. 18, 30 квітня — 8 травня 2003 р.; Євген Голибард — “Діти хочуть правди”, “СП” ч. 20, 14—20 травня 2003 р.

Обман удосконалюється політикою, наукою, мистецтвом. Плутарх наводить факти історії, коли вбивства собі подібних починалися з ініціативи не імператорів, а плебейської маси! І не за їжу, як стверджує автор наукового проекту. Хіба США голодні?

Наполеон, закликаючи санкюлотів до Єгипту — вбивати мамелюків, обіцяв кожному по три гектари землі у Франції. Санкюлоти залишилися кістками в Єгипті, а Наполеон став імператором Франції.

Сталін після випробування першої атомної бомби казав: “Мир будет сохранен и упрочен, если народы мира возьмут дело Мира в свои руки и будут отстаивать его до конца”. І роздмухав нову війну в Кореї, і став батьком народів світу. Вожді не були голодні.

Ні, не харчування і розмноження є підвалинами нашого розтління і падіння, а Обман і жадоба світової влади у всіх сферах людської діяльності, у т. ч. в науці. Достатньо звернути увагу на сучасну боротьбу за владу, яка віддзеркалює гріхопадіння розумної істоти.

ПРО РІЗНИЦЮ МІЖ РІВНЕМ ДОСКОНАЛОСТІ

“Розкриті закономірності первнів живої речовини дозволили встановити... причину, що змусила безсмертні одноклітинні організми ступити на шаблі еволюції, організовуючись у багатоклітинні організми всіх рівнів, втрачаючи при цьому свободу і, отже, знаходячи смерть. ...Напрямок цього еволюційного кроку був єдино правильним, тому що він спрямований до реалізації вищої і єдиної мети — Розуму”. Дослідження “уможливили визначення першопричин трагедії цивілізації” “недосконалістю людини як біологічного виду в енергоречовинному обміні з навколишнім середовищем, що

зумовлена винятково гетеротрофною (тваринною) формою харчування”, “...способу видобутку”, “й розподілу їжі”, “неможливості виходу людини за межі Землі”, “утилізації біовідходів” тощо.

Недосконалість людини обґрунтовується “двома рівнями досконалості: попереднім — людини примітивної, але хитрої, що займає вищий ярус тваринного світу завдяки сформованій функції Розуму, та наступного — Людини Розумної, Людини Космічної. Тобто, ми подолали тільки 2% свого висхідного еволюційного шляху між двома суміжними еволюційними станами”.

Такий хід наукової думки породжує питання, протиріччя, дилеми. Організми одноклітинні стали багатоклітинними, свободні — несвобідними, безсмертні — смертними. Чи треба вважати такий крок еволюції “єдино правильним, тому що він спрямований до реалізації вищої і єдиної мети”? Якої мети? Розуму? Вищої організації? Людини соціальної?

ХТО РЯТУВАТИМЕ ЦИВІЛІЗАЦІЮ?

“У людства є шанс вижити”, під такою назвою “СП” ч. 19 ц. р. надрукувала статтю академіка Луценка про порятунок цивілізації, до написання якої його спонукала деградація людини, яка, на думку вченого, “...є найбільш агресивною, найбільш хижою шлунковою істотою в Природі і, перебуваючи на Вершині харчових ніш усього живого, практично вичерпала їх, чим і зумовила незворотний процес власної загибелі і загибелі всього живого”. Природні функції харчування і розмноження вважаються вихідним, базовим Злом. Таке припущення відоме з позаминулого століття (мальтузіанство), але, як бачимо, продовжує хвилювати вчених і сьогодні.

Так усе ж це й призвело до трагедії цивілізації! Що “правильне”? Недосконалість людини як біологічного виду — має шлунок і їсть “борщ з квасолею разом”? Ні! На кожному етапі еволюції був відповідний рівень досконалості, а різниця між ними не є і не може вважатися недосконалістю.

Перший літак, який полетів, був досконалим для свого етапу розвитку. Діоген Синопський (400—325 рр. до н. е.) не був примітивним і хитрим, жив у діжці, називав себе громадянином світу та був героєм багатьох анекдотів того етапу еволюції. Розум на всіх етапах еволюції був розумним і хитрим, але наукові дослідження спромоглися розділити його на 2% розумного Розуму і 98% примітивного. Таким чином два хомо сапієнси перебувають в оточенні дев'яносто восьми хомо фарус — істот диких. А тому

“завжди передусім знищуються розумні індивіди”.

З ЧИМ НЕ МОЖНА ПОГОДИТИСЬ?

На підставі еволюції первнів живої речовини, появи Розуму, шлункової форми харчування, розмноження й агресивності розумної істоти робиться науковий висновок: “Для запобігання незворотньому процесу загибелі цивілізації” є тільки один шлях порятунку — “відкриття принципово нової невичерпної харчової ніші, тобто автотрофного харчування”. Увага! Автотрофні організми синтезують з неорганічних речовин (води, вуглецю, азоту...) органічні речовини, забезпечуючи наше існування, використовуючи енергію фотосинтезу. В чому “відкриття”? Якщо так треба, то нехай буде, але хіба вода, вуглець, азот — невичерпні?

Припустимо, що ми досягли наукової мети. Нові розумні істоти розкошуватимуть, бо в них Розум розумніший за наш. Але то вже не ми...

Яку цивілізацію і хто рятує?

Пропагуючи науковий проект “Автотрофне природно-генетичне харчування — шлях порятунку цивілізації”, автор залучає у свідки, починаючи з позаминулого століття, відомих учених, суміжні науки, дух і тіло розумної істоти. Не дивно, що стаття закінчується “про-токолом намірів”: “Людина знає...якісних змін на антропологічному рівні, а саме: значно збільшиться якість Розуму, сягнувши 100% його використання, що засвідчить перехід на активний — ноосферний стан розвитку; значно зменшиться кількісний показник фізіологічної можливості функції розмноження, що визначатиметься Розумом; значно збільшиться тривалість життя”.

Погоджуючись із безперервністю антропологічних змін і відносності їх певному етапу еволюції живої речовини, маємо збагнути,

НАУКА І МИ: ПОЛЕМІКА

що нам не відома кінцева мета Розвитку, хоча відома абсолютна істина: безперервно існуватимуть два рівні досконалості — “попередній” і “наступний”, 98% і 2%, якщо вони були вираховані на підставі відповідної наукової коректності. Таким чином, твердження про 100% використання Розуму на певному етапі взагалі некоректне, бо різниця між рівнями досконалості завжди існуватиме як даність. Не можна уявити стану, коли Розвиток у Природі припиниться, сягнувши свого 100% рівня. Така наукова концепція заганяє науку в глухий кут протиріч. Істину слід шукати в межах буття. Сьогодні не знайдеться жодної істоти, яка б погодилася, що використовує свій Розум тільки на два відсотки. У т. ч. й пан Луцюк.

ПРО ТРИВАЛІСТЬ ЖИТТЯ

Життя — акт самовираження істоти. Мішель Монтень у 38 років визнавав себе старим і відійшов від “активної еволюції”, віддавши 100% свого Розуму Франції середньовічного варварства: “Мені довелося жити в такий час, коли навколо надто багато прикладів неймовірної жорстокості”. Але ж можна почути й про 86-річного покійника: “Передчасно пішов”. Тривалість життя метелика — один світловий день, але він літає! Блискавки — декілька секунд, а яке самовираження! Яскраве, хвилююче, сповнене глибокого внутрішнього змісту, як келих Бахуса.

Якщо академік В. Луцюк реалізує свій проект — досягне самовираження. Ото й буде тривалістю його життя. Одноклітинні, вільні, безсмертні організми ступили на шаблі еволюції і створили Розум, Несвободу, Смерть — Зло. Усвідомлюючи недосконалість такого розвитку — деградації, автор наукового проекту передбачає повернення до безсмертя, але не до одноклітинного безсмертного організму, а до багатоклітинного, вищого, з розумним Розумом — людини соціальної. А це в свою чергу передбачає збереження головних функцій деградації — харчування, розмноження, Розуму, Несвободи, Смерті та іншого Зла.

Уникнути Зла людство не зможе. Воно завжди зберігатиме три головні функції буття: Інтереси, Економіку, Політику. Інтереси — харчування, розмноження, захист від несприятливих умов довкілля, боротьба за місце під сонцем для забезпечення фотосинтезу. Економіка — процес керування перетворенням ресурсів Розуму і ресурсів Землі для видобутку засобів існування. Політика — насильство законів. Єдиного мислення, при наявності десятків мільярдів індивідів, не буде. Інакше — ні розвитку, ні деградації. Зло — Добро!?

Зрештою, кожна ідея має право на існування.

- Іван ПРОКОПЕНКО

УКРАЇНА — З ТРИПІЛЬСЬКИХ ЧАСІВ

Видатний учений Сергій Шелухін вважав, що Україна — це земля, УКРАЯНА мечем, тобто, завойована нашим народом. Враховуючи первісне мирне заселення цієї землі нашими прапредками (за даними археології), логічне припустити, що ця свята земля виділена (украяна, викроєна) нам Богом. Український народ дістає у спадок від Бога один із найблагодатніших ареалів планети. Чи не тому Україна несе в своїй назві корінь “рай” (край) — земне пристанище Бога Сонця — “Ра”!

Ра, Ор, Гор, Хор, Хорс, Ур, Сур, Коло тощо — найдавніші назви Сонця у трипільців-оріїв. Сотні українських слів походять від древніх назв Сонця — горб, пагорб, орій, орати, курган, курка, ранок, рай, край, сурма, суржик, колосок, колач і багато, багато інших. Гора Хорив є в Україні і в Синаї. І слово “гора” (ор, гор), і назва гори “Хорив” (ор, хор) тісно пов’язані з правічними назвами Сонця і сонячних божеств.

Світова гора в уяві наших прапращурів — це своєрідна модель Всесвіту. Пам’ять про те, що гори є коліскою цивілізації, що на горах виникло життя, яке згодом перенеслося у долину, збереглося у святах Красної гірки, які раніше широко відмічалися напередодні Юрієвого дня. На горах запалювали ватри напередодні Великодня і в ніч на Купала.

На горі живе Сонце, яке в уяві наших прапрадідів відпочивало там після заходу за горизонт. Безмежні українські степи всіяні високими трипільськими, кіммерійськими,

скіфськими, сарматськими та козацькими курганами — цими рукотворними горами, до яких так прагнула і тягнулася душа наших предків. Археолог та історик Юрій Шилов при розкопках докіммерійських курганів у Подніпров’ї та Причорномор’ї дійшов висновку, що вони були древніми святилищами й обсерваторіями для оріїв-трипільців. У ті часи протоукраїнцями управляли жреці-брахмани, які володіли священними знаннями, передаючи ці знання у вигляді релігійних наспівів, переказів, легенд...

Про шанобливе ставлення до древніх курганів свідчить і те, що їх використовували для поховань своїх вождів кіммерійці, скіфи, сармати, які запозичили “курганну” культуру від трипільців. Ці земляні пагорби були для Подніпров’я тим самим, що піраміди для Нілу!

Через тисячі років дійшли до нашого часу легенди про рахманів, свято Рахманівський Великдень, назви поселень — Рахманівка, Рах-

манів, Рахмани тощо, козацькі чуби — “оселедці”, поховальні звичаї. З таким же успіхом могла зберегтись і трипільська назва нашої прадавньої землі, тим більше, що українська мова має значну кількість санскритських коренів слів. Від жерців-рахманів до волхвів могла дійти сама назва благодатної землі праукраїнців, щоб відродитись у потрібний час — на тому самому місці.

У літописі “Повість врем’яних літ” збереглася інша назва брахманів — служителів древніх курганів: “Закон же у ІУКТРИЯН, яких ще називають врахманами і АСТОРО-ВИТАМИ, від прадідів за приклад і благочестя взятий...” Отже, наш літопис найосвіченішу касту брахманів називає також уктриянами та осторовитами. Корінь “ук” в давньоукраїнській мові означав мудрий,

розумний, учений. Наприклад, у гуцулів досі є слово “укий”. Звідси і слова наука, неук тощо. Тому логічно припустити, що “ук-трияни” — мудреці, вчені люди. Частка “трияни”, мабуть, те саме, що й “трояни”, тобто, шанувальники брахманівського вчення про триєдність світобудови.

Валерій Ілля в статті “Атлантида, скіфи-боги-велетні та грекоримська міфологія” (“Основа”, №23, 1993) звернув увагу, що в стародавньому Єгипті писарів називали скрібами, а каміння з вишкрябаними письментами — вістряками (в російській мові “острякі”). Ці назви, як не зрозумілі західним ученим, не перекладалися. Але для українця переклад цих слів не потрібний...

То, можливо, остеровити — це люди, які володіли письмом?!

Таким чином, усі три слова “Повісті...” — іуктрияни, врахмани і остеровити — це синоніми, які можуть означати: мудрі, розумні, вчені, письменні люди. Тоді слова “украї”, “Україна” — це земля, країна, на якій проживають мудрі, вчені, письменні брахмани, вони ж уктрияни чи остеровити.

У 1877 році Андрій Великанов назву “Україна” вивів від санскритського слова укхраіа — “пагорб”, “земляний горбок” (сучасне написання — ук(х)раіа), але надав йому значення “рубежа, який охороня-

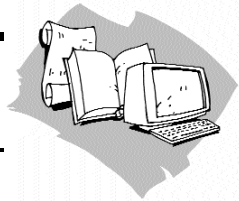
ГІПОТЕЗА

ється сторожовими пагорбами-кур-ганами”. Тобто, А. Великанов прийшов іншим шляхом, але до тієї ж сумнозвісної “окраїни”. Та тепер ми знаємо, що ці земляні пагорби насипані не на якійсь границі і не на окраїні, а розташовані по всій величезній території проживання наших предків. Та й, мабуть, не існує народу, який би себе вважав окраїнним, другорядним, та ще й тисячі років зберігав би в пам’яті таку непривабливу назву.

Враховуючи дослідницькі здобутки Юрія Шилова і трактування А. Великановим слова “укхраіа” в перекладі з санскриту, а також незаперечні свідчення “Повісті...”, можна обґрунтовано припустити, що слово “Україна” — це земля брахманів-уктрів-остеровитів і святилищ-пагорбів (храмів-жител Сонця). Тобто, — **ЗЕМЛЯ (КРАЇНА) МУДРЕЦІВ І СВЯТИХ КУРГАНІВ**. Так само Єгипет називають “країною фараонів і пірамід”.

Назва “Україна” так довго зберігалась у пам’яті наших предків і так шанувалась ними, бо була для них (як і для нас) синонімом **СВЯТОЇ ЗЕМЛІ**.

- Володимир ВІТЕНКО, член ВУТ “Просвіта”, м. Ужгород

НЕДОТЕПНЕ ПОВОДЖЕННЯ ПРИ НЕВМІННІ ОБЕРТАТИСЯ

Люблять у нас у Херсоні паркани розмалювати. Чого тільки не прочитаєш, яких тільки художніх див не набачишся. Їдеш на роботу — є написи, їдеш з роботи — вже зафарбовано. Але один “лозунг” довго ніхто не зафарбовував, дуже вже вражав він своєю категоричністю. На гладенькій бетонній плиті, що огорожувала новобудову неподалік зупинки “Вул. Леніна”, великими акуратними літерами чи то крейдою, чи шматком білої цеглини хтось написав: “НЕЗНАННЯ ДЕРЖАВНОЇ МОВИ — ОЗНАКА ДЕБІЛІЗМУ!”

Понад рік день у день споглядала я цей напис, тому не тільки запам’ятала його, а ще і якимось чином інколи почала ловити себе на думці, що десь підсвідомо саме так сприймаю людей, котрі не спромоглися вивчити мову держави, у якій живуть.

Зовсім по-іншому я сприймала правосуддя! Ото вже мудрі люди оті судді, бо яка ж то відповідальна професія вершити долі людей, виносити вирoki тощо. Та й хіба тільки я? Десь щось трапиться — одразу чуєш: “Ось я до суду звернусь!” Як до Бога неначе. Ми йдемо до суду — державної установи, на утримання якої платимо податки, та ще й починаючи не від розміру мінімальної заробітної плати, а з якоїсь химерної величини, що іменується неоподатковуваним мінімумом доходів громадян і становить усього 17 грн. Чесно так, законслухняно платимо, щоб вистачило на всіх державних чиновників та на всі установи, та все ж не вистачає — і все! І що будеш робити?

Ну от взяти правосуддя. Згідно зі ст. 129 п. 7 Конституції України, основними засадами судочинства є **гласність судового процесу та його повне фіксування технічними засобами**. Але ж насправді оте фіксування саме технічними засобами? Протокол судового засідання, який пишеться секретарем — то дуже, між нами кажучи, сумнівний документ. Щось не встигли записати, а щось і взагалі не записувалося, а ще буває так, що записується те, чого і не було насправді... Ну, надано мені право подавати зауваження на той протокол, так і що з того? Однаково останнє слово за суддею — як він вирішить, так і буде. І де ж тоді правосуддя, якщо тут — повний диктат? То що ж залишається людині, як не улещуватися та не намагатися задобрити суддю, неначе якесь язичеське божество? А щоб суддю правдою розгнівати? Та що ви, люди добрі!

Так трапилося, що, надивившись та насстраждавшись від тієї суддівської мудрості та справедливості, почала я вимагати від суду дотримання ст. 129 п. 7 Конституції України.

Є ж бо приказка: краще один раз побачити, ніж сто разів почути. А в ситуаціях із судовими засіданнями краще один раз почути автентичний звукозапис, ніж сто разів прочитати протокол судового засідання. Почала я писати звернення за зверненням. Спочатку відмовляли, казали, що суди погано фінансуються, тому немає таких пристроїв і взагалі то не для цивільних, а тільки для кримінальних справ і т. д. “Ні! — казала я, — буде по закону і по совісті!” І таки домоглася свого. По-

мовою, мені довелося погодитися на слухання справи російською мовою. Не поспішайте мене судити, бо якби Ви почули, як суддя розмовляє українською мовою — померли б від сміху! Але ж я не розважатися прийшла до суду, а вирішувати життєво важливі справи, тому довелося чимось жертвувати.

Зате одна з моїх свідків була більш категорична, вона заявила: “Я розмовляю українською мовою!” Суддя почав їй пояснювати, що процес ведеться російською мовою і вона

чали мій судовий розгляд фіксувати. Суддя особисто цим фіксуванням займався. Порядку стало більше. Уже суддя не дозволяв собі теревенити по телефону під час свідчень моїх свідків, а якщо хтось із його знайомих заходив до кімнати, де слухалася справа, суддя вже не ігнорував судове засідання задля того, щоб поспілкуватися з відвідувачами, та й образливих епітетів на мою адресу не стало і на моїх свідків перестали підвищувати голос та відкрито зневажати.

І все б воно нічого, але заманулося мені для поновлення в пам’яті окремих деталей прослухати отой запис... І що? При прослуховуванні я з подивом не почула окремих фрагментів засідання. Оскільки суддя, котрий вів мою справу, не вмів розмовляти українською

вмів свідчити російською. Свідок не погоджувалася, суддя наполягав. Тоді свідок сказала, що хоч і знає російську, але звикла розмовляти українською і, можливо, скаже російською щось не так, тоді всім буде смішно, то навіщо так чинити? Судді довелося поступитися.

Здалося б, до моєї справи ця суперечка не мала ніякого відношення, але те, що її не стало в записі, мене вразило. Ще раз прослухали запис — цього фрагмента в записі не було. То що ж це виходить? Невже запис можна фальсифікувати? Що ж іще вилучено, спробуй тепер згадай, як справа більше року розглядається?!

І знову пишу звернення, тепер уже з цього приводу. Розмовляю з суддею. Суддя за-

КРАТІЯ БЮРОВА

певняє мене, що я помиляюся, що фальсифікувати чи робити монтаж запису неможливо, а, взагалі, в його обов’язки не входить цим займатися.

Наступного разу мені було відмовлено у можливості дослухати запис мого процесу через те, що в посадові обов’язки судді не входить налагоджувати для мене апаратуру для прослуховування. Далі й до кінця судовий процес більше не фіксувався технічними засобами...

Чи варто казати, що в протокол записувалося усе саме так, як потрібно було, щоб вирішити справу в інтересах мого опонента — провладної структури та в інтересах самого судді, котрий на сьогоднішній день незалежний від громадян, але залежний від влади?

А на своє звернення про порушення правил фіксації судового процесу я отримала офіційну відповідь за підписом голови місцевого суду Суворовського району м. Херсона від 28.05.2003 р. № 7977: “З огляду на те, що в повноваження судді “Х” не входять обов’язки оператора по роботі з апаратами, він також не має фахової освіти в цій області, а отже, що може спричинити помилки з роботою на указаному апараті, для припинення подальших суперечок, зв’язаних з цим, **судді “Х” рекомендовано** бути більш уважним при роботі з цим звукозаписним пристроєм, а **при невмінні обертатися з апаратом утриматися від недотепного поведження з ним** і не робити які-небудь записи без навченого фахівця”.

Заплющую очі. Мимоволі впливля з пам’яті монументальна сіра бетонна плита з акуратним білим написом про дебілізм. А все-таки: що таке “**недотепне поведження**”?..

Далі в цьому листі знову посилаються на фінансові проблеми, через що суду не виділена одиниця оператора технічних пристроїв. Ловлю себе на думці, що суду потрібна ще і одиниця перекладача з української мови, щоб могли розтлумачувати таким як оце я, наприклад, що і досі ніяк не второпаю, як це можна недотепно поводитися з апаратом, та ще й уміти з ним обертатися? Що вже там лист провінційного суду, якщо офіційне видання Кабінету Міністрів України “Урядовий кур’єр” від 23 липня 2003 р. № 134 опублікував на останній сторінці повідомлення прес-центру Київського Управління СБУ, в якому розповів про вилучення оперативниками контрабандистів разом із транспортними засобами! Контрабандист, хоч і контрабандист, але все одно людина, то як же її примурувалися “вилучити”? Вилучити готівку? Розумію. Вилучити товар? Теж розумію. Вилучити контрабандистів разом із транспортними засобами?.. Не розумію. Тут у свідомості прогалина.

Що ж воно буде далі? Невже, навчивши наших можновладців розмовляти українською мовою, ми будемо їх розуміти ще мен-

ТОЧКА ЗОРУ

“земляний горбок” (сучасне написання — ук(х)райя), але придав йому значення “рубежа, який охороняється сторожовими пагорбами-курганами”. Тобто, А. Великанов прийшов іншим шляхом, але до тієї ж сумнозвісної “окраїни”. Та тепер ми знаємо, що ці земляні пагорби насипані не на якійсь границі чи околиці, а розташовані по всій величезній території проживання наших предків. Та й, мабуть, не існує народу, який би себе вважав окрайнім, другорядним, та ще й тисячі років зберігав би в пам’яті таку неприступну назву.

Враховуючи дослідницьку здобутки Юрія Шилова і трактовку А. Великановим слова “укхрайя” в перекладі з санскриту, а також свідчення “Повісті...”, можна обґрунтовано припустити, що слово “Україна” — це земля брахманів-уктрів-осторовитів і святилищ-пагорбів (храмів-жител Сонця). Тобто — ЗЕМЛЯ (КРАІНА, КРАЙ, РАЙ) МУДРЕЦІВ І СВЯТИХ КУРГАНІВ. Так само Єгипет називають “країною фараонів і пірамід”.

Назва Україна так довго зберігалась у пам’яті наших предків і так шанувалася ними, бо була для них (як і для нас) синонімом СВЯТОЇ ЗЕМЛІ.

● **Володимир ВІТЕНКО**, м. Ужгород

Наші північні сусіди повертаються до імперської догми, що начебто назва нашої держави походить від слова “окраїна”. Не тільки українці-русини, а всі споріднені з нами слов’яни традиційно проживали на найбільш придатних для хліборобства теренах. Родючі чорноземи були для них земним раєм, викроеним самим Богом. Тому й називали вони їх “Країною”. Для українців, поляків, хорватів тощо це слово було і є синонімом Батьківщини, рідної держави. Людина з хліборобським менталітетом ніколи свою землю-годувальницю не назве околицею чужої території. Для північних сусідів Україна-Русь, звичайно ж, знаходилася на краю їхньої землі.

Сергій Шелухін вважав, що Україна — це земля, УКРАЯНА мечем, тобто завойована нашим народом. Враховуючи первісне мирне заселення цієї землі нашими прапредками (за даними археології), логічніше припустити, що ця свята земля виділена (украена, викроена) нам Богом. Український народ дістав у спадок від Бога один із найблагодатніших ареалів планети. Чи не тому Україна несе в своїй назві корінь “рай” (край) — земне пристанище Бога Сонця — “Ра”!

Ра, Ор, Гор, Хор, Хорс, Ур, Сур, Коло тощо — найдавніші назви Сонця у трипільців-оріїв. Сотні українських слів походять від давніх назв Сонця — горб, пагорб, орій, орати, курган, курка, ранок, рай,

край, сурма, суржик, колосок, калач і багато інших.

Гора Хорив є в Україні і в Синаї. І слово “гора” (ор, гор), і назва гори “Хорив” (ор, гор) тісно пов’язані з правічними назвами Сонця і сонячних божеств.

Пам’ять про те, що гори є колицю цивілізації, що на горах виникло життя, яке згодом перенеслось у долину, зберглося у святах Красної гірки, які раніше широко відмічалися напередодні Юрієвого дня. На горах запалювали ватри напередодні Велікодня і в ніч на Купала.

ЩЕ РАЗ ПРО НАЗВУ «УКРАЇНА»

На горі живе Сонце, яке в уяві наших прапрадідів відпочивало там після заходу за горизонт. Безмежні українські степи всіяні високими трипільськими, кіммерійськими, скіфськими, сарматськими та козацькими курганами — цими рукотворними горами, до яких так прагнула і тягнулася душа наших предків. Археолог та історик Юрій Шилов при розкопках докіммерійських курганів у Подніпров’ї та Причорномор’ї дійшов висновку, що вони були древніми святилищами та обсерваторіями для оріїв-трипільців. У ті часи протоукраїнцями правила жреці-брахмани, які володіли священними знаннями. Вони передавали ці знання у вигляді релігійних наспівів, переказів, легенд усім на-

щадкам.

Про шанобливе ставлення до древніх курганів свідчить те, що їх використовували для поховань своїх вождів кіммерійці, скіфи, сармати, які запозичили “курганну” культуру від трипільців.

Як відмічає Ю. Шилов, ці земляні пагорби були для Подніпров’я тим самим, що піраміди для Нілу! Через тисячі років дійшли до нашого часу легенди про рахманів, свято Рахманівський Великдень, назви поселень — Рахманівка, Рахманів, Рахмани тощо, козацькі чуби —

“оселедці”, поховальні звичаї. З таким же успіхом могла зберегтися і трипільська назва нашої прадавньої землі, тим більше, що українська мова має значну кількість санскритських коренів слів. Від жерців-рахманів до волхвів могла дійти самоназва благодатної землі праукраїнців, щоб відродитися в потрібний час на тому самому місці.

У літописі “Повість врем’яних літ” збереглась інша назва брахманів — служителів древніх курганів: “Закон же у ІУКТТРИЯН, яких ще називають врахманами і ОСТОРОВИТАМИ, від прадідів за приклад і благочестя взятий...” Отже, наш літопис найосвіченішу касту брахманів називає також уктриями та осторовитами. Корінь “ук” у давньоук-

раїнській мові значив “мудрий, розумний, вчений”. Наприклад, у гучулів досі є слово “укий”. Звідси і слова “наука”, “неук” тощо. Тому логічно допустити, що “ук-трияни” — мудреці, вчені люди. Частка “трияни”, мабуть, те саме, що й “трояни”, тобто шанувальники брахманівського вчення про триєдиність світобудови.

Валерій Ілля у статті “Атлантида, скіфи-боги-велетні та грекоримська міфологія” (Ж-л “Основа”, № 23, 1993) звернув увагу на те, що у стародавньому Єгипті писарів на-

зивали скрібами, а каміння з вишкрябаними письменами — вістряками (в російській мові “острякі”). Ці назви, як не зрозумілі західним ученим, не перекладалися. Але для українця переклад цих слів не потрібний. То, можливо, осторовити — це люди, які володіли письмом?

Таким чином, усі три слова “Повісті...” — іуктрияни, врахмани і осторовити — це синоніми, які можуть означати: мудрі, розумні, вчені, письменні люди. Тоді слова “ук-край”, “Ук-країна” — це земля, країна, на якій проживають мудрі, вчені, письменні брахмани, вони ж — уктрияни чи осторовити.

У 1877 році Андрій Великанов назву “Україна” вивів від санскритського слова укхрайя — “пагорб”,

Родовід Пассеків і перипетії його історичної долі надзвичайно цікавий і потребує спеціального дослідження. Можливо, допитливі краєзнавці зацікавляться цією темою. То я для інтриги згадаю лише окремі віхи з життєпису цієї незвичайної родини, що походять з Чехії, точніше з Моравії, нащадки оселилися на Харківщині і були поважними представниками козацької старшини. А сам Вадим Васильович народився 2 липня 1808 року у Тобольську, де його батько відбував разом із сім'єю 20-річне заслання.

Прізвище "Пассек" увійшло в аннали української літератури ще й тому, що воно тісно пов'язане з життям письменниці Марко Вовчок. Біографам її творчості відоме захоплення Марії Олександрівни молодим правником (сином Вадима Васильовича) Олександром, з яким вона впродовж восьми років подорожувала країнами Західної Європи разом із сином-підлітком Богданом і чоловіком — відомим фольклористом Опанасом Марковичем, який фактично навернув на українство російську дівчину з Орла. Та повернемося до розповіді про нашого героя.

Одразу після закінчення Московського університету Вадим Васильович поринає у вивчення Слобожанщини. Він не обминає жодного села, хутора, повіту, міста, містечка, детально описуючи все бачене і почуте. Водночас свої враження у формі подорожніх листів об'єднує у книгу, що виходить друком у 1834 р. Наведу фрагмент з одного його листа: "Які мрії пробуджує в мені Україна, як сильно співчуває душа моя її бурхливій, зрадливій долі, її мовчазним курганам, її нерозгаданим скіфським скульптурам, і весь я пориваюсь душею до її давнини, до її войовничих орд і степового привілля природи. Так, українські степи здавалися мені морем, що затихло".

Зрозуміти сучасність і розгадати майбутнє, на його думку, неможливо без знання минулого, хоча й не воскресити. Вчений підкреслював, що життя народів необхідно вивчати, окрім літописів і пам'ятників, в побуті і характерах нині існуючих поколінь, у впливі на них зовнішніх чинників. Отож він зазначає: "Той не розуміє історії народу, хто не обіймає розумом, не співчуває серцем усім рухам його внутрішнього життя, хто думає відтворити його тільки за манускриптами і залишками мистецтва, хто не бачить основних витоків, за якими творилося минуле і діятиме майбутнє".

Або ще так: "Який народ протягом п'яти віків неволі, коли перетворювали на згарича його міста, мучили за відданість релігії, зумів її зберегти, в цей час був не раз грозою своїм гнобителям, і серед цих

катувань створив училища для освіти юнацтва? Цей народ... — малоросіяни!"

Читаєш листи Пассека і дивишся, як людина, що виросла на берегах Іртиша і Тобола, в суворому Сибіру, отримала освіту в Москві, могла стати справжнім патріотом України? Мимоволі напрошуються паралелі з сучасним ставленням слобожан до рідної мови, культури, історії. То ж нехай Вадим Пассек нагадає своїм невдячним нащадкам, як треба шанувати свій народ, любити рідну землю і традиції. Тому й видаються такими цінними нам його мемуари.

Ось ще одна цікава згадка про перші козацькі поселення на кордо-

кафедру так і не збулася.

За дорученням міністерства внутрішніх справ він був зарахований до статистичного комітету для збирання відомостей про Харківську губернію і разом з тим знайомився з природою України, вдачею, побутом, звичаями її мешканців. А поряд із статистикою Пассек займався вивченням давнини — результати своєї праці надав Імператорському товариству історії та старожитностей, і був одноголосно прийнятий у дійсні члени цього Товариства.

Оглянувши городища і кургани, він дослідив більшість укріплень по річках Дон, Уда, Можга, при верхів'ях Коломата і направив Товариству

го генерал-губернаторів, вивчає їх дуже сумлінно, використовуючи для себе багато цінного матеріалу.

Невеличка замальовка слобожанських вечорниць, на наш погляд, може зацікавити читача, не байдужого до традицій цього своєрідного краю. Цікаво, а що сьогодні залишилося зі спогадів подружжя Пассеків, у його мешканців, якщо не в побуті, то хоча б у пам'яті? Пропоную читачам завітати на молодіжні забори:

"На вечорниці зберуться в одну хату дівчата із гребнями, веретенами, наїдками, з яких господиня готує їм вечерю... Заллються піснями, налетять парубки з музиками, підуть розмови, сміх, танці, вихором не-

У прислів'ї "Що село, то звичай" Вадим Пассек бачить глибокий смисл і говорить, що хоч його знання часто змінюється, але це поняття залишається і завжди проявляється у житті українського народу. В одному з листів він пише: "Поглянь у хату українця. Ось вона: і бідна, без критого двору. Але, яка вона чиста і біла! Як прибранна і вимазана її призьба! Як вимиті зліпліні вікна... Хата ніколи не буває курною, земляна долівка її вимазана глиною, чиста, виметена; їжа господарів бідна, але борщ дуже смачний, все чисто і охайно".

Оцінюючи "Подорожні нотатки" вченого, варто зазначити, що це не просто мандрівні враження втомленого бурхливим життям романтика,

ВІН БУВ УЧНЕМ ІСТИНИ

(Про дослідника Слобожанщини і Таврії Вадима Пассека (1808–1842))

Вадим Пассек — письменник, історик, етнограф, археолог, статистик. Це рідкісне прізвище знають хіба що науковці. І напевно воно знайоме його землякам з села Спаського, поблизу Валок на Харківщині, де був родовий маєток Пассеків. Прожив Вадим Васильович коротке, але яскраве життя — доля відрахувала йому лише 34 роки. Понад десять з них він присвятив вивченню України, зокрема Слобожанщини і Таврії, історію, географію, побут і культуру яких описав у своїх науково-популярних творах: "Подорожні нотатки Вадима", "Історико-статистичний опис Харківської губернії", "Міста Харківської губернії з картами-планами і гербами", "Про кургани і городища повітів Харківщини" та ін. Його перу належить також фундаментальна праця у п'яти томах "Нариси Росії", видана протягом 1838–1842 років, (разом з І. Срезневським), яка є першою спробою популяризації наукових знань і в доступній формі знайомить громадськість з археологією, етнографією, традиціями України.

ні України з Росією: "Під владою Польщі Малоросія до кінця випила всі біди... Чим сильнішими ставали дні Польщі, чим обтяжливішою її влада, тим швидше переходила Малоросія з побуту громадянського у побут козацький."

Захоплення історією віддалило вченого від гуртка революційно настроєної молоді на чолі з О. Герценом. Проте арешти його членів вплинули і на подальшу долю В. Пассека, йому не дозволили читати лекції ні в Московському, ні в Харківському університетах. Мрія про

звіт про свої дослідження разом із складеними ним картами розташування насипів, а також описом курганів і городищ Харківського, Валківського і Полтавського повітів. Окрім того, привіз для Московського університету три великі кам'яні баби зі степів України, які на ту пору чудово збереглися.

Вадиму Пассеку було доручено від Міністерства внутрішніх справ зробити також статистичний опис Таврійської губернії, для чого він попередньо знайомиться з архівами Новоросійського і Бессарабсько-

сетсья метелиця, тісно у хаті — йдуть у двір, дрібно вбивають дівчата ногами козачка, спритно стукують каблучками парубки гопака, і, присідаючи, викидають ногами різні штуки... А в печі палахкотить солома, киплять борщ і галушки, пахне в хаті гарячими пальницями... — Ні, казали бабусі, ні, тепер не те, що у насі часи, — що це за вечорниці, тепер і парубки не ті; бувало йдуть вони на вечорниці, аж хата труситься: двері в хату не відчиняють, то натиснуть плечем, так і висадять її вон. Тепер — ледащі..."

тини, глибоке знайомство з витоками нашої духовності, коріння якої губиться у темряві тисячоліть.

Серед нащадків династії Пассеків — наша сучасниця Тетяна Сергіївна (1903—1968 рр.) — відома дослідниця трипільської культури, археолог, доктор історичних наук, автор фундаментальних праць про історію трипільських племен Дніпро-Дністровського межиріччя, періодизацію їх поселень, ранньоземлеробську практику.

На сторожі старовини, нашої історичної пам'яті мужньо стояли філософи, славісти, історики, етнографи, які заповідали нащадкам берегти рідне слово, пісню, предківські звичаї та обряди. Пішки ходили вони манівцями, навіть не знаючи української мови, записували латиною, польською. чи російською наші легенди, казки, повір'я, думи, потім за свої кошти видавали збірники в Москві, Петербурзі, Празі, Відні, Парижі, сподіваючися, що їх звиятжну працю продовжать спадкоємці наступних поколінь. Вони гаряче обстоювали право на самостійність української нації саме тут, на Слобожанщині, яку сьогодні вважають територією з "російськомовним населенням" і яка й зараз є ареною боротьби за утвердження на ці споконвічні українські землі власної мови, культури, історії.

Цього року минає 195 літ від народження Вадима Васильовича. Поховано його у Москві, на території Симонова монастиря. Вшановуючи щирою подякою вченого, хотілося б висловити сподівання, що його світле ім'я згадуватиметься не лише в енциклопедіях і довідниках.

Ольга РУТКОВСЬКА,
народознавець

НІНА ТОЦЬКА — ВИДАТНИЙ ФІЛОЛОГ І ПЕДАГОГ

кожен із них і використовувати як зразок поєднання теоретичних знань та практичного втілення їх.

Ніна Тоцька народилася 25 червня 1923 року в селі Озерна Білоцерківського району на Київщині в учительській родині. Після закінчення школи вступила до Київського університету ім. Тараса Шевченка, аби продовжити справу батька — стати викладачкою української мови та літератури. Студенти-філологи зазвичай уже з першого курсу визначаються, ким вони стануть: літературознавцями (таких переважна більшість) чи мовознавцями. Пані Ніна без жодних вагань обрала лінгвістичну ниву і могла стати дослідницею будь-якої царини цієї ниви — лексики, морфології, синтаксису. Мовознавчий хист молодій дослідниці жили й плекали її вчителі — ви-

датні українські мовознавці Леонід Булаховський, Михайло Калинович, Павло Пліющ.

Коло зацікавлень у Ніни Тоцької досить широке. Свідченням цього є її перша наукова праця — дипломна робота "Синтаксичні особливості "Літопису Самовидця" (1947 р.), кандидатська дисертація "Синтаксичні особливості творів Панаса Мирного" (1953 р.). Проте філологічних вершин пані Тоцька досягла в галузі фонетики. Дослідженню звуків рідної мови вона присвятила все своє наукове життя. Можна назвати деякі з її численних праць на цю тему: "Визначення меж голосних фонем на осцилограмах" (1958 р.), "Залежність тривалості голосних української мови від консонантного оточення" (1961 р.), "Голосні фонеми української літературної мови" (1973 р.) тощо. Експериментально-

фонетичному дослідженню голосних присвячено й докторську дисертацію авторки, яку вона захистила 1975 року.

Від 1964 до 1984 року Ніна Іванівна завідувала Лабораторією експериментальної фонетики Київського університету ім. Тараса Шевченка, в якій проводилися теоретичні й практичні заняття, присвячені опануванню вимовних та акцентуальних норм української літературної мови, здійснювалося керівництво роботою фонетистів української та інших мов. Крім великої наукової роботи, Ніна Іванівна читала курси сучасної української мови на філологічному факультеті та на факультеті журналістики Київського університету ім. Тараса Шевченка, якому віддала сорок років свого життя. Її запрошували для викладання спец-

курсів з фонетики до Львівського університету ім. Івана Франка, до Ніжинського та Черкаського педагогічних інститутів.

У 1987 році Ніну Тоцьку запрошено для роботи на кафедрі української мови Вінницького педагогічного інституту, де її захоплено зустріли викладачі й студенти. З 1992 до 1994 року вона завідувала кафедрою української мови відродженої Києво-Могилянської академії, де працювала до 2000 року.

Я мав честь бути разом із Ніною Іванівною в Українській національній комісії з питань правопису, створеній Кабінетом Міністрів 1994 року для вироблення правопису, спільного для всіх українців світу. Усі орфографічні пропозиції Ніни Іванівни були виважені, аргументовані й переконливі.

Своє 80-річчя Ніна Іванівна Тоцька зустріла в дальших наукових пошуках в оточенні рідних, друзів, колег, що, як і раніше, віддають їй належну шану, вважають за честь бути знайомими з нею і пишуться тим, що живуть на одній з нею землі.

Олександр ПОНОМАРІВ